ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·1

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Β′ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Αμφιλόχιος Παπαθωμάς,** *Αναπληρωτής Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών* **Μαρία Γαλάνη-Δράκου,** *Φιλόλογος* **Βασιλική Καμπουρέλλη,** *Φιλόλογος* **Ευαγγελία Λουτριανάκη,** *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β΄/θμιας Εκπαίδευσης*
ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	**Ιωάννης Πετρόπουλος,** *Αναπληρωτής Καθηγητής του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης* **Χρίστος Κυριαζόπουλος,** *Σχολικός Σύμβουλος* **Γεωργία Κατσαγάνη-Γιαννακοπούλου,** *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β΄/θμιας Εκπαίδευσης*
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	**Δημήτριος Καλανδράνης,** *Σκιτσογράφος*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Σπυρίδων Καράμπαλης,** *Φιλόλογος*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Σωτήριος Γκλαβάς,** *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	**Ο Απόλλων** (Δυτικό αέτωμα του ναού του Διός στην Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας)
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	**ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

Γ΄ Κ.Π.Σ. / **ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ** / **Ενέργεια 2.2.1** / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·3

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς – Μαρία Γαλάνη-Δράκου
Βασιλική Καμπουρέλλη – Ευαγγελία Λουτριανάκη

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ Ελληνικά γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·4

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ **7**

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 .... **8**
Πατρική δικαιοσύνη (Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 1.34 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β. Επανάληψη ύλης ετυμολογίας Α΄ Γυμνασίου
Γ. Επανάληψη ύλης γραμματικής – σύνταξης Α΄ Γυμνασίου
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 .... **14**
Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή (Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι, Θεμιστοκλῆς* 12.2-6 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *λέγω*
Β2. Ετυμολογικά: Εισαγωγή στη σύνθεση
Γ. Γραμματική: Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ΄ κλίσης
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 .... **22**
Το χρέος του ιστορικού (Πολύβιος, *Ἱστορίαι* 1.14.4-7)
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *κοσμέω, κοσμῶ*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό
Γ1. Γραμματική: Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ΄ κλίσης
Γ2. Σύνταξη: Σύνδεση προτάσεων ή όρων πρότασης – Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 .... **30**
Οι Σεληνίτες (Λουκιανός, *Ἀληθὴς Ἱστορία* 1.23-26 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *καλός, καλή, καλόν*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή - επίθετο
Γ. Γραμματική: Φωνηεντόληκτα επίθετα γ΄ κλίσης — Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων
ΕΝΟΤΗΤΑ 5 .... **38**
Η ελεημοσύνη βασίλισσα των αρετών (Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Προφήτου Δαυΐδ*, PG 55, 517-518 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἄγω*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα
Γ1. Γραμματική: Υποτακτική ενεστώτα ρ. *εἰμὶ* και παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων — Αλληλοπαθητική αντωνυμία
Γ2. Σύνταξη: Απρόσωπη σύνταξη
ΕΝΟΤΗΤΑ 6 .... **46**
Η ευθύνη για την παιδεία των νέων (Ξενοφῶν, *Ἀπολογία Σωκράτους* 19-21 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *πείθω*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Πρώτο συνθετικό λέξη άκλιτη (επίρρημα, πρόθεση, αχώριστο μόριο)
Γ. Γραμματική: Επίθετα γ΄ κλίσης — Ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί* – Αόριστη αντωνυμία *τὶς, τὶς, τὶ*
ΕΝΟΤΗΤΑ 7 .... **54**
Ἕνας στοργικός ηγέτης (Ξενοφῶν, *Ἀγησίλαος* 7.1-3)
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *πράττω*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό
Γ. Γραμματική: Ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων — Αναφορική αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὅ* – Αναφορική αντωνυμία *ὅστις, ἥτις, ὅ τι*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·5

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 . . . . **62**
Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης (Κριτίας, *Σίσυφος* απ. 19, στ. 1-21)
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἆθλος*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο
Γ1. Γραμματική: Ευκτική ενεστώτα ρ. *εἰμὶ* και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ. — Επίθετα γ′ κλίσης
Γ2. Σύνταξη: Το άμεσο και έμμεσο αντικείμενο
ΕΝΟΤΗΤΑ 9 . . . . **70**
Η Καλλιπάτειρα (Παυσανίας, *Ἑλλάδος Περιήγησις* 5.6.7-8 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *φέρω*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα
Γ. Σύνταξη: Επιρρηματικές μετοχές — Κατηγορηματική μετοχή
ΕΝΟΤΗΤΑ 10 . . . . **78**
Ένας δύσκολος αντίπαλος (Λουκιανός, *Νεκρικοὶ Διάλογοι* 24.2-3)
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *βίος*
Β2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις
Γ. Γραμματική – Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις
ΕΝΟΤΗΤΑ 11 . . . . **86**
Ο σεβασμός προς τους γονείς μέλημα του νόμου (Πλάτων, *Νόμοι* 881b-e [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *φεύγω*
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση — Δεύτερο συνθετικό λέξη άκλιτη
Γ. Γραμματική: Προστακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων
ΕΝΟΤΗΤΑ 12 . . . . **94**
Τα φαινόμενα απατούν (Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Περὶ Λαζάρου*, PG 48.1030-1031 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *τέλος*
Β2. Ετυμολογικά: Νόθα σύνθετα
Γ. Γραμματική: Προστακτική ενεστώτα ρ. *εἰμὶ* και παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων — Ανώμαλα επίθετα
ΕΝΟΤΗΤΑ 13 . . . . **102**
Η σωστή στάση στο θέμα της τροφής (Γάιος Μουσώνιος Ροῦφος [Στοβαῖος, *Ἀνθολόγιον* 3.18.37, διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *σῖτος*
Β2. Ετυμολογικά: Παρασύνθετα
Γ. Γραμματική: Υποτακτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων
ΕΝΟΤΗΤΑ 14 . . . . **110**
Απρόσκλητοι βοηθοί (Αἰλιανός, *Περὶ ζῴων ἰδιότητος* 2.8 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *νέμω*
Β2. Ετυμολογικά: Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων – Μεταφορική χρήση λέξεων
Γ. Σύνταξη: Τα είδη των προσδιορισμών
ΕΝΟΤΗΤΑ 15 . . . . **118**
Η Αθήνα προπύργιο της Ευρώπης (Λυσίας, *Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς* 20-22 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *φρονέω, φρονῶ*
Β2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·6

Γ1. Γραμματική: Ευκτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων — Ευκτική μέλλοντα ρ. *εἰμί*
Γ2. Σύνταξη: Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί
ΕΝΟΤΗΤΑ 16 . . . . **126**
Μεγαλόψυχη στάση (Ψευδο-Καλλισθένης, *Μυθιστορία Ἀλεξάνδρου*, Παραλλαγή γ, 22)
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *αἴτιος*
Β2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις
Γ1. Γραμματική: Προστακτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων — Κτητικές αντωνυμίες
Γ2. Σύνταξη: Οι ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί
ΕΝΟΤΗΤΑ 17 . . . . **136**
Το πάθημα των ερωδιών (*Παράφρασις τῶν τοῦ Διονυσίου Ἰξευτικῶν* 2.9)
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ὕδωρ*
Β2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις
Γ. Σύνταξη: Επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί
ΕΝΟΤΗΤΑ 18 . . . . **142**
Τα μειονεκτήματα του γραπτού λόγου σε σχέση με τον προφορικό (Ἀλκιδάμας, *Περὶ Σοφιστῶν* 15.27-28 [διασκευή])
Α. Κείμενο
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: *δόξα*
Β2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις
Γ. Γραμματική – Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις
ΕΠΙΜΕΤΡΟ **149**
Ι. Παράλληλα κείμενα **150**
ΙΙ. Το λεξιλόγιο των κειμένων **166**
ΙΙΙ. Τα ανώμαλα ρήματα των κειμένων **176**
IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων **178**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας της Β′ Τάξης του Γυμνασίου αποτελεί συνέχεια του βιβλίου της Α′ τάξης και ακολουθεί την ίδια δομή με εκείνο. Στόχος και αυτού του βιβλίου είναι να προσεγγίσει ο μαθητής την αρχαία ελληνική γλώσσα με βάση την αττική διάλεκτο μέσα από κείμενα ποικίλου περιεχομένου, όχι μόνο της κλασικής εποχής, αλλά και μεταγενέστερα, της όψιμης αρχαιότητας.

Η κλιμακούμενη δυσκολία των κειμένων, κατά κανόνα αυτούσιων, αλλά και η παρουσίαση των γλωσσικών και μορφολογικών στοιχείων, καθώς και η ποικιλία των ερωτήσεων και ασκήσεων, πιστεύουμε ότι διευκολύνει τη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών με την αρχαία ελληνική γλώσσα. Με τη σύνδεση της αρχαίας και της νέας ελληνικής, στο επίπεδο της ετυμολογίας, της γραμματικής και του συντακτικού, ο μαθητής θα αντιληφθεί τη διαχρονική εξέλιξη και συνέχεια της ελληνικής γλώσσας.

Και στην τάξη αυτή, στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης, η διδασκαλία του μαθήματος συνδέεται με τα άλλα μαθήματα, τόσο στο βασικό κείμενο κάθε Ενότητας όσο και στα παράλληλα κείμενα που περιέχονται στο Επίμετρο του βιβλίου.

Η παράθεση, τέλος, στο Επίμετρο εποπτικών πινάκων των γραμματικών, συντακτικών και ετυμολογικών φαινομένων, που περιέχουν όχι μόνο την ύλη της τάξης αυτής αλλά και της προηγούμενης, αποτελεί μέσο, για να διευκολυνθεί ο μαθητής περαιτέρω στην προσέγγιση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Η συγγραφική ομάδα

Η θεά Θέμις από τον Ραμνούντα (3ος αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Πατρική δικαιοσύνη

Α. Κείμενο

Ο Κλαύδιος Αιλιανός (περ. 170-235 μ.Χ.), για τον οποίο έγινε λόγος στην προηγούμενη τάξη, περιλαμβάνει στο έργο του *Ποικίλη Ἱστορία* μια διδακτική ιστορία για έναν ατίθασο γιο και τη δραστική αντιμετώπισή του από τον πατέρα του.

Ἀνὴρ γένει Μάρδος παῖδας εἶχεν ἑπτά. Τούτων ὁ νεώτατος κακὰ πολλὰ τοὺς ἄλλους εἰργάζετο. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐπειρᾶτο αὐτὸν ὁ πατὴρ ῥυθμίζειν λόγῳ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθετο, πρὸς τοὺς δικαστὰς ἤγαγε καὶ ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο ἀκριβῶς κατηγόρησε, καὶ ᾔτει παρὰ τῶν δικαστῶν ἀποκτεῖναι τὸν νεανίσκον. Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην ἤγαγον. Τὰ αὐτὰ δὲ λέγοντος τοῦ Μάρδου, βασιλεὺς ἔφη: «Εἶτα τολμήσεις τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα ὑπομεῖναι;». Ὁ δὲ ἔφη «πάντων μάλιστα· ἐπεὶ καὶ ὅταν τῶν φυομένων θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς ἀφαιρῶ, οὐδὲν ἡ μήτηρ αὐτῶν λυπεῖται, ἀλλὰ θάλλει μᾶλλον καὶ γλυκίων γίνεται». Ταῦτα ἀκούσας Ἀρταξέρξης ἐπήνεσε μὲν τὸν ἄνδρα καὶ τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἕνα, εἰπὼν ὅτι ὁ περὶ τῶν ἰδίων παίδων οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀκριβὴς ἔσται δικαστὴς καὶ ἀδέκαστος, ἀφῆκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς τιμωρίας, ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου, ἐὰν ἀδικῶν φωραθῇ ἕτερα.

Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 1.34 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·9

Γλωσσικά σχόλια

γένει (δοτ. εν. ουσ. *τὸ γένος*) *Μάρδος*	Μάρδος στην καταγωγή (ασιατική εθνότητα)
ἐργάζομαι	προκαλώ, κάνω (πβ. ν.ε.: εργατικός, εργασιομανής)
τὰ μὲν πρῶτα	αρχικά
ἐπειρᾶτο (γ′ εν. οριστ. παρατ. ρ. *πειράομαι, πειρῶμαι*)	προσπαθούσε (πβ. ν.ε.: πείραμα, απόπειρα, πειρατικός)
ῥυθμίζω	(εδώ) συνετίζω, χαλιναγωγώ, ρυθμίζω, τακτοποιώ (πβ. ν.ε.: ρυθμός, αρρυθμία)
ἤγαγε (γ′ εν. οριστ. αορ. β′ ρ. *ἄγω*)	έφερε, οδήγησε (πβ. ν.ε.: αγωγός, αγωγή, αγωγιμότητα, ανάγωγος)
ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο (γ′ εν. οριστ. υπερσ. ρ. *τολμάομαι, τολμῶμαι*)	όσα είχε αποτολμήσει αυτός (πβ. ν.ε.: τολμηρός, ατολμία)
ᾔτει (γ′ εν. οριστ. παρατ. ρ. *αἰτέω, αἰτῶ*) *ἀποκτεῖναι* (απαρ. αορ. ρ. *ἀποκτείνω*)	ζητούσε (πβ. ν.ε.: αίτηση, αίτημα) να τον εκτελέσουν (πβ. ν.ε.: πατροκτόνος, λιμοκτονώ)
ἀμφότεροι, ἀμφότεραι, ἀμφότερα (αόρ. επιμερ. αντων.)	και οι δύο (πβ. ν.ε.: επαμφοτερίζω)
τὰ δὲ αὐτὰ λέγοντος τοῦ Μάρδου	κι ενώ ο Μάρδος έλεγε τα ίδια (πβ. ν.ε.: ταυτότητα, ταυτολογία)
ἔφη (γ′ εν. οριστ. παρατ. ρ. *φημί*)	είπε
εἶτα τολμήσεις ὑπομεῖναι (απαρ. αορ. ρ. *ὑπομένω*);	αλήθεια, θα έχεις το θάρρος να αντέξεις; (πβ. ν.ε.: υπομονή, υπομονετικός, ανυπόμονος)
πάντων μάλιστα	βεβαιότατα!
ἐπεί (αιτιολ. σύνδ.)	γιατί
ἡ θριδακίνη και *ἡ θρίδαξ, τῆς θρίδακος*	το μαρούλι
ἡ ἔκφυσις	η παραφυάδα (πβ. ν.ε.: απόφυση, υπόφυση)
οὐδέν (αόρ. επιμερ. αντων. *οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν*) *λυπεῖται*	καθόλου δε λυπάται
θάλλει μᾶλλον	ανθίζει περισσότερο, πετάει περισσότερα φύλλα (πβ. ν.ε.: θαλερός)
ὁ/ἡ γλυκίων, τὸ γλύκιον (συγκρ. βαθ. επιθ. *γλυκύς, γλυκεῖα, γλυκύ*)	γλυκύτερος
ἐπῄνεσε (γ′ εν. οριστ. αορ. ρ. *ἐπαινέω, ἐπαινῶ*) *τὸν ἄνδρα καὶ τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν* (οριστ. αορ. ρ. *ποιέω, ποιῶ*) *ἕνα*	επαίνεσε τον άνδρα και τον έκανε βασιλικό δικαστή
ὁ περὶ τῶν ἰδίων παίδων οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος	αυτός που διατυπώνει τόσο δίκαιες κρίσεις για τα παιδιά του
πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις	οπωσδήποτε και στις ξένες υποθέσεις
ἀφῆκε (οριστ. αορ. ρ. *ἀφίημι*) *τῆς τιμωρίας*	απάλλαξε από την τιμωρία (πβ. ν.ε.: άφεση, αφέτης, αφετηρία)
ἐὰν ἀδικῶν φωραθῇ (γ′ εν. υποτ. παθ. αορ. ρ. *φωράομαι, φωρῶμαι*) *ἕτερα*	εάν αποδειχθεί ότι διαπράττει άλλες αδικίες

Ερμηνευτικά σχόλια

Ἀρταξέρξην: Ο ακριβής προσδιορισμός του προσώπου είναι αδύνατος λόγω της ασάφειας της διήγησης. Το όνομα αυτό έφεραν τέσσερις βασιλείς της Περσίας: ο Αρταξέρξης Α′ ο Μακρόχειρ (464-424 π.Χ.), ο Αρταξέρξης Β′ ο Μνήμων, που βασίλευσε από το 404 έως το 358 π.Χ., ο Αρταξέρξης Γ′ ο Ώχος, που βασίλευσε από το 358 έως το 338 π.Χ., και ο Αρταξέρξης Δ′ (πρόκειται για τον σατράπη Βήσσο που σκότωσε τον Δαρείο Γ′, τον διαδέχθηκε ως Αρταξέρξης Δ′ βασιλεύοντας για μικρό χρονικό διάστημα και τιμωρήθηκε από τον Μ. Αλέξανδρο).

Ερωτήσεις

1. Σε ποιες διαδοχικές ενέργειες προχώρησε ο πατέρας προκειμένου να λογικέψει τον ατίθασο γιο του;
2. Ποια ήταν η αντίδραση του βασιλιά όταν άκουσε ότι ο πατέρας ζητούσε τη θανάτωση του γιου του; Τι του απάντησε ο πατέρας;
3. Πώς ανταμείφθηκε ο πατέρας για την αμεροληψία του απέναντι στο παιδί του;
4. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο στόχος του πατέρα όταν προτείνει να καταδικαστεί σε θάνατο το παιδί του; Πώς κρίνετε την αυστηρότητά του και ποια συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε για την περσική αντίληψη περί σωφρονισμού και πειθαρχίας;

Νεαρό αγόρι με παιγνίδι στο χέρι (ερυθρόμορφη κύλικα, μέσα 5ου αι. π.Χ., Antikenmuseum, Βερολίνο)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·11

Β. Επανάληψη ύλης ετυμολογίας Α′ Γυμνασίου

1. Να σχηματίσετε:

α) παράγωγα επίθετα της α.ε. από τα ρήματα: *λάμπω, φαίνω, ὠφελέω - ὠφελῶ* και *σιωπάω - σιωπῶ.*

β) ρηματικά επίθετα από τα ρήματα: *λέγω, ἅπτω, ἐπαινέω - ἐπαινῶ, μένω* και *ποιέω - ποιῶ.*

2. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα της α.ε. από τα παρακάτω ουσιαστικά και να δηλώσετε τι σημαίνουν (πλησμονή κτλ.): *ἀνάγκη, πορφύρα, ὥρα, πένθος, ἀνήρ, μήτηρ, βασιλεὺς* και *τόλμη.*

3. Να σχηματίσετε παράγωγα ρήματα της α.ε. από τα ονόματα: *βασιλεύς, παῖς, σκιά, νίκη, ὀξύς, τόλμη, πικρός, ῥυθμός, ἀκριβὴς* και *λύπη.*

4. Να κατατάξετε τα επιρρήματα σε κατηγορίες (τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά), με βάση τις παραγωγικές καταλήξεις τους: *ἄνωθεν, ἑλληνιστί, κακῶς, ἀριστίνδην, Μεγαράδε, ἀναφανδὸν* και *ἀκριβῶς.*

5. Να γράψετε τι δηλώνουν τα ουσιαστικά (κατάσταση, ενέργεια, πρόσωπο που ενεργεί, αποτέλεσμα ενέργειας, εθνικότητα, τόπο, υποκορισμό κτλ.): *δενδρύλλιον, νεανίσκος, διδασκαλεῖον, Κορίνθιος, ἁλιεύς, βασιλεία, μάντευμα, τελετή, θυσία, ἱερωσύνη.*

6. Να γράψετε στη στήλη Β′ τα ρήματα της α.ε. από τα οποία παράγονται οι λέξεις της στήλης Α′ και στη στήλη Γ′ τι δηλώνουν οι λέξεις αυτές:

Α′	Β′	Γ′
πομπός	________	________
θάνατος	________	________
ἀγωγός	________	________
μονή	________	________
δικαίωμα	________	________
δίωξις	________	________
σχέσις	________	________

7. Να γράψετε από δύο παράγωγες λέξεις της α.ε. για καθένα από τα ρήματα που σας δίνονται και να τις κατηγοριοποιήσετε ανάλογα με τη σημασία τους (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση, τόπος, μέσο κτλ.): *κρίνω, δικάζω, λύω, γράφω, φύω, λέγω.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·12

Γ. Επανάληψη ύλης γραμματικής – σύνταξης Α΄ Γυμνασίου

1. Να τονίσετε τις λέξεις και να δικαιολογήσετε τον τόνο που επιλέξατε: *νησος, ανθρωπος, σπευδε, τελος, δυναμις, παιδες, πλουτος, μηκος, οινος, ταυρος, γενναιος, θεος, μεγας.*

2. Να μεταφέρετε τα ρήματα στον τύπο της οριστικής που ζητείται στην παρένθεση:

εἰργάζετο ____________________ (ενεστ., β΄ πρόσ. ενικού)
ἐπείθετο ____________________ (ενεστ., γ΄ πρόσ. πληθ.)
ῥυθμίζειν ____________________ (παρατ., β΄ πρόσ. πληθ.)
θάλλει ____________________ (παρατ., α΄ πρόσ. πληθ.)
ἔσται ____________________ (παρατ., α΄ πρόσ. ενικού)

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τῷ λόγῳ ____________________ *ὁ δικαστής* ____________________
τῶν δικαστῶν ____________________ *τὸν νεανίαν* ____________________
τὸν νεανίσκον ____________________ *τοῦ θανάτου* ____________________
τὸν βασιλέα ____________________ *ὁ βασιλεύς* ____________________
τὰς ἐκφύσεις ____________________ *τῶν θριδακινῶν* ____________________

4. Να κλίνετε και στους δύο αριθμούς τις φράσεις: *τὰς πικρὰς ἐκφύσεις, ὁ ἀδέκαστος δικαστής.*

5. Να βρείτε τα υποκείμενα και τα αντικείμενα των ρημάτων των παρακάτω φράσεων της Ενότητας:

α. *Ἀνὴρ γένει Μάρδος παῖδας εἶχεν ἑπτά.*
β. *Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην ἤγαγον.*
γ. *Τῶν φυομένων θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς ἀφαιρῶ.*
δ. *Ταῦτα ἀκούσας Ἀρταξέρξης ἐπῄνεσε τὸν ἄνδρα.*

6. Να εντοπίσετε τα αντικείμενα και τα κατηγορούμενα στις παρακάτω φράσεις του κειμένου της Ενότητας:

α. *Ὁ περὶ τῶν ἰδίων παίδων οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀκριβὴς ἔσται δικαστὴς καὶ ἀδέκαστος.*
β. *Ταῦτα ἀκούσας Ἀρταξέρξης ἐποίησεν τὸν ἄνδρα τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἕνα.*

7. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ενεστώτα και του μέλλοντα οριστικής των ρημάτων που δίνονται στην παρένθεση:

α. *Οἱ διδάσκαλοι τοὺς νέους* __________ / __________ *(παιδεύω).*
β. *Οἱ Ἀθηναῖοι* __________ / __________ *(παρατάσσομαι) ἐπὶ τῷ λιμένι ἐν μετώπῳ ὡς εἰς ναυμαχίαν* (= σαν να επρόκειτο για ναυμαχία).
γ. *Οἱ πολέμιοι* __________ / __________ *(λύω) τὰς σπονδάς.*
δ. *Οἱ χρησμολόγοι τὴν τῶν θεῶν βουλὴν* __________ / __________ *(προλέγω).*
ε. *Ὑμεῖς τοὺς θεοὺς* __________ / __________ *(θεραπεύω).*
στ. *Ἡμεῖς τὰς τῶν οἰωνῶν πτήσεις* __________ / __________ *(ἑρμηνεύω).*
ζ. *Ὑμεῖς* __________ / __________ *(πορεύομαι) ὅπου τὸ στράτευμα μέλλει σῖτον ἕξειν.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·13

8. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του αορίστου και του παρακειμένου οριστικής των ρημάτων που δίνονται στην παρένθεση:

α. *Οἱ Ἕλληνες τοῖς οἰωνοσκόποις* ________________ / ________________ *(πιστεύω).*

β. *Ἡμεῖς* ________________ / ________________ *(θύω) ἱερεῖα ἐπὶ τῶν βωμῶν.*

γ. *Οἱ ἱππεῖς τοὺς πολεμίους* ________________ / ________________ *(διώκω).*

δ. *Οἱ σύμμαχοι τοὺς τοξότας ἔξω τοῦ εὐωνύμου κέρατος* (= έξω από το αριστερό τμήμα του στρατού) ________________ / ________________ *(τάττω).*

ε. *Οἱ στρατηγοὶ τὰ δέοντα* ________________ / ________________ *(κελεύω).*

στ. *Λακεδαιμόνιοι ἀθροίσαντες τοὺς συμμάχους* ________________ / ________________ *(βουλεύομαι) περὶ τῶν αἰχμαλώτων.*

ζ. *Ἡμεῖς* ________________ / ________________ *(παύομαι) τοῦ περιτειχισμοῦ* (= την προσπάθεια να χτίσουμε τείχος) *καὶ ἡσυχάζομεν.*

9. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους τύπους των λέξεων που ζητούνται στην παρένθεση και να τις μεταφράσετε:

α. *Τῆς παιδείας αἱ μὲν ῥίζαι πικραὶ* ________ (*εἰμί*, οριστ. ενεστ.) *οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς.*

β. *Ὁ εὐπειθὴς* (= υπάκουος) ________ (*νόμος*, δοτ. πληθ.) *χρηστὸς πολίτης* __________ (*εἰμί*, οριστ. ενεστ.).

γ. *Ὁ ἀγαθὸς* ________ (*ἀγαθός*, δοτ. εν.) *μόνῳ φίλος ἐστί.*

δ. *Λύσανδρος κακονούστατος ἦν* ________ (*πόλις*, δοτ. εν.).

10. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον τύπο των λέξεων που ζητείται στην παρένθεση:

α. *Γύμναζε σεαυτὸν* (= τον εαυτό σου) __________ (*πόνος ἑκούσιος*, δοτ. πληθ.), *ὅπως ἂν δύνῃ* (= για να μπορείς) *καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.*

β. *Θεωροῦμεν* (= βλέπουμε) __________ (*ὁ λέων*, αιτ. πληθ.) *πραότερον διακειμένους πρὸς τοὺς θεραπεύοντας* (= να είναι πιο ήμερα με αυτούς που τα φροντίζουν) *ἢ τῶν ἀνθρώπων ἐνίους πρὸς τοὺς εὖ ποιοῦντας* (= απ' ό,τι μερικοί άνθρωποι με τους ευεργέτες τους).

γ. __________ (*τὸ ἀγαθόν*, ονομ. πληθ.) __________ (*κόπος*, δοτ. πληθ.) *κτῶνται.*

δ. __________ (*ἡ γλῶσσα*, γεν. εν.) *κράτει* (= να συγκρατείς), *καὶ μάλιστα ἐν* __________ (*συμπόσιον*, δοτ. εν.).

ε. __________ (*φύσις πονηρά*, αιτ. εν.) *μεταβαλεῖν οὐ ῥάδιον.*

στ. *Δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ* __________ (*σύνεσις*, γεν. εν.) *οὐκ ἀσφαλῆ κτήματα.*

ζ. *Τὴν* __________ (*ἡ φιλαργυρία*, αιτ. εν.) *εἶπεν* __________ (*μητρόπολις*, αιτ. εν.) *πάντων* __________ (*τὸ κακόν*, γεν. πληθ.).

Θεοῦ θέλοντος κἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις.

Εὐριπίδης, *Θυέστης* απ. 397

Αν είναι θέλημα θεού, μπορείς και σε μια ψάθα επάνω να ταξιδέψεις.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·14

Αναπαράσταση αθηναϊκού πολεμικού πλοίου. Το ναυτικό ήταν το ισχυρότερο όπλο των Αθηναίων, όπως αποδείχθηκε και στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή

Α. Κείμενο

Ο Πλούταρχος (περ. 50-120 μ.Χ.) γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας. Στο έργο του *Βίοι Παράλληλοι* παρουσιάζει συγκριτικά τις βιογραφίες Ελλήνων και Ρωμαίων πολιτικών –κυρίως– ανδρών. Μεταξύ αυτών είναι και ο Θεμιστοκλής, που παρουσιάζεται παράλληλα με τον Φούριο Κάμιλλο. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε περιγράφεται το γνωστό τέχνασμα του Θεμιστοκλή, πριν από τη ναυμαχία στη Σαλαμίνα, που στόχο είχε να αναγκαστούν οι ΄Ελληνες να ναυμαχήσουν εκεί και να μην υποχωρήσουν στον Ισθμό της Κορίνθου.

Ἀλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέκρυψεν αἰγιαλούς, πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἰσθμόν. Ἔνθα δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκιννον πραγματείαν. Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος, αἰχμάλωτος, εὔνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός. Τοῦτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρύφα, κελεύσας λέγειν ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς αἱρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας, καὶ διακελεύεται ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἥσθη καὶ εὐθὺς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας ἤδη διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων.

Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι, Θεμιστοκλῆς* 12.2-6 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·15

Γλωσσικά σχόλια

ἐπεί (χρον. σύνδ.)	όταν
ὁ πολέμιος	ο εχθρός
τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος	πλησιάζοντας στην Αττική από την πλευρά του Φαλήρου
τοὺς πέριξ αἰγιαλούς	τις γύρω παραλίες (πβ. ν.ε.: γιαλός, περιγιάλι, αιγιαλίτιδα ζώνη)
ἐπάπταινον (επικό ρ.) *οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἰσθμόν*	οι Πελοποννήσιοι φοβισμένοι σκέφτονταν να αποπλεύσουν για τον Ισθμό της Κορίνθου
ἔνθα δὴ	ενώ λοιπόν έτσι είχε η κατάσταση
βουλεύομαι	σκέφτομαι, σχεδιάζω
συνετίθει (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. *συντίθημι*)	κατάστρωνε (πβ. ν.ε.: σύνθεση, συνθέτης, πολυσύνθετος)
ἡ πραγματεία	το θέμα, η επιδίωξη (πβ. ν.ε.: διαπραγματεύομαι, πολυπράγμων)
ὁ/ἡ εὔνους, τὸ εὔνουν	ευνοϊκός, φιλικός (πβ. ν.ε.: εύνοια, ευνοϊκός)
ἐκπέμπει κρύφα	στέλνει κρυφά (πβ. ν.ε.: εκπομπή, νηοπομπή, αποπομπή)
κελεύω	διατάζω, προτρέπω (πβ. ν.ε.: κελευστής, κέλευσμα)
αἱρούμενος (ρ. *αἱρέομαι, αἱροῦμαι*) *τὰ βασιλέως*	παίρνοντας το μέρος του Πέρση βασιλιά (πβ. ν.ε.: αίρεση, αιρετός, προαίρεση, προαιρετικός, αρχαιρεσίες)
ἐξαγγέλλω	στέλνω (στον εχθρό) ως πληροφορία (πβ. ν.ε.: εξαγγελία)
ἀποδιδράσκω	δραπετεύω, προσπαθώ να ξεφύγω
διακελεύεται ἐπιθέσθαι (απαρ. αορ. ρ. *ἐπιτίθεμαι*) *καὶ διαφθεῖραι* (απαρ. αορ. ρ. *διαφθείρω*)	συμβουλεύει να τους επιτεθεί (πβ. ν.ε.: επίθεση, επιθετικός) και να τους εξοντώσει (πβ. ν.ε.: διαφθορά)
ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες	ενώ βρίσκονται σε σύγχυση χωρίς το πεζικό
ταῦτα ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος	επειδή δέχθηκε αυτά πιστεύοντας ότι είχαν λεχθεί με φιλική διάθεση
ἥσθη (γ' εν. παθ. αορ. α' ρ. *ἥδομαι*)	ευχαριστήθηκε, ένιωσε ικανοποίηση (πβ. ν.ε.: ηδονή, ηδύποτο)
ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν διαζῶσαι (απαρ. αορ. ρ. *διαζώννυμι*)	έδωσε διαταγή στους κυβερνήτες των πλοίων να περικυκλώσουν (πβ. ν.ε.: ζώνη, ζωστήρα, εύζωνας)
διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. *ἀνάγομαι*)	αφού αποπλεύσουν με διακόσια πλοία (πβ. ν.ε.: αναγωγή, ανάγωγος)
ὅπως ἐκφύγοι μηδείς (δευτ. επιρρ. τελική πρότ.)	για να μην ξεφύγει κανείς (πβ. ν.ε.: φυγάς, υπεκφυγή)

Ερμηνευτικά σχόλια

τῶν πολεμίων ὁ στόλος: Το 480 π.Χ. οι Πέρσες επιχείρησαν τρίτη εκστρατεία εναντίον των Ελλήνων υπό την ηγεσία του βασιλιά τους Ξέρξη. Ενώ το περσικό πεζικό είχε καταλάβει ήδη την Αθήνα, που είχε εγκαταλειφθεί προηγουμένως από τους περισσότερους πολίτες της, οι Έλληνες ναύαρχοι συσκέπτονταν, για να αποφασίσουν τις επόμενες κινήσεις τους. Κατά τη συζήτηση ο ναύαρχος των Σπαρτιατών Ευρυβιάδης, εκφράζοντας τη βούληση των πόλεων της Πελοποννήσου, πρότεινε να αντιμετωπιστούν οι Πέρσες στον Ισθμό, ενώ ο Θεμιστοκλής υποστήριξε ότι θα αντιμετώπιζαν αποτελεσματικότερα

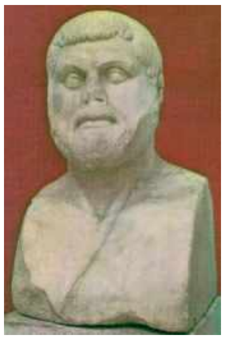

Προτομή του Θεμιστοκλή (5ος αι. π.Χ., Μουσείο Όστιας)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·16

τους Πέρσες στα στενά της Σαλαμίνας. Επειδή τα επιχειρήματα του Θεμιστοκλή δεν έπεισαν απόλυτα το συμβούλιο των Ελλήνων ναυάρχων, ο Αθηναίος στρατηγός αναγκάστηκε να καταφύγει στον δόλο, για να γίνει η ναυμαχία στα στενά της Σαλαμίνας που ευνοούσαν τα μικρότερα ελληνικά πλοία και δυσκόλευαν τα ογκώδη περσικά.

Ερωτήσεις

1. Γιατί οι Πελοποννήσιοι άρχισαν να ξανασκέφτονται ότι έπρεπε να αντιμετωπίσουν τον περσικό στόλο στον Ισθμό της Κορίνθου;
2. Ποιο μήνυμα μετέφερε ο Σίκιννος στον Ξέρξη για λογαριασμό του Θεμιστοκλή;
3. Πώς αντέδρασε ο Ξέρξης σε όσα του διαμήνυσε ο Θεμιστοκλής;
4. Να αναφέρετε από τη μυθολογία ή την ιστορία περιπτώσεις τεχνασμάτων που συνέβαλαν αποφασιστικά στην επιτυχή έκβαση ενός σχεδίου.

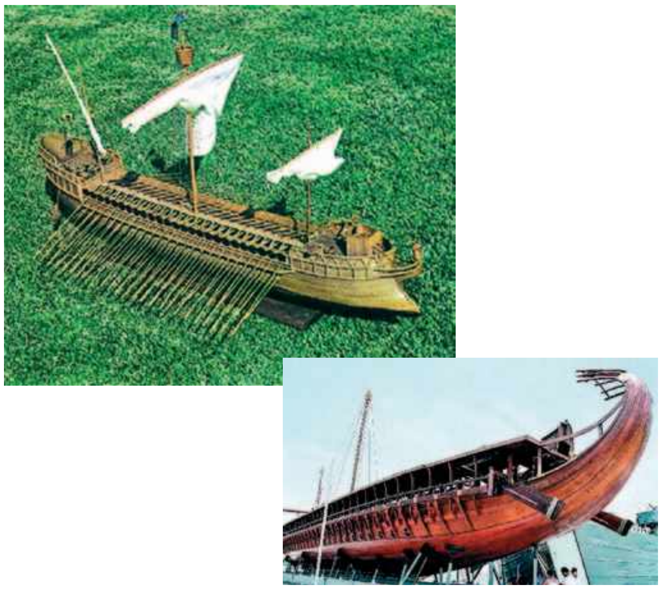

Σύγχρονες αναπαραστάσεις τριήρους (αριστερά μακέτα από το Ναυτικό Μουσείο Πειραιά και δεξιά η «Ολυμπιάς»)

Αττικό επιτύμβιο γλυπτό των τελευταίων χρόνων του 4ου αι. π.Χ. Εικονίζει πάνοπλο οπλίτη, με έκφραση πάθους στο πρόσωπο (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·17

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

λέγω [= μιλώ, λέω]
θ. *λεγ-, λογ-, *Fρη-*
[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: *λέγειν, λελεγμένα*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	**απλά**	*τὸ λογίδιον*	*ἡ λέξις* (-η) *λεκτικός* *ὁ λόγος* *τὸ λογύδριον* (-ιο) [= σύντομος λόγος] *λόγιος* *λογικός* *λογίζομαι* *ὁ λογισμός* *τὸ λογεῖον* (-είο) [= (α.ε.) μέρος του θεάτρου όπου έπαιζαν οι ηθοποιοί] *ὁ ῥήτωρ* (-ορας) *ῥητορικός* *ἡ ῥῆσις* (-η) [= (α.ε.) λόγος, (ν.ε.) απόφθεγμα] *ἡ ῥήτρα* [= (α.ε.) 1. γνωμικό, 2. προφορική συμφωνία, (ν.ε.) όρος σε συμφωνία, σε διαθήκη κτλ. (πβ. ποινική ρήτρα)]	λεξικό τα λόγια [πβ. *τὸ λόγιον* = ρητό] λογάς λογιοσύνη [= πνευματική καλλιέργεια] το ρητό [= απόφθεγμα]
	σύνθετα	*λογοποιός* *ἀμφιλέγω* [= 1. φιλονικώ 2. αμφισβητώ]	*λογομαχέω, λογομαχῶ* *ἀντιλέγω* *ἡ ἀντιλογία* *ἡ ἀντίρρησις* (-η) *προλέγω* *ὁ πρόλογος* *ἡ πρόρρησις* (-η) *ὁ ἐπίλογος* *παράλογος* *ἀνάλογος* *φιλόλογος* *πολύλογος* [(ν.ε.) πολυλογάς] *ἡ πολυλογία* *ἄρρητος* *ἀπόρρητος* *ἡ ἐτυμολογία* [< *ἔτυμος* (= αληθής) + *λόγος*] *ἀμφιλεγόμενος* *ἡ ἀμφιλογία* [= αμφισβήτηση, αντιλογία] *ἡ ἀρχαιολογία* *ἡ μυθολογία*	λογοδοτώ [= απολογούμαι] λογοφέρνω [= διαπληκτίζομαι] λογοκρίνω λογάριθμος λογοτέχνης λογοθεραπεία [= θεραπεία διαταραχών του λόγου] λογοπαίγνιο λογικοφανής [= αυτός που φαίνεται λογικός, χωρίς να είναι] λεξικογραφία μονολεκτικός κοντολογίς [= με λίγα λόγια] μισθολόγιο τιμολόγιο αερολογία βιολογία

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·18

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω παράγωγες λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν (πρόσωπο που ενεργεί, υποκοριστικά, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.), εφαρμόζοντας όσα διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη: *λέξις, λόγος, λογίδιον, λογύδριον, ῥήτωρ, ῥῆσις, ῥῆμα.*

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

πρό + λέγω → (ουσ.) ________________ *ἀπό + λέγω* → (ουσ.) ________________

πάλιν + λέγω → (ουσ.) ________________ *λόγος + μάχομαι* → (ουσ.) ________________

λέγω + ποιέω, -ῶ → (επίθ.) ________________

3. Να εξηγήσετε τι σημαίνουν οι υπογραμμισμένες φράσεις:

α. Αυτή η προσπάθεια, <u>ειρήσθω εν παρόδω</u>, ευνοήθηκε και από διάφορα τυχαία γεγονότα.

β. Ο ύποπτος κατά την εξέτασή του από τους αστυνομικούς αποκάλυψε <u>εν τη ρύμη του λόγου</u> στοιχεία που κλόνισαν το άλλοθί του.

γ. Αυτός ο άνθρωπος είναι <u>πνεύμα αντιλογίας</u>.

Β2. Ετυμολογικά

Εισαγωγή στη σύνθεση

Στην προηγούμενη τάξη μελετήσατε την παραγωγή των λέξεων. Στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν θα γίνει λόγος για τη σύνθεση των λέξεων, η οποία αποτελεί τον δεύτερο βασικό μηχανισμό εμπλουτισμού του λεξιλογίου μιας γλώσσας.

Σύνθεση *είναι η ένωση δύο λέξεων για τη δημιουργία μιας νέας λέξης, της σύνθετης.* Οι λέξεις που ενώνονται για να σχηματίσουν τη σύνθετη λέξη λέγονται **συνθετικά μέρη** και μπορεί να είναι **κλιτές** ή **άκλιτες**.

Σύνθετη λέξη	**α′ συνθετικό (πρώτη λέξη)**	**κλιτή λέξη**	**παῖς**	+	*ἄγω*	>	*παιδαγωγός*
			στρατός	+	*ἄγω*	>	*στρατηγός*
		άκλιτη λέξη	**εὖ**	+	*νοῦς*	>	*εὔνους*
			πρός	+	*φέρω*	>	*προσφέρω*
	β′ συνθετικό (δεύτερη λέξη)	**κλιτή λέξη**	*ἀπό*	+	**κρύπτω**	>	*ἀποκρύπτω*
			εὖ	+	**δαίμων**	>	*εὐδαίμων*
		άκλιτη λέξη	*ὑπέρ*	+	**ἄνω**	>	*ὑπεράνω*
			ἐκ	+	**πάλαι**	>	*ἔκπαλαι*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:23 ™ÂÏ›‰·19

Ασκήσεις

1. **Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις του κειμένου της Ενότητας σε απλές και σύνθετες:** *συνετίθει, ἐπιθέσθαι, ἐκπέμπει, ἡγεμόνας, πολεμίων, εὐνοίας, πραγματείαν, διαζῶσαι, ἐβουλεύετο.*
2. **Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε.:** *ἀ- + κακός, ἀ- (ἀν-) + ἴσος, παρά + λόγος, ἐν + δόξα* (επίθ.), *ἀνά + ἄγω, εἰς + βάλλω, δυσ- + πιστός, ἡμι- + θεός.*
3. **Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις της α.ε. (βλ. Λεξιλογικό Πίνακα) στα συνθετικά μέρη τους και να δηλώσετε αν αυτά είναι λέξεις κλιτές ή άκλιτες:** *πολυλογία, ἀντιλέγω, ἀνάλογος, φιλόλογος, ἐτυμολογία, λογοποιός, ἐπίλογος.*

Γ. Γραμματική

Γ′ κλίση ουσιαστικών

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ′ κλίσης

Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχτείτε τα αφωνόληκτα και τα ημιφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά.

1. Αφωνόληκτα

❖ **Εφαρμόζοντας όσα γνωρίζετε για τις καταλήξεις της γ′ κλίσης να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:**

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	*ἡ πατρίς (< πατρίδ-ς)*	*αἱ πατριδ-.....*
γενική	*τῆς πατριδ-.....*	*τῶν πατριδ-.....*
δοτική	*τῇ πατριδ-.....*	*ταῖς πατρί-σι (< πατρίδ-σι)*
αιτιατική	*τὴν πατριδ-.....*	*τὰς πατριδ-.....*
κλητική	*(ὦ) πατρίς (< πατρίδ-ς)*	*(ὦ) πατριδ-.....*

Παρατήρηση Κατά την κλίση των αφωνόληκτων ουσιαστικών της γ′ κλίσης, όπου ο χαρακτήρας συναντά ***-σ-*** ή ***-ς*** (στην ονομ. και κλητ. ενικού και στη δοτ. πληθυντικού), όπως γνωρίζετε και από τον σχηματισμό του μέλλοντα των αντίστοιχων ρημάτων, παρατηρείται συγχώνευση σε **ξ** (ουρανικόληκτα: *-κ-, -γ-, -χ-*) και **ψ** (χειλικόληκτα: *-π-, -β-, -φ-*) ή αποβολή του χαρακτήρα (οδοντικόληκτα: *-τ-, -δ-, -θ-*), π.χ. *κόρα**κ-σι*** > *κόραξι, Ἄρα**β-σι*** > *Ἄραψι.*

ARXAIA B GYMN 15.12.06 27/2/07 13:00 ™ÂÏ›‰·20

2. Ημιφωνόληκτα

❖ **Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:**

Μονόθεμα

	ενικός αριθμός				πληθυντικός αριθμός			
ονομαστική	*ὁ*	*Ἕλλην*	*ὁ*	*ἀγών*	*οἱ*	*Ἑλλην-...*	*οἱ*	*ἀγων-...*
γενική	*τοῦ*	*Ἑλλην-...*	*τοῦ*	*ἀγων-...*	*τῶν*	*Ἑλλην-...*	*τῶν*	*ἀγων-...*
δοτική	*τῷ*	*Ἕλλην-ι*	*τῷ*	*ἀγων-...*	*τοῖς*	*Ἕλλη-σι(ν)* (< *ν-σι*)	*τοῖς*	*ἀγω-...*
αιτιατική	*τὸν*	*Ἑλλην-...*	*τὸν*	*ἀγων-...*	*τοὺς*	*Ἑλλην-...*	*τοὺς*	*ἀγων-...*
κλητική	(*ὦ*)	*Ἕλλην*	(*ὦ*)	*ἀγών*	(*ὦ*)	*Ἑλλην-...*	(*ὦ*)	*ἀγων-...*

Διπλόθεμα

	ενικός αριθμός				πληθυντικός αριθμός			
ονομαστική	*ὁ*	*πυθμήν*	*ὁ*	*πνεύμων*	*οἱ*	*πυθμεν-...*	*οἱ*	*πνευμον-...*
γενική	*τοῦ*	*πυθμεν-...*	*τοῦ*	*πνευμον-...*	*τῶν*	*πυθμεν-...*	*τῶν*	*πνευμον-...*
δοτική	*τῷ*	*πυθμεν-...*	*τῷ*	*πνευμον-...*	*τοῖς*	*πυθμέ-σι(ν)* (< *ν-σι*)	*τοῖς*	*πνευμο-...*
αιτιατική	*τὸν*	*πυθμεν-...*	*τὸν*	*πνευμον-...*	*τοὺς*	*πυθμεν-...*	*τοὺς*	*πνευμον-...*
κλητική	(*ὦ*)	*πυθμήν*	(*ὦ*)	*πνεῦμον*	(*ὦ*)	*πυθμεν-...*	(*ὦ*)	*πνευμον-...*

Παρατηρήσεις

1. Τα οξύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε *-ών*, *-όνος* σχηματίζουν την κλητική ενικού όμοια με την ονομαστική σε *-ών*, π.χ. (*ὦ*) *ἡγεμών*, (*ὦ*) *χελιδών*.

2. Τα βαρύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε *-ων*, *-ονος* σχηματίζουν την κλητική ενικού σε *-ον*, π.χ. (*ὦ*) *πνεῦμον*.

Ασκήσεις

1. **Να βρείτε τα ημιφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.**

2. **Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών (θα σας βοηθήσει η μετεξέλιξη των λέξεων αυτών στη ν.ε.):** *ἡ πραότης, ἡ πόλις, ἡ ῥίς, ἡ δύναμις, ἡ μάστιξ, ὁ φύλαξ, ἡ σάλπιγξ, ἡ σφραγίς, ἡ λαμπάς, ἡ βαλβίς, ὁ χάλυψ, ὁ ἔρως, ὁ Κύκλωψ.*

3. **Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:**

τὴν ἀκτῖνα	______________	*τῆς δεξιότητος*	______________
τοῦ ἀγκῶνος	______________	*τοὺς ἐλαιῶνας*	______________
τῇ ἀσπίδι	______________	*τῷ αὐχένι*	______________
αἱ βαθμίδες	______________	*τοῦ κήρυκος*	______________
τὴν θυρίδα	______________	*τὴν τερηδόνα*	______________
τὴν ποιότητα	______________	*τοῦ τάπητος*	______________
τῷ πίνακι	______________	*ὦ δαίμονες*	______________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·21

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις:

α. *Πλησίον τῆς* ________________ (*πόλις*) *ἱερὸν τὸ πάλαι ἦν.*

β. *Ἅμα τῇ ἡμέρᾳ* (= με την ανατολή του ήλιου) *ἐσήμηνεν* (= έδωσε παράγγελμα) *ὁ σαλπιγκτὴς τῇ* ________________ (*σάλπιγξ*).

γ. *Οἱ* ________________ (*Ἕλλην*) *ἐμάχοντο γενναίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς* ________________ (*πατρίς*).

δ. *Οἱ* ________________ (*Λάκων*) *ἀπέπεμψαν τὸν* ________________ (*ἡγεμών*) *δῶρα δόντες* (= αφού του έδωσαν δώρα).

ε. *Ἀλκιβιάδης* ________________ (*ὁ κῆρυξ*) *ἔπεμψεν ἐροῦντα* (= για να πει) *ταῦτα τοῖς συμμάχοις.*

5. Να συμπληρώσετε τους τύπους των ουσιαστικών που λείπουν στον παρακάτω μύθο του Αισώπου:

Γυνὴ χήρα φιλεργὸς ________________ (*θεραπαινίς*, αιτ. πληθ.) *ἔχουσα ταύτας εἰώθει* (= συνήθιζε) ________________ (*νύξ*, γεν. εν.) *ἐγείρειν ἐπὶ τὰ ἔργα πρὸς τὰς* ________________ (*ὁ ἀλεκτρυών* = ο πετεινός, γεν. πληθ.) *ᾠδάς. Αἱ δὲ συνεχῶς* ________________ (*ὁ πόνος* = ο κόπος, δοτ. εν.) *ταλαιπωρούμεναι ἔγνωσαν δεῖν* (= αποφάσισαν ότι έπρεπε) *τὸν ἐπὶ* ________________ (*ἡ οἰκία*, γεν. εν.) *ἀποκτεῖναι* ________________ (*ἀλεκτρυών*, αιτ. εν.) *ὡς ἐκείνου νύκτωρ* (= τη νύχτα) *ἐξανιστάντος* ________________ (*ἡ δέσποινα*, αιτ. εν.). *Συνέβη δ' αὐταῖς τοῦτο διαπραξαμέναις* (= όταν το κατόρθωσαν αυτό) *χαλεπωτέροις περιπεσεῖν τοῖς δεινοῖς. Ἡ γὰρ δεσπότις ἀγνοοῦσα τὴν τῶν ἀλεκτρυόνων* ________________ (*ὥρα*, αιτ. εν.) *ἐννυχώτερον* (= πιο νωρίς μες στη νύχτα) *ταύτας ἀνίστη.*

Δύο τὰ πάντων ἐστὶ κυριώτατα ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς καὶ λόγος. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀρχικός ἐστι τοῦ λόγου, ὁ δὲ λόγος ὑπηρετικὸς τοῦ νοῦ.

Πλούταρχος, *Περὶ παίδων ἀγωγῆς* 5Ε

Δύο είναι τα σημαντικότερα στην ανθρώπινη φύση, ο νους και ο λόγος. Και ο νους κυβερνά τον λόγο, ενώ ο λόγος υπηρετεί τον νου.

Ν. Γύζης, **Ιστορία**, *1892 (Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα)*

Το χρέος του ιστορικού

Α. Κείμενο

Ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης (περ. 200-118 π.Χ.) είναι ο σημαντικότερος ιστορικός της ελληνιστικής εποχής. Από το σπουδαιότερο έργο του, που επιγράφεται *Ἱστορίαι*, έχουν σωθεί τα πέντε πρώτα βιβλία και εκτεταμένα αποσπάσματα ή επιτομές (περιλήψεις) από τα υπόλοιπα τριάντα πέντε. Είναι ο πρώτος ιστορικός που δηλώνει ρητώς ότι γράφει *καθολικήν* (δηλ. παγκόσμια) ιστορία. Πρότυπό του από την άποψη της αντικειμενικότητας υπήρξε ο Θουκυδίδης. Θέλοντας να τονίσει πόσο αντικειμενικός πρέπει να είναι ο ιστορικός κατά την παρουσίαση των γεγονότων, γράφει στην αρχή του έργου του τα εξής:

Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως οὐκ ἄν τις ἐκβάλλοι· καὶ γὰρ φιλόφιλον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατριν καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους· ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθρούς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δ' ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν. Ὥσπερ γὰρ ζῴου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν ἀχρειοῦται τὸ ὅλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα.

Πολύβιος, *Ἱστορίαι* 1.14.4-7

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·23

Γλωσσικά σχόλια

τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν οὐκ ἄν τις ἐκβάλλοι	δε θα μπορούσε κανείς να αποβάλει (πβ. ν.ε.: εκβολή, υποβολιμαίος, βλήμα) αυτού του είδους την εύνοια προς γνωστούς και φίλους
καὶ γάρ	γιατί πράγματι
συμμισεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. *συμμισέω, συμμισῶ*) *τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθρούς*	να μισεί τους ίδιους εχθρούς που μισούν και οι φίλοι του
ὅταν τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνη	όταν επωμίζεται / υιοθετεί τον χαρακτήρα του ιστορικού
ἐπιλαθέσθαι (απαρ. αορ. β′ ρ. *ἐπιλανθάνομαι*) *χρὴ* (απρόσ. ρ.)	πρέπει να ξεχάσει (πβ. ν.ε.: επιλήσμων, λησμονιά)
πολλάκις	πολλές φορές
εὐλογέω, εὐλογῶ	επαινώ (πβ. ν.ε.: ευλογία, ευλογητός, ευλογημένος)
κοσμέω, κοσμῶ	τιμώ (πβ. ν.ε.: κόσμιος, κοσμητικός, κόσμημα, διακόσμηση)
ψέγω	κατηγορώ (πβ. ν.ε.: ψεγάδι, άψογος)
ἐπονειδίστως	κατά τρόπο αισχρό / ντροπιαστικό (πβ. ν.ε.: όνειδος)
τοὺς ἀναγκαιοτάτους	τους στενούς συγγενείς
αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι	τα σφάλματα (πβ. ν.ε.: αμαρτωλός, διαμαρτία) στις πράξεις (πβ. ν.ε.: επιτήδειος, επιτηδευματίας) τους
ὥσπερ ζῴου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν (μτχ. παθ. (αορ. α′ ρ. *ἀφαιρέομαι, ἀφαιροῦμαι*) *ἀχρειοῦται* (γ′ εν. οριστ. ενεστ. ρ. *ἀχρειόομαι, ἀχρειοῦμαι*) *τὸ ὅλον*	όπως ακριβώς όταν ένας ζωντανός οργανισμός χάσει (πβ. ν.ε.: αφαίρεση, αφαιρετικός, αφηρημένος) τα μάτια του αχρηστεύεται ολόκληρος
ἀναιρεθείσης (μτχ. παθ. αορ. α′ ρ. *ἀναιρέομαι, ἀναιροῦμαι*) *τῆς ἀληθείας*	εάν λείψει (πβ. ν.ε.: αναίρεση, αναιρετικός) η αλήθεια
τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς	ό,τι απομένει (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο) από αυτήν

Ερμηνευτικά σχόλια

τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν: Ο Πολύβιος αναφέρεται στην επιεική διάθεση με την οποία αντιμετωπίζουμε συχνά τα σφάλματα και τις απρέπειες των φίλων μας λόγω της γενικότερης εύνοιας που επιδεικνύουμε προς αυτούς. Κάτι τέτοιο, κατά τη γνώμη του, είναι ανεπίτρεπτο από τη στιγμή που κάποιος επωμίζεται τον ρόλο του ιστορικού.

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι οι υποχρεώσεις ενός φίλου προς τους συντρόφους του σύμφωνα με τον Πολύβιο;
2. Πώς πρέπει να αντιμετωπίζει ο ιστορικός τα πρόσωπα για τα οποία κάνει λόγο στο έργο του;
3. Ποιες συνέπειες έχει για την ποιότητα του ιστορικού έργου η μη τήρηση των προϋποθέσεων που εκθέτει ο Πολύβιος;
4. Είναι τα σύγχρονα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ο γραπτός και ηλεκτρονικός τύπος) πηγή αξιόπιστων ιστορικών στοιχείων, που θα αξιοποιήσει ο ιστορικός της εποχής μας; Πιστεύετε ότι πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτει ο Πολύβιος; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα από την εμπειρία σας.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·24

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

κοσμέω, κοσμῶ

[= 1. α. διευθετώ, β. κυβερνώ, 2. στολίζω (< *κόσμος* = 1. η ευπρέπεια, η τάξη, 2. το στολίδι, 3. το σύμπαν)]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *κοσμεῖν*]

Ομόρριζα		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	*ὁ κοσμητής* [= λειτουργικό αξίωμα] *κοσμητός* [= περιποιημένος]	*ἡ κόσμησις* (-η) *τὸ κόσμημα* *κοσμητικός* *κόσμιος* [= καλά οργανωμένος, ευπρεπής] *ἡ κοσμιότης* (-τητα) *κοσμικός* *ὁ κοσμήτωρ* (-ορας) [= (α.ε.) αρχηγός στρατού, (ν.ε.) ο επικεφαλής μιας πανεπιστημιακής σχολής]	κοσμικότητα κοσμάκης
	σύνθετα	*κατακοσμῶ* [= διευθετώ] *ἐπικοσμῶ* [= προσθέτω στολίδια σε κάτι] *ἀποκοσμῶ* [= καθαρίζω και αποκαθιστώ την τάξη αφαιρώντας τα περιττά]	*διακοσμῶ* *ἡ κοσμογονία* *ἡ κοσμογραφία* *ὁ κοσμοκράτωρ* (-τορας) *ὁ κοσμοπολίτης* *ἡ ἀκοσμία* *ὁ ὑπόκοσμος*	κοσμοθεωρία κοσμογυρισμένος κοσμοπλημμύρα κοσμοσωτήριος κοσμοϊστορικός κοσμοναύτης κοσμοκαλόγερος κοσμηματοπώλης κοσμηματοθήκη απόκοσμος μαθητόκοσμος φοιτητόκοσμος

Ασκήσεις

1. **Να αποδώσετε τη σημασία των φράσεων και λέξεων:** «από καταβολής κόσμου», «διαγωγή κοσμιότατη», κοσμογονία, κοσμοθεωρία, κοσμοπολίτης.

2. **Με τη βοήθεια του Λεξιλογικού Πίνακα να βρείτε την κατάλληλη λέξη της α.ε. για τις σημασίες που σας δίνονται:**
   α. ______________________ : αυτός που συμπεριφέρεται με ευγένεια, ο φρόνιμος.
   β. ______________________ : το στολίδι.
   γ. ______________________ : η ευπρέπεια, η ευγένεια.
   δ. ______________________ : αυτός που κυβερνά τον κόσμο.

3. **Να κατατάξετε τις ομόρριζες του ρήματος *κοσμῶ* λέξεις της α.ε. που περιλαμβάνει ο παραπάνω πίνακας σε κατηγορίες ανάλογα με αυτό που δηλώνουν. Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στο κεφάλαιο της παραγωγής στην προηγούμενη τάξη:**

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·25

ουσιαστικά				επίθετα
πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια, κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	ουσιαστικό παράγωγο από επίθετο	

Β2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή - ουσιαστικό

Κλιτή λέξη ως α′ συνθετικό μπορεί να είναι:

ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα
***κοσμο**κράτωρ*	***φιλό**πατρις*	***λιπο**ταξία*
(*κόσμος* + *κρατέω, κρατῶ*)	(*φίλος* + *πατρίς*)	[*λείπω* (θ. *λιπ-*) + *τάξις*]

Στη σύνθεση, το **θέμα του α′ συνθετικού** άλλες φορές παραμένει **αμετάβλητο** και άλλες **μετασχηματίζεται**. Ειδικότερα:

α′ συνθετικό ουσιαστικό

β′ κλίσης	**θέμα αμετάβλητο**	*κόσμος* + *κρατέω, κρατῶ* > *κοσμοκράτωρ* *ἄρτος* + *πωλέω, πωλῶ* > *ἀρτοπώλης*
α′ ή γ′ κλίσης	**το θέμα αλλάζει και λήγει σε -ο-**	*ὕλη* + *τέμνω* > *ὑλοτόμος* *ἰχθύς* + *πωλέω, πωλῶ* > *ἰχθυοπώλης*
β′ ή γ′ κλίσης	**το θέμα αλλάζει και λήγει σε -α- ή -η-**	*ἔλαφος* + *βάλλω* > *ἐλαφηβόλος* *λαμπάς, λαμπάδος* + *φέρω* > *λαμπαδηφόρος*
ουδέτερο γ′ κλίσης σε -μα	**το θέμα αμετάβλητο ή αποβάλλεται το -ατ-**	*σῶμα* + *φυλάττω* > *σωματοφύλαξ* *σῶμα* + *ἀσκῶ* > *σωμασκῶ*

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετα αρσενικά ουσιαστικά και επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

λόγος + *γράφω* → ______________________
μῦθος + *λέγω* → ______________________
οἶκος + *δεσπότης* → ______________________
νόμος + *τίθημι (θε-)* → ______________________
λίθος + *ξέω* → ______________________
νίκη + *φέρω* → ______________________
κτῆνος + *τρέφω* → ______________________
θάνατος + *φέρω* → ______________________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·26

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α′ συνθετικό τα ουσιαστικά της α.ε. που δίνονται:

αἷμα (-ατος)

αυτός που δίνει αίμα: ____________________

αυτός που είναι βαμμένος με αίμα: ____________________

η διαδικασία καθαρισμού (κάθαρση) του αίματος: ____________________

λόγος

αυτός που γράφει λόγους: ____________________

η τέχνη του λόγου: ____________________

παιχνίδι με τον λόγο: ____________________

η θεραπεία διαταραχών του λόγου: ____________________

Γ1. Γραμματική

Γ′ κλίση ουσιαστικών

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ′ κλίσης

Σε αυτή την Ενότητα ολοκληρώνεται η διδασκαλία των πιο συνηθισμένων συμφωνόληκτων ουσιαστικών της γ′ κλίσης.

❖ **Λαμβάνοντας υπόψη τις καταλήξεις της γ′ κλίσης, να συμπληρώσετε τους πίνακες και να τονίσετε τους άτονους τύπους:**

Ημιφωνόληκτα

α. Υγρόληκτα

	μονόθεμα		διπλόθεμα	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	*σωτήρ*	*σωτῆρ-ες*	*πράκτωρ*	*πράκτορ-ες*
γενική	*σωτῆρ-ος*	*σωτηρ-...*	*πράκτορ-ος*	*πρακτ-... -...*
δοτική	*σωτηρ-...*	*σωτηρ-...*	*πρακτ-... -...*	*πρακτ-... -...*
αιτιατική	*σωτηρ-...*	*σωτηρ-...*	*πρακτ-... -...*	*πρακτ-... -...*
κλητική	*σῶτερ*	*σωτηρ-...*	*πρᾶκτορ*	*πρακτ-... -...*

Συγκοπτόμενα διπλόθεμα υγρόληκτα

	ενικός		πληθυντικός	
ονομαστική	*ἀνήρ*	*πατήρ*	*ἄνδρ-ες*	*πατερ-...*
γενική	*ἀνδρ-ός*	*πατρ-ός*	*ἀνδρ-...*	*πατερ-...*
δοτική	*ἀνδρ-...*	*πατρ-...*	*ἀνδρ-ά-σι(ν)*	*πατρ-ά-σι(ν)*
αιτιατική	*ἀνδρ-...*	*πατέρ-α*	*ἀνδρ-...*	*πατερ-...*
κλητική	*ἄνερ*	*πάτερ*	*ἀνδρ-...*	*πατερ-...*

Συγκοπτόμενα είναι επίσης τα ουσιαστικά ***ἡ μήτηρ*** (*τῆς μητρός*, κλητ. εν.: *ὦ μῆτερ*) και ***ἡ θυγάτηρ*** (*τῆς θυγατρός*, κλητ. εν.: *ὦ θύγατερ*). Τα ουσιαστικά αυτής της τάξης λέγονται «συγκοπτόμενα», γιατί αποβάλλουν (συγκόπτουν) σε ορισμένες πτώσεις το -*ε*- του αδύνατου θέματος.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·27

β. Σιγμόληκτα

1. Αρσενικά

Πρόκειται για κύρια ονόματα σε *-ης* (γεν. *-ους*), όπως το *Ἀριστοφάνης*, και *-κλῆς* (γεν. *-κλέους*), όπως το *Περικλῆς*.

	ενικός	
ονομαστική	*Ἀριστοφάνης*	*Περικλῆς*
γενική	*Ἀριστοφάνους*	*Περικλέους*
δοτική	*Ἀριστοφάνει*	*Περικλεῖ*
αιτιατική	*Ἀριστοφάνη*	*Περικλέα*
κλητική	*Ἀριστόφανες*	*Περίκλεις*

2. Ουδέτερα ακατάληκτα

Στα ουσιαστικά αυτά το αρχικό θέμα (σε *-εσ*) στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική ενικού μετατρέπεται σε *-ος*. Σε όλες τις άλλες πτώσεις αποβάλλεται το *-σ-* και επέρχονται συναιρέσεις.

	ενικός		πληθυντικός	
ονομαστική	*ἔδαφος*		*ἐδάφη*	(< *ἐδάφεσ-α*)
γενική	*ἐδάφους*	(< *ἐδάφεσ-ος*)	*ἐδαφῶν*	(< *ἐδαφέσ-ων*)
δοτική	*ἐδάφει*	(< *ἐδάφεσ-ι*)	*ἐδάφεσι*	(< *ἐδάφεσ-σι*)
αιτιατική	*ἔδαφος*		*ἐδάφη*	(< *ἐδάφεσ-α*)
κλητική	*ἔδαφος*		*ἐδάφη*	(< *ἐδάφεσ-α*)

Γ2. Σύνταξη

Σύνδεση προτάσεων ή όρων πρότασης

Στην πρόταση «*ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθρούς*» ο σύνδεσμος «*καὶ*» συνδέει σε δύο περιπτώσεις όμοιους όρους.

Οι προτάσεις (ή οι όροι των προτάσεων) μπορούν να συνδέονται με τους εξής τρόπους:

α. Παρατακτική ή κατά παράταξη σύνδεση

Όπως και στη ν.ε., πρόκειται για τη σύνδεση που γίνεται με τους συμπλεκτικούς, αντιθετικούς και διαζευκτικούς (αλλά και με παρατακτικούς αιτιολογικούς και συμπερασματικούς) συνδέσμους. Οι σύνδεσμοι αυτοί συνδέουν όμοιες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες), όμοιους όρους ή όμοιους προσδιορισμούς*.

π.χ. *Μανθάνετε **καὶ** λέγετε.*

*Εἶτα ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον **καὶ** εἰς Κύπρον.*

β. Υποτακτική ή καθ' υπόταξη σύνδεση

Όπως και στη ν.ε., πρόκειται για τη σύνδεση που γίνεται με τους υποτακτικούς συνδέσμους (π.χ. ειδικούς, χρονικούς, αιτιολογικούς), καθώς και με αναφορικές και ερωτηματικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρήματα.

π.χ. *Λέγω ταῦτα, **ἵνα** ὑμεῖς ἀκούητε.*

***Ὅταν** τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων.*

Με υποτακτικούς συνδέσμους εισάγονται στον λόγο οι δευτερεύουσες προτάσεις· η σύνδεση ονομάζεται

* Για τα είδη των συνδέσμων βλ. Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·28

«καθ' υπόταξη», γιατί η δευτερεύουσα πρόταση δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στον λόγο, αλλά υποτάσσεται σε μια άλλη πρόταση.

Παρατήρηση Σε μία περίοδο ή ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει (ή να εννοείται) τουλάχιστον μία κύρια πρόταση.

γ. Ασύνδετο σχήμα

Σύμφωνα με το σχήμα αυτό οι προτάσεις (ή οι όροι) που συνδέονται μεταξύ τους απλώς **παρατίθενται χωρίς συνδετικό μέσο, παρά μόνο με κόμμα**. Έτσι επιτυγχάνεται ζωντανό, παραστατικό ύφος.

π.χ. *Συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο* (= σπρώχνονταν), *ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον.*

Ασκήσεις

1. Να κλιθούν στις πλάγιες πτώσεις και των δύο αριθμών τα ουσιαστικά *ἡ μήτηρ* και *τὸ ἔθνος*.

2. Να εντοπίσετε τα τριτόκλιτα ουσιαστικά του κειμένου και να τα γράψετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.

3. Να γράψετε τα παρακάτω ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τὸν μῆνα	______________	*τοῦ ἐλαιῶνος*	______________
ὦ νυμφών	______________	*οἱ σωλῆνες*	______________
τοῦ κοσμήτορος	______________	*ὦ ἐκλέκτορες*	______________
τῷ πυρῆνι	______________	*τοῦ κώδωνος*	______________
τὴν ἀηδόνα	______________	*τοὺς κανόνας*	______________
οἱ νιπτῆρες	______________	*τῶν δαιμόνων*	______________
τῷ ἄξονι	______________	*τῷ βέλει*	______________

4. Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών λαμβάνοντας υπόψη τη μορφή τους στη ν.ε.: *σιαγών, παντοκράτωρ, συνδαιτυμών, χειμών, Ἀπόλλων, Εὐρυτάν, λιμήν, Πάν, ξενών, παρθενών, κηδεμών, χείρ.*

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο των ουσιαστικών που βρίσκονται σε παρένθεση:

α. *Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον τοὺς* ______________ *(ἀστήρ) θεοὺς εἶναι.*

β. *Οἱ τετελευτηκότες ἐρήμους τοὺς* ______________ *(πατήρ) καὶ τὰς* ______________ *(μήτηρ) ἀπέλιπον* (= άφησαν).

γ. *Φθείρουσιν* ______________ *(ἦθος*, αιτ. πληθ.) *χρηστὰ ὁμιλίαι* (= οι συναναστροφές) *κακαί.*

δ. *Παρὰ Λεσβίοις ἀγὼν ἄγεται* (= διοργανώνεται διαγωνισμός) ______________ *(κάλλος*, γεν. εν.) *γυναικῶν ἐν τῷ* ______________ *(τέμενος) τῆς Ἥρας λεγόμενος καλλιστεῖα.*

ε. *Οἱ Πέρσαι χαλεπῶς φέρουσι τοῖς παροῦσι* ______________ *(πρᾶγμα).*

στ. *Βούλομαι ὑμῖν τὰ* ______________ *(ὄνομα) αὐτῶν ἀναγνῶναι.*

ζ. *Ἦν ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ* ______________ *(γένος) οὐκ ἦσαν.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·29

6. Να αναγνωρίσετε το είδος της σύνδεσης στις περιόδους που ακολουθούν και να δηλώσετε τι συνδέουν κάθε φορά οι σύνδεσμοι:

α. *Τηλικαῦτα* (= τόσο μεγάλα) *αὐτοῖς τὸ μέγεθος καὶ τοσαῦτα τὸ πλῆθος εἴργασται.*

β. *Ἐγὼ ἀναιδὴς οὔτ' εἰμὶ οὔτ' ἂν γενοίμην.*

γ. *Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω* (= να αγαπάς αυτά που έχεις, αλλά να επιζητείς τα καλύτερα).

δ. *Οἱ δὲ ἐπείθοντο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῷ.*

ε. *Κάλλος μὲν ἢ χρόνος ἀνήλωσεν* (= ξόδεψε, έφθειρε) *ἢ νόσος ἐμάρανε.*

στ. *Ἀριστοφάνης οὐ μόνον τῶν ἰδίων ἀλλὰ καὶ τῶν κοινῶν ἐβούλετο ἐπιμελεῖσθαι.*

ζ. *Οὐκ οἶδα σαφῶς· ἔοικε δ' οὖν ἀτόπῳ* (= μοιάζει λοιπόν παράλογο).

7. Να εντοπίσετε στις ακόλουθες περιόδους τις λέξεις που εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις:

α. *Καὶ κατηγοροῦσι μὲν αὐτοῦ ὡς πολλὰς ἀρχὰς ἦρξεν* (= ανέλαβε πολλά αξιώματα), *ἀποδεῖξαι δὲ οὐδεὶς δύναται ὡς οὐ καλῶς ἦρξεν.*

β. *Οὐκ ἔχω ὅ,τι ἀποκρίνωμαι.*

γ. *Ὀκνῶ* (= φοβάμαι) *μὴ μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται.*

δ. *Ἐπειδὴ δὲ τοῦτ' οὐχ οὕτως ἔχει, φυλάττεσθαί φημι δεῖν.*

ε. *Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν* (= ασκούμε τις αρετές) *οὐχ ἵνα τῶν ἄλλων ἔλαττον ἔχωμεν* (= για να έχουμε λιγότερα από τους άλλους), *ἀλλ' ὅπως ἂν μετὰ πλείστων ἀγαθῶν τὸν βίον διάγωμεν* (= για να περνούμε τη ζωή μας).

στ. *Πρὸς τὸν ἀδελφὸν δ' οὕτως ἐνειμάμην* (= έτσι μοίρασα την περιουσία), *ὥστε ἐκεῖνον πλέον ὁμολογεῖν ἔχειν τῶν πατρῴων* (= από την πατρική κληρονομιά).

ζ. *Εἰ οὖν ἐγὼ μὴ γιγνώσκω μήτε τὰ ὅσια μήτε τὰ δίκαια, ὑμεῖς διδάξατέ με.*

η. *Εἰκὸς* (ενν. *ἐστί* = είναι εύλογο) *ὑμᾶς μήπω τοὺς τῶν κατηγόρων λόγους ἡγεῖσθαι πιστούς, πρὶν ἂν καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν.*

θ. *Εἶδεν ἐκεῖνος Σάμον φρουρουμένην ὑπὸ Κυπροθέμιδος, ὃν κατέστησε* (= διόρισε) *Τιγράνης.*

ι. *Φήσουσι* (= θα πουν) *γάρ δή με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμί.*

Τῆς ἱστορίας ἀλήθειά ἐστι τέλος.

Στράβων, *Γεωγραφικά* 1.2.17

Σκοπός της Ιστορίας είναι η αλήθεια.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·30

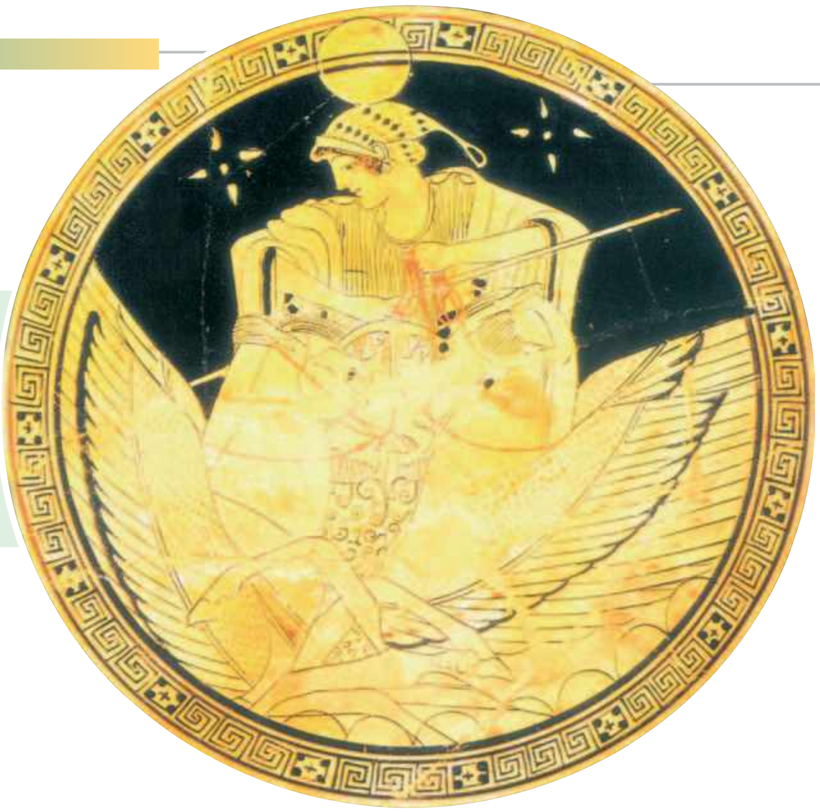

Η Σελήνη ταξιδεύει πάνω από τα κύματα με το άρμα της, που το σέρνουν δύο φτερωτά άλογα (εσωτερικό ερυθρόμορφης κύλικας, 490 π.Χ., Staatliche Museen, Βερολίνο).

Οι Σεληνίτες

Ο Λουκιανός (γενν. περ. 120 μ.Χ.), όπως γνωρίζετε από την Α΄ Γυμνασίου, στο έργο του *Ἀληθὴς Ἱστορία* (ή *Ἀληθῆ Διηγήματα*) περιγράφει ένα φανταστικό ταξίδι στη Σελήνη. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε περιγράφει με γλαφυρό και απολαυστικό τρόπο τους φανταστικούς κατοίκους της Σελήνης, τους «Σεληνίτες», τους οποίους γνώρισε, αφού το πλοίο με το οποίο υποτίθεται ότι ταξίδευε παρασύρθηκε από τυφώνα και «αεροδρόμησε» για επτά μέρες...

Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομίζεται, ἤν πού τις φαλακρὸς ᾖ. Καὶ μὴν καὶ γένεια φύουσιν μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα. Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσὶν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι. Καὶ ἐπειδὰν ἢ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἱδροῦσιν, ὥστε καὶ τυροὺς ἀπ᾽ αὐτοῦ πήγνυνται. Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς περιαιρετοὺς ἔχουσι καὶ πολλοὶ τοὺς σφετέρους ἀπολέσαντες παρ᾽ ἄλλων χρησάμενοι ὁρῶσιν. Τινὲς δὲ καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν, οἱ πλούσιοι. Κάτοπτρον δὲ μέγιστον κεῖται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος. Ἂν μὲν οὖν εἰς τὸ φρέαρ καταβῇ τις, ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῇ λεγομένων, ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψῃ, πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη ὁρᾷ. Τότε καὶ τοὺς οἰκείους ἐγὼ ἐθεασάμην καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα, εἰ δὲ κἀκεῖνοι ἐμὲ ἑώρων, οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν. Ὅστις δὲ ταῦτα μὴ πιστεύει οὕτως ἔχειν, ἄν ποτε καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε ἀφίκηται, εἴσεται ὡς ἀληθῆ λέγω.

Λουκιανός, *Ἀληθὴς Ἱστορία* 1.23-26 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·31

Γλωσσικά σχόλια

ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν	όμορφος
παρὰ Σεληνίταις	στους Σεληνίτες, κατά τη γνώμη των Σεληνιτών
φύω	κάνω κάτι να φυτρώσει, «αφήνω» (πβ. ν.ε.: φυτρώνω, αυτοφυής)
καὶ μήν	και μάλιστα, και όμως
ὁ ὄνυξ, τοῦ ὄνυχος	το νύχι
ἐν τοῖς ποσίν (ουσ. *ὁ πούς, τοῦ ποδός*)	στα πόδια (πβ. ν.ε.: ποδήλατο, εμπόδιο, υποπόδιο)
ἐπειδὰν πονῶσιν (υποτ. ενεστ. ρ. *πονέω, πονῶ*)	όταν κοπιάζουν (πβ. ν.ε.: φιλόπονος, πόνημα)
γάλακτι (ουσ. *τὸ γάλα*) *πᾶν τὸ σῶμα ἱδροῦσιν* (οριστ. ενεστ. ρ. *ἱδρόω, ἱδρῶ*)	ιδρώνουν παράγοντας γάλα σε όλο τους το σώμα
τυροὺς πήγνυνται (γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. *πήγνυμαι*)	«πήζουν» (παρασκευάζουν) τυριά (πβ. ν.ε.: παράπηγμα, πηκτικός, πάγος)
ὁ περιαιρετός, ἡ περιαιρετή, τὸ περιαιρετόν	αυτός που μπορεί να αφαιρεθεί, ο πρόσθετος (πβ. ν.ε.: αίρεση, αφαίρεση, διαίρεση)
τοὺς σφετέρους (κτητ. αντων. *σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον*) *ἀπολέσαντες* (μτχ. αορ. ρ. *ἀπόλλυμι*)	αν χάσουν (πβ. ν.ε.: απώλεια) τα δικά τους (πβ. ν.ε.: σφετεριστής)
παρ' ἄλλων χρησάμενοι (μτχ. αορ. ρ. *χρήομαι, χρῶμαι*)	χρησιμοποιώντας (πβ. ν.ε.: χρήση, χρήσιμος, εύχρηστος) αυτά που παίρνουν από άλλους
ὁ/ἡ ἀπόθετος, τὸ ἀπόθετον	αποθηκευμένος, για ώρα ανάγκης (πβ. ν.ε.: έκθετος, επίθετο)
τὸ κάτοπτρον	ο καθρέφτης (πβ. ν.ε.: αντικατοπτρισμός)
κεῖται (οριστ. παρακ. ρ. *κεῖμαι*) *ὑπὲρ φρέατος* (ουσ. *τὸ φρέαρ, τοῦ φρέατος*)	βρίσκεται (πβ. ν.ε.: κείμενο, υποκείμενο, αντικείμενο) πάνω από ένα πηγάδι (πβ. ν.ε.: φρεάτιο)
πάνυ	πολύ
ἐὰν ἀποβλέψῃ (υποτ. αορ. ρ. *ἀποβλέπω*)	αν κοιτάξει προσεκτικά (πβ. ν.ε.: βλέψη, αβλεψία, προβλέπω)
οἱ οἰκεῖοι	οι συγγενείς, οι γνωστοί (πβ. ν.ε.: οίκος, οικιακός, αποικία)
ἐθεασάμην (οριστ. αορ. ρ. *θεάομαι, θεῶμαι*)	είδα
ἐκεῖσε	σε εκείνο το μέρος
εἰ ἑώρων (οριστ. παρατ. ρ. *ὁράω, ὁρῶ*)	αν έβλεπαν (πβ. ν.ε.: ορατός, όραμα)
οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν	δεν μπορώ καθόλου να το πω
ἄν ποτε ἐκεῖσε ἀφίκηται (υποτ. αορ. β' ρ. *ἀφικνέομαι, ἀφικνοῦμαι*)	αν κάποτε φτάσει (προς τα) εκεί (πβ. ν.ε.: άφιξη, ικανός)
εἴσεται (οριστ. μέλλ. ρ. *οἶδα*)	θα μάθει, θα καταλάβει (πβ. ν.ε.: είδηση, ιστορία)

Ερμηνευτικά σχόλια

κάτοπτρον μέγιστον: Εξαιρετικά πρωτότυπη και χαρακτηριστική της δημιουργικής φαντασίας του είναι η ιδέα του Λουκιανού να παρουσιάσει το *κάτοπτρον*. Από πολύ παλιά ασκούσε ιδιαίτερη έλξη στην ανθρώπινη φαντασία η πιθανότητα να υπάρχουν και άλλοι κάτοικοι του Σύμπαντος, και μάλιστα νοήμονες, όπως εμείς. Συνήθως η σχετική λογοτεχνία τούς φαντάζεται πιο προηγμένους από τους ανθρώπους, με φιλειρηνικές ή κατακτητικές διαθέσεις, ή ως τερατόμορφους οργανισμούς που συνιστούν απειλή για την ανθρωπότητα.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·32

Ερωτήσεις

1. Ποια εξωτερικά χαρακτηριστικά των Σεληνιτών σάς εντυπωσίασαν περισσότερο;
2. Πώς λειτουργεί το *κάτοπτρον* και ποια δυνατότητα δίνει στους Σεληνίτες;
3. Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνεται στον τίτλο *Ἀληθὴς Ἱστορία* το απόσπασμα που διαβάσατε; Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ονόμασε έτσι το έργο του ο Λουκιανός; Πώς ερμηνεύετε την τελευταία περίοδο του κειμένου;
4. Αν έχετε διαβάσει τον *Μικρό Πρίγκιπα*, το *Από τη Γη στη Σελήνη*, την *Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων* ή κάποιο παρόμοιο βιβλίο σύγχρονης μυθιστορίας, να επιλέξετε κάποια αποσπάσματα που δίνουν περιγραφές πλανητών και περίεργων όντων και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Σκίτσο: Άννα και Βάσω Σφήκα

Σκίτσο: Δημήτρης Καλανδράνης

Με πηγή έμπνευσης το κείμενο της Ενότητας, θα μπορούσαν να προκύψουν σκίτσα σαν τα παραπάνω. Μπορείτε και εσείς να επιχειρήσετε να φτιάξετε την εικονογράφηση του κειμένου, προσθέτοντας ίσως και τις σκέψεις του Σεληνίτη.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·33

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

καλός, -ή, -όν [= 1. ωραίος, 2. τίμιος, δίκαιος, ηθικός]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *καλός*]

Ομόρριζα		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά		*τὸ κάλλος* *ἡ καλλονή* *τὸ καλλιστεῖον* (-εία)	καλοσύνη καλοσυνάτος καλλυντικό
	σύνθετα	*καλλίκομος* [= αυτή που έχει ωραία μαλλιά] *καλλίπαις* [= αυτός που έχει όμορφα παιδιά] *καλλίνικος* *καλλιστέφανος* *Καλλισθένης* *καλλιπάρηος* [= αυτός που έχει ωραία μάγουλα]	*καλοήθης* [= (α.ε.) αγαθός, ενάρετος, (ν.ε.) για νόσο που έχει καλή εξέλιξη, ιάσιμη *ἡ καλοκαγαθία* *ἡ καλοκαιρία* *καλλιεπής* *ἡ καλλιέπεια* *καλλωπίζω* *καλλίφωνος* *ἡ καλλιφωνία* *καλλιγραφῶ* *Καλλιρρόη* *ἡ καλλιγραφία* *ἡ καλλιτεχνία* *καλλιεργῶ*	καλοδέχομαι καλοθρεμμένος καλολογικός καλομαθαίνω καλοπιάνω καλόπιστος καλοπροαίρετος καλότυχος καλοτάξιδος καλορίζικος καλοπέραση καλλιμάρμαρος

Παρατηρήσεις

1. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ετυμολογία του ρήματος ***καλλωπίζω***. Είναι σύνθετο από τα ουσιαστικά ***κάλλος*** και ***ὤψ*** (γεν. *ὠπός* = το μάτι και συνεκδοχικά το πρόσωπο) και σήμαινε στην α.ε. «κάνω κάτι να έχει ωραία όψη», δηλαδή *ομορφαίνω*. Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται και σήμερα.
2. Προσοχή πρέπει να δοθεί στην ορθογραφία των συνθέτων με α′ συνθετικό το πρόθεμα ***καλλι-***, σε αντιδιαστολή με τα σύνθετα με α′ συνθετικό το επίθετο ***καλός***.

Ασκήσεις

1. **Τι σημαίνουν οι φράσεις «τα καλά κόποις κτώνται» και «ουδέν κακόν αμιγές καλού» που χρησιμοποιούμε συχνά στην καθημερινή μας επικοινωνία;**

2. **Να εντάξετε στις στήλες του παρακάτω πίνακα τις ομόρριζες του ρ. *καλλωπίζω* λέξεις της α.ε. ανάλογα με τη σημασία τους:** *καλλωπιστής, καλλωπισμός, καλλώπισμα, καλλωπιστικός.*

ουσιαστικά			επίθετα
πρόσωπο που ενεργεί	**ενέργεια, κατάσταση**	**αποτέλεσμα ενέργειας**	

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·34

3. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α΄ συνθετικό το επίθετο *καλός* που να ανταποκρίνονται στη σημασία που δίνεται:

______________________ : αυτός που έχει καλό γούστο.
______________________ : αυτός που είναι καλά γυμνασμένος.
______________________ : αυτός που έχει καλή καρδιά.
______________________ : αυτός που είναι ωραία ντυμένος.
______________________ : αυτός που ζει καλή ζωή, χωρίς στερήσεις.

4. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις συνώνυμες και αντώνυμες των λέξεων της ν.ε. που δίνονται:

συνώνυμα	αντώνυμα
ευφραδής ______________	αποπαίρνω ______________
αναπτύσσω (μτφ.) ______________	παράφωνος ______________
κομψοτεχνία ______________	δύσμοιρος ______________
ευπρεπίζω ______________	δύστροπος ______________

Β2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή - επίθετο

Σχηματισμός συνθέτου από το θέμα του αρσενικού

Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο δευτερόκλιτο
π.χ. ***ἀγαθο-εργία*** < *ἀγαθός* + *ἔργον*
ἀκρό-πολις < *ἄκρα* + *πόλις*

Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο τριτόκλιτο σε *-υς* (γεν. *-εος*)
π.χ. ***βαθύ-πλουτος*** < *βαθύς* + *πλοῦτος*
βαρύ-θυμος < *βαρύς* + *θυμός*

Στα σύνθετα με πρώτο συνθετικό αριθμητικό επίθετο παρατηρούνται οι ακόλουθες περιπτώσεις:

α. Τα ***εἷς, δύο, τρεῖς, τέτταρες*** γίνονται αντίστοιχα ***μον(ο)-, δι-, τρι-, τετρα-***, π.χ. ***μονο****-δάκτυλος*, ***δι****-φυής*, ***τρι****-κυμία*, ***τετρά****-δραχμον*.
β. Τα υπόλοιπα διατηρούν το θέμα τους, π.χ. ***διακοσιο****-μέδιμνος*.
γ. Τα **άκλιτα απόλυτα αριθμητικά** (από το *πέντε* έως το *ἑκατόν*):

ή μένουν αμετάβλητα, π.χ. *πεντετάλαντος*

ή λήγουν σε -α, π.χ. *πεντάδραχμον*, *ἑπταετής*

τετράδραχμον Ἀθηνῶν

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε το αρσενικό του επιθέτου των παρακάτω σύνθετων λέξεων της α.ε. με α΄ συνθετικό το αριθμητικό επίθετο *μόνος*:

μόνος + *μάχομαι* ______________ *μόνος* + *συλλαβή* ______________
μόνος + *ξύλον* ______________ *μόνος* + *γένος* ______________
μόνος + *στίχος* ______________ *μόνος* + *ὀφθαλμός* ______________

2. Με τα συνθετικά μέρη που δίνονται να σχηματίσετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που ζητούνται στην παρένθεση:

πικρός + *χολή* ______________________ (επίθετο)
λεπτός + *λέγω* ______________________ (επίθετο)
λευκή + *θεά* ______________________ (κύριο όνομα)
μέγας (γεν. *μεγάλ-ου*) + *πρέπω* ______________________ (επίθετο)
δώδεκα + *μήν* ______________________ (επίθετο)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·35

3. Με τα επίθετα σε -*ύς* που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. και να διακρίνετε με ενωτικό τα συνθετικά μέρη τους, σύμφωνα με το παράδειγμα:

βαθύς (γεν. εν. *βαθέος*) + *βουλή* → *βαθύ-βουλος*
βαρύς + *τόνος* ____________________
εὐθύς + *τείνω* ____________________
βαρύς + *γδοῦπος* ____________________
εὐθύς + *γραμμή* ____________________
ὀξύς + *θυμός* ____________________

Γ. Γραμματική

1. Γ′ κλίση επιθέτων

Φωνηεντόληκτα σε -*ύς*, -*εῖα*, -*ύ*

Ο τύπος *βαθέος* του κειμένου ανήκει στο φωνηεντόληκτο επίθετο γ′ κλίσης *βαθύς, βαθεῖα, βαθύ.*

Στη γ′ κλίση επιθέτων ανήκουν τα επίθετα των οποίων τουλάχιστον το αρσενικό και το ουδέτερο γένος κλίνονται σύμφωνα με τη γ′ κλίση ουσιαστικών:

	ενικός αριθμός			**πληθυντικός αριθμός**		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομαστική	*βαθύς*	*βαθεῖα*	*βαθύ*	*βαθεῖς* (< *βαθέες*)	*βαθεῖαι*	*βαθέα*
γενική	*βαθέος*	*βαθείας*	*βαθέος*	*βαθέων*	*βαθειῶν*	*βαθέων*
δοτική	*βαθεῖ*	*βαθείᾳ*	*βαθεῖ*	*βαθέσι*	*βαθείαις*	*βαθέσι*
αιτιατική	*βαθύν*	*βαθεῖαν*	*βαθύ*	*βαθεῖς* (< *βαθέας*)	*βαθείας*	*βαθέα*
κλητική	*βαθύ*	*βαθεῖα*	*βαθύ*	*βαθεῖς* (< *βαθέες*)	*βαθεῖαι*	*βαθέα*

Παρατηρήσεις

1. Τα επίθετα αυτής της τάξης είναι κυρίως οξύτονα. Βαρύτονα είναι μόνο τα *θῆλυς, θήλεια, θῆλυ* και *ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ.*
2. Το θηλυκό γένος κλίνεται κατά την α′ κλίση των ουσιαστικών.
3. Το -*α* των καταλήξεων της ονομαστικής, αιτιατικής και κλητικής ενικού του θηλυκού γένους είναι βραχύ.

2. Η Υποτακτική

α. Γενικά για την υποτακτική

Η υποτακτική έγκλιση χρησιμοποιείται κυρίως στον **υποτεταγμένο** λόγο (δηλαδή σε **δευτερεύουσες** προτάσεις) και δείχνει **κάτι προσδοκώμενο**, δηλαδή κάτι που περιμένουμε να γίνει (π.χ. *Λέγω ταῦτα, ἵνα* ***μάθητε***), ή **κάτι που επαναλαμβάνεται** συνεχώς στο παρόν και στο μέλλον (π.χ. *Ἐπειδὰν ἢ* ***πονῶσιν*** *ἢ* ***γυμνάζωνται****, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἱδροῦσιν*).

Υποτακτική συναντάται και σε κύριες προτάσεις και τότε μπορεί να δηλώνει:

– **προτροπή** (= εμπρός / ας...), π.χ. *Ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους* (= Ας βαδίσουμε εναντίον των εχθρών / ας επιτεθούμε), ή **απαγόρευση** (= μην...), π.χ. *Μὴ ἄλλως* (= διαφορετικά) *ποιήσῃς.*

– **απορία** (= άραγε να...), π.χ. *Εἴπω τὴν ἀλήθειαν;*

Υποτακτική έγκλιση διαθέτουν μόνο ο **ενεστώτας**, ο **αόριστος** και ο **παρακείμενος**.

Η υποτακτική στις καταλήξεις παρουσιάζει -*η*-, -*η*- και -*ω*- εκεί όπου η οριστική έγκλιση εμφανίζει -*ε*-, -*ει*- και -*ο*- αντίστοιχα, π.χ. ***λύωμεν*** (*λύομεν* στην οριστική), ***λύητε*** (*λύετε* στην οριστική).

Παίρνει άρνηση *μή*, π.χ. *Λέγω ταῦτα, ἵνα μὴ ἀδικηθῇς.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·36

β. Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων

Υποτακτική ενεστώτα		**Υποτακτική αορίστου**
*πιστεύ-**ω***	→	*πιστεύ-**σ-ω***
*πιστεύ-**ῃς***	→	*πιστεύ-**σ-ῃς***
*πιστεύ-**ῃ***	→	*πιστεύ-**σ-ῃ***
*πιστεύ-**ωμεν***	→	*πιστεύ-**σ-ωμεν***
*πιστεύ-**ητε***	→	*πιστεύ-**σ-ητε***
*πιστεύ-**ωσι(ν)***	→	*πιστεύ-**σ-ωσι(ν)***

Παρατηρήστε ότι, για να σχηματίσουμε την υποτακτική του αορίστου, προσθέτουμε στο θέμα του τις ίδιες καταλήξεις με αυτές της υποτακτικής ενεστώτα.

Η υποτακτική του αορίστου δεν δέχεται αύξηση. !

Παρατήρηση Για την υποτακτική αορίστου των αφωνόληκτων ρημάτων ισχύουν όσα γνωρίζετε από τον σχηματισμό της οριστικής, δηλ. *ἔπραξα* ➛ *πράξω, ἔκοψα* ➛ *κόψω, ἔπεισα* ➛ *πείσω.*

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους των επιθέτων που ζητούνται στην παρένθεση:

γλυκύς, γλυκεῖα, γλυκύ (γεν. εν. και πληθ. θηλ.)	 	*ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ* (αιτ. εν. και πληθ. ουδ.)	
θῆλυς, θήλεια, θῆλυ (δοτ. εν. και πληθ. αρσ.)	 	*εὐρύς, εὐρεῖα, εὐρύ* (ονομ. εν. και πληθ. ουδ.)	
ταχύς, ταχεῖα, ταχύ (γεν. εν. και πληθ. ουδ.)	 	*ἡδύς, ἡδεῖα, ἡδύ* (αιτ. εν. και πληθ. αρσ.)	

2. Να μεταφέρετε τις φράσεις στην πτώση που ζητείται εντός παρενθέσεως:

βαθὺ πέλαγος ______________________ (γεν. εν.) *βαρὺ πένθος* ______________________ (ονομ. πληθ.)
θρασὺς ἀνὴρ ______________________ (δοτ. εν.) *βραδεῖα ὁδός* ______________________ (γεν. πληθ.)
ὀξὺς ἦχος ______________________ (αιτ. εν.) *τραχεῖα χώρα* ______________________ (αιτ. πληθ.)

3. Να συσχετίσετε τους υπογραμμισμένους τύπους υποτακτικής της στήλης Α′ με τις σημασίες τους στη στήλη Β′:

Α′	**Β′**
α. *<u>Ἀναλάβωμεν</u>* (= ας εξετάσουμε) *οὖν ἐξ ἀρχῆς τίς ἡ κατηγορία ἐστίν.* β. *Ὃ σὺ μισεῖς, ἑτέρῳ <u>μὴ ποιήσῃς</u>.* γ. *Φέρε δὴ <u>ἴδωμεν</u>* (= εμπρός λοιπόν, ας δούμε). δ. *Ποῖ <u>βῶ</u>; Πᾷ <u>στῶ</u>; Τί <u>λέγω</u>;* (= Πού να πάω; Πού να σταθώ; Τι να πω;) ε. *Ἄρχων αἱρεῖται* (= εκλέγεται) *οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς <u>ἐπιμελῆται</u>, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι* (= αυτοί που τον εξέλεξαν) *δι' αὐτὸν εὖ <u>πράττωσιν</u>* (= να ευτυχούν). στ. *Ἐάν τις τοὺς τάφους τῶν γονέων <u>μὴ κοσμῇ</u>* (= δεν τιμά), *καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις.*	1. προτροπή 2. απαγόρευση 3. απορία 4. προσδοκία 5. επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον

4. Να γράψετε τα ρήματα στο γ′ πληθυντικό πρόσωπο του ίδιου χρόνου και της ίδιας έγκλισης: *κελεύσῃς, τοξεύητε, παύσωμεν.*

5. Να συμπληρώσετε τη σωστή κατάληξη υποτακτικής στις παρακάτω φράσεις: *ὑμεῖς λύσ_______ , ἡμεῖς πράξ_______, οὗτοι λέγ_______, ὑμεῖς ἀποβλέψ_______, οὗτοι πιστεύ_______*

6. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στον αόριστο διατηρώντας ίδια την έγκλιση, τον αριθμό και το πρόσωπο: *Ὅστις μὴ πιστεύῃ__________ , ἡμεῖς βλάπτωμεν__________ , οὗτοι ἱκετεύωσιν__________, σὺ ἑρμηνεύῃς__________, ἡμεῖς κελεύωμεν__________, ὑμεῖς θεραπεύητε__________*

7. Να τοποθετήσετε τα ρήματα στο κατάλληλο πρόσωπο της υποτακτικής του χρόνου που ζητείται:

α. *Λόγισαι* (= υπολόγισε) *ὁπόσα μοι ὀφείλεις, ἵνα μὴ περὶ αὐτῶν__________* (*ἐρίζω*, ενεστ.).
β. *Ἐὰν ἡμεῖς__________* (*φονεύω*, αόρ.) *αὐτόν, ἄδικοι ἐσόμεθα.*
γ. *Ἐὰν ὑμεῖς__________* (*λύω*, αόρ.) *τὰς σπονδάς, ἐπίορκοι ἔσεσθε.*
δ. *Ἤν τις__________* (*παραβαίνω*, ενεστ.) *τι τούτων, ζημίαν ἐπέθεσαν* (= επιβάλλουν τιμωρία).
ε. *Ἐάν τις εἰς τὸ κάτοπτρον__________* (*ἀποβλέπω*, αόρ.), *πάσας τὰς πόλεις ὁρᾷ.*
στ. *Ἕνεκα χρημάτων μηδένα θεῶν ὀμόσῃς* (= για χρήματα σε κανέναν θεό μην ορκιστείς), *μηδ' ἂν__________* (*μέλλω*, ενεστ.) *εὐορκεῖν* (= να τηρήσεις τον όρκο σου).

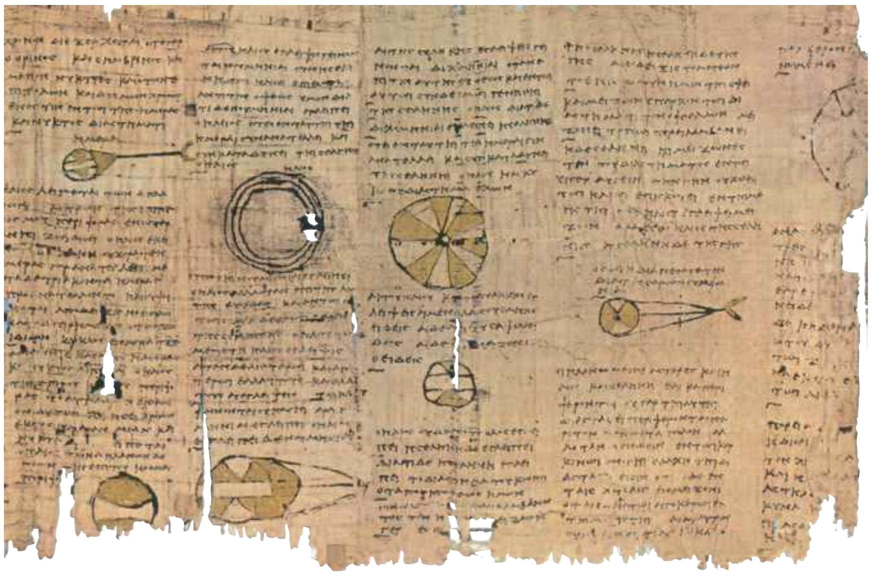

Αστρονομικός πάπυρος του 2ου αι. π.Χ. Περιέχει τμήμα αστρονομικής πραγματείας με σχέδια που αναφέρονται στις κινήσεις των πλανητών, στους αστερισμούς κτλ. (λεπτομέρεια, Παρίσι, Μουσείο Λούβρου).

Βραχεῖα τέρψις ἡδονῆς κακῆς.

Εὐριπίδης, απ. 362, στ. 23

Δεν κρατάει πολύ η απόλαυση μιας κακής ευχαρίστησης.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·38

Ελ Γκρέκο, **Ο Άγιος Μαρτίνος και ο ζητιάνος** *(Μουσείο Πράδο, Μαδρίτη)*

Η ελεημοσύνη βασίλισσα των αρετών

Α. Κείμενο

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος (περ. 354-407 μ.Χ.), επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, οικουμενικός διδάσκαλος και άγιος της Χριστιανικής Εκκλησίας, προσπάθησε να καταπολεμήσει την αδικία και τη διαφθορά, να δώσει κουράγιο σε κάθε ανίσχυρο και να αντιμετωπίσει τις αιρέσεις. Οραματιζόταν την επάνοδο των πιστών στην απλότητα και την καθαρότητα της πρώτης χριστιανικής εποχής. Βαθύς ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής, πολέμησε κάθε κακό με τη ρητορική του δεινότητα. Ο ίδιος έκανε πράξη τα κηρύγματά του μοιράζοντας όλα τα υπάρχοντά του σε όσους είχαν ανάγκη και υπερασπιζόμενος τους αδυνάτους από τις αυθαιρεσίες των ισχυρών. Τις ομιλίες του παρακολουθούσαν πλήθη κόσμου. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε επισημαίνει την ανάγκη να είμαστε ελεήμονες.

Ἀγαπητοί, μὴ γινώμεθα τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι. Ἐκείνοις πάντα κοινὰ καὶ οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει· σὺ δὲ ἄνθρωπος ὤν, θηρίου γίνῃ χαλεπώτερος, μυρίων πενήτων τροφὰς μιᾷ κατακλείων οἰκίᾳ. Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνη κοινή, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα· οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ ἀὴρ καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτὴ καὶ γῆρας καὶ νόσος καὶ ὑγεία καὶ χρεία τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσούτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν; Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει. Ἵν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πολλῇ χρησώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἣ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας. Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα, τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, κἂν μυρία ὦμεν πεπλημμεληκότες, ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν.

Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Προφήτου Δαυῒδ*, PG 55, 517-518 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·39

Γλωσσικά σχόλια

τῶν ἀλόγων (επίθ. *ὁ/ἡ ἄλογος, τὸ ἄλογον*) *θηριωδέστεροι* (συγκρ. βαθμ. επιθ. *ὁ/ἡ θηριώδης, τὸ θηριῶδες*)	αγριότεροι (πβ. ν.ε.: θηριωδία) από τα ζώα
οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον (συγκρ. βαθμ. επιθ. *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολύ*) *ἔχει*	κανένα δεν έχει περισσότερα (πβ. ν.ε.: πλεονεξία) από τα άλλα
ἄνθρωπος ὤν	αν και είσαι άνθρωπος
χαλεπός, χαλεπή, χαλεπόν	δύσκολος, σκληρός, άσπλαχνος (πβ. ν.ε.: χαλεποί καιροί)
μυρίων (επίθ. *οἱ μυρίοι, αἱ μυρίαι, τὰ μυρία*) *πενήτων* (επίθ. *ὁ/ἡ πένης*) *τροφὰς μιᾷ κατακλείων οἰκίᾳ*	κλείνοντας ερμητικά σε ένα σπίτι όσα τρόφιμα θα αρκούσαν για να θρέψουν αμέτρητους φτωχούς
καίτοι (αντιθ. σύνδ.) *γε*	και βέβαια
ἕτερα (αόρ. επιμερ. αντων. *ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον*) *πλείονα*	άλλα (πβ. ν.ε.: ετερώνυμα κλάσματα) περισσότερα (πβ. ν.ε.: πλειοψηφία, πλειονότητα, πλεονασμός)
ἡ τελευτή	το τέλος, ο θάνατος
ἡ χρεία	η ανάγκη (πβ. ν.ε.: χρειάζομαι, αχρείαστος)
οὐκ ἄτοπόν (ἐστι) [απρόσ. έκφραση]	δεν είναι παράλογο (πβ. ν.ε.: ατόπημα)
οἱ ἐν τοσούτοις κοινωνοῦντες (μτχ. ενεστ. ρ. *κοινωνέω, κοινωνῶ*) *ἀλλήλοις*	αυτοί που μοιράζονται (πβ. ν.ε.: κοινωνία, κοινωνικός) τόσα πολλά μεταξύ τους
ἐν τοῖς χρήμασιν (ουσ. *τὸ χρῆμα*)	στα χρήματα
τῆς ἀπολαύσεως ἀπάγει	απομακρύνει (πβ. ν.ε.: απαγωγή, απαγωγέας) από την απόλαυση
πρὸς τὰς εὐθύνας (ουσ. *ἡ εὐθύνη* ή *ἡ εὔθυνα*) *ἄγει*	οδηγεί στην τιμωρία / λογοδοσία
ἵνα (τελικός σύνδ.)	για να
χρησώμεθα (υποτ. αορ. ρ. *χρήομαι, χρῶμαι*)	ας χρησιμοποιήσουμε, ας εφαρμόσουμε (πβ. ν.ε.: χρήση, άχρηστος, χρήσιμος)
ἐξαιρήσεται (οριστ. μέλλ. ρ. *ἐξαιρέομαι, ἐξαιροῦμαι*)	θα απαλλάξει (πβ. ν.ε.: εξαίρεση, εξαίρετος)
τὸν πολὺν προέμενοι (μτχ. αορ. β′ ρ. *προΐεμαι*) *πλοῦτον*	αφού παραμερίσουμε τον πολύ πλούτο (πβ. ν.ε.: άνεση, άνετος, έφεση, άφεση)
κἂν πεπλημμεληκότες ὦμεν (υποτ. παρακ. ρ. *πλημμελέω, πλημμελῶ*)	ακόμα και αν έχουμε διαπράξει παραπτώματα (πβ. ν.ε.: πλημμέλημα, πλημμελής)
μεταδώσει (οριστ. μέλλ. ρ. *μεταδίδωμι*) *συγγνώμης ἡμῖν*	θα μας συγχωρήσει

Ερμηνευτικά σχόλια

μὴ ὦμεν τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι: Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στηρίζει την επιχειρηματολογία του στο ότι ο άνθρωπος είναι ον *ἔλλογον* (*ἐν* + *λόγος*), σε αντίθεση με τα ζώα που είναι όντα *ἄλογα* (*ἀ-* + *λόγος*). Ο «λόγος» επέτρεψε στον άνθρωπο να δημιουργήσει κοινωνία και πολιτισμό, κάτι που δεν επιτεύχθηκε από τα άλλα πλάσματα της δημιουργίας. Ο άνθρωπος πολλές φορές, από τη λαχτάρα του να αποκτήσει πλούτο, ενεργεί με τρόπο αλαζονικότερο και βιαιότερο ακόμη και από τα πιο άγρια θηρία και γίνεται «*θηριωδέστερος τῶν ἀλόγων*».

πολλῇ χρησώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ: Φάρμακο που λυτρώνει τον άνθρωπο από τη θηριώδη συμπεριφορά του είναι, σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, η ελεημοσύνη, που δηλώνει την αγάπη προς τον συνάνθρωπο, την καλοσύνη και τη διάθεση για βοήθεια. Αυτή η διάθεση μπορεί να αντισταθμίσει πολλά ανθρώπινα παραπτώματα και να προσφέρει τη συγχώρεση του Θεού σε όποιον έχει αμαρτήσει. Η χριστιανική διδασκαλία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον σεβασμό και στην αγάπη για τον πλησίον (*ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν*) και τα θεωρεί απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάκτηση της Βασιλείας των Ουρανών.

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι οι διαφορές του ανθρώπου από τα ζώα σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο;
2. Ποια κοινά στοιχεία ενώνουν και εξομοιώνουν τους ανθρώπους μεταξύ τους σύμφωνα με το κείμενο; Είναι αυτά μόνο θετικά ή και αρνητικά;
3. Ποια τύχη περιμένει τον άνθρωπο που δε λαμβάνει υπόψη του τους ανήμπορους συνανθρώπους του, σύμφωνα με το κείμενο; Ποιο μέσο έχει στη διάθεσή του ο άνθρωπος, προκειμένου να αποφύγει τη μετά θάνατον τιμωρία;
4. Με ποιες άλλες χριστιανικές αρετές συνδέεται η ελεημοσύνη;

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:24 ™ÂÏ›‰·40

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἄγω [= 1. οδηγώ, 2. μεταφέρω]

θ. *ἀγ-* [στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: *ἄγει, ἀπάγει*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*ἀγωγαῖος* [= αυτός που χρησιμεύει για να οδηγεί κάποιον] *ὁ ἀγωγεύς*	*ὁ ἀγών* (-ώνας) [= (α.ε.) συνέλευση] *ὁ ἀγωγός* [= (α.ε.) οδηγός] *ἀγώγιμος* [= εύκολος στη μεταφορά] *ἡ ἀγωγή* [= (α.ε.) μεταφορά, (ν.ε.) ανατροφή] *ἀγωνίζομαι* *ἡ ἀγωνία* [= (α.ε.) συναγωνισμός, (ν.ε.) ψυχική αβεβαιότητα] *τὸ ἀγώνισμα* *ἡ ἀγέλη* [= κοπάδι ζώων] *ἡ ἀγελάς* (-άδα) [= (α.ε.) αυτή που ανήκει στην αγέλη, (ν.ε.) το θηλυκό βόδι] *ἀγελαῖος* *τὸ ἄγημα* [= τμήμα στρατού]	αγωγιμότητα αγωγιάτης αγώ(γ)ι
σύνθετα	*ὁ ἀγωνοδίκης* *ὁ ἀγωνοθέτης* [= ο κριτής των αγώνων] *φορτηγός* [= αυτός που μεταφέρει φορτία]	*ὁ ἀνταγωνιστής* *διάγω* [= (α.ε.) μεταφέρω στο απέναντι μέρος, (ν.ε.) διαβιώνω] *εἰσάγω* *εἰσακτέος* *ἐξάγω* *κατάγω* [= (α.ε.) οδηγώ προς τα κάτω, (ν.ε.) επιτυγχάνω] *ξεναγῶ* *παράγω* *συνάγω* (ν.ε. συνάζω) [= συγκεντρώνω] *ἡ σύναξις* (-η) *ὁ κυνηγός* *ὁ μυσταγωγός* *ὁ λοχαγός* *ὁ ξεναγός* [= αυτός που οδηγεί τους ξένους] *ὁ ὁδηγός* *παιδαγωγός* *ὑδραγωγός* *τὸ ὑδραγωγεῖον* (-είο)	συναξάρι το φορτηγό επιβατηγός πλοηγός παρθεναγωγείο οχηματαγωγό [= το πλοίο που μεταφέρει οχήματα] νηπιαγωγός

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·41

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω ομόρριζες του ρ. *ἄγω* **λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν, ανάλογα με αυτό που δηλώνουν (πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, αποτέλεσμα ενέργειας):** *ἄγημα, ἀγωνία, ἀγωγός, ἀγωγή, ἀγώνισμα, ἀγωγεύς.*

2. α. Να γράψετε από μία λέξη της ν.ε. ομόρριζη του ρ. *ἄγω* **που να ανταποκρίνεται στη σημασία των προτάσεων και φράσεων που σας δίνονται:**

i. πρόσωπο που φροντίζει για την ανατροφή των παιδιών :________________________

ii. δείχνω τα αξιοθέατα ενός τόπου σε ξένους :________________________

iii. η ανατροφή :________________________

iv. όχημα μεταφοράς φορτίων :________________________

β. Να γράψετε την αρχική σημασία των λέξεων *κυνηγός, ἀγελὰς* **και** *μυσταγωγία***, σύμφωνα με την ετυμολογική τους προέλευση.**

3. Να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν με λέξεις της ν.ε. ομόρριζες των ρημάτων που δίνονται, σύμφωνα με το συμπληρωμένο παράδειγμα:

ἀνάγω	αναγωγή	αναγωγικός	ανάγωγος
εἰσάγω			
ἐξάγω			
κατάγω			
μετάγω			
παράγω			

4. Με τη βοήθεια του λεξικού σας να βρείτε την ετυμολογική προέλευση των λέξεων «φορτικός» και «φορτηγός» και να εξηγήσετε τη σημασιολογική διαφορά τους.

Β2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή - ρήμα

Σχηματισμός συνθέτου από το:	
ρηματικό θέμα π.χ. *ἄγω* < θ. *ἀγ-*	χρονικό θέμα (ενεργ. αορίστου ή μέλλοντα) π.χ. *φεύγω* < θ. *φυγ-, φευξ-*
Κατά τη σύνθεση:	
το **θέμα** μένει **αμετάβλητο,** όταν το β′ συνθετικό αρχίζει από φωνήεν π.χ. ***φθιν-****όπωρον* < *φθίνω* + *ὀπώρα* ***πειθ-****αρχῶ* < *πείθομαι* + *ἄρχω*	**στο θέμα προστίθεται *-ε-*, *-ι-* ή *-ο-*,** όταν το β′ συνθετικό αρχίζει από σύμφωνο π.χ. ***φυγ-ό-****πονος* < *φεύγω* (θ. αορ. *φυγ-*) + *πόνος* ***κρυψ-ί-****νους* < *κρύπτω* (θ. αορ. *κρυψ-*) + *νοῦς*

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

ῥίπτω (θ. μέλλ. *ῥιψ-*) + *ἀσπίς* ________________________

δοκέω, -ῶ (θ. μέλλ. *δοκησ-*) + *σοφός* ________________________

πείθω + *ἡνία* ________________________

ἔχω + *μῦθος* ________________________

μέλλω + *νύμφη* ________________________

2. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να δείξετε την αλλαγή του θέματος του ρήματος (ως α′ συνθετικού), όπου συμβαίνει: *ἐχέγγυος, Μενέλαος, φέρελπις, λιποσαρκής* (θ. *λειπ-* και *λιπ-*).

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·42

Γ1. Γραμματική

1. Υποτακτική ενεστώτα του ρ. *εἰμὶ* και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

Στο κείμενο της Ενότητας υπάρχει ο τύπος υποτακτικής παρακειμένου ε.φ. *πεπλημμεληκότες ὦμεν.*

Η υποτακτική ενεστώτα του ρ. *εἰμὶ* συμπίπτει με τις καταλήξεις της υποτακτικής που μελετήσατε στην προηγούμενη Ενότητα.

Κλίση υποτακτικής ενεστώτα ρ. *εἰμί*

ὦ	*ὦμεν*
ᾖς	*ἦτε*
ᾖ	*ὦσι(ν)*

Η υποτακτική του παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται τόσο περιφραστικά (πιο εύχρηστος τύπος) **από την ενεργητική μετοχή παρακειμένου του ρήματος και την υποτακτική ενεστώτα του ρ. *εἰμί***, π.χ. *λελυκώς, -υῖα, -ὸς ὦ*, όσο και μονολεκτικά (σπάνια), π.χ. *λελύκ-ω, λελύκ-ῃς* κτλ.

❖ **Να κλίνετε την περιφραστική υποτακτική παρακειμένου ε.φ. του ρ. *λύω*:**

Κλίση υποτακτικής παρακειμένου ε.φ.

λελυκώς,	λελυκυῖα,	λελυκὸς	__________	λελυκότες,	λελυκυῖαι,	λελυκότα	__________
»	»	»	__________	»	»	»	__________
»	»	»	__________	»	»	»	__________

2. Αλληλοπαθητική αντωνυμία

Αλληλοπαθητική είναι η αντωνυμία που φανερώνει ότι δύο ή περισσότερα πρόσωπα ενεργούν και παθαίνουν αμοιβαία, π.χ. *ἀγαπᾶτε ἀλλήλους*. Επειδή δηλώνει σχέση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα, έχει μόνο πληθυντικό (και δυϊκό) αριθμό. Καθώς λειτουργεί ως αντικείμενο ρημάτων, απαντά μόνο στις πλάγιες πτώσεις:

	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
γενική	*ἀλλήλων*	*ἀλλήλων*	*ἀλλήλων*
δοτική	*ἀλλήλοις*	*ἀλλήλαις*	*ἀλλήλοις*
αιτιατική	*ἀλλήλους*	*ἀλλήλας*	*ἄλληλα*

Γ2. Σύνταξη

Απρόσωπη σύνταξη

Στην προηγούμενη τάξη γνωρίσατε τη συντακτική λειτουργία του απαρεμφάτου:

– Το άναρθρο απαρέμφατο λειτουργεί ως **αντικείμενο** σε **προσωπικά ρήματα**.
Π.χ. *Ἐθέλομεν ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν δικαίων.*

– Το άναρθρο απαρέμφατο λειτουργεί ως **υποκείμενο** σε **απρόσωπα ρήματα** και **απρόσωπες εκφράσεις**.
Π.χ. *Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσούτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως **εἶναι** πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν **μὴ διατηρεῖν** ἰσονομίαν;*

Απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις

απρόσωπα ρήματα	Ονομάζονται έτσι ρήματα που χρησιμοποιούνται στο γ΄ ενικό πρόσωπο και δεν παίρνουν πρόσωπο ή πράγμα ως υποκείμενό τους αλλά άναρθρο απαρέμφατο ή δευτερεύουσα (ονοματική) πρόταση. Π.χ. *δεῖ, προσήκει, χρή, δοκεῖ*
απρόσωπες εκφράσεις	Ακολουθούν την ίδια σύνταξη, αλλά, όπως φανερώνει και ο όρος, αποτελούνται από παραπάνω από μία λέξεις, συνήθως: – ουσιαστικό ή ουδέτερο επιθέτου ή μετοχής + *ἐστί*, π.χ. *ἀνάγκη ἐστί, ἄξιόν ἐστι, πρέπον ἐστὶ* ή – επίρρημα + *ἔχει*, π.χ. *καλῶς ἔχει, ἀναγκαίως ἔχει*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·43

Παρατήρηση Συνήθως στην απρόσωπη σύνταξη δίπλα στο απρόσωπο ρήμα ή την απρόσωπη έκφραση συναντάται μια δοτική που δείχνει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται το ρήμα. Αυτή είναι η **δοτική προσωπική**, η οποία συχνά εννοείται.
π.χ. *Προσήκει **ἡμῖν** ἐπαινέσαι τὴν τῶν προγόνων ἀρετήν* (= Αρμόζει σ' εμάς να επαινέσουμε την αρετή των προγόνων).

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου στην απρόσωπη σύνταξη

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου στην απρόσωπη σύνταξη βρίσκεται σε αιτιατική πτώση. Εάν μάλιστα το απρόσωπο ρήμα ή η απρόσωπη έκφραση συνοδεύεται από δοτική προσωπική, αυτή, εφόσον μετατραπεί σε αιτιατική, μας δίνει το υποκείμενο του απαρεμφάτου (στο προηγούμενο παράδειγμα: το υποκείμενο του *ἐπαινέσαι* είναι ***ἡμᾶς***). Δηλαδή:

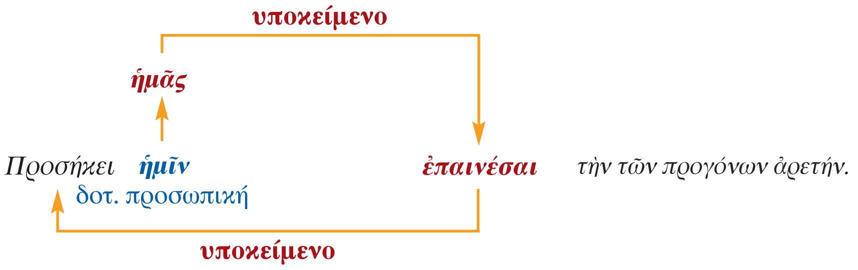

Ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε τις παρακάτω υποτακτικές αορίστου και ενεστώτα στον παρακείμενο (περιφραστικά και στα τρία γένη) στον ίδιο αριθμό και στο ίδιο πρόσωπο:

γράψωμεν ______________________ *κρύψητε* ______________________
τάττῃς ______________________ *πείθῃ* ______________________
βλάψωσιν ______________________ *ἑρμηνεύωμεν* ______________________

2. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α′ με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β′:

Α′	Β′
λέγητε	γ′ πληθ. υποτ. ενεστ.
ὦσιν	γ′ εν. υποτ. παρακ.
πράξωμεν	β′ πληθ. υποτ. ενεστ.
παραμεμενηκὼς ᾖ	α′ πληθ. υποτ. αορ.

3. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος:

α. *Ἡ μὲν φύσις, ἂν* ______________ (*εἰμί*, υποτ. ενεστ.) *πονηρά, πολλάκις φαῦλα βούλεται.*
β. *Ἐὰν σὺ* ______________ (*ἀριστεύω*, υποτ. αορ.), *ὑπισχνοῦμαί σοι δέκα τάλαντα.*
γ. *Ἐὰν ὑμεῖς ταῦτα* ______________ (*πράττω*, υποτ. αορ.), *εὐθὺς ὑμῖν στρατιώτας πέμψομεν.*
δ. ______________ (*παιδεύω*, α′ πληθ. υποτ. αορ.) *τὸν ἀπαίδευτον.*

4. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο της υποτακτικής ενεστώτα του ρ. *εἰμὶ* και να ερμηνεύσετε τις παρακάτω προτάσεις:

α. *Ὅταν σὺ τῶν ἀλόγων θηριωδέστερος* ______________, *τότε φίλων ἔρημος γίγνῃ.*
β. *Ὄνειδος* (= ντροπή) *αἰσχρὸς βίος ὅμως, κἂν* (= ακόμα και αν) *ἡδὺς* ______________ .
γ. *Ἱκανοί εἰσιν οἱ θεοὶ τοὺς μικρούς, κἂν ἐν δεινοῖς* (= σε κινδύνους)______________, *σῴζειν εὐπετῶς* (= εύκολα).
δ. *Ἀνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ, κἂν εὐτυχὴς* ______________ .

> ***Ὅταν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.***
>
> *Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον* 6.2
>
> Όταν κάνεις μια ελεημοσύνη, μην το διατυμπανίζεις, όπως κάνουν οι υποκριτές, για να δοξαστούν από τους ανθρώπους.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·44

Στην εξωτερική όψη της κύλικας του Δούριδος (περ. 480 π.Χ.) απεικονίζονται σκηνές από τη ζωή του σχολείου (Αρχαιολογ. Μουσ. Βερολίνου)

Η ευθύνη για την παιδεία των νέων

Α. Κείμενο

Ο Ξενοφών (430 - περ. 355 π.Χ.), στο έργο του *Ἀπολογία Σωκράτους*, διασώζει πληροφορίες για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ο μεγάλος δάσκαλος οδηγήθηκε στην καταδίκη και τη θανάτωση από τους συμπολίτες του, για τους οποίους αγωνιζόταν σε όλη του τη ζωή. Μεγάλο μέρος των πληροφοριών που περιέχει το έργο αυτό προέρχεται από μαθητές του Σωκράτη που είχαν εγκαταλείψει την Αθήνα μετά την καταδίκη και τον θάνατο του δασκάλου τους. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Σωκράτης αντικρούει την κατηγορία του Μελήτου ότι διέφθειρε τους νέους της Αθήνας.

ΣΩ. *Ἀλλ᾽ ὅμως σύ με φῄς, ὦ Μέλητε, τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα τοὺς νέους διαφθείρειν; Καίτοι ἐπιστάμεθα μὲν δήπου τίνες εἰσὶ νέων διαφθοραί· σὺ δὲ εἰπὲ εἴ τινα οἶσθα ὑπ᾽ ἐμοῦ γεγενημένον ἢ ἐξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν.*

ΜΕΛ. *Ἀλλὰ ναί, μὰ Δί᾽, ἐκείνους οἶδα οὓς σὺ πέπεικας σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι.*

ΣΩ. *Ὁμολογῶ, περί γε παιδείας· τοῦτο γὰρ ἴσασιν ἐμοὶ μεμεληκός. Περὶ δὲ ὑγιείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσιν· καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε πάντες δήπου οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς φρονιμώτατα λέγουσι πείθονται μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν. Οὐ γὰρ δὴ καὶ στρατηγοὺς αἱρεῖσθε, οὓς ἂν ἡγῆσθε περὶ τῶν πολεμικῶν φρονιμωτάτους εἶναι; Οὐκοῦν θαυμαστὸν καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ εἶναι, ἐμὲ τούτου ἕνεκα θανάτου ὑπὸ σοῦ διώκεσθαι, ὅτι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώποις, περὶ παιδείας, βέλτιστος εἶναι ὑπό τινων προκρίνομαι;*

Ξενοφῶν, *Ἀπολογία Σωκράτους* 19-21 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·45

Γλωσσικά σχόλια

φῄς (οριστ. ενεστ. ρ. *φημί*)	λες, υποστηρίζεις, ισχυρίζεσαι (πβ. ν.ε.: φήμη, κατάφαση, καταφατικός)
τοιαῦτα (δεικτ. αντων. *τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο*) *ἐπιτηδεύοντα*	ασχολούμενος με τέτοια (πβ. ν.ε.: επιτήδειος, επιτηδευματίας, ανεπιτήδευτος)
διαφθείρω	καταστρέφω, διαφθείρω (πβ. ν.ε.: διαφθορά)
ἐπίσταμαι	γνωρίζω, έχω εμπειρία σε κάτι (πβ. ν.ε.: επιστήμη, επιστήμονας)
δήπου	ίσως, βέβαια, αναμφίβολα
τίνες (ερωτ. αντων. *τίς, τίς, τί*)	ποιες
ἡ διαφθορά	η καταστροφή, η διαφθορά
εἴ τινα (αόρ. αντων. *τὶς, τὶς, τὶ*) *οἶσθα* (β′ εν. οριστ. ενεστ. ρ. *οἶδα*) *ὑπ' ἐμοῦ γεγενημένον* (μτχ. παρακ. ρ. *γίγνομαι*) *ἢ ἐξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν*	αν γνωρίζεις (πβ. ν.ε.: ιστορία, είδηση) ότι κάποιος έχει γίνει εξαιτίας μου είτε από ευσεβής ανόσιος (πβ. ν.ε.: αφοσίωση, αφοσιωμένος) είτε από συνετός (πβ. ν.ε.: σωφροσύνη) αλαζόνας
μὰ Δί' = μὰ Δία (έκφραση ομωτική)	μα τον Δία
πείθομαί τινι	υπακούω σε κάποιον, εμπιστεύομαι κάποιον
μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσιν (β′ όρος σύγκρισης)	περισσότερο παρά στους γονείς τους
περί γε παιδείας	όσον αφορά τουλάχιστον την παιδεία
τοῦτο ἴσασιν (γ′ πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. *οἶδα*) *ἐμοὶ μεμεληκός* (απρόσ. ρ. *μέλει*)	γνωρίζουν ότι γι' αυτό νοιάζομαι (πβ. ν.ε.: μέλημα, αμελώ)
ἡ ἐκκλησία	η συνέλευση του λαού, η εκκλησία του δήμου
ἢ τοῖς προσήκουσιν (β′ όρος σύγκρισης)	παρά στους συγγενείς τους
αἱρεῖσθε (β′ εν. οριστ. ενεστ. ρ. *αἱρέομαι, αἱροῦμαι*)	εκλέγετε (πβ. ν.ε.: αίρεση, αιρετικός, αρχαιρεσίες)
οὓς (αναφ. αντων. *ὅς, ἥ, ὅ*) *ἂν ἡγῆσθε* (υποτ. ενεστ. ρ. *ἡγέομαι, ἡγοῦμαι*)	όποιους ενδεχομένως θεωρείτε (πβ. ν.ε.: ηγέτης, ηγεσία)
ὁ φρόνιμος, ἡ φρονίμη/φρόνιμος, τὸ φρόνιμον	συνετός, μυαλωμένος
οὐκοῦν	λοιπόν
ὁ θαυμαστός, ἡ θαυμαστή, τὸ θαυμαστόν	θαυμαστός, περίεργος
δοκεῖ τινι (απρόσ. ρήμα)	φαίνεται σε κάποιον (πβ. ν.ε.: δόξα, δόγμα)
τούτου ἕνεκα... ὅτι (αιτιολ. σύνδ.)	εξαιτίας αυτού... επειδή δηλαδή
θανάτου διώκεσθαι	να αντιμετωπίζω κατηγορία που επισύρει την ποινή του θανάτου
ὁ βέλτιστος, ἡ βελτίστη, τὸ βέλτιστον (υπερθ. βαθμ. επιθ. *ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν*)	πάρα πολύ καλός
προκρίνομαι	προτιμώμαι, θεωρούμαι καλύτερος

Ερμηνευτικά σχόλια

τοὺς νέους διαφθείρειν: Ο Σωκράτης οδηγήθηκε στο δικαστήριο της Ηλιαίας (399 π.Χ.) μετά από καταγγελία σε βάρος του από τον άσημο ποιητή Μέλητο, τον πολιτικό και στρατηγό Άνυτο και τον ρήτορα Λύκωνα. Οι κατήγοροί του ισχυρίστηκαν ότι ο Σωκράτης δεν αναγνώριζε τους θεούς που τιμούσε η πόλη του αλλά νέες θεότητες και, επιπλέον, ότι διέφθειρε τους νέους. Η προβλεπόμενη ποινή με βάση το κατηγορητήριο ήταν ο θάνατος.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™Âï›‰·46

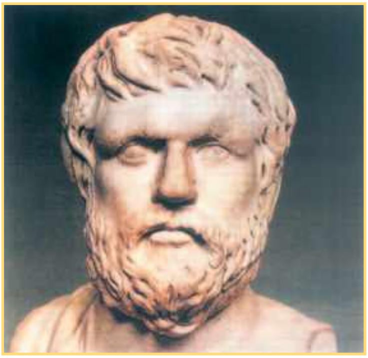

Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Ξενοφώντα (4ος αι. π.Χ., Μουσείο Πράδο, Μαδρίτη)

Περὶ δὲ ὑγιείας... ἢ τοῖς προσήκουσιν: Ο Σωκράτης τονίζει στον κατήγορό του Μέλητο ότι οι μαθητές του εμπιστεύονταν αυτόν στα θέματα της παιδείας, όπως ακριβώς εμπιστεύονται οι άνθρωποι τους γιατρούς σε θέματα υγείας και οι Αθηναίοι τους συνετούς ρήτορες στην Εκκλησία του Δήμου. Από τα λόγια του αναδεικνύεται η αξία του ειδικού, του *ἐπιστήμονος* ή *ἐπαΐοντος*, σε κάθε περίπτωση. Ο δάσκαλος είναι για τον μαθητή του και *καθηγητής*· δε διδάσκει απλώς, αλλά δείχνει στον μαθητή τον δρόμο για να κατανοήσει καλύτερα τον εαυτό του, να αποκτήσει γνώσεις και άποψη για τα πράγματα και να κατευθυνθεί στην αρετή. Γι' αυτό και ο μαθητής τον αναγνωρίζει ως αρμοδιότερο από οποιονδήποτε άλλο και υπακούει σε αυτόν.

Ερωτήσεις

1. Ποια είναι η κατηγορία που διατυπώνει ο Μέλητος εις βάρος του Σωκράτη; Ποιο αποδεικτικό στοιχείο τον καλεί να προσκομίσει ο Σωκράτης; Πώς εξειδικεύεται η κατηγορία στην απάντηση που δίνει ο Μέλητος;
2. Αποδέχεται ή όχι ο Σωκράτης τη θέση του κατηγόρου του ότι οι νέοι ακολουθούν περισσότερο τον δάσκαλό τους παρά τους γονείς τους; Πώς αιτιολογεί ο Σωκράτης τη συμπεριφορά των μαθητών του;
3. Γιατί, κατά τη γνώμη του Σωκράτη, η κατηγορία εις βάρος του είναι παράλογη;
4. Σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων να αποδώσετε την επιχειρηματολογία του Σωκράτη.

Ο Σωκράτης σε τοιχογραφία από την Έφεσο (1ος αι. π.Χ.)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·47

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

πείθω

θ. πειθ-, πιθ-, ποιθ-

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: *πέπεικας, πείθεσθαι, πείθονται*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*Πειθώ* [θεά] *τὸ πίστωμα* [= η εγγύηση, το εχέγγυο] *πιστικός* [=*1.* πιστός, *2.* πειστικός]	*ἡ πειθώ* *πειστικός* *τὸ πεῖσμα* [= (α.ε.) επιβεβαίωση, (ν.ε.) έντονη επιμονή] *πιστεύω* *ἡ πίστις* (-η) *πιστός* *πιστῶ* (ν.ε. πιστώνω) *ἡ πιστότης* (-τητα) [= (α.ε.) ειλικρίνεια, (ν.ε.) η ακρίβεια στην απόδοση ενός πράγματος] *ἡ πίστωσις* (-η) *ὁ πιστωτής* [= (α.ε.) εγγυητής, (ν.ε.) αυτός που δανείζει χρήματα] *πιστωτικός* *πιθανός* *ἡ πιθανότης* (-τητα) *ἡ πεποίθησις* (-η)	πειστήριο πειστικότητα πιστευτός πεισμώνω πεισματάρης
σύνθετα	*ἡ πειθανάγκη* *ἀπειθῶ* [= είμαι ανυπάκουος] *ἀναπείθω* *παραπείθω* *εὔπειστος* [= 1. αυτός που πείθεται εύκολα 2. πιθανός]	*πειθαρχῶ* *ἡ πειθαρχία* *πειθήνιος* [= υπάκουος] *πιστοποιῶ* *πιθανολογῶ* *ἐμπιστεύω* (ν.ε. εμπιστεύομαι) *μεταπείθω* [= αλλάζω γνώμη σε κάποιον] *καταπείθω* [= πείθω κάποιον εντελώς] *διαπιστεύω* *ἀξιόπιστος* *εὔπιστος* [= ευκολόπιστος] *ἡ ἀπείθεια* [= η ανυπακοή] *ἀπειθής*	πειθαναγκάζω εμπιστοσύνη απείθαρχος διαπιστευτήριο

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με την καταλληλότερη από τις παρακάτω λέξεις, αφού τη μεταφέρετε στον σωστό τύπο: *πιθανότητα, πειθαρχία, πειστικότητα, πειθήνιος, πιστότητα, πίστωση, εμπιστεύομαι.*

α. Η ________________ είναι αναγκαία για την αποτελεσματικότητα ενός στρατού.
β. Η ________________ της μετάφρασης θα πιστοποιηθεί από το Υπουργείο Εξωτερικών.
γ. Η ________________ να κερδίσει στις εκλογές είναι πολύ μικρή.
δ. Ζήτησε ________________ χρόνου, για να συγκεντρώσει τα χρήματα που απαιτούνταν.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·48

ε. Υποστήριξε με __________________ την άποψή του και τελικά κατάφερε να πείσει.
στ. Τον __________________ απόλυτα. Γνωριζόμαστε αρκετά χρόνια και ξέρω ότι είναι έντιμος.
ζ. Έχει γίνει __________________ όργανό τους. Ακολουθεί τις αποφάσεις των συνεταίρων του χωρίς να εκφράζει προσωπική γνώμη και αντιρρήσεις.

2. Να κατατάξετε τις ομόρριζες του ρ. *πείθω* λέξεις στην κατάλληλη κατηγορία: *πεῖσμα, πειστικός, πεισματικός, πίστις, πιστός, πίστωσις, πιστότης, πιθανός, πιθανότης, πεποίθησις.*

ουσιαστικά				επίθετα
ενέργεια – κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	παράγωγο του επιθ. *πιθανός*	παράγωγο του επιθ. *πιστός*	

3. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τα αντώνυμα των λέξεων:

διαλλακτικός __________________
ανακρίβεια __________________
υποταγή __________________
ανυπακοή __________________
αβεβαιότητα __________________
πειθήνιος __________________

Β2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη άκλιτη (επίρρημα, πρόθεση, αχώριστο μόριο)

Στη σύνθεση το πρώτο συνθετικό μπορεί να είναι **άκλιτη λέξη**, όπως **επίρρημα, πρόθεση** ή **αχώριστο μόριο**. Τα αντιπροσωπευτικότερα παραδείγματα των παραπάνω κατηγοριών παρουσιάζονται στον Πίνακα:

άκλιτη λέξη ως α΄ συνθετικό		
επίρρημα	**πρόθεση**	**αχώριστο μόριο**
εὖ: *εὐ-σεβής* ***ἄγχι:*** *Ἀγχί-αλος* ***ἀεί:*** *ἀει-θαλής* ***ἄνω:*** *ἀνω-φερής* ***κάτω:*** *κατω-φερής* ***χαμαί:*** *χαμαι-λέων* ***πάλιν:*** *παλιν-νόστησις* ***δίς, τρίς:*** *δισ-μύριοι* ***ὀψέ (ὀψι-):*** *ὀψι-μαθής* ***ὄπι(σ)θεν (ὀπισθο-):*** *ὀπισθό-δομος* ***ὁμοῦ (ὁμο-):*** *ὁμο-λογέω, ὁμολογῶ*	***εἰς:*** *εἰσ-άγω* ***ἐν:*** *ἔν-δοξος* ***ἐκ*** ή ***ἐξ-:*** *ἐξ-άγω* ***πρός:*** *προσ-έχω* ***πρό:*** *προ-κρίνομαι* ***σύν:*** *συν-αινέω, συναινῶ* (αλλά: *συγ-γνώμη*) ***ἀνά:*** *ἀνα-λαμβάνω* ***κατά:*** *κατα-γίγνομαι* [αλλά: *καθ-ορῶ* (δάσυνση)] ***διά:*** *δια-φθορά* ***παρά:*** *παρα-λαμβάνω* ***μετά:*** *μετα-πείθω* ***ἀμφί:*** *ἀμφί-δρομος* ***ἀντί:*** *ἀντι-λέγω* ***περί:*** *περι-φέρω* ***ἐπί:*** *ἐπι-τηδεύω* ***ἀπό:*** *ἀπο-λαμβάνω* ***ὑπό:*** *ὑπό-δικος* ***ὑπέρ:*** *ὑπερ-άνω*	***ἀ-:*** *ἄ-δικος* ***δυσ-:*** *δύσ-μορφος* ***νη-*** (στερητικό): *νή-ποινος* (= ατιμώρητος) ***επιτατικά ἀρι-, ἐρι-, ζα-*** (δηλώνουν το «πολύ»): *ζά-πλουτος* *ἐρί-τιμος* ***ἡμι-:*** *ἡμί-θεος*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·49

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. (ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα, όπου είναι δυνατόν) με τα συνθετικά που δίνονται:

σύν + τέμνω ______	*παρά + τείνω* ______
ἀνά + μορφόω, μορφῶ ______	*ἀπό + φεύγω* ______
ἀ- + δέω, δῶ (= δένω) ______	*διά + γράφω* ______
ἀεί + κινέω, κινῶ ______	*ἀ- + ὁρίζω* ______
δυσ- + τύχη ______	*ἀ- + θυμός* ______
εὖ + γένος ______	*κατά + φαίνω* ______
ἐπί + ὅρκος ______	*ἀπό + λαμβάνω* ______
ἐκ + τρέπω ______	*ἀντί + δίκη* ______

2. Να χωρίσετε όλες τις σύνθετες λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στα συνθετικά τους μέρη και να δηλώσετε στη συνέχεια τι μέρος του λόγου είναι το πρώτο συνθετικό τους.

Γ. Γραμματική

1. Επίθετα γ′ κλίσης

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τύπους των τριτόκλιτων επιθέτων *εὐσεβὴς* και *σώφρων*. Τα επίθετα που λήγουν σε ***-ης, -ης, -ες*** και ***-ων, -ων, -ον*** είναι **δικατάληκτα**, δηλ. έχουν την ίδια κατάληξη στο **αρσενικό** και στο **θηλυκό** γένος:

α. Δικατάληκτα σιγμόληκτα σε *-ης, -ης, -ες*

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
	αρσενικό θηλυκό	**ουδέτερο**	**αρσενικό θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*εὐσεβής*	*εὐσεβές*	*εὐσεβεῖς* (< *εὐσεβέ-ες*)	*εὐσεβῆ* (< *εὐσεβέ-α*)
γεν.	*εὐσεβοῦς* (< *εὐσεβέ-ος*)	*εὐσεβοῦς* (< *εὐσεβέ-ος*)	*εὐσεβῶν* (< *εὐσεβέ-ων*)	*εὐσεβῶν* (< *εὐσεβέ-ων*)
δοτ.	*εὐσεβεῖ* (< *εὐσεβέ-ι*)	*εὐσεβεῖ* (< *εὐσεβέ-ι*)	*εὐσεβέσι* (< *εὐσεβέσ-σι*)	*εὐσεβέσι* (< *εὐσεβέσ-σι*)
αιτ.	*εὐσεβῆ* (< *εὐσεβέ-α*)	*εὐσεβές*	*εὐσεβεῖς* (< *εὐσεβέ-ας*)	*εὐσεβῆ* (< *εὐσεβέ-α*)
κλητ.	*εὐσεβές*	*εὐσεβές*	*εὐσεβεῖς* (< *εὐσεβέ-ες*)	*εὐσεβῆ* (< *εὐσεβέ-α*)

Παρατηρήσεις

1. Όπως φαίνεται στον πίνακα, το θέμα των επιθέτων αυτών λήγει σε *-εσ-*. Στην ονομαστική ενικού του αρσενικού και του θηλυκού το *-ε-* τρέπεται σε *-η-*. Στις υπόλοιπες πτώσεις αποβάλλεται το *-σ-* και επέρχονται συναιρέσεις (*ε+ο > ου, ε+ι > ει, ε+α > η, ε+ε > ει*). Η αιτιατική πληθυντικού του αρσενικού και θηλυκού γένους σχηματίζεται κατ' αναλογία με την ονομαστική πληθυντικού σε *-εις* αντί *-ης*.

2. Τα επίθετα σε *-ης, -ης, -ες* που δεν τονίζονται στη λήγουσα και είναι υπερδισύλλαβα, όπως το *συνήθης*, ανεβάζουν τον τόνο στην κλητική ενικού του αρσενικού και θηλυκού γένους και στις τρεις όμοιες πτώσεις ενικού του ουδετέρου (*σύνηθες*). Επίσης στη γενική πληθυντικού τονίζονται στην παραλήγουσα (*συνήθων*).

β. Δικατάληκτα ενρινόληκτα σε *-ων, -ων, -ον*

<table>
<tr><th></th><th colspan="2">ενικός αριθμός</th><th colspan="2">πληθυντικός αριθμός</th></tr>
<tr><th></th><th>αρσ. - θηλ.</th><th>ουδέτερο</th><th>αρσ. - θηλ.</th><th>ουδέτερο</th></tr>
<tr><td>ονομ.</td><td>σώφρων</td><td>σῶφρον</td><td>σώφρονες</td><td>σώφρονα</td></tr>
<tr><td>γεν.</td><td colspan="2">σώφρονος</td><td colspan="2">σωφρόνων</td></tr>
<tr><td>δοτ.</td><td colspan="2">σώφρονι</td><td colspan="2">σώφροσι</td></tr>
<tr><td>αιτ.</td><td>σώφρονα</td><td>σῶφρον</td><td>σώφρονας</td><td>σώφρονα</td></tr>
<tr><td>κλητ.</td><td colspan="2">σῶφρον</td><td>σώφρονες</td><td>σώφρονα</td></tr>
</table>

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·50

Παρατηρήσεις

1. Όπως φαίνεται στον πίνακα, το θέμα των επιθέτων αυτών λήγει σε *-ον-*. Στην ονομαστική ενικού του αρσενικού και του θηλυκού το *-ο-* τρέπεται σε *-ω-*.

2. Τα υπερδισύλλαβα σύνθετα επίθετα σε *-ων, -ων, -ον* ανεβάζουν τον τόνο τους στις πτώσεις που λήγουν σε *-ον*, όχι όμως πέρα από τη λήγουσα του α' συνθετικού (*εὔδαιμον*, αλλά *μεγαλόφρον*).

2. Ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί*

Η ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί* (= ποιος, ποια, ποιο) είναι **τριγενής** και **δικατάληκτη** (δηλ. το αρσ. και το θηλ. γένος έχουν τις ίδιες καταλήξεις).

	ενικός αριθμός		**πληθυντικός αριθμός**	
	αρσ. - θηλ.	**ουδέτερο**	**αρσ. - θηλ.**	**ουδέτερο**
ονομ.	*τίς*	*τί*	*τίνες*	*τίνα*
γεν.	*τίνος, τοῦ*	*τίνος, τοῦ*	*τίνων*	*τίνων*
δοτ.	*τίνι, τῷ*	*τίνι, τῷ*	*τίσι(ν)*	*τίσι(ν)*
αιτ.	*τίνα*	*τί*	*τίνας*	*τίνα*

3. Αόριστη αντωνυμία *τὶς, τὶς, τὶ*

Παρουσιάζει τις ίδιες καταλήξεις με την ερωτηματική αντωνυμία *τίς*, αλλά με διαφορές στον τονισμό*.

❖ **Με τη βοήθεια των τύπων που δίνονται στον πίνακα, να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν:**

	ενικός αριθμός		**πληθυντικός αριθμός**	
	αρσ. - θηλ.	**ουδέτερο**	**αρσ. - θηλ.**	**ουδέτερο**
ονομ.	*τὶς*	....	.... ,	..........., *ἄττα*
γεν.	*τινός, του*	..........., *του*	.... ,	.... ,
δοτ.	..........., *τῳ*	..........., *τῳ*	.... ,	.... ,
αιτ.	....	....	.... ,	.... , *ἄττα*

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τα επίθετα στον τύπο που ζητείται στην παρένθεση:

ἀψευδής (γεν. εν. και πληθ. θηλ.)		*εὐδαίμων* (αιτ. εν. και πληθ. ουδ.)	
ἀληθής (δοτ. εν. και πληθ. αρσ.)		*σώφρων* (ονομ. εν. και πληθ. ουδ.)	
συνήθης (γεν. εν. και πληθ. ουδ.)		*ἐλεήμων* (αιτ. εν. και πληθ. αρσ.)	

2. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου που δίνεται στην παρένθεση:

(εὐγενής) _____________ *γείτονα* *(κακοδαίμων)* _____________ *ἀνδρός*
(ἀτυχής) _____________ *ἄνθρωπε* *(ἀγνώμων)* _____________ *σύμμαχε*
(ἐπιμελής) _____________ *νεανίαις* *(μεγαλόφρων)* _____________ *ἡγεμόνων*
(ψευδής) _____________ *μῦθοι* *(ἄφρων)* _____________ *στρατηγοῖς*

*Για τις υπόλοιπες ερωτηματικές και αόριστες αντωνυμίες βλ. Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·51

3. Να κλιθούν οι παρακάτω φράσεις στον αριθμό που βρίσκονται: *τίνες σύμμαχοι, τινὶ πόλει, τίνος ναοῦ, τινὰς ἐλπίδας, χωρία τινά.*

4. Στον παρακάτω διάλογο ο Σωκράτης προσπαθεί να νουθετήσει τον μεγαλύτερο γιο του, ο οποίος είναι θυμωμένος με τη μητέρα του. Να συμπληρώσετε κατά περίπτωση τους τύπους της αόριστης ή της ερωτηματικής αντωνυμίας που ζητούνται και να αποδώσετε το περιεχόμενο του διαλόγου:

— *Εἰπέ μοι, ὦ παῖ, οἶσθα* _____________ (ονομ. πληθ. αρσ.) *ἄνθρωποι ἀχάριστοι καλοῦνται;*
— *Καὶ μάλα* (= βεβαίως).
— *Καταμεμάθηκας* (= έχεις συνειδητοποιήσει) *οὖν τοὺς* _____________ (αιτ. εν. ουδ.) *ποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν;*
— *Τοὺς εὖ παθόντας* (= αυτούς που ευεργετήθηκαν), *ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδῶσιν* (= ενώ μπορούν να ξεπληρώσουν τη χάρη, δεν το κάνουν), *ἀχαρίστους καλοῦσιν.*
— *Οὐκοῦν, εἴ γ' οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινὴς* _____________ (ονομ. εν. θηλ.) *ἂν εἴη ἀδικία ἡ ἀχαριστία; Οὐκοῦν ὅσῳ ἂν* _____________ (ονομ. εν. αρσ.) *μείζω ἀγαθὰ παθὼν μὴ ἀποδιδῷ χάριν, τοσούτῳ ἀδικώτερος ἂν εἴη;* _____________ (αιτ. πληθ. αρσ.) *οὖν, ἔφη, ὑπό* _____________ (γεν. πληθ. αρσ.) *εὕροιμεν ἂν μείζω εὐηργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων;*

Ξενοφῶν, *Ἀπομνημονεύματα* 2.2.1-3

5. Να βρείτε τη μορφή της απρόσωπης σύνταξης (απρόσωπο ρήμα ή απρόσωπη έκφραση) που χρησιμοποιείται στις παρακάτω προτάσεις:

α. *Τῶν ἀγαθῶν χρὴ τοὺς νέους ὀρέγεσθαι* (= να επιθυμούν έντονα).
β. *Τοὺς βασιλέας δεῖ φιλανθρώπους εἶναι.*
γ. *Τῷ ἄρχοντι ἔξεστι* (= είναι δυνατόν) *τοῖς νόμοις χρῆσθαι* (= να εφαρμόζει).
δ. *Ἀνάγκη ἐστὶ ὑμῖν μάχεσθαι.*
ε. *Καιρός ἐστι ἀποπλεῖν.*
στ. *Δυνατόν ἐστιν τῷ στρατηγῷ αἱρεῖσθαι* (= να επιλέγει) *τὰ συμφέροντα.*

6. Να βρείτε τα υποκείμενα των απαρεμφάτων στις παρακάτω προτάσεις:

α. *Ἄξιόν ἐστι ἡμᾶς τοῖς Ἀθηναίοις φίλους εἶναι.*
β. *Δεῖ τὸν δικαστὴν ὀρθῶς δικάζειν.*
γ. *Ἐλπίς ἐστι ἡμῖν τὰ πράγματα γενέσθαι βελτίω.*
δ. *Ἔξεστιν ὑμῖν εἰς τὴν πόλιν ἀπέρχεσθαι.*
ε. *Τοῖς πλουσίοις οὐ προσήκει τοὺς πένητας ὑβρίζειν* (= να εξευτελίζουν).
στ. *Ἀνάγκη ἐστὶν τῷ πατρὶ τὸν παῖδα καλῶς παιδεύειν.*

Βροτοῖς πέφυκε τὸν πεσόντα λακτίσαι.
Αἰσχύλος, *Ἀγαμέμνων* στ. 885

Είναι στη φύση των ανθρώπων να κλοτσούν αυτόν που έπεσε.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·52

Αγαλματίδιο Σπαρτιάτη πολεμιστή από τη Δωδώνη (530-510 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων)

Ένας στοργικός ηγέτης

Α. Κείμενο

Η προσωπικότητα του βασιλιά της Σπάρτης Αγησιλάου (444-360 π.Χ.) άσκησε σημαντική επίδραση στον Αθηναίο ιστορικό Ξενοφώντα. Μέσα από το ομώνυμο έργο του τελευταίου αναδεικνύεται η προσωπικότητα ενός ηγέτη αποφασιστικού και αποτελεσματικού, συνάμα όμως εξαιρετικά στοργικού προς τους συμπολίτες του.

Ἅπαντες ἐπιστάμεθα ὅτι Ἀγησίλαος, ὅπου ᾤετο τὴν πατρίδα τι ὠφελήσειν, οὐ πόνων ὑφίετο, οὐ κινδύνων ἀφίστατο, οὐ χρημάτων ἐφείδετο, οὐ σῶμα, οὐ γῆρας προὐφασίζετο, ἀλλὰ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον ἐνόμιζε, τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν. Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ ὠφελήμασι τῆς πατρίδος καὶ τόδε ἐγὼ τίθημι αὐτοῦ, ὅτι δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει φανερὸς ἦν μάλιστα τοῖς νόμοις λατρεύων. Τίς γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν ὁρῶν τὸν βασιλέα πειθόμενον; [...] Ὅς καὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ πόλει ὥσπερ πατὴρ πρὸς παῖδας προσεφέρετο. Ἐλοιδορεῖτο μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἐτίμα δ' εἴ τι καλὸν πράττοιεν, παρίστατο δ' εἴ τις συμφορὰ συμβαίνοι, ἐχθρὸν μὲν οὐδένα ἡγούμενος πολίτην, ἐπαινεῖν δὲ πάντας ἐθέλων, σῴζεσθαι δὲ πάντας κέρδος νομίζων, ζημίαν δὲ τιθεὶς εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἄξιος ἀπόλοιτο.

Ξενοφῶν, *Ἀγησίλαος* 7.1-3

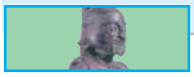

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·53

Γλωσσικά σχόλια

ἐπίσταμαι	γνωρίζω (πβ. ν.ε.: επιστήμη, επιστήμονας)
ᾤετο (οριστ. παρατ. ρ. *οἴομαι*)	νόμιζε, πίστευε
οὐ πόνων ὑφίετο (γ′ εν. οριστ. παρατ. ρ. *ὑφίεμαι*)	δεν έπαυε (πβ. ν.ε.: ύφεση) να μοχθεί (πβ. ν.ε.: φιλόπονος)
οὐ κινδύνων ἀφίστατο (γ′ εν. οριστ. παρατ. ρ. *ἀφίσταμαι*)	δεν απέφευγε (πβ. ν.ε.: απόσταση) τους κινδύνους
οὐ χρημάτων ἐφείδετο	δε λυπόταν (πβ. ν.ε.: φειδωλός, αφειδώς) τα χρήματα
προφασίζομαι	προβάλλω ως δικαιολογία
τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. *ποιέω, ποιῶ*)	δηλαδή να κάνει όσο το δυνατόν περισσότερα καλά στους υπηκόους του
τὸ ὠφέλημα	η ωφέλεια
καὶ τόδε ἐγὼ τίθημι	και αυτό εδώ συγκαταλέγω (πβ. ν.ε.: θήκη, θέση, θέμα)
φανερὸς ἦν μάλιστα λατρεύων	φανερά φρόντιζε / υπηρετούσε σε μεγάλο βαθμό
τίς ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. *ἀπειθέω, ἀπειθῶ*)	ποιος θα ήθελε να μην υπακούει;
ὅς, ἥ, ὅ (αναφ. αντων.)	ο οποίος (μετά από ισχυρό σημείο στίξης μπορεί να μεταφράζεται και σαν δεικτική: αυτός)
ὁ/ἡ διάφορος, τὸ διάφορον	ο αντίπαλος, ο πολιτικός αντίπαλος
προσφέρομαι	συμπεριφέρομαι (πβ. ν.ε.: προσφορά, πρόσφορο, πρόσφορος)
λοιδορέομαι, λοιδοροῦμαι	κακολογώ (πβ. ν.ε.: λοιδορία)
τὸ ἁμάρτημα	το σφάλμα, η αδικία (πβ. ν.ε.: αμαρτωλός, διαμαρτία)
ἐτίμα (γ′ εν. οριστ. παρατ. ρ. *τιμάω, τιμῶ*)	τιμούσε
παρίστατο (γ′ εν. οριστ. παρατ. ρ. *παρίσταμαι*)	παραστεκόταν (πβ. ν.ε.: παράσταση, παραστατικός)
ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	ηγούμαι, θεωρώ (πβ. ν.ε.: ηγέτης, αφηγούμαι)
ζημίαν δὲ τιθεὶς εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἄξιος ἀπόλοιτο (ευκτ. αορ. ρ. *ἀπόλλυμαι*)	και θεωρώντας το ζημιά (πβ. ν.ε.: αποζημιώνω, ζημιογόνος) αν κάποιος, έστω και ανάξιος, χανόταν (πβ. ν.ε.: απώλεια)

Ερμηνευτικά σχόλια

Ἀγησίλαος: Διαδέχτηκε τον αδερφό του Άγη στον θρόνο της Σπάρτης (398 π.Χ.) και συνέχισε (από το 396 έως το 394 π.Χ.) τον πόλεμο με τους Πέρσες σημειώνοντας μεγάλες επιτυχίες. Παρά τη σωματική αναπηρία του (ήταν χωλός), απολάμβανε ευρείας αποδοχής λόγω της χαρισματικής προσωπικότητας και των στρατιωτικών ικανοτήτων του.

δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει φανερὸς ἦν μάλιστα τοῖς νόμοις λατρεύων: Ο Ξενοφών σχολιάζει ιδιαίτερα την υποδειγματική για τους πολίτες της Σπάρτης συμπεριφορά του Αγησιλάου. Εφαρμόζοντας την αρχή ότι δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος να συνετίσεις κάποιον από τον παραδειγματισμό, ο Αγησίλαος επιδείκνυε συνέπεια στην τήρηση των νόμων, ωθώντας έτσι και τους συμπολίτες του να πειθαρχούν στις αρχές της πόλης.

Ερωτήσεις

1. Τι θεωρούσε καθήκον του σωστού πολιτικού ο Αγησίλαος σύμφωνα με τον Ξενοφώντα;

2. Πώς συμπεριφερόταν ο Αγησίλαος στους συμπολίτες του; Τι είδους σχέση επιδίωκε να δημιουργήσει μαζί τους;

3. Θα μπορούσε ο Αγησίλαος να χαρακτηριστεί, εκτός από ηγέτης, και «παιδαγωγός»; Ποια στοιχεία του κειμένου μπορούν να στηρίξουν αυτόν τον χαρακτηρισμό;

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·54

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

πράττω [= κάνω, κατορθώνω, επιτελώ]
θ. *πρα(γ)-*
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *πράττοιεν*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	**απλά**	*ὁ πρακτήρ* [= αυτός που κάνει κάτι] *πραγματώδης* [= κοπιώδης]	*ἡ πρᾶξις* (-η) *τὸ πρᾶγμα* *πραγματεύομαι* [= (α.ε.) ασχολούμαι με κάτι, (ν.ε.) εξετάζω κάτι σε βάθος] *πραγματικός* *ὁ πραγματευτής* [= έμπορος, εμπορικός αντιπρόσωπος] *ἡ πραγματεία* *τὰ πεπραγμένα* *τὸ πρακτόρειον* (-είο) [= (α.ε.) το γραφείο και το αξίωμα του φοροεισπράκτορα, (ν.ε.) επαγγελματικό γραφείο εξυπηρέτησης] *ὁ πράκτωρ* [= (α.ε.) συλλέκτης φόρων, (ν.ε.) πρόσωπο που φέρνει σε πέρας υποθέσεις άλλων] *πρακτικός*	πραγματικότητα πράγματι πραγμάτωση πραγμάτευση πραματευτής [= γυρολόγος] πραμάτεια [= το εμπόρευμα του πραματευτή]
	σύνθετα	*ἀντιπράττω* [= εναντιώνομαι] *ἡ εὐπραξία* [= η καλή συμπεριφορά] *ἀπρακτῶ* [= αδρανώ] *ἀπράγμων* *κοινοπραγῶ* [= κάνω κάτι από κοινού με κάποιον] *ἡ κοινοπραγία* *πολυπραγμονῶ* [= ασχολούμαι με πολλά πράγματα]	*διαπράττω* *ἡ διάπραξις* (-η) *εἰσπράττω* *ἡ εἴσπραξις* (-η) *συμπράττω* *ἡ σύμπραξις* (-η) *ἡ δυσπραγία* [= (α.ε.) η κακή τύχη, (ν.ε.) έλλειψη άνεσης στο βιοτικό επίπεδο] *ἡ ἀπραξία* [= η αδράνεια] *ἄπρακτος* *πολυπράγμων* *πολυπραγμοσύνη* *εἰσπράκτωρ* (-ορας) *ἔμπρακτος* *διαπραγματεύομαι*	πραγματογνώμονας [= πρόσωπο με ειδικές επιστημονικές ή τεχνικές γνώσεις που καλείται να γνωμοδοτήσει για ένα θέμα] πραγματοποιώ πραγματοποίηση διαπραγμάτευση κοινοπραξία πραξικόπημα εχθροπραξίες

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω παράγωγες των ρ. *πράττω* και *πραγματεύω* λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.): *πρᾶξις, πράκτωρ, πραγματεία, πραγματευτής.*

2. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τις κατάλληλες λέξεις από τη β′ στήλη του Λεξιλογικού Πίνακα:

α. Οι συνάδελφοί μου οργίστηκαν πάρα πολύ, όταν η αντιπροσωπεία του σωματείου μας γύρισε ________________ από τη συνάντηση με τον υπουργό Εργασίας.

β. Το να κατηγορείς χωρίς λόγο τους άλλους είναι το πιο εύκολο ________________ .
γ. Ο ________________ της ασφαλιστικής εταιρείας ειδοποίησε ότι θα περάσει για να πληρωθεί την Τρίτη.
δ. Έπρεπε να είχες κινηθεί γρηγορότερα. ________________ μεγάλο σφάλμα περιμένοντας τόσον καιρό.
ε. Δε μου αρκούν τα λόγια. Περιμένω ________________ απόδειξη της μεταμέλειάς σου.

3. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α′ με τα συνώνυμά τους στη στήλη Β′:

Α′	Β′
φανερός	*μόχθος*
ποιῶ	*ἐμφανής*
ζημία	*ῥωμαλέος*
πόνος	*πράττω*
ἰσχυρός	*βλάβη*

4. Να βρείτε τη σημασιολογική διαφορά των λέξεων «πραγμάτωση», «πραγμάτευση» και «διαπραγμάτευση» στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

Β2. Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή - ουσιαστικό

Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας ως δεύτερο συνθετικό τα εξής ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας: *κίνδυνος, βασιλεύς, πατρίς, νόμος.*

Κλιτή λέξη ως δεύτερο συνθετικό μπορεί να είναι:

ουσιαστικό	**επίθετο**	**ρήμα**
ἀμφιθέατρον	*ἀνίσχυρος*	*προσφέρω*
[*ἀμφί* + *θέατρον*]	[*ἀ-* + *ἰσχυρός*]	[*πρός* + *φέρω*]

Όταν το **β′ συνθετικό** είναι **ουσιαστικό**, η σύνθετη λέξη που παράγεται μπορεί να είναι και αυτή **ουσιαστικό** (π.χ. *ἡμίθεος*) ή **επίθετο** (π.χ. *ἄπολις*). Στη σύνθετη λέξη το β′ συνθετικό άλλοτε **παραμένει αμετάβλητο** και άλλοτε **μετασχηματίζεται**. Ειδικότερα:

σύνθετη λέξη
- **ουσιαστικό** ➛ το β′ συνθετικό παραμένει αμετάβλητο, π.χ. *ὁδοι-**πόρος*** (*ὁδός* + *πόρος*), *κατα-**δίκη***
- **επίθετο**
  - το β′ συνθετικό παραμένει αμετάβλητο, π.χ. *ἄ-**πολις**, εὐ-**δαίμων**, μονο-**δάκτυλος***
  - **ή**
  - το β′ συνθετικό παίρνει τη μορφή:
    - επιθέτου β′ κλίσης σε -(ι)ος π.χ. *ἀσώματ-ος* (*σῶμα*), *ἐπουράν-ιος* (*οὐρανός*), *ὁμοπάτρ-ιος* (*πατήρ*)
    - επιθέτου γ′ κλίσης σε -ης ή -ων π.χ. *εὐγεν-ής* (*γένος*), *ὁμοεθν-ής* (*ἔθνος*), *ἀκτήμ-ων* (*κτῆμα*)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·56

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετα ουσιαστικά της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

ἵππος + δρόμος	ὁ ____________	*φεύγω (θ. φυγ-) + δίκη*	ὁ ____________
ὄπισθεν + δόμος	ὁ ____________	*ῥίπτω (θ. ῥιψ-) + ἀσπίς*	ὁ ____________
νόμος + διδάσκαλος	ὁ ____________	*γῆ + πέδον*	τὸ ____________
πατριά + ἀρχή*	ὁ ____________		

2. Να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται. Προσέξτε ιδιαίτερα τους μετασχηματισμούς των β′ συνθετικών:

ὑπέρ + μέγεθος	ὁ ____________	*πολύ + μηχανή*	ὁ ____________
ὁμοῦ + μήτηρ (μητρ-ός)	ὁ ____________	*πρό + χείρ*	ὁ ____________
ἀ- + τόπος	ὁ ____________	*μακρός + χείρ*	ὁ ____________
μέγας (μεγάλ-ου) + γνώμη	ὁ ____________	*φίλος + ξένος*	ὁ ____________
διά + πῦρ	ὁ ____________		

3. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις παρακάτω λέξεις. Ποιες λέξεις που συναντήσατε στο κείμενο χρησιμοποιούνται ως β′ συνθετικό;

σύνθετες λέξεις	συνθετικά μέρη
κωμόπολις	
μητρόπολις	
εὐπατρίδης	
φιλόπατρις	
συνεργός	

Γ. Γραμματική

1. Ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου ενεργητικής φωνής

Οι τύποι ***πράττοιεν*** και ***συμβαίνοι*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι ευκτικής ενεστώτα ενεργητικής φωνής.

α. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

Η ευκτική του ενεστώτα και του μέλλοντα έχει ως χαρακτηριστικό γνώρισμα τη δίφθογγο *-οι-*. Ο μέλλοντας έχει τις ίδιες καταλήξεις με τον ενεστώτα με την προσθήκη του χαρακτηριστικού *-σ-* πριν από αυτές.

Ο αόριστος διαφοροποιείται από τον μέλλοντα ως προς τη χαρακτηριστική δίφθογγο, που είναι *-αι-* αντί για *-οι-*.

❖ **Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους που λείπουν από τους πίνακες:**

Ευκτική Ενεστώτα	Ευκτική Μέλλοντα	Ευκτική Αορίστου
*πιστεύ-**οιμι***	*πιστευ-**σ**-......*	*πιστευ-…-......*
*πιστεύ-**οις***	*πιστευ-**σ**-.....*	*πιστευ-…-......*
*πιστεύ-**οι***	*πιστευ-**σ**-.....*	*πιστευ-…-......*
*πιστεύ-**οιμεν***	*πιστευ-**σ**-.....*	*πιστευ-…-......*
*πιστεύ-**οιτε***	*πιστευ-**σ**-.....*	*πιστευ-…-......*
*πιστεύ-**οιεν***	*πιστευ-**σ**-.....*	*πιστευ-…-......*

* = το γένος, η καταγωγή

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·57

Παρατηρήσεις

1. Οι δίφθογγοι *-οι-* και *-αι-* στις καταλήξεις της ευκτικής είναι πάντοτε μακρόχρονες.
2. Η ευκτική αορίστου, όπως και η υποτακτική, δεν παίρνει αύξηση.
3. Για τον σχηματισμό και την κλίση της ευκτικής μέλλοντα και αορίστου ενεργητικής φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων χρησιμοποιούμε τις ίδιες καταλήξεις, αλλά το θέμα των ρημάτων αυτών μεταβάλλεται, όπως και στην οριστική των χρόνων αυτών.
π.χ. *πράττω* ➛ *πράξοιμι - πράξαιμι, βλάπτω* ➛ *βλάψοιμι - βλάψαιμι, σῴζω* ➛ *σώσοιμι - σώσαιμι.*

β. Σημασίες και χρήσεις της ευκτικής

Σε κύριες προτάσεις η ευκτική μπορεί να εκφράζει:

– **ευχή** (ευχετική ευκτική). Μεταφράζεται: «μακάρι να...». Συνήθως προηγούνται τα μόρια *εἴθε, ὡς, εἰ γὰρ* για έμφαση.
π.χ. *Εἴθε σὺ φίλος ἡμῖν γένοιο.* (= Μακάρι να γινόσουν φίλος μας!)

– το **δυνατό** στο παρόν ή στο μέλλον (δυνητική ευκτική). Συνοδεύεται από το δυνητικό *ἂν* και μεταφράζεται: «θα ήταν δυνατόν να...», «θα μπορούσα να...».
π.χ. *Ἔχοις ἂν με διδάξαι τί ἐστι νόμος;* (= Θα ήταν δυνατόν / Θα μπορούσες να με διδάξεις τι είναι νόμος;)
Πολλὰς ἂν εὕροις μηχανάς. (= Θα ήταν δυνατόν / Θα μπορούσες να βρεις πολλά τεχνάσματα.)

Σε δευτερεύουσες προτάσεις η ευκτική μπορεί να είναι:

– ευκτική του **πλαγίου λόγου**, η οποία συνήθως αντικαθιστά άλλες εγκλίσεις, όταν στον πλάγιο λόγο η δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου.
π.χ. *Ἐγίγνωσκε ὅτι σὺ λέγοις τἀληθῆ.*

– **επαναληπτική** ευκτική, που δηλώνει επανάληψη και μεταφράζεται: «κάθε φορά που...» (κυρίως σε υποθετικές, χρονικές και αναφορικές προτάσεις).
π.χ. *Τῶν ἐχθρῶν εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον.* (= Όποτε / Κάθε φορά που έπιαναν κάποιον από τους εχθρούς, τον εκτελούσαν.)

– **δυνητική** ευκτική, που εκφράζει, όπως και στις κύριες προτάσεις, το δυνατό στο παρόν ή στο μέλλον.
π.χ. *Νῆες ὑμῖν πάρεισιν, ὥστε ἐξαίφνης ἂν ἐπιπέσοιτε.* (= Έχετε πλοία, και θα ήταν δυνατόν / θα μπορούσατε αιφνιδιαστικά να κάνετε επίθεση.)

2. Αναφορική αντωνυμία *ὅς, ἥ, ὅ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο)

Ακολουθεί γενικά την κλίση των δευτερόκλιτων επιθέτων σε *-ος, -η, -ον.*

❖ **Να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν από τον πίνακα:**

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσ.	**θηλ.**	**ουδέτερο**	**αρσ.**	**θηλ.**	**ουδέτερο**
ονομ.	*ὅς*	*ἥ*	*ὅ*			
γεν.						
δοτ.						
αιτ.						

Παρατηρήσεις

1. Δεν πρέπει να συγχέεται η αναφορική αντωνυμία με τους ομόηχους τύπους του οριστικού άρθρου (*ἥ* ≠ *ἡ, οἵ* ≠ *οἱ, αἵ* ≠ *αἱ*)· οι τύποι της αναφορικής αντωνυμίας παίρνουν τόνο.
2. Όλες οι αναφορικές αντωνυμίες παίρνουν δασεία.
3. Κατά τον ίδιο τρόπο κλίνεται και η αναφορική αντωνυμία *ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ*. Απλώς, στο τέλος κάθε τύπου προστίθεται το μόριο *-περ* χωρίς να επηρεάζεται ο τονισμός.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·58

3. Αναφορική αντωνυμία *ὅστις, ἥτις, ὅ τι*

Η αναφορική αντωνυμία ***ὅστις, ἥτις, ὅ τι*** σχηματίζεται από την αναφορική *ὅς* και την αόριστη *τίς*. Κλίνεται και στα δύο μέρη της και τονίζεται πάντοτε το α′ συνθετικό με τον τόνο που παίρνει και η απλή αναφορική αντωνυμία*.

❖ **Να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν από τον πίνακα:**

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσ.	**θηλ.**	**ουδέτερο**	**αρσ.**	**θηλ.**	**ουδέτερο**
ονομ.	*ὅστις*	*ἥτις*	*ὅ,τι*	....	....	.... , *ἅττα*
γεν.	.... , *ὅτου*	....	.... , *ὅτου*		....	
δοτ.	.... , *ὅτῳ*	....	.... , *ὅτῳ*	....	....	....
αιτ.	....	....	....	....	....	.... , *ἅττα*

Παρατηρήσεις

1. Ο τύπος *ἅττα* διαφέρει από τον αντίστοιχο τύπο της αόριστης αντωνυμίας, επειδή παίρνει δασεία, όπως όλες οι αναφορικές αντωνυμίες.
2. Το ουδέτερο της αναφορικής αντωνυμίας *ὅστις, ἥτις, ὅ τι* γράφεται *ὅ,τι* ή *ὅ τι* (πβ. ν.ε.: Ό,τι και να ζητήσεις, θα το κάνω για σένα).

Ασκήσεις

1. **Να τονίσετε και να αναγνωρίσετε γραμματικά τους εξής ρηματικούς τύπους ευκτικής:** *λατρευοι, σαλευοις, παιδευοι, ἀλλαξαι, ἐξοργισαις, ἐκπληξαις, καλυψαι.*

2. **Να μεταφέρετε τα παρακάτω ρήματα στο πρόσωπο της ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου που ζητείται:**

		Ενεστώτας	**Μέλλοντας**	**Αόριστος**
οὗτος	*(κινδυνεύω)*			
	(βουλεύω)			
ἡμεῖς	*(γράφω)*			
	(τοξεύω)			

3. **Να συμπληρώσετε τους τύπους ευκτικής των χρόνων που λείπουν διατηρώντας το πρόσωπο του τύπου που δίνεται:**

Ενεστώτας	**Μέλλοντας**	**Αόριστος**
πράττοις		
	κελεύσοιτε	
	συμβουλεύσοιεν	
		φυλάξαιμεν

4. **Να μετατρέψετε τις παρακάτω ευκτικές ενεστώτα σε ευκτικές αορίστου στον ίδιο αριθμό και στο ίδιο πρόσωπο:**
οὗτος λατρεύοι ______________ , *οὗτοι ἱκετεύοιεν* ______________ , *σὺ ἑρμηνεύοις* ______________ , *ἡμεῖς τάττοιμεν* ______________ , *ὑμεῖς θεραπεύοιτε* ______________ .

5. **Να μεταφράσετε τις φράσεις:** α. *λύομεν τὸν γρίφον*, β. *λύωμεν τὸν γρίφον*, γ. *λύοιμεν τὸν γρίφον.*

* Για τις υπόλοιπες αναφορικές αντωνυμίες βλ. Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·59

6. Να βρείτε το ρήμα των προτάσεων και να γράψετε στην παρένθεση τους τύπους ευκτικής του ίδιου χρόνου και αριθμού:

α. *Σωκράτης δὲ διαίτῃ τὴν ψυχὴν ἐπαίδευσε* (______________________).

β. *Ἀγησίλαος βασιλέως ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον ἐνόμισε, τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν* (______________________).

γ. *Ὁ πατὴρ ἡμῖν πράττειν τὰ δέοντα συνεβούλευσεν* (______________________).

7. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο της αναφορικής αντωνυμίας *ὅς, ἥ, ὅ* στις παρακάτω προτάσεις:

α. *Τὸ χωρίον,* ____________ *παρὰ τὸν ποταμὸν κεῖται, κατάφυτόν ἐστι.*

β. *Οὗτοι τῶν στρατηγῶν ἄριστοί εἰσιν,* ____________ (δοτ. πληθ. αρσ. = στους οποίους) *οἱ στρατιῶται μάλιστα πείθονται.*

γ. *Αἱ πόλεις,* ____________ *ἀτείχιστοί εἰσιν, ῥᾳδίως ἁλίσκονται* (= κυριεύονται).

δ. *Τῶν ποταμῶν τινες,* ____________ *πολὺν ῥόον* (= δυνατό ρεύμα) *ἔχουσιν, οὐ διαβατοί εἰσι.*

ε. *Τὰ δῶρα ταῦτα,* ____________ *μοι ἔδωκας, πολυτελῆ εἰσιν.*

στ. *Μέμνησαι τῶν λόγων,* ____________ *ἤκουσάς μου;*

8. Να συμπληρωθεί ο κατάλληλος τύπος των αντωνυμιών *ὅσπερ* και *ὅστις*, ώστε να συμφωνεί με τα ουσιαστικά:

πολίτην	________________________	________________________
πόλεων	________________________	________________________
γονεύς	________________________	________________________
ἰατροῖς	________________________	________________________
ἄνθρωποι	________________________	________________________
δῶρον	________________________	________________________

9. Να εντοπίσετε και να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους ευκτικής των φράσεων. Κατόπιν να εξηγήσετε τι δηλώνουν:

α. *Μὴ γένοιτο, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὰ πράγματα ἐν τούτῳ.*

β. *Ἆρ' ἂν μοι ἐθελήσαις, ὦ Ἱέρων, διηγήσασθαι ἃ εἰκός ἐστι εἰδέναι σε βέλτιον* (= καλύτερα) *ἐμοῦ;*

γ. *Καὶ οἱ ὄνοι* (= τα γαϊδούρια), *ἐπεί τις διώκοι, προδραμόντες ἕστασαν* (= προχωρούσαν και κατόπιν σταματούσαν).

Ἀρχῆς τετευχὼς ἴσθι ταύτης ἄξιος.

Μένανδρος, *Γνῶμαι μονόστιχοι*

Αν σου τύχει αξίωμα, να είσαι αντάξιός του.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:25 ™ÂÏ›‰·60

Πομπή πιστών που προσφέρει θυσίες στους θεούς (παράσταση σε ξύλο, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Α. Κείμενο

Ο σοφιστής Κριτίας (460-403 π.Χ.) είναι ευρύτερα γνωστός λόγω της ηγετικής θέσης του στις τάξεις των Τριάκοντα Τυράννων, καθεστώς που επιβλήθηκε στην Αθήνα μετά την ήττα της στον Πελοποννησιακό πόλεμο. Από το φιλοσοφικό και λογοτεχνικό έργο του πολύ λίγα έχουν σωθεί. Στο απόσπασμα από το σατυρικό δράμα του *Σίσυφος* που θα μελετήσετε μας δίνεται η ευκαιρία να γνωρίσουμε τη θεμελιώδη διδασκαλία του Κριτία –αλλά και πολλών άλλων σοφιστών– σύμφωνα με την οποία η θρησκεία, ο νόμος και η τάξη είναι ανθρώπινες επινοήσεις.

Ἦν χρόνος ὅτ᾽ ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος
καὶ θηριώδης ἰσχύος θ᾽ ὑπηρέτης,
ὅτ᾽ οὐδὲν ἆθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν
οὔτ᾽ αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο.
κἄπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι νόμους
θέσθαι κολαστάς, ἵνα δίκη τύραννος ᾖ
τήν θ᾽ ὕβριν δούλην ἔχῃ·
ἐζημιοῦτο δ᾽ εἴ τις ἐξαμαρτάνοι.
Ἔπειτ᾽ ἐπειδὴ τἀμφανῆ μὲν οἱ νόμοι
ἀπεῖργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βίᾳ,
λάθρᾳ δ᾽ ἔπρασσον, τηνικαῦτά μοι δοκεῖ
πυκνός τις καὶ σοφὸς γνώμην ἀνὴρ
θεῶν δέος θνητοῖσιν ἐξευρεῖν, ὅπως
εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι, κἂν λάθρᾳ
πράσσωσιν ἢ λέγωσιν ἢ φρονῶσί τι.
Ἐντεῦθεν οὖν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο,
ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ
νόῳ τ᾽ ἀκούων καὶ βλέπων, φρονῶν τε καὶ
προσέχων τε ταῦτα καὶ φύσιν θείαν φορῶν,
ὃς πᾶν μὲν τὸ λεχθὲν ἐν βροτοῖς ἀκούσεται,
τὸ δρώμενον δὲ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται.

Κριτίας, *Σίσυφος* απ. 19, στ. 1-21

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:26 ™ÂÏ›‰·61

Γλωσσικά σχόλια

ἦν χρόνος ὅτε ἦν ἄτακτος (ὁ/ἡ ἄτακτος, τὸ ἄτακτον) *ἀνθρώπων βίος*	υπήρχε μια εποχή που έλειπε ο νόμος / η τάξη από τη ζωή των ανθρώπων (πβ. ν.ε.: αταξία, τακτοποιώ)
ὁ/ἡ θηριώδης, τὸ θηριῶδες	που ταιριάζει σε θηρίο, που χαρακτηρίζεται από θηριωδία
τὸ ἆθλον	το βραβείο, το έπαθλο (πβ. ν.ε.: αθλοθέτης, αθλοπαιδιά)
ὁ ἐσθλός, ἡ ἐσθλή, τὸ ἐσθλόν	ο ενάρετος
αὖ	πάλι, από την άλλη πλευρά
τὸ κόλασμα	η τιμωρία (πβ. ν.ε.: κόλαση, κολαστήριο)
κἄπειτα (= *καὶ ἔπειτα*, κράση) *μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι* (= *οἱ ἄνθρωποι*, κράση) *θέσθαι* (απαρ. αορ. β' ρ. *τίθεμαι*) *νόμους*	κι έπειτα έχω την εντύπωση ότι οι άνθρωποι θέσπισαν (πβ. ν.ε.: θέμα, θέση, θετός) νόμους
ὁ κολαστής	ο τιμωρός
τύραννός εἰμι	εξουσιάζω, κυβερνώ
ἡ ὕβρις	η αλαζονεία, η ξιπασιά, (εδώ) η αδικία, η ασυδοσία
ἐζημιοῦτο (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. *ζημιόομαι, ζημιοῦμαι*)	τιμωρούνταν
ἐξαμαρτάνω	σφάλλω, αδικώ
τἀμφανῆ (= *τὰ ἐμφανῆ*, κράση) *οἱ νόμοι ἀπεῖργον αὐτοὺς ἔργα μὴ πράσσειν βίᾳ*	οι νόμοι εμπόδιζαν αυτούς να διαπράττουν φανερές αδικίες
λάθρᾳ	κρυφά (πβ. ν.ε.: λαθραίος, λαθροκυνηγός)
τηνικαῦτα	τότε
πυκνός τις καὶ σοφὸς γνώμην ἀνήρ	ένας άνθρωπος ευφυής και σοφός
θεῶν δέος θνητοῖσιν (= *θνητοῖς*) *ἐξευρεῖν* (απαρ. αορ. β' ρ. *ἐξευρίσκω*)	ότι επινόησε (πβ. ν.ε.: εφευρίσκω, εφεύρεση) για τους θνητούς τον φόβο των θεών
ὅπως εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι (= *κακοῖς*), *κἂν*	για να υπάρχει κάποιος φόβος για τους κακούς, ακόμα και αν
φρονέω, φρονῶ	σκέφτομαι, σχεδιάζω (πβ. ν.ε.: φρόνημα, φρόνηση)
ἐντεῦθεν τὸ θεῖον εἰσηγήσατο (ρ. *εἰσηγέομαι, εἰσηγοῦμαι*) *ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ* (επίθ. *ὁ/ἡ ἄφθιτος, τὸ ἄφθιτον*) *θάλλων βίῳ νόῳ* (ουσ. *ὁ νοῦς*) *τ' ἀκούων καὶ βλέπων φρονῶν τε καὶ προσέχων τε ταῦτα καὶ φύσιν θείαν φορῶν* (μτχ. ενεστ. ρ. *φορέω, φορῶ*)	από τότε εισηγήθηκε / δίδαξε το θείο, ότι δηλαδή υπάρχει θεός που ζει αιώνια και που ακούει και βλέπει με τον νου και σκέφτεται και επιτηρεί αυτά και είναι περιβεβλημένος με τη θεία φύση
πᾶν τὸ λεχθέν (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. *λέγομαι*)	καθετί που λέγεται
ὁ βροτός	ο θνητός

Ερμηνευτικά σχόλια

Ἦν χρόνος ὅτ': Η φράση αυτή αποτελεί συνηθισμένη έναρξη μυθικών διηγήσεων στην αρχαιότητα. Μοιάζει πολύ με την εισαγωγική φράση των δικών μας παραμυθιών: *ήταν κάποτε...* Με παρόμοιο τρόπο σκιαγραφεί ένας άλλος μεγάλος σοφιστής, ο Πρωταγόρας, στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο, τα πρώιμα στάδια του ανθρώπινου πολιτισμού.

Ἦν χρόνος ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος... ἐζημιοῦτο δ' εἴ τις ἐξαμαρτάνοι: Οι περισσότεροι σοφιστές που πήραν θέση πάνω στο ζήτημα της προέλευσης του νόμου και της δικαιοσύνης δίδασκαν ότι κατά την πρώτη περίοδο της εμφάνισης των ανθρώπων στη Γη δεν υπήρχαν ούτε κοινωνική οργάνωση ούτε νόμοι. Οι άνθρωποι κατευθύνονταν περισσότερο από τα ένστικτά τους και το δίκαιο του ισχυροτέρου, συνεπώς η ειρηνική συμβίωση δεν ήταν εφικτή· ο πιο δυνατός υπερίσχυε και επέβαλλε τη θέλησή του στους αδύνατους. Η πρωτόγονη αυτή κατάσταση αντιμετωπίστηκε χάρη στον νόμο και στο δίκαιο, που διαμόρφωσαν νέες συνθήκες ζωής για το ανθρώπινο γένος.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:26 ™ÂÏ›‰·62

Οι άνθρωποι προσπάθησαν με αυτά τα μέσα να εγκαθιδρύσουν στις κοινωνίες τους τη δικαιοσύνη και να τιμωρήσουν την *ὕβριν*, δηλαδή την αλαζονεία που οδηγεί στην αδικία. Υπάκουαν όμως στους νόμους μόνο όταν υπήρχε κίνδυνος να γίνουν αντιληπτοί και να τιμωρηθούν για την παράβαση που είχαν διαπράξει.

τηνικαῦτά μοι δοκεῖ πυκνός τις καὶ σοφὸς γνώμην ἀνήρ: Κατά τον Κριτία, η ολοκληρωτική επικράτηση του νόμου και του δικαίου εξασφαλίστηκε μόνο όταν ένας οξυδερκής άνθρωπος επινόησε τους θεούς, που παρατηρούν τις πράξεις του ανθρώπου και κρίνουν ακόμα και αυτές που ξεφεύγουν από τη ματιά των αρχόντων της πόλης. Έτσι, ο σοφιστής παρουσιάζει τη θρησκεία ως ελεγκτικό θεσμό που βασίζεται στο δέος που προκαλεί ο παντεπόπτης, παντοδύναμος και αθάνατος θεός.

Ερωτήσεις

1. Ποια κατάσταση επικρατούσε, όταν ο άνθρωπος έκανε τα πρώτα βήματά του πάνω στη Γη; Πώς συντέλεσε η εμφάνιση του νόμου στη βελτίωση αυτής της κατάστασης;
2. Γιατί χαρακτηρίζει ο Κριτίας σοφό τον άνθρωπο που επινόησε τη θρησκεία;
3. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, η πίστη στους θείους και άγραφους νόμους άρχισε να φθίνει σταδιακά; Ποιοι παράγοντες συντέλεσαν σε αυτή την εξέλιξη;
4. Ο Κριτίας περιγράφει έναν θεό που επινοήθηκε από έναν σοφό άνθρωπο, με σκοπό να εποπτεύει τα ανθρώπινα και να προλαμβάνει την αδικία με τον φόβο που εμπνέει στους ανθρώπους. Να συγκρίνετε τα χαρακτηριστικά αυτού του θεού με εκείνα του χριστιανικού Θεού.

Ο Απόλλων από το δυτικό αέτωμα του ναού του Δία στην Ολυμπία (Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας)

Η Αθηνά σε περισυλλογή. Η θεά στηρίζεται στο δόρυ της και κοιτάζει μια επιτύμβια στήλη (ανάγλυφο του 470-450 π.Χ., Μουσείο Ακροπόλεως).

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:26 ™ÂÏ›‰·63

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἆθλος **[= διαγωνισμός, αγώνας για την κατάκτηση βραβείου, (μτφ.) πάλη, μόχθος]**
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *ἆθλον*]

Ομόρριζα		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
	απλά	*ἀθλεύω* [= αγωνίζομαι για κάποιο έπαθλο] *τὸ ἆθλον* [= βραβείο αγώνα, (πληθ.) αγώνας]	*ἀθλῶ* (ν.ε.: αθλούμαι) *ἡ ἄθλησις* (-η) *ὁ ἀθλητής* *ἀθλητικός* *τὸ ἄθλημα* *ἄθλιος* [= ταλαίπωρος, ελεεινός] *ἡ ἀθλιότης* (-τητα)	αθλητισμός
	σύνθετα	*ἡ ἀθλοθεσία*	*ὁ ἀθλοθέτης* [= αυτός που απονέμει το βραβείο] *ἀθλοφόρος* *τὸ πένταθλον* (-ο) *τὸ δέκαθλον* (-ο) *φίλαθλος* *τὸ ἔπαθλον* (-ο)	αθλοπαιδιές [= αθλητική ψυχαγωγική δραστηριότητα] αθλητίατρος αθλητικογράφος συναθλητής πρωταθλητής πρωταθλητισμός αντιαθλητικός

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Η Ελλάδα αναδείχθηκε __________________ Ευρώπης στο ποδόσφαιρο το 2004.

β. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαίας Ελλάδας το __________________ ήταν στεφάνι αγριελιάς.

γ. Η Εκκλησία ονόμασε τους αγίους Δημήτριο και Γεώργιο __________________ .

2. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α′ με αυτές της στήλης Β′, επιφέροντας τις αναγκαίες αλλαγές ώστε να προκύψουν αποδεκτά ονοματικά σύνολα:

Α′	Β′
αντιαθλητικός	αθλητισμός
αθλητικός	έπαθλο
σχολικός	άθλημα
χρηματικός	συμπεριφορά
επίπονος	συντάκτης

3. Να εξετάσετε με τη βοήθεια των λεξικών σας πώς η λέξη *ἄθλιος* πήρε τη σημασία «ταλαίπωρος, δυστυχής». Για να βοηθηθείτε, σκεφτείτε τα ζεύγη λέξεων: *ἀγωνία – ἀγών, μοχθηρός – μόχθος, πονηρός – πόνος.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:26 ™ÂÏ›‰·64

Β2. Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή - επίθετο

Κατά τη σύνθεση, όταν το **β′ συνθετικό** είναι **επίθετο**, μένει **αμετάβλητο**.
π.χ. *δύσ-βατος* (*βατός*), *πάγ-καλος* (*καλός*), *ἄ-γνωστος* (*γνωστός*)

Ασκήσεις

1. Να γράψετε από μία σύνθετη λέξη της α.ε. χρησιμοποιώντας ως β′ συνθετικό τα επίθετα *σοφὸς* και *πᾶς*.

2. Με τα συνθετικά που δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε.:

ἀ- + φυσικός ____________________ *πολύς + ποικίλος* ____________________
ἀ- + ἴσος ____________________ *πρό + δῆλος* ____________________
φίλος + καλός ____________________

3. Να συνδυάσετε τα πρώτα συνθετικά της στήλης Α′ με όσο το δυνατόν περισσότερα επίθετα από τη στήλη Β′, ώστε να προκύψουν σύνθετα επίθετα της α.ε. Στη συνέχεια να σημειώσετε στη στήλη Γ′ τις σύνθετες λέξεις που προκύπτουν:

Α′	Β′	Γ′
ἀ-	*ὅμοιος*	
δυσ-	*δῆλος*	
παρά	*ἀνάλογος*	
κατά	*σύμμετρος*	

Γ1. Γραμματική

1. Ευκτική ενεστώτα του ρ. *εἰμὶ* και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

Ο τύπος ***εἴη*** του κειμένου της Ενότητας (στ. 14) είναι τύπος ευκτικής ενεστώτα του ρ. *εἰμί*.

Η ευκτική ενεστώτα του ρ. *εἰμὶ* δε σχηματίζεται με τη χαρακτηριστική δίφθογγο *-οι-* , όπως αυτή των βαρύτονων ρημάτων.

Κλίση ευκτικής ενεστώτα ρ. *εἰμί*

εἴην	*εἴημεν / εἶμεν*
εἴης	*εἴητε / εἶτε*
εἴη	*εἴησαν / εἶεν*

Η ευκτική του παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται τόσο περιφραστικά (πιο εύχρηστος τύπος) **από την ενεργητική μετοχή παρακειμένου του ρήματος και την ευκτική ενεστώτα του ρ. *εἰμί,*** π.χ. *λελυκώς, -υῖα, -ὸς εἴην*, όσο και μονολεκτικά (σπάνια), π.χ. *λελύκ-οιμι, λελύκ-οις* κτλ.

❖ **Να κλίνετε την περιφραστική ευκτική παρακειμένου ε.φ. του ρ. *κελεύω*:**

Κλίση ευκτικής παρακειμένου ε.φ.

κεκελευκώς,	*-υῖα,*	*-ὸς*	....	*κεκελευκότες,*	*-υῖαι,*	*-ότα*	....
»	»	»	....	»	»	»	....
»	»	»	....	»	»	»	....

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:26 ™ÂÏ›‰·65

2. Γ′ κλίση επιθέτων

Αφωνόληκτα τρικατάληκτα σε *-ας, -ασα, -αν*

Ο τύπος ***πᾶν*** του κειμένου ανήκει στο αφωνόληκτο τρικατάληκτο επίθετο *πᾶς, πᾶσα, πᾶν*. Άλλα επίθετα αυτής της κατηγορίας είναι τα σύνθετά του *ἅπας* και *σύμπας*. Ακολουθεί η κλίση του:

	ενικός αριθμός			**πληθυντικός αριθμός**		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*πᾶς* (< *πάντ-ς*)	*πᾶσα*	*πᾶν* (< *πάντ-*)	*πάντ-ες*	*πᾶσαι*	*πάντ-α*
γεν.	*παντ-ός*	*πάσης*	*παντ-ός*	*πάντ-ων*	*πασῶν*	*πάντ-ων*
δοτ.	*παντ-ί*	*πάσῃ*	*παντ-ί*	*πᾶσι* (< *πάντ-σι*)	*πάσαις*	*πᾶσι* (< *πάντ-σι*)
αιτ.	*πάντ-α*	*πᾶσαν*	*πᾶν* (< *πάντ-*)	*πάντ-ας*	*πάσας*	*πάντ-α*
κλητ.	*πᾶς* (< *πάντ-ς*)	*πᾶσα*	*πᾶν* (< *πάντ-*)	*πάντ-ες*	*πᾶσαι*	*πάντ-α*

Παρατηρήσεις

1. Το θηλυκό γένος κλίνεται κατά την α′ κλίση των ουσιαστικών. Το *-α* του θηλυκού γένους είναι βραχύ (*πάντ-j-α > πάν-σ-α > πᾶσα*) όπου εμφανίζεται, εκτός από την κατάληξη *-ας* της αιτιατικής πληθυντικού.
2. Οι τύποι του αρσενικού *πᾶς* (< *πάντ-ς*) και του ουδετέρου *πᾶν* (< *πάντ-*) περισπώνται, παρά τον κανόνα, κατ’ αναλογίαν προς το θηλυκό *πᾶσα*.
3. Για διευκόλυνσή σας, να θυμάστε ότι το *-α-* της παραλήγουσας είναι βραχύ, όταν ακολουθεί *-ντ-*, και μακρό σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις.

Γ2. Σύνταξη

Το άμεσο και έμμεσο αντικείμενο

Όπως διδαχθήκατε πέρυσι (Ενότητα 12), εκτός από τα ρήματα που η σημασία τους συμπληρώνεται με ένα αντικείμενο (μονόπτωτα ρήματα), υπάρχουν και αυτά που η σημασία τους συμπληρώνεται με δύο αντικείμενα που δε συνδέονται παρατακτικά μεταξύ τους (δίπτωτα ρήματα). Στην περίπτωση που συναντάμε δίπτωτο ρήμα, διακρίνουμε τα αντικείμενά του σε **άμεσο** και **έμμεσο** σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα:

δίπτωτα ρήματα		
άμεσο αντικείμενο	**έμμεσο αντικείμενο**	**παράδειγμα**
αιτιατική	δοτική	*Πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ.*
αιτιατική	γενική	*Ὑμεῖς ἐμοῦ ἀκούσεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.*
αιτιατική προσώπου	αιτιατική πράγματος	*Ἡμεῖς ὑμᾶς κακὸν οὐδὲν πώποτε ἐποιήσαμεν.*
γενική	δοτική	*Τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας παρεχωρήσατε αὐτῷ.*

Παρατήρηση Απαρέμφατο ή δευτερεύουσα ονοματική πρόταση που επέχει θέση αντικειμένου αντιστοιχεί στην αιτιατική πτώση ουσιαστικού που δηλώνει πράγμα.

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους της ευκτικής ενεστώτα του ρ. *εἰμί*:

α. *Εἴθε παῖς ἐμὸς καλὸς κἀγαθὸς* ________________

β. *Σύ, ὦ θεοί, εὐτυχὴς* ________________

γ. *Δοῦλοι εὐπειθεῖς ἡμῖν ἂν* ________________ *, εἰ κρατοῖμεν.*

δ. ________________ *, ὦ στρατιῶται, μνήμονες τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:26 ™ÂÏ›‰·66

2. Να συμπληρώσετε τους παρακάτω τύπους ευκτικής παρακειμένου:

ἡμεῖς (βουλεύω) ________________

αὕτη (κινδυνεύω) ________________

σύ (σπουδάζω) ________________

αὗται (δανείζω) ________________

3. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στο ζητούμενο πρόσωπο της ευκτικής αορίστου και παρακειμένου:

οὗτος	*κωλύω*	________________	________________
	θύω	________________	________________
	σχολάζω	________________	________________
οὗτοι	*κρύπτω*	________________	________________
	γράφω	________________	________________
	ἀθροίζω	________________	________________

4. Να συμπληρώσετε τις φράσεις επιλέγοντας την κατάλληλη ευκτική παρακειμένου από το πλαίσιο:

γεγονότες εἶεν, λελυκότες εἶμεν, ἐπιδεδημηκὼς εἴη (*ἐπιδημέω, -ῶ* = επιστρέφω), *τετελευτηκὼς εἴη* (*τελευτάω, -ῶ* = πεθαίνω), *ἀποδεδωκὼς εἴη*

α. *Ἔλεγον ὅτι σπονδὰς* ________________ .

β. *Ὀψὲ ἂν Λακεδαιμόνιοι φιλάνθρωποι* ________________ .

γ. *Ἐγὼ δ᾽, ὦ ἄνδρες δικασταί, ἐπυθόμην περὶ τῆς βασάνου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι* ________________ *τὸ ἀργύριον.*

δ. *Προσελθὼν δὲ πρὸς τὸν πατέρα Κάλλιππος ἤρετο* (= ρώτησε) *αὐτὸν εἰ ἤδη* ________________ *ὁ Κηφισιάδης.*

ε. *Κάλλιππος προσῆλθεν τὸ πρῶτον πρὸς τὴν τράπεζαν, λέγων ὅτι* ________________ *ὁ Λύκων.*

5. Να βρείτε τη σωστή απάντηση σε κάθε ερώτηση και να μεταφέρετε το αντίστοιχο γράμμα στα τετράγωνα που ακολουθούν. Θα σχηματιστεί το όνομα γνωστού φιλοσόφου της αρχαιότητας:

α. γ΄ εν. ευκτ. ενεστ. ρ. *εἰμί*:	**Α.** *εἴην*	**Π.** *εἴη*
β. γ΄ εν. ευκτ. παρακ. ρ. *ψηφίζω*:	**Λ.** *ἐψηφικὼς εἴη*	**Ρ.** *ἐψηφικὼς εἴην*
γ. α΄ πληθ. ευκτ. παρακ. ρ. *φεύγω*:	**Ι.** *πεφευγότες εἴητε*	**Α.** *πεφευγότες εἴημεν*
δ. β΄ εν. ευκτ. παρακ. ρ. *θαυμάζω*:	**Ο.** *τεθαυμακότες εἴητε*	**Τ.** *τεθαυμακὼς εἴης*
ε. β΄ πληθ. ευκτ. παρακ. ρ. *λείπω*:	**Ω.** *λελοιπότες εἴητε*	**Η.** *λελοιπότες εἴησαν*
στ. α΄ πληθ. ευκτ. παρακ. ρ. *παρασκευάζω*:	**Ν.** *παρεσκευακότες εἴημεν*	**Σ.** *παρεσκευακότες εἴησαν*

Ερώτηση	α	β	γ	δ	ε	στ
Απάντηση						

6. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου *πᾶς, πᾶσα, πᾶν*:

α. ________________ *Ἀρκαδίας ἦρξαν.*

β. *Τούτους ἐπιτηδειοτάτους νομίζομεν ἐπὶ* ________________ *τῶν τεχνῶν.*

γ. *Τῶν ἄλλων* ________________ *ἀπείχετο πλὴν ὕδατος.*

δ. *Εὔβουλος* ________________ *τὸν χρόνον ἐβούλετο πρᾶξαι ταύτην τὴν φιλίαν.*

7. Στις παρακάτω φράσεις να χαρακτηρίσετε τα ρήματα ως μονόπτωτα ή δίπτωτα και να βρείτε τα αντικείμενά τους:

α. *Βλάπτει τὸν ἄνδρα θυμός.*

β. *Πολλὰ ἀγαθὰ οἱ θεοὶ παρέχουσιν τοῖς ἀνθρώποις.*

γ. *Δίωκε δόξαν καὶ ἀρετήν.*

δ. *Οἱ στρατηγοὶ ἐδίδοσαν* (= έδιναν) *τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς δούλοις μισθὸν καὶ σῖτον.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·67

ε. *Ἄνθρωπος ὢν μέμνησο* (= να θυμάσαι) *τῆς κοινῆς τύχης.*
στ. *Οἱ πατέρες ἡμῶν Μήδων ἐκράτησαν* (= νίκησαν).

8. Στις προτάσεις που ακολουθούν να βρείτε τα αντικείμενα των ρημάτων και να τα διακρίνετε σε άμεσα και έμμεσα:

α. *Κῦρος ἀπέκρυπτεν τοὺς στρατιώτας τὴν ἑαυτοῦ λύπην.*
β. *Παρέδοσαν τοῖς Θηβαίοις τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους* (= κατόπιν συμφωνίας).
γ. *Ἐμοὶ ὁ μὲν γὰρ πατὴρ κατέλιπεν* (= κληροδότησε) *οὐδέν.*
δ. *Ἀπέλυσεν ὁ Διονύσιος τῆς τιμωρίας τὸν ἐγκαλούμενον* (= τον κατηγορούμενο) *καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἄνδρας τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν φιλίαν προσλαβέσθαι.*
ε. *Οἱ Κορίνθιοι ἐδέοντο* (= παρακαλούσαν) *τῶν Βοιωτῶν ξυμμάχους γενέσθαι σφῶν τε καὶ Ἀργείων καὶ τἆλλα κοινῇ* (= από κοινού) *πράσσειν.*

9. Να μεταφέρετε τις λέξεις που δίνονται μέσα στην παρένθεση στην πτώση που ζητείται και να δηλώσετε αν αυτές είναι τα άμεσα ή τα έμμεσα αντικείμενα των ρημάτων από τα οποία εξαρτώνται:

α. *Μιλτιάδης ὤφειλε* ____________________ (*τὸ δημόσιον*, δοτ. εν.) ____________________ (*χρῆμα*, αιτ. πληθ.).
β. *Ἔπειτα δὲ ἀναμνήσω* ____________________ (*σύ*, αιτ. πληθ.) *καὶ* ____________________ (*ὁ κίνδυνος*, αιτ. πληθ.) *τῶν ἡμετέρων προγόνων.*
γ. *Ἡμεῖς μετεσχήκαμεν* (= έχουμε συμμετάσχει) ____________________ (*σύ*, δοτ. πληθ.) ____________________ (*σεμνότατον ἱερόν*, γεν. πληθ.), ____________________ (*θυσία*, γεν. πληθ.), ____________________ (*καλλίστη ἑορτή*, γεν. πληθ.).

10. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τα αντικείμενα που λείπουν στην πτώση που ζητείται. Στη συνέχεια να μεταφέρετε τα αντικείμενα στα αντίστοιχα τετραγωνίδια και θα δείτε να σχηματίζεται στην έγχρωμη στήλη το όνομα του ιερού νησιού του θεού Απόλλωνα στην αιτιατική πτώση:

α. *Αἵ τε γυναῖκες ἐν τῇ μάχῃ συνεπελάβοντο* (= βοήθησαν) ____________________ (*ὁ δῆμος*, δοτ.) *βάλλουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τῷ κεράμῳ.*
β-γ. *Σωκράτης ὠφέλει μὲν* ____________________ (*οἱ μαθηταί*, αιτ.), *ἐλυσιτέλει* (= ωφελούσε) *δὲ* ____________________ (*οἱ φίλοι*, δοτ.).
δ. *Εἰσί τινες οἳ καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῷ καταφρονεῖν* ____________________ (*οἱ ἄρχοντες*, γεν.).
ε. *Ἡ πατρὶς οὐκ ἐπιλανθάνεται* (= ξεχνά) ____________________ (*οἱ ἀγαθοί*, γεν.).

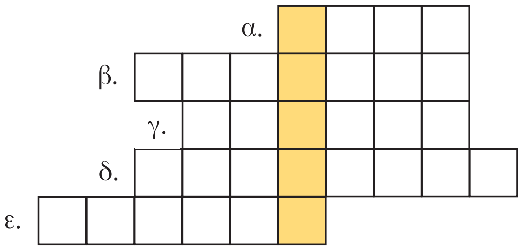

Πάντα πλήρη θεῶν.
Θαλῆς

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·68

Νεαρή δρομέας από τη Δωδώνη (6ος αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Η Καλλιπάτειρα

Α. Κείμενο

Ο Παυσανίας (115-180 μ.Χ.) είναι ο πολυταξιδεμένος περιηγητής και γεωγράφος στον οποίο οφείλουμε μια κατατοπιστική και λεπτομερειακή περιγραφή της Πελοποννήσου και μέρους της Στερεάς Ελλάδας. Στο έργο του *Ἑλλάδος Περιήγησις* μας δίνει, μεταξύ άλλων, εκτεταμένες περιγραφές θρησκευτικών εθίμων και τελετών, καθώς και σημαντικότατες πληροφορίες για τη θρησκευτική τέχνη και αρχιτεκτονική των περιοχών της Ολυμπίας και των Δελφών. Με την ευκαιρία της επίσκεψής του στην Ολυμπία αφηγείται την περίπτωση της Καλλιπάτειρας, της μοναδικής έγγαμης γυναίκας που κατάφερε να εισέλθει στον χώρο τέλεσης των αγώνων και να μην τιμωρηθεί.

Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν ἔστιν ὄρος πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον, Τυπαῖον καλούμενον. Κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἠλείοις ἐστὶν ὠθεῖν νόμος, ἢν φωραθῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπικὸν ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβᾶσαι τὸν Ἀλφειόν. Οὐ μὴν οὐδὲ ἁλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην, ἣ ὑπό τινων καὶ Φερενίκη καλεῖται. Αὕτη προαποθανόντος αὐτῇ τοῦ ἀνδρός, ἐξεικάσασα αὑτὴν τὰ πάντα ἀνδρὶ γυμναστῇ, ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχούμενον· νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου, τὸ ἔρυμα ἐν ᾧ τοὺς γυμναστὰς ἔχουσιν ἀπειλημμένους, τοῦτο ὑπερπηδῶσα ἡ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη. Φωραθείσης δὲ ὅτι εἴη γυνή, ταύτην ἀφιᾶσιν ἀζήμιον καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδὶ αἰδῶ νέμοντες –ὑπῆρχον δὴ ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ νῖκαι– ἐποίησαν δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα ἐπὶ τοῖς γυμνασταῖς γυμνοὺς σφᾶς ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσέρχεσθαι.

Παυσανίας, *Ἑλλάδος Περιήγησις* 5.6.7-8 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·69

Γλωσσικά σχόλια

ὁ/ἡ ἀπότομος, τὸ ἀπότομον	απόκρημνος
ἡ πέτρα	ο βράχος
κατὰ τούτου ὠθεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. *ὠθέω, ὠθῶ*)	σε αυτόν να πετούν (πβ. ν.ε.: ώση, ώθηση)
ἢν φωραθῶσιν (υποτ. παθ. αορ. ρ. *φωράομαι, φωρῶμαι*) *ἐλθοῦσαι* (μτχ. αορ. β′ ρ. *ἔρχομαι*)... *ἢ καί... διαβᾶσαι* (μτχ. αορ. β′ ρ. *διαβαίνω*)	αν συλληφθούν επ' αυτοφώρω / αν αποκαλυφθούν... να έχουν έρθει... ή ακόμα και... να έχουν περάσει
ὅλως	γενικά
ἐν ταῖς ἀπειρημέναις (μτχ. παρακ. ρ. *ἀπαγορεύομαι*) *σφίσιν ἡμέραις*	κατά τις απαγορευμένες γι' αυτές ημέρες
οὐ μὴν οὐδὲ ἁλῶναι (απαρ. αορ. β′ ρ. *ἁλίσκομαι*) *λέγουσιν*	ούτε και λένε ότι πιάστηκε (πβ. ν.ε.: άλωση)
ὅτι μή	παρά μόνο
προαποθανόντος (μτχ. αορ. β′ ρ. *προαποθνήσκω*) *αὐτῇ τοῦ ἀνδρός*	επειδή είχε πεθάνει νωρίτερα ο σύζυγός της
ἐξεικάσασα (ρ. *ἐξεικάζω*) *αὑτὴν τὰ πάντα ἀνδρὶ γυμναστῇ*	αφού μεταμφιέστηκε (πβ. ν.ε.: εικασία, εικαστικός) πλήρως σε άντρα γυμναστή
ἤγαγεν (οριστ. αορ. β′ ρ. *ἄγω*) *τὸν υἱὸν μαχούμενον* (μτχ. μέλλ. ρ. *μάχομαι*)	έφερε (πβ. ν.ε.: αγωγός, αγωγή) σαν γυμναστής τον γιο της για να αγωνιστεί
τὸ ἔρυμα	ο φράκτης
ἀπειλημμένους (μτχ. παρακ. ρ. *ἀπολαμβάνομαι*)	περιορισμένους
τοῦτο ὑπερπηδῶσα (μτχ. ενεστ. ρ. *ὑπερπηδάω, ὑπερπηδῶ*)	καθώς πηδούσε πάνω από αυτό
ἀφιᾶσιν (οριστ. ενεστ. ρ. *ἀφίημι*) *ἀζήμιον* (επίθ. *ὁ/ἡ ἀζήμιος, τὸ ἀζήμιον*)	αφήνουν ατιμώρητη
ἡ αἰδώς	ο σεβασμός
νέμω αἰδῶ	αποδίδω σεβασμό
ἐσέρχομαι	μπαίνω

Ερμηνευτικά σχόλια

Κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἠλείοις ἐστὶν ὠθεῖν νόμος, ἢν φωραθῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπικόν: Ξένοι, βάρβαροι, ακόμη και δούλοι μπορούσαν να παρακολουθούν τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Απαγορευόταν όμως ρητά να εισέρχονται στο στάδιο και να παρακολουθούν τους αγώνες οι έγγαμες γυναίκες. Η μόνη ενήλικη γυναίκα που μπορούσε να παρακολουθήσει τους αγώνες ήταν η ιέρεια της θεάς Δήμητρας.

Οὐ μὴν οὐδὲ ἁλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην: Η μοναδική έγγαμη γυναίκα που τόλμησε να παραβιάσει το άβατο της Ολυμπίας ήταν η Καλλιπάτειρα από τη Ρόδο, που καταγόταν από μεγάλη οικογένεια ολυμπιονικών. Αυτή, όταν έμεινε χήρα, ανέλαβε η ίδια την εκγύμναση και την προετοιμασία του γιου της Πεισιρόδου, για να λάβει μέρος στο αγώνισμα της πυγμαχίας κατά την 96η Ολυμπιάδα (396 π.Χ.). Φλεγόμενη από επιθυμία να παρακολουθήσει τον γιο της να αγωνίζεται και να νικά στην Ολυμπία, αψήφησε τον σχετικό νόμο, μεταμφιέστηκε σε άντρα γυμναστή και πέρασε στο στάδιο.

ταύτην ἀφιᾶσιν ἀζήμιον καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδὶ αἰδῶ νέμοντες: Από σεβασμό προς τον πατέρα, τον σύζυγο και τον γιο της για τη σημαντική αθλητική συνεισφορά τους, οι ελλανοδίκες δεν την τιμώρησαν, αλλά την άφησαν ελεύθερη. Ήταν κόρη του περίφημου ολυμπιονίκη Διαγόρα και σύζυγος ενός επίσης μεγάλου ολυμπιονίκη, του Καλλιάνακτος, ενώ τα αδέρφια της και ο γιος της κέρδισαν κι αυτά σημαντικές νίκες στους Ολυμπιακούς Αγώνες και στα Ίσθμια.

Ερωτήσεις

1. Ποιος νόμος ίσχυε στους Ηλείους για όποια έγγαμη γυναίκα διέβαινε τον Αλφειό κατά τον χρόνο τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων;
2. Ποιος νόμος ψηφίστηκε από τους ελλανοδίκες μετά από όσα συνέβησαν με την Καλλιπάτειρα;
3. ΄Εχετε υπόψη σας σύγχρονες μορφές κοινωνικών ή άλλων διακρίσεων εις βάρος των γυναικών στη χώρα μας ή στον υπόλοιπο κόσμο; Ποιοι παράγοντες θεωρείτε ότι συμβάλλουν στην ύπαρξη και στη διατήρησή τους;

Το στάδιο της αρχαίας Ολυμπίας

Παράσταση δόλιχου δρόμου (αττικός μελανόμορφος αμφορέας, 500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ρόδου)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·71

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

φέρω [= φέρνω, κουβαλώ]
θ. *φερ-, φορ-, φρ-, ενεκ-*
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *Φερενίκη*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*τὸ φέρτρον* (πβ. *φέρετρον*) *φόριμος* [= γόνιμος] *ἡ φερνή* [= προίκα]	*φερτός* [= (α.ε.) υποφερτός, (ν.ε.) ο μεταφερόμενος από ένα μέρος σε άλλο] *φορῶ* *ἡ φορά* [= (α.ε.) μεταφορά, (ν.ε.) κατεύθυνση, πορεία] *τὸ φέρετρον* (-ο) *ὁ φορεύς* (-έας) *τὸ φορεῖον* (-ο) *ὁ φόρος* *τὸ φόρημα* [και φόρεμα = (α.ε.) 1. αυτό που κουβαλά κάποιος, 2. (α.ε./ν.ε.) ρούχο] *ὁ φόρτος* *τὸ φορτίον* (-ο) *φορτικός* [= (α.ε.) κατάλληλος για μεταφορά, (ν.ε.) επίμονος, ενοχλητικός]	
σύνθετα	*ὁ φερέοικος* [= (ουσ.) το σαλιγκάρι· (επίθ.) αυτός που μεταφέρει το σπίτι του, π.χ. οι νομαδικοί λαοί] *κανηφόρος* [= αυτός που κουβαλάει καλάθι] *φοροτελής* [= αυτός που υπόκειται σε φορολογία] *ὁ δίφρος* [< *δίφορος* = πολεμικό άρμα, κάθισμα χωρίς πλάτη] *ζῳοφόρος* / *ζωφόρος*	*φερέγγυος* *φορολογῶ* *ἐπιφέρω* *περιφέρω* *ἀναφέρω* *ἀνωφερής* [= ανηφορικός] *καταφερής* / *κατωφερής* *πολύφερνος* *ὁ ἀμφορεύς* (-έας) *ἡ διαφορά* *ἡ ἐκφορά* *ὁ ἀγγελιαφόρος* *ἡ λεωφόρος* *δορυφόρος* *καρποφόρος* *θεοφόρος* *ψηφοφόρος* *παράφορος* *μισθοφορικός* (< θ. αορ. *ἐνεκ-*) *διηνεκής* [= αδιάκοπος]	φερέφωνο φέρελπις φοροδιαφυγή φοροτεχνικός φοροφυγάς διαφορετικός ασθενοφόρο βαθμοφόρος ελπιδοφόρος λαχειοφόρος ανυπόφορος οπλοφορία

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·72

Ασκήσεις

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις της α.ε. στα συνθετικά τους μέρη και να γράψετε τι μέρος του λόγου είναι το α′ συνθετικό τους:

φερέγγυος ______________________ *φορολογῶ* ______________________
δορυφόρος ______________________ *καρποφόρος* ______________________
θεοφόρος ______________________ *ψηφοφόρος* ______________________
περιφέρω ______________________ *ἀναφέρω* ______________________

2. Χρησιμοποιώντας ως α′ συνθετικό τα παρακάτω ονόματα και ως β′ συνθετικό το ρ. *φέρω* να σχηματίσετε επίθετα της ν.ε.:

αίμα ______________________ νίκη ______________________
ιστίο ______________________ οπώρα ______________________
θάνατος ______________________ τροχός ______________________
μάρσιπος ______________________ κέρδος ______________________

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τις κατάλληλες λέξεις από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Δεν έχει δική του γνώμη, είναι ____________ του αφεντικού του.
β. Οι ____________ πλήττουν την οικονομία της χώρας.
γ. Η ζέστη στο κέντρο της πόλης είναι ____________ . ΄Εφτασε τους 40 βαθμούς!
δ. Ο σύλλογός μας οργάνωσε ____________ αγορά για τη συγκέντρωση χρημάτων.

Β2. Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή - ρήμα

❖ **Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. χρησιμοποιώντας ως δεύτερο συνθετικό τα εξής ρήματα του κειμένου της Ενότητας:** *καλοῦμαι, ἔρχομαι, διαβαίνω, ἄγω.*

Όταν το β′ συνθετικό είναι **ρήμα**, η σύνθετη λέξη που δημιουργείται μπορεί να είναι και αυτή αντίστοιχα **ρήμα** (*εἰσέρχομαι*) ή **όνομα**, δηλαδή **ουσιαστικό** (*νομοθέτης* < *νόμος* + ρ. *τίθημι*) ή **επίθετο** (*ἀπότομος* < *ἀπό* + ρ. *τέμνω*).

Ειδικότερα:

Σύνθετη λέξη με ρήμα ως β′ συνθετικό

όνομα ➝ η σύνθετη λέξη παίρνει τις καταλήξεις:

-(η)ς:	*σχολάρχ-ης*
-ος:	*ἀστυνόμ-ος*
-ής:	*εὐσεβ-ής*
-της:	*ἐπιστά-της*
-(τ)ωρ:	*κοσμοκράτ-ωρ*

ρήμα

Αν το **α′ συνθετικό** είναι **πρόθεση**, το ρήμα ως β′ συνθετικό παραμένει αμετάβλητο: *εἰσ-έρχομαι, δια-βαίνω.*

Αν το **α′ συνθετικό είναι οποιοδήποτε άλλο μέρος του λόγου εκτός από πρόθεση,** σχηματίζεται παρασύνθετο ρήμα (π.χ. σε *-έω, -ῶ*) από συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί: *ἱερο-σκοπῶ* < *ἱερο-σκόπος, ναυ-μαχῶ* < *ναυ-μάχος.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·73

Ασκήσεις

1. Χρησιμοποιώντας ως β′ συνθετικό τα παρακάτω ρήματα, να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα. Όπου χρειάζεται, να δοθεί το παρασύνθετο ρήμα σε *-έω* και σε παρένθεση το ετυμολογικά συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί, από το οποίο προέρχεται το ρήμα:

παρά + ἀκούω ______________________ *δῆμος + ἄρχω* ______________________

πόλεμος + ἄρχω ______________________ *ἐπί + αἰνέω, -ῶ* ______________________

στρατός + ἄγω ______________________ *ἀπό + χωρέω, -ῶ* ______________________

μέγας (γεν. μεγάλου) + φρονέω, -ῶ ____

2. Χρησιμοποιώντας τα ρήματα που σας δίνονται ως β′ συνθετικά, να δημιουργήσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. σύμφωνα με όσα διδαχθήκατε στο κεφάλαιο αυτό. Με τη βοήθεια λεξικών της α.ε. να σημειώσετε τη σημασία των νέων λέξεων και να τη συγκρίνετε με τη σημασία τους στη ν.ε:

παρά	*+ βαίνω*	*ὁ*
ἐπί		*ὁ*
ἀνά		*ὁ*
διά		*ὁ*
οἶκος	*+ νέμω*	*ὁ*
παρά		*ὁ*
παῖς (γεν. παιδ-ός)		*ὁ*

3. Να γράψετε τα παρασύνθετα ρήματα σε *-έω* τα οποία προέρχονται από τα παρακάτω σύνθετα ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί:

πρόσωπο που ενεργεί	παρασύνθετα ρήματα
οἰωνοσκόπος	
οἰκονόμος	
συκοφάντης	
εὐεργέτης	
ἄπορος	
ἀσεβής	

Γ. Σύνταξη

1. Επιρρηματικές μετοχές

Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη (εγχειρίδιο Α′ Γυμνασίου, Ενότητα 13) για τα είδη των επιρρηματικών μετοχών και τον συντακτικό ρόλο τους. Να εντοπίσετε τις επιρρηματικές μετοχές του κειμένου και να τις χαρακτηρίσετε ως προς το είδος τους (χρονική, τελική, αιτιολογική, τροπική, εναντιωματική, υποθετική).

Το υποκείμενο μιας μετοχής βρίσκεται πάντοτε στην ίδια πτώση με τη μετοχή. Όταν το υποκείμενο μιας επιρρηματικής μετοχής έχει και άλλο συντακτικό ρόλο στην πρόταση (π.χ. είναι και υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος), η μετοχή χαρακτηρίζεται **συνημμένη**. Αντίθετα, όταν το υποκείμενο μιας επιρρηματικής μετοχής δεν έχει άλλη συντακτική θέση στην πρόταση, δηλαδή χρωστάει την ύπαρξή του στην παρουσία της μετοχής και μόνο, η επιρρηματική μετοχή χαρακτηρίζεται **απόλυτη** και βρίσκεται συνήθως σε πτώση γενική.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·74

Έχει το υποκείμενο της επιρρηματικής μετοχής άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση;

ΝΑΙ → Η επιρρηματική μετοχή είναι **συνημμένη**

ΟΧΙ → Η επιρρηματική μετοχή είναι **απόλυτη**

❖ **Να βρείτε το υποκείμενο των μετοχών στις παρακάτω φράσεις από το κείμενο της Ενότητας και να χαρακτηρίσετε τις μετοχές ως συνημμένες ή απόλυτες:**

α. *Αὕτη **προαποθανόντος** αὐτῇ τοῦ ἀνδρὸς ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν **μαχούμενον.***
β. ***Νικῶντος** δὲ τοῦ Πεισιρόδου, τὸ ἕρυμα **ὑπερπηδῶσα** ἡ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη.*
γ. ***Φωραθείσης** δὲ* (ενν. Καλλιπατείρας) *ὅτι εἴη γυνή, ταύτην ἀφιᾶσιν.*

Παρατηρήσεις

1. Η απόλυτη μετοχή βρίσκεται σε πτώση γενική (**γενική απόλυτη**), όταν ανήκει σε προσωπικό ρήμα, ή και σε αιτιατική (**αιτιατική απόλυτη**), συνήθως όταν ανήκει σε απρόσωπο ρήμα.

2. Προσοχή! Μια επιρρηματική μετοχή σε γενική πτώση δεν είναι πάντοτε (γενική) απόλυτη. Είναι πιθανό να συνάπτεται με άλλον όρο της πρότασης ο οποίος βρίσκεται σε γενική πτώση.
Π.χ. *Κατηγοροῦσί τινες ἡμῶν ὡς οὐκ ὀρθῶς βουλευομένων.* Η μετοχή είναι συνημμένη, γιατί το υποκείμενό της *ἡμῶν* είναι ταυτόχρονα και αντικείμενο του ρήματος *κατηγοροῦσι.*

2. Κατηγορηματική μετοχή

Έχει ήδη γίνει λόγος στην προηγούμενη τάξη για την κατηγορηματική μετοχή που μεταφράζεται με τη βοήθεια των λέξεων *να, ότι / πως* και *που* (κυρίως μετά από ρήματα ψυχικού πάθους). Συνοδεύει συγκεκριμένα είδη ρημάτων ως συμπλήρωμα και λειτουργεί ως κατηγορούμενο ή ομοιόπτωτος (κατηγορηματικός) προσδιορισμός. Αναφέρεται στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρήματος.

Ρήματα που συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή	
συνδετικά	*εἰμί, γίγνομαι, ὑπάρχω, τυγχάνω, φαίνομαι, λανθάνω*
έναρξης, λήξης	*ἄρχω, ἄρχομαι, παύω, παύομαι, λήγω, διαλείπω*
καρτερίας, ανοχής, κόπου, κορεσμού	*καρτερῶ, περιορῶ, ἀνέχομαι, κάμνω, ὑπομένω, ἀρκῶ*
ευεργεσίας, αδικίας, νίκης, ήττας	*ἀδικῶ, εὖ ποιῶ, νικῶ, ἡττῶμαι*
ψυχικού πάθους	*χαίρω, ἥδομαι, ἀγανακτῶ, ἄχθομαι, αἰσχύνομαι, χαλεπῶς φέρω, αἰδοῦμαι*
αίσθησης, μάθησης, μνήμης	*αἰσθάνομαι, ὁρῶ, ἀκούω, εὑρίσκω, γιγνώσκω, μανθάνω, μέμνημαι, ἐνθυμοῦμαι*
δείξης, αγγελίας, ελέγχου	*δείκνυμι, δηλῶ, ἀγγέλλω, ἐλέγχω*

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω φράσεις να υπογραμμίσετε τις κατηγορηματικές μετοχές και το ρήμα το οποίο συμπληρώνουν:

α. *Τοὺς ἄρχοντας ὁρᾷς σωφρονεστέρους γιγνομένους.*
β. *Ἀγγέλλω τοὺς Λακεδαιμονίους νενικηκότας.*
γ. *Οἱ Ἀθηναῖοι εὕρισκον Ἄργος μέγα ὄν.*
δ. *Ὁ νεανίας φαίνεται θαυμάζων τὴν τῶν προγόνων ἀρετήν.*
ε. *Παύσασθε λέγοντες λόγους ψευδεῖς.*

2. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με την κατηγορηματική μετοχή του ρήματος το οποίο βρίσκεται στην παρένθεση δίνοντας προσοχή στην πτώση:

α. *Φαίνεται ὁ δῆμος ταῖς ἄλλαις πολιτείαις* __________________ (*μάχομαι*).

β. *Οὗτοι χαίρουσι περὶ τῶν ἀλλοτρίων* __________________ (*διαλέγομαι*).

γ. *Ὁρῶ τινας περὶ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐμὴν πονηροὺς* __________________ (*γίγνομαι*).

δ. *Ἐπιδείξωμεν τοὺς ἀγαπήσαντας Ἑλένην τῶν ἄλλων θαυμαστοτέρους* __________________ (*εἰμί*).

ε. *Οἱ στρατηγοὶ οὐκ ἀνέχονται* __________________ *τῶν ῥητόρων* (*ἀκούω*).

3. Ποιες από τις επιρρηματικές μετοχές των παρακάτω φράσεων είναι συνημμένες και ποιες απόλυτες;

α. *Ἧκε* (= είχε έρθει) *φέρων χρήματα πολλά.*

β. *Κελεύοντος τοῦ κήρυκος ἐσιώπησαν.*

γ. *Οἱ στρατηγοὶ μεταλαβόντες τοῦ χρυσίου πρόθυμοι ἦσαν εἰς τὸν πόλεμον.*

δ. *Οἱ στρατιῶται ἀνεχώρησαν οὐδὲν ἀδικήσοντες.*

ε. *Λελυμένων τῶν σπονδῶν* (= επειδή παραβιάστηκε η συμφωνία ανακωχής) *οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο ὡς πολεμήσοντες.*

4. Να αναγνωρίσετε το είδος των μετοχών και να χαρακτηρίσετε τις επιρρηματικές ως συνημμένες ή απόλυτες:

α. *Φαίνεσθε τἀναντία ὧν βούλεσθε διαπραττόμενοι* (= Φαίνεται ότι πετυχαίνετε τα αντίθετα από αυτά που επιθυμείτε).

β. *Γενομένης εἰρήνης ἡ πόλις ἐσώθη.*

γ. *Οὐκ εὑρήσετέ με στασιάζοντα* (= να επαναστατώ).

δ. *Ὁρῶ τοὺς ἄνδρας μᾶλλον τοῦ προσήκοντος ἀχθομένους* (= να δυσανασχετούν περισσότερο απ' όσο ταιριάζει).

ε. *Νυκτὸς γενομένης ἠδικήσατε ἡμᾶς πολέμου ἄρχοντες.*

5. Να συμπληρώσετε την παρακάτω πρόταση με ένα ρήμα (στον χρόνο που ζητείται) από κάθε κατηγορία των ρημάτων που συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή:

Ὁ παῖς (αόρ.) ______________________________

______________________________ *γραμματικὴν μελετῶν.*

Ἡ γυνὴ (παρατ.) ______________________________

____

____

______________________________ *λυπουμένη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις.*

Νίκη σε στατήρα από την Κύζικο της Φρυγίας, περ. 500 π.Χ. (Παρίσι, Bibliothèque nationale, Cabinet des Médailles)

Οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον.

Ἀριστοφάνης, *Λυσιστράτη* στ. 1014

Κανένα θηρίο δεν είναι πιο ακαταμάχητο από τη γυναίκα.

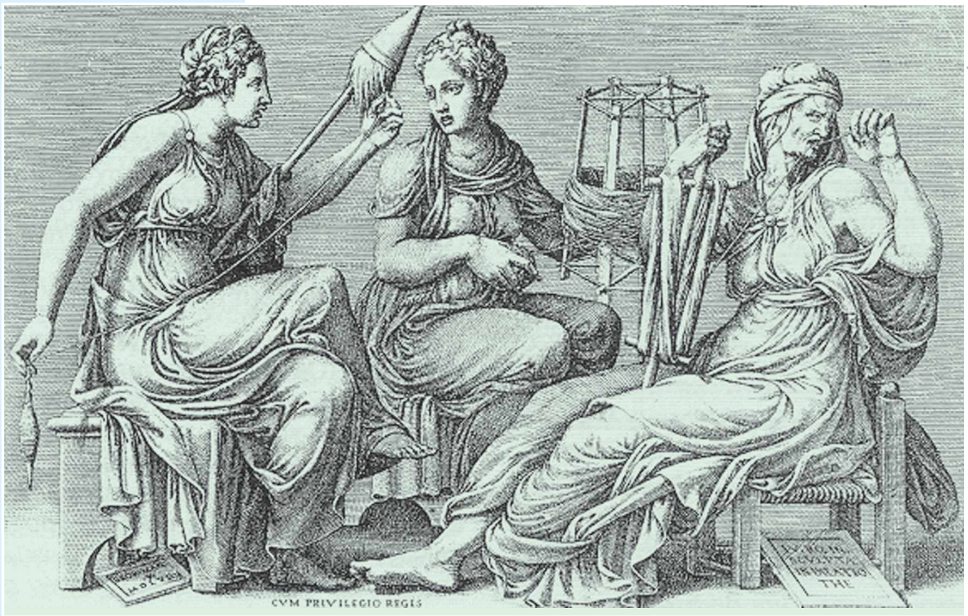

Οι τρεις Μοίρες σε χαρακτικό του 16ου αι. Αριστερά, η Κλωθώ γνέθει το νήμα της ζωής του ανθρώπου. Στο κέντρο, η Λάχεσις τυλίγει το νήμα μοιράζοντας τους κλήρους. Δεξιά, η Άτροπος κόβει το νήμα με τα δόντια της, οριοθετώντας τον θάνατο του ανθρώπου (Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Ένας δύσκολος αντίπαλος

Α. Κείμενο

Ο Λουκιανός καυτηριάζει στο σύνολο του έργου του τις δεισιδαιμονίες των συγχρόνων του, την προσποίηση και τις παρεξηγήσεις των φιλοσόφων, τις ανθρώπινες αδυναμίες. Δεν ανήκει σε καμία φιλοσοφική σχολή, αμφισβητεί τις αυθεντίες, ειρωνεύεται τη ματαιοδοξία των ανθρώπων, τα σύμβολα και τις ξεπερασμένες ιδέες. Η σκέψη του είναι καθαρή και γοργή, οι διάλογοί του είναι χαριτωμένοι και ζωηροί. Χαρακτηριστικός είναι ο διάλογος ανάμεσα στον ληστή Σώστρατο που κρίνεται για τις αμαρτίες του και στον κριτή του Κάτω Κόσμου Μίνωα.

ΣΩΣ: *Ὁπόσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ, πότερα ἑκὼν ἔπραττον ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;*

ΜΙΝ: *Ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή.*

ΣΩΣ: *Οὐκοῦν καὶ οἱ χρηστοὶ ἅπαντες καὶ οἱ πονηροὶ δοκοῦντες ἐκείνῃ ὑπηρετοῦντες ταῦτα ἐδρῶμεν;*

ΜΙΝ: *Ναί, τῇ Κλωθοῖ, ἣ ἑκάστῳ ἐπέταξε γεννηθέντι τὰ πρακτέα.*

ΣΩΣ: *Εἰ τοίνυν ἀναγκασθείς τις ὑπ' ἄλλου φονεύσαι τινὰ οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν, οἷον δήμιος ἢ δορυφόρος, ὁ μὲν δικαστῇ πεισθείς, ὁ δὲ τυράννῳ, τίνα αἰτιάσῃ τοῦ φόνου;*

ΜΙΝ: *Δῆλον ὡς τὸν δικαστὴν ἢ τὸν τύραννον, ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος αὐτό· ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὂν τοῦτο πρὸς τὸν θυμὸν τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν αἰτίαν.*

ΣΩΣ: *Οὐκοῦν ὁρᾷς πῶς ἄδικα ποιεῖς κολάζων ἡμᾶς ὑπηρέτας γενομένους ὧν ἡ Κλωθὼ προσέταττεν; Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό γε εἰπεῖν ἔχοι τις ὡς ἀντιλέγειν δυνατὸν ἦν τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης προστεταγμένοις.*

ΜΙΝ: *Ὦ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν καὶ ἄλλα οὐ κατὰ λόγον γιγνόμενα, εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζοις. Ἀπόλυσον αὐτόν, ὦ Ἑρμῆ, καὶ μηκέτι κολαζέσθω. Ὅρα δὲ μὴ καὶ τοὺς ἄλλους νεκροὺς τὰ ὅμοια ἐρωτᾶν διδάξῃς.*

Λουκιανός, *Νεκρικοὶ Διάλογοι* 24.2-3 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·77

Γλωσσικά σχόλια

πότερα	τι από τα δύο
ὁ ἑκών, ἡ ἑκοῦσα, τὸ ἑκόν	με τη θέληση κάποιου
ἐπεκέκλωστό (οριστ. υπερσ. ρ. *ἐπικλώθομαι*) *μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας*	είχαν καθοριστεί για μένα από τη Μοίρα (πβ. Κλωθώ)
δηλαδή	φανερά, φυσικά
οὐκοῦν	λοιπόν
ὁ χρηστός, ἡ χρηστή, τὸ χρηστόν	ο ενάρετος
δοκέω, δοκῶ	δίνω την εντύπωση
ἣ ἐπέταξε ἑκάστῳ γεννηθέντι τὰ πρακτέα	η οποία όρισε (πβ. ν.ε.: επιτακτικός, επίταξη) για τον καθένα τι έπρεπε να κάνει, όταν γεννήθηκε
εἰ... φονεύσαι (ευκτ. αορ. ρ. *φονεύω*)	αν σκότωνε
ἀντιλέγω	διαφωνώ, προβάλλω αντίρρηση (πβ. ν.ε.: αντίλογος, αντίρρηση)
οἷον	π.χ.
ὁ δορυφόρος	αυτός που φέρει δόρυ, ο σωματοφύλακας
δικαστῇ πεισθείς (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. *πείθομαι*)	υπακούοντας σε δικαστή
αἰτιάσῃ (ορ. μέλλ. ρ. *αἰτιάομαι, αἰτιῶμαι*)	θα κατηγορήσεις (πβ. ν.ε.: αιτίαση)
δῆλον ὡς	φανερά (πβ. ν.ε.: δήλωση, έκδηλος)
ὑπηρετεῖ ὄργανον ὂν πρὸς τὸν θυμὸν τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν αἰτίαν	ως όργανο εκτελεί τη θέληση του πρωταιτίου
κολάζω	τιμωρώ (πβ. ν.ε.: κόλαση, κολαστήριο)
τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης προστεταγμένοις	σε εντολές που έπρεπε κατ' ανάγκη να εκτελεστούν
οὐ κατὰ λόγον	παράλογα
ἀπόλυσον (προστ. αορ. ρ. *ἀπολύω*) *αὐτόν*	ελευθέρωσέ τον
μηκέτι κολαζέσθω (προστ. ενεστ. ρ. *κολάζομαι*)	ας μην τιμωρείται άλλο / πια
ὅρα μή...	πρόσεξε μην / μήπως
ἐρωτᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. *ἐρωτάω, ἐρωτῶ*)	να ρωτούν

Ερμηνευτικά σχόλια

τῇ Κλωθοῖ: Οι τρεις Μοίρες σύμφωνα με την αρχαία ελληνική μυθολογία ήταν: η *Κλωθώ*, που έκλωθε το νήμα της ζωής, η *Λάχεσις*, που μοίραζε στους ανθρώπους αυτό που ανήκε στον καθένα, και η *Ἄτροπος*, που φρόντιζε να μην υπάρξει καμία αλλαγή σε ό,τι ήταν γραφτό να συμβεί. Η λέξη *«μοῖρα»* σχετίζεται ετυμολογικά με το ρήμα «μοιράζω», είναι δηλαδή το «μερίδιο» και το «μερτικό», το κομμάτι που παίρνει ο καθένας από τη μοιρασιά ενός όλου. Έτσι, μοίρα σημαίνει πάνω απ' όλα το μερίδιο που διεκδικεί ο καθένας στη ζωή και στην ευτυχία.

Ερωτήσεις

1. Να διατυπώσετε με δικά σας λόγια τον συλλογισμό με τον οποίο ο Σώστρατος αποποιείται την ευθύνη για τις εγκληματικές πράξεις του. Να σχολιάσετε την επιχειρηματολογία του.

2. Πώς αντιδρά ο σοφός κριτής Μίνωας στην επιχειρηματολογία του Σώστρατου;

3. Στην εισαγωγή του κειμένου της Ενότητας διαβάζουμε: «Ο Λουκιανός... αμφισβητεί τις αυθεντίες, ειρωνεύεται τη ματαιοδοξία των ανθρώπων, τα σύμβολα και τις ξεπερασμένες ιδέες». Ποιες από τις παρατηρήσεις αυτές επιβεβαιώνονται από το κείμενο που μόλις μελετήσατε;

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·78

4. Η αντίληψη πως οι ανθρώπινες πράξεις είναι προδιαγεγραμμένες από τη μοίρα επιβιώνει ως τις μέρες μας. Πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σας, αυτό;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

βίος [= η ζωή, η περιουσία]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *τῷ βίῳ*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	*βιοτεύω* [= ζω] *ἡ βιοτή* *ὁ βίοτος* [= η ζωή] *βιωτός* [= αυτός τον οποίο αξίζει να ζήσει κάποιος]	*βιῶ* (-ώνω) *ἡ βίωσις* (-η) *βιοτικός* *βιώσιμος*	βίωμα βιωματικός βιωματικότητα βιωσιμότητα
	σύνθετα	*ὁ βιοδότης* *ἀναβιώσκω, -ομαι* [= επαναφέρω κάποιον στη ζωή] *συμβιοτεύω* *Πολύβιος*	*ἡ βιογραφία* *βιολόγος* [= (α.ε.) ηθοποιός, μίμος, (ν.ε.) επιστήμονας που ασχολείται με τη βιολογία] *βιομήχανος* [= (α.ε.) ευφυής, (ν.ε.) ο ιδιοκτήτης εργοστασίου] *ἀβίωτος* *αἰωνόβιος* *ἀμφίβιος* *ἀναβιῶ* (-ώνω) *ἡ ἀναβίωσις* (-η) *ἀποβιῶ* (-ώνω) *διαβιῶ* (-ώνω) *ἡ διαβίωσις* (-η) *ἐπιβιῶ* (-ώνω) *ἡ ἐπιβίωσις* (-η) *συμβιῶ* (-ώνω) *ἡ συμβίωσις* (-η) *βραχύβιος* *ἔμβιος* *ἡμερόβιος* [για ζώα που ενεργοποιούνται στη διάρκεια της ημέρας] *μακρόβιος* *σύμβιος* (ν.ε. η συμβία)	βιογένεση βιοηθική βιοθεωρία βιοτέχνης βιότοπος βιοψία βιοπάλη βιοπορισμός αερόβιος [= αυτός που χρειάζεται οξυγόνο για να ζήσει] αντιβίωση αντιβιοτικό αυτοβιογραφία ισόβιος κοινόβιο λαθρόβιος ορεσίβιος [= ορεινός] σωσίβιο

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·79

Ασκήσεις

1. Για τις λέξεις που δίνονται να γράψετε από μία τουλάχιστον λέξη (ουσιαστικό ή επίθετο) της ν.ε. από την ίδια οικογένεια:

βιολόγος ______________________ βιομήχανος ______________________
μακρόβιος ______________________ βιοτέχνης ______________________
βιοπορισμός ______________________

2. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Μου έκανε τον βίο __________. Είναι πολύ απαιτητικός εργοδότης.
β. Κατά τη διάρκεια της εγχείρησης οι γιατροί πήραν ένα δείγμα για __________ , προκειμένου να εκτιμήσουν τη φύση του προβλήματος.
γ. Οι μοναχοί που γνωρίσαμε ζουν σε ένα __________ στη Μακεδονία.
δ. Μόλις εγκατασταθήκαμε στην καμπίνα μας, ο καμαρότος φρόντισε να μας ενημερώσει πού βρίσκονταν τα __________ μας, για την περίπτωση κινδύνου.
ε. Η __________ μαζί της είναι πολύ εύκολη. Είναι καλή νοικοκυρά και ζεστός άνθρωπος.
στ. Καταδικάστηκε σε __________ κάθειρξη για τα εγκλήματα που διέπραξε.

3. Να εξηγήσετε τη σημασία και τη χρήση των φράσεων που δίνονται. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας:

βίος και πολιτεία
βίοι παράλληλοι
ελαφρά βιομηχανία - βαριά βιομηχανία
βιομηχανική κοινωνία - βιομηχανική ζώνη
βιολογικός καθαρισμός - βιολογικός πόλεμος

Β2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. στον πίνακα που ακολουθεί ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκει το α΄ συνθετικό τους: *λαιμοτόμος, κοσμογονία, βραδύπους, πρόσοδος, μισθοδότης, ἀξιόπιστος, πρόγνωσις, κωμόπολις, ἄοκνος, πάγχρηστος, ἀνδράποδον, φυγόπονος.*

α΄ συνθετικό					
λέξη κλιτή			λέξη άκλιτη		
ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα	επίρρημα	πρόθεση	αχώριστο μόριο

2. Να σχηματίσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

φίλος + θεός ______________________ *παρά + σῖτος* ______________________
ὑπέρ + μέτρον ______________________ *πολύς + πρᾶγμα* ______________________
δῆμος + γέρων ______________________ *μετά + οἶκος* ______________________
σάρξ + τρώγω (θ. *φαγ-*) ______________________ *πείθω + ἡνία* ______________________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:27 ™ÂÏ›‰·80

3. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που σας δίνονται. Στη συνέχεια να προσδιορίσετε σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει κάθε συνθετικό τους μέρος (λέξη κλιτή, άκλιτη κτλ.), π.χ. *παιδαγωγός: παῖς + ἄγω.*

παρατίθημι ______________________ *μεταδίδωμι* ______________________

ἄτεκνος ______________________ *ὁμοτράπεζος* ______________________

παυσίπονος ______________________ *καλοήθης* ______________________

εἰσπράκτωρ ______________________ *ὁδηγός* ______________________

δορυφόρος ______________________

4. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. Προσοχή στις αλλαγές στο β′ συνθετικό, όπου χρειάζονται:

σύν + λέγω ὁ ______________________ *οἶνος + χέω* ὁ ______________________

ὕδωρ + φέρω ὁ ______________________ *νομός + ἄρχω* ὁ ______________________

ὀκτώ + πούς ὁ ______________________ *ψυχή + πέμπω* ὁ ______________________

ἄλλος + γλῶσσα ὁ ______________________

5. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα ονόματα της α.ε. Προσοχή στις αλλαγές των ρημάτων ως β′ συνθετικών:

κρέας + πωλῶ ὁ ______________________ *δυσ- + σέβομαι* ὁ ______________________

γυμνάσιον + ἄρχω ὁ ______________________ *νίκη + φέρω* ὁ ______________________

ψυχή + φθείρω ὁ ______________________ *χείρ + ἄγω* ὁ ______________________

6. Να γράψετε τα παρασύνθετα ρήματα σε *-έω* που προέρχονται από τα σύνθετα ονόματα:

ἀπειθής ______________________ *λογομάχος* ______________________

ἀργυρολόγος ______________________ *ὀλιγόψυχος* ______________________

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. *τὸ ξίφος, ὑπηρέτας:* Να κλίνετε τα ουσιαστικά.

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
ονομ.				
γεν.				
δοτ.				
αιτ.				
κλητ.				

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·81

2. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τον τύπο *ἑκὼν* και να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με την ονομαστική, γενική και δοτική του επιθέτου στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκεται:

ονομ.	
γεν.	
δοτ.	

3. *ἔχοι*: Να γράψετε το γ′ ενικό και β′ πληθυντικό του ίδιου χρόνου στις εγκλίσεις του παρακάτω πίνακα.

	οριστική	**υποτακτική**	**ευκτική**
γ′ εν.			
β′ πληθ.			

4. *μοι, τοῦτο, ὧν*: Να κλιθούν στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκονται.

5. *οἱ χρηστοὶ ἅπαντες, πάσης ἀνάγκης*: Να κλιθούν οι φράσεις στο γένος και στον αριθμό όπου βρίσκονται.

6. *Εἰ τοίνυν ἀναγκασθείς τις ὑπ' ἄλλου φονεύσαι τινὰ οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν, οἷον δήμιος ἢ δορυφόρος, ὁ μὲν δικαστῇ πεισθείς, ὁ δὲ τυράννῳ, τίνα αἰτιάση τοῦ φόνου;* Να αναγνωρίσετε γραμματικά τις ερωτηματικές και αόριστες αντωνυμίες και να τις κλίνετε στο γένος όπου βρίσκονται και στους δύο αριθμούς.

7. *ἴδοις ἄν*: Να σχολιάσετε τη σημασία της ευκτικής (με ιδιαίτερη προσοχή στο *ἄν*).

8. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α′ με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β′ και στη συνέχεια να γράψετε το α′ ενικό πρόσωπο ενεστώτα κάθε ρήματος στην έγκλιση και στη φωνή όπου βρίσκεται:

Α′	**Β′**
α. *παιδεύοιεν*	**1.** γ′ εν. υποτ. παρακ.
β. *εἴην*	**2.** α′ εν. ευκτ. ενεστ.
γ. *λελυκὼς ᾖ*	**3.** β′ πληθ. ευκτ. μέλλ.
δ. *θεραπεύσωμεν*	**4.** γ′ πληθ. ευκτ. ενεστ.
ε. *θύσοιτε*	**5.** α′ πληθ. υποτ. αορ.

9. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ουσιαστικών και να τα τονίσετε:

α. *τὸν μεγαλόφρονα ῥητορ* ________________

β. *τὰς εὐκόσμους ἀσπιδ* ________________

γ. *τῷ σεβαστῷ φυλακ* ________________

δ. *τῶν ἀνδρείων Ἑλλην* ________________

ε. *τοῦ μεγάλου γυπ* ________________

10. Να αναγνωρίσετε τα απαρέμφατα των παρακάτω φράσεων αναφέροντας τη συντακτική θέση, το είδος και το υποκείμενό τους. Κατόπιν να εξετάσετε, όπου χρειάζεται, αν παρατηρείται ταυτοπροσωπία ή ετεροπροσωπία:

α. *Ἐμοὶ δοκεῖ τούτῳ διαφέρειν ἄνδρα τῶν ἄλλων ζῴων, τῷ λόγῳ.*

β. *Οἱ Πέρσαι οἴονται τοὺς ἀχαρίστους καὶ περὶ θεῶν ἀμελῶς ἔχειν.*

γ. *Ὑμεῖς τοίνυν εἰώθατε* (= συνηθίζετε) *ἐρωτᾶν, τί χρὴ ποιεῖν.*

δ. *Μένων ὁ Θετταλὸς φίλος ἐβούλετο εἶναι τοῖς μέγιστα δυναμένοις* (= με τους πάρα πολύ ισχυρούς).

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·82

11. Να αναγνωρίσετε το είδος των μετοχών (επιρρηματικές ή κατηγορηματικές) των παρακάτω φράσεων και να βρείτε τα υποκείμενά τους. Κατόπιν να χαρακτηρίσετε τις επιρρηματικές ως συνημμένες ή απόλυτες:

α. *Τῶν στρατιωτῶν λεγόντων, ὁ στρατηγὸς ἀπεκρίνατο.*

β. *Ὁρᾷ ὑμᾶς πιστεύοντας ταῖς διαβολαῖς.*

γ. *Νενικηκότες τροπαῖον ἐστήσαντο.*

δ. *Φανερός ἦν τοῖς νόμοις ὑπηρετῶν.*

12. Στις παρακάτω φράσεις να εντοπίσετε τα αντικείμενα και να τα διακρίνετε σε άμεσο και έμμεσο:

α. *Ὁ πάππος τὸν Κῦρον στολὴν καλὴν ἐνέδυσε.*

β. *Λακεδαιμόνιοι ἐκώλυον* (= παρεμπόδιζαν) *τοὺς Ἠλείους τοῦ ἀγῶνος.*

γ. *Μήτε ὑπεσχόμην* (= υποσχέθηκα) *μηδενὶ μηδὲν μάθημα.*

δ. *Μεταδίδωμι τῷ βουλομένῳ τοῦ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ πλούτου.*

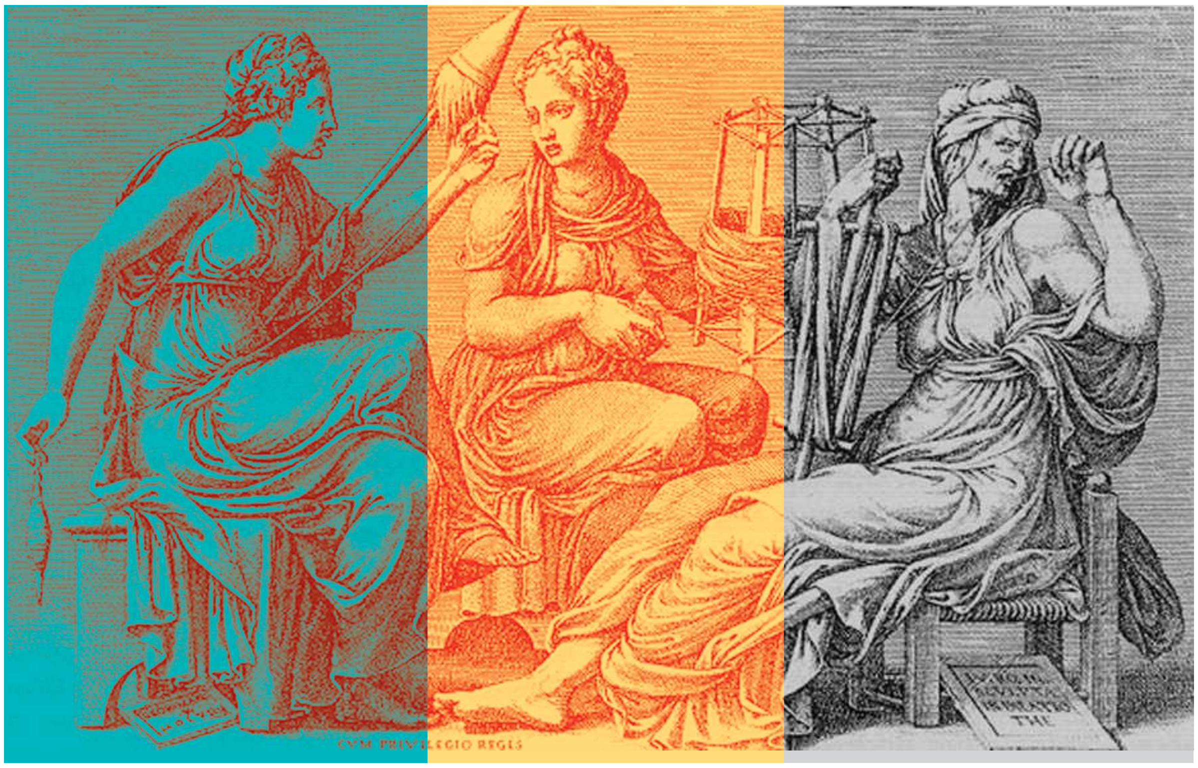

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·83

13. Να συμπληρώσετε τους τύπους που ζητούνται στην κατάλληλη θέση:

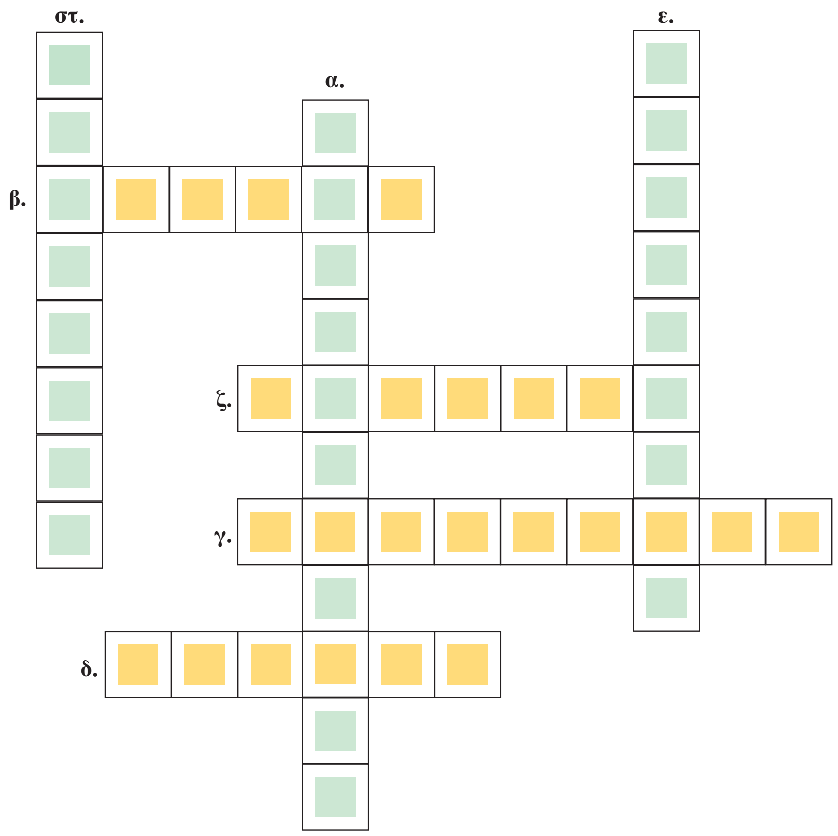

α. γ΄ πληθ. ευκτ. ενεστ. ρ. *γιγνώσκω.*
β. β΄ εν. ευκτ. μέλλ. ρ. *ῥίπτω.*
γ. α΄ πληθ. υποτ. αορ. ρ. *ἀκούω.*
δ. γ΄ εν. υποτ. ενεστ. ρ. *ψηφίζω.*
ε. α΄ εν. ευκτ. αορ. ρ. *ἁρπάζω.*
στ. β΄ πληθ. υποτ. αορ. ρ. *ἱδρύω.*
ζ. ονομ. εν. θηλ. μτχ. ενεστ. ρ. *σῴζω*

Οὐκ ἐῶμεν ἄρχειν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν λόγον, ὅτι ἑαυτῷ τοῦτο ποιεῖ καὶ γίνεται τύραννος.

Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1134a

Δεν αφήνουμε τον άνθρωπο να κυβερνά αλλά τον λόγο, επειδή (ο άνθρωπος) κυβερνά για να ωφελήσει τον εαυτό του, και γίνεται τύραννος.

Ο σεβασμός προς τους γονείς μέλημα του νόμου

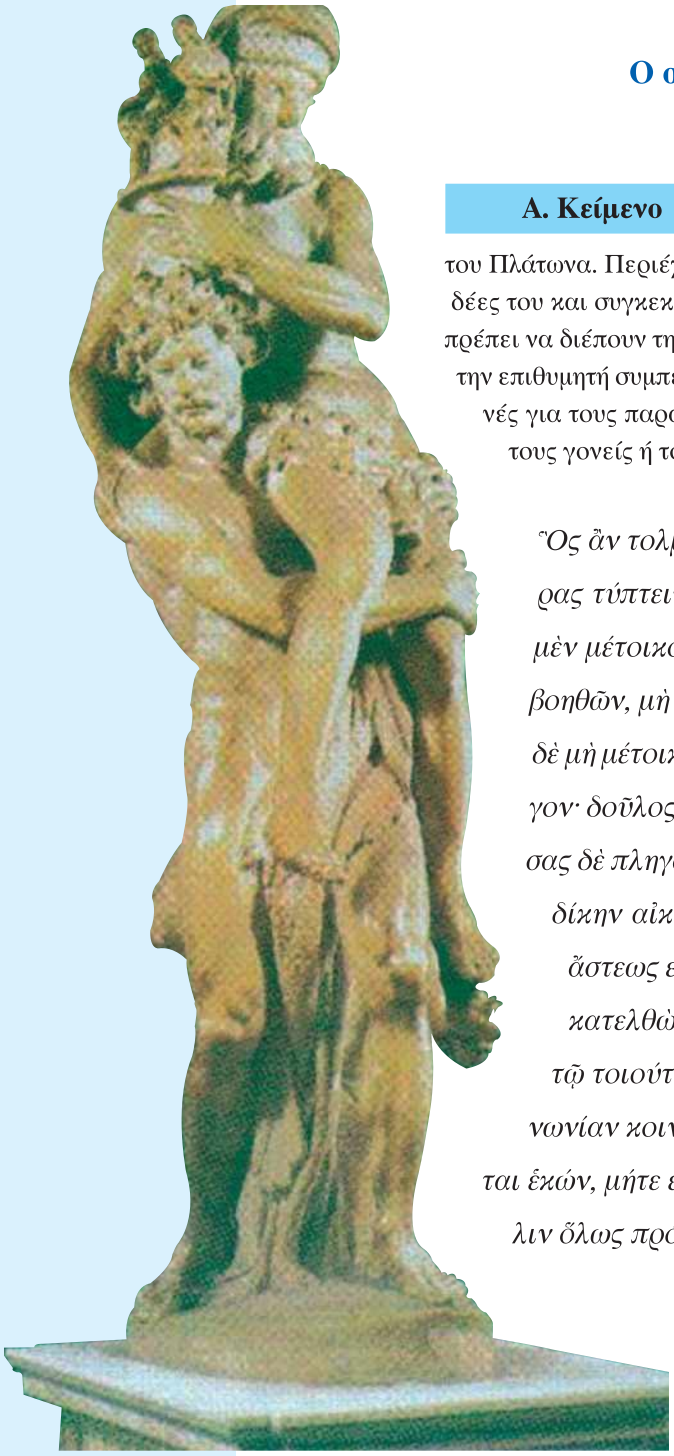

Ο Αινείας μεταφέρει τον πατέρα του μετά την άλωση της Τροίας (Gian Lorenzo Bernini, 1618-19, Galleria Borghese, Ρώμη).

Α. Κείμενο

Οι *Νόμοι* είναι το μεγαλύτερο σε έκταση και το πιο αξιόλογο έργο της γεροντικής ηλικίας του Πλάτωνα. Περιέχει εκτός από τις πολιτικές, παιδαγωγικές και ηθικές ιδέες του και συγκεκριμένες ρυθμιστικές διατάξεις που κατά τον φιλόσοφο πρέπει να διέπουν τη ζωή των πολιτών. Στις ποικίλες διατάξεις που ορίζουν την επιθυμητή συμπεριφορά των χρηστών πολιτών –αλλά και αυστηρές ποινές για τους παραβάτες– υπάρχει πρόβλεψη και για όσους δε σέβονται τους γονείς ή τους παππούδες τους.

Ὃς ἂν τολμήση πατέρα ἢ μητέρα ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύπτειν, πρῶτον μὲν ὁ προστυγχάνων βοηθείτω, καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος εἰς προεδρίαν τῶν ἀγώνων καλείσθω βοηθῶν, μὴ βοηθήσας δὲ ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω· ὁ δὲ μὴ μέτοικος βοηθῶν μὲν ἔπαινον ἐχέτω, μὴ βοηθῶν δέ, ψόγον· δοῦλος δὲ βοηθήσας μὲν ἐλεύθερος γιγνέσθω, μὴ βοηθήσας δὲ πληγὰς ἑκατὸν τῇ μάστιγι τυπτέσθω. Ἐὰν δέ τις ὄφλη δίκην αἰκίας γονέων, πρῶτον μὲν φευγέτω ἀειφυγίαν ἐξ ἄστεως εἰς τὴν ἄλλην χώραν καὶ πάντων ἱερῶν εἰργέσθω, κατελθὼν δὲ θανάτω ζημιούσθω. Ἐὰν δέ τις ἐλεύθερος τῷ τοιούτω συμφάγη ἢ συμπίη ἢ τινα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν κοινωνήση ἢ καὶ μόνον ἐντυγχάνων που προσάπτηται ἑκών, μήτε εἰς ἱερὸν ἔλθη μηδὲν μήτ᾽ εἰς ἀγορὰν μήτ᾽ εἰς πόλιν ὅλως πρότερον ἢ καθήρηται.

Πλάτων, *Νόμοι* 881b-e (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·85

Γλωσσικά σχόλια

ὃς ἂν (αοριστολογικό) *τολμήσῃ*	οποιοσδήποτε / όποιος τυχόν τολμήσει
τύπτω	χτυπώ (πβ. ν.ε.: τύψη)
ὁ προστυγχάνων βοηθείτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. *βοηθέω, βοηθῶ*)	ο πρώτος τυχών, ο πρώτος άνθρωπος που τον συναντά (πβ. ν.ε.: πρόστυχος) ας βοηθήσει (το θύμα)
εἰς προεδρίαν τῶν ἀγώνων καλείσθω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. *καλέομαι, καλοῦμαι*) *βοηθῶν*	να καλείται σε τιμητική θέση στους αγώνες, εάν βοηθήσει
ἀειφυγίαν φευγέτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. *φεύγω*)	να απελαύνεται (πβ. ν.ε.: φυγάς, πρόσφυγας) για όλη του τη ζωή
ἔπαινον ἐχέτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. *ἔχω*)	ας επαινείται
ὁ ψόγος	η μομφή, ο ψόγος (πβ. ν.ε.: ψεγάδι, άψογος)
ἐλεύθερος γιγνέσθω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. *γίγνομαι*)	ας κερδίζει την ελευθερία του
ἡ πληγή	το χτύπημα
ἡ μάστιξ, τῆς μάστιγος	το μαστίγιο (πβ. ν.ε.: μάστιγα)
ἐάν τις ὄφλῃ (υποτ. αορ. β' ρ. *ὀφλισκάνω*) *δίκην αἰκίας*	εάν κάποιος καταδικαστεί για βιαιοπραγία (πβ. ν.ε.: οφειλή, οφειλέτης)
πάντων ἱερῶν εἰργέσθω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. *εἴργομαι*)	να αποκλείεται από κάθε ιερή τελετή
κατελθών (μτχ. αορ. β' ρ. *κατέρχομαι*)	εάν γυρίσει από την εξορία
θανάτῳ ζημιούσθω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. *ζημιόομαι, ζημιοῦμαι*)	να τιμωρείται με την ποινή του θανάτου
κοινωνῶ (*κοινωνέω*) *κοινωνίαν τινί*	έχω σχέσεις με κάποιον (πβ. ν.ε.: κοινωνικός, ακοινώνητος, κοινωνία)
ἐντυγχάνων που προσάπτηται ἑκών	συναντώντας (πβ. ν.ε.: εντευκτήριο, συνέντευξη) τον κάπου έρθει σε επαφή (πβ. ν.ε.: αφή, απτός, εφαπτομένη) μαζί του με τη θέλησή του (πβ. ν.ε.: εκούσιος, εκουσίως)
ὅλως	γενικά
πρότερον ἢ καθήρηται (υποτ. αορ. ρ. *καθαίρομαι*)	παρά μόνο αφού εξαγνιστεί

Ερμηνευτικά σχόλια

προεδρία: Το δικαίωμα να καταλαμβάνει κανείς την πρώτη σειρά καθισμάτων, ακριβώς μπροστά στην ορχήστρα, στις δραματικές παραστάσεις του αρχαίου θεάτρου. Το προνόμιο αυτό απολάμβαναν στην αρχαία Αθήνα οι ιερείς, οι ανώτατοι άρχοντες, εξέχοντες πολίτες, οι απόγονοι όσων είχαν πέσει στο πεδίο της μάχης υπερασπιζόμενοι την πόλη και μέλη αντιπροσωπειών ή πρεσβευτές άλλων πόλεων σε ένδειξη τιμής.

ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω: Ισόβια εξορία με δήμευση της περιουσίας, που επιβαλλόταν στην αρχαιότητα σε αυτούς που καταδικάζονταν για φόνους και άλλα βαριά εγκλήματα. Εκείνοι που πρόβλεπαν ότι θα καταδικαστούν σ' αυτή την ποινή συνήθως έφευγαν μόνοι τους πριν από τη δίκη.

Ερωτήσεις

1. Πώς επαληθεύεται από όσα διαβάσατε η ιδιαίτερη σημασία που απέδιδε ο Πλάτων στον σεβασμό προς τους μεγαλυτέρους;

2. Από τις ποινές που προβλέπει ο νόμος που διαβάσατε ποια σας φαίνεται πιο αυστηρή; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

3. Από το κείμενο που μελετήσατε διαφαίνεται διαφοροποίηση στον τρόπο που ο Πλάτων αντιμετωπίζει διάφορες κοινωνικές ομάδες σε σχέση με την τήρηση της υποχρέωσης να σέβονται τους μεγαλύτερους και να τους βοηθούν, όταν κακοποιούνται. Να καταγράψετε τις ομάδες αυτές και την αντιμετώπισή τους και, αξιοποιώντας τις γενικότερες γνώσεις σας για την αρχαιότητα, να προσπαθήσετε να την αιτιολογήσετε.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·86

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

φεύγω **[= φεύγω, τρέπομαι σε φυγή, εξορίζομαι, κατηγορούμαι]**
θ. *φευγ-*, *φυγ-*
[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: *φευγέτω* και *ἀειφυγίαν*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*ἡ φεῦξις* [= η αποφυγή] *ἡ φύξις* [= η φυγή] *φυκτός* και *φευκτός* [= αυτός που μπορείς να αποφύγεις] *φευκτικός* [= αυτός που έχει την τάση να ξεφεύγει]	*ἡ φυγή* *ὁ φυγάς* *φυγαδεύω*	φευγαλέος φευγάτος
σύνθετα	*φυγοπόλεμος* *φυγόξενος* *ἡ διάφευξις* [= η διαφυγή] *ἡ κατάφευξις* [= το καταφύγιο] *ἄφυκτος* [= αυτός που δεν είναι δυνατό να τον αποφύγεις]	*φυγοδικῶ* *φυγόμαχος* *φυγομαχῶ* *φυγόπονος* *ἡ φυγοπονία* *ἀποφεύγω* *ἡ ἀποφυγή* *διαφεύγω* *ἡ διαφυγή* *καταφεύγω* *ἡ καταφυγή* *τὸ καταφύγιον* (-ιο) *προσφεύγω* *ἡ προσφυγή* *ὁ πρόσφυξ* (-υγας) *ἄφευκτος*	φυγόδικος φυγόκεντρος φυγομαχία φυγόποινος αναπόφευκτος φοροφυγάς

Ασκήσεις

1. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τις λέξεις της α.ε. που σημαίνουν ό,τι περιγράφουν οι φράσεις:

αυτός που αποφεύγει τον πόλεμο: ______________________

αφιλόξενος: ______________________

εξόριστος: ______________________

αυτός που δεν προσέρχεται να δικαστεί: ______________________

αυτός που αποφεύγει τον κόπο, τη δουλειά: ______________________

2. Να επιλέξετε από τον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. ομόρριζες του ρ. *φεύγω* και να συμπληρώσετε τις προτάσεις:

α. Η απορρόφηση των Μικρασιατών ______________ στην ελληνική κοινωνία μετά την καταστροφή του 1922 προκάλεσε αρκετά κοινωνικά προβλήματα, συνέβαλε όμως σημαντικά στην ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας.

β. Το ατύχημα ήταν ______________ από τη στιγμή που τέθηκε εκτός λειτουργίας και ο εφεδρικός μηχανισμός συγκράτησης του φορτίου.

γ. Στην καθημερινή συναναστροφή είναι πολύ συμπαθητικός άνθρωπος, αλλά στην εργασία του η ______________ του τον κάνει στόχο αρνητικών σχολίων από τους συναδέλφους του.

δ. Οι κάτοικοι της περιοχής, όπου πρόκειται να εγκατασταθεί το εργοστάσιο επεξεργασίας βιομηχανικών λυμάτων, απείλησαν με ______________ στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αν δεν ανακληθεί η απόφαση εγκατάστασης.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·87

Β2. Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη άκλιτη

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στη σύνθεση:

Δεύτερο συνθετικό μπορεί να είναι:

λέξη κλιτή | **λέξη άκλιτη**

Όταν το δεύτερο συνθετικό είναι **άκλιτη λέξη** (κυρίως επιρρήματα, άκλιτα αριθμητικά, σύνδεσμοι), στη σύνθετη λέξη παραμένει **αμετάβλητο**.

Π.χ. *ὑπερ-**άνω***, *ἔκ-**παλαι***, *συν-**άμα***.

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

ἕν + δέκα ______________________ *δέκα + πέντε* ______________________

ἐν + ἀντί ______________________ *πρός + ἔτι* ______________________

2. Να χωρίσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους μέρη:

δεκατρία ______________________ *ἔπειτα* ______________________

σύνεγγυς ______________________ *εὖγε* ______________________

3. Να βρείτε τη λέξη που κρύβεται στην έγχρωμη στήλη:

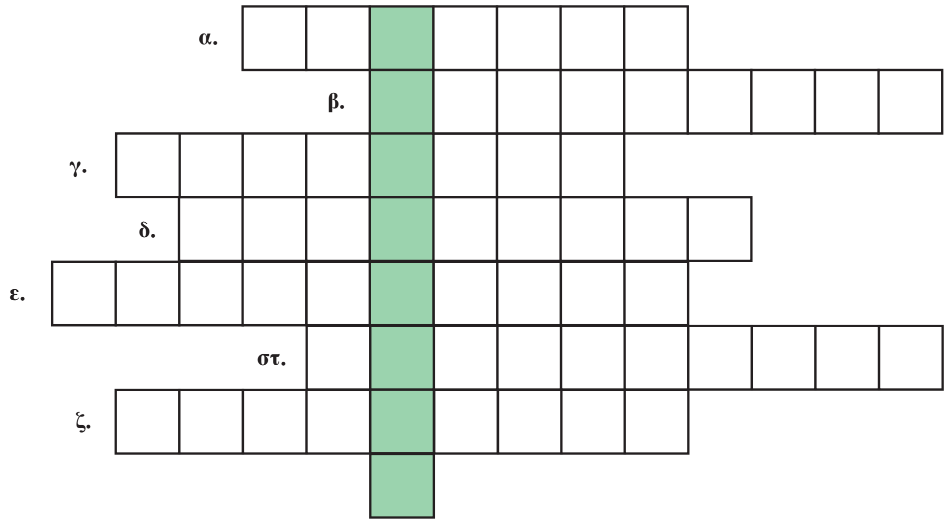

α. *ἐν + πάθος* ὁ ______________________

β. *ἀγρός + νέμω* ὁ ______________________

γ. *ἔθνος + ἄρχω* ὁ ______________________

δ. *ψυχή + ἄγω* ὁ ______________________

ε. *μήτηρ + πόλις* ἡ ______________________

στ. *κακός + μοῖρα* ὁ ______________________

ζ. *ἄστυ + νέμω* ὁ ______________________

ARXAIA B GYMN 15.12.06 27/2/07 12:56 ™ÂÏ›‰·88

Γ. Γραμματική

Προστακτική ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής

Οι τύποι ***φευγέτω*** και ***ἐχέτω*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι προστακτικής ενεστώτα ενεργητικής φωνής

α. Σχηματισμός και κλίση προστακτικής ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Η προστακτική δεν έχει α′ εν. και α′ πληθ. πρόσωπο (όπως και στη ν.ε.). Προστακτική έχουν ο ενεστώτας, ο αόριστος και ο παρακείμενος (βλ. επόμενη Ενότητα). Οι τύποι προστακτικής παίρνουν άρνηση *μή*.

Στους πίνακες παρατίθεται η κλίση της προστακτικής ενεστώτα και αορίστου ε.φ.:

Προστακτική ενεστώτα	Προστακτική αορίστου
—	—
*πίστευ-**ε***	*πίστευ-**σ-ον***
*πιστευ-**έτω***	*πιστευ-**σ-άτω***
—	—
*πιστεύ-**ετε***	*πιστεύ-**σ-ατε***
*πιστευ-**όντων*** ή	*πιστευ-**σ-άντων*** ή
*πιστευ-**έτωσαν***	*πιστευ-**σ-άτωσαν***

Παρατηρήσεις **1.** Η προστακτική αορίστου, όπως και η υποτακτική και η ευκτική, **δεν δέχεται αύξηση**!

2. Προσέξτε την **αναλογία στον σχηματισμό και στην κλίση των δύο προστακτικών**, λαμβάνοντας υπόψη ότι:
   α. η προστακτική αορίστου παρουσιάζει το χαρακτηριστικό για τον μέλλοντα και τον αόριστο *-σ-* μετά το θέμα του ρήματος,
   β. το χαρακτηριστικό φωνήεν της προστακτικής αορίστου είναι το *-α-* (αντί για το *-ε-* της προστακτικής ενεστώτα).

3. Τα αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν την προστακτική αορίστου με τις γνωστές αλλαγές στο θέμα τους.

❖ **Λαμβάνοντας υπόψη τη δεύτερη παρατήρηση, να κλίνετε παρακάτω τις προστακτικές ενεστώτα και αορίστου των ρημάτων *προστάττω, ἀνατρέπω, μεταπείθω*.**

β.	*προστάττω*		*ἀνατρέπω*		*μεταπείθω*	
	Ενεστώτας	**Αόριστος**	**Ενεστώτας**	**Αόριστος**	**Ενεστώτας**	**Αόριστος**
β′ εν.						
γ′ εν.						
β′ πληθ.						
γ′ πληθ.						

Σημασίες και χρήσεις της προστακτικής

Σε κύριες προτάσεις, όπου και αποκλειστικά συναντάται, η προστακτική μπορεί να εκφράζει:

- **προσταγή** ή **προτροπή**, οπότε συχνά προτάσσονται τα: *ἄγε (δή), ἴθι (δή), ἄγετε (δή), ἴτε (δή).*
  π.χ. *Γνῶθι σαυτόν* (Χίλων).
  Ἴθι δὴ (= εμπρός λοιπόν) *νῦν εἰπὲ τούτοις, τίς αὐτοὺς βελτίους ποιήσει.*
- **απαγόρευση** ή **αποτροπή** με άρνηση *μή*.
  π.χ. *Πρὸς θεῶν, μὴ λύετε τὰς σπονδάς* (= Στο όνομα των θεών, μην παραβαίνετε τους όρους της ανακωχής).
- **συγκατάθεση** ή **παραχώρηση**.
  π.χ. *Οἱ δ' οὖν γελώντων* (= Αυτοί ας γελούν).
- **ευχή** ή **κατάρα**.
  π.χ. *Ὑγίαινε. Ἐρρέτω* (= στα κομμάτια!).
- **συμβουλή**.
  π.χ. *Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα.*
- **δέηση** ή **παράκληση**.
  π.χ. *Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληιάδεω Ἀχιλῆος.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·89

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους τύπους της προστακτικής ενεστώτα και αορίστου που ζητούνται:

ρήμα	πρόσωπο	προστακτική ενεστώτα	προστακτική αορίστου
κινδυνεύω	β′ εν.		
δικάζω	γ′ εν.		
θαυμάζω	β′ πληθ.		
παύω	γ′ πληθ.		
θύω	γ′ πληθ.		

2. Να μεταφέρετε τους τύπους των ρημάτων στην προστακτική ενεστώτα και αορίστου διατηρώντας σταθερά το πρόσωπο και τον αριθμό:

		Ενεστώτας	Αόριστος
οὗτος	*γράφει*		
	πράττει		
	κηρύττει		
ὑμεῖς	*κρύπτετε*		
	ταράττετε		
	πείθετε		

3. Να εντοπίσετε τους τύπους προστακτικής στις παρακάτω φράσεις και να αναγνωρίσετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται και τη σημασία τους:

α. *Ὦ ἄνδρες, τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν γυμνάσατε.*
β. *Ὦ νεανία, δίωκε τὰ ἐσθλῶν ἢ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπιτηδεύματα.*
γ. *Ταῦτα μὴ πράττετε.*
δ. *Κηρύξατε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.*
ε. *Νῦν, ὦ Σώκρατες, δίδαξόν με τὴν ἀρετήν.*
στ. *Εἰ ἀληθῆ λέγεις, σῶσον σεαυτόν.*

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον κατάλληλο τύπο προστακτικής του ρήματος που δίνεται σε παρένθεση και να βρείτε την ειδικότερη σημασία της προστακτικής κάθε φορά:

α. _______________ , *Κύριε, τὸν λαόν Σου* (*σῴζω*, αόρ.).
β. _______________ *μέν*, _______________ *δέ* (*πατάσσω, ἀκούω*, αόρ.).
γ. _______________ *βραδέως* (*σπεύδω*, ενεστ.).
δ. *Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ* _______________ (*χωρίζω*, ενεστ.).

Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς.
Μένανδρος, *Γνῶμαι μονόστιχοι*
Οι πιο σημαντικοί θεοί για τους συνετούς είναι οι γονείς τους.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·90

Ο Σίσυφος ήταν θρυλικός για την πονηριά του και τα πανούργα σχέδια που κατέστρωνε σε βάρος θεών και ανθρώπων. Γι' αυτό καταδικάστηκε να σπρώχνει αιώνια επάνω σε έναν λόφο έναν μεγάλο βράχο, που κυλούσε πάλι χαμηλά κι εκείνος τον έσπρωχνε πάλι από την αρχή (μελανόμορφος αμφορέας, περ. 510-500 π.Χ., Staatliche Antikensammlungen, Μόναχο).

Τα φαινόμενα απατούν

Α. Κείμενο

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος (βλ. Ενότητα 5), δεινός εκκλησιαστικός ρήτορας, έδωσε με τον βίο του ένα χειροπιαστό παράδειγμα αφοσίωσης στον συνάνθρωπο και έμπρακτης εφαρμογής των κηρυγμάτων του Χριστού. Στους πολυάριθμους και μακροσκελείς λόγους του στηλιτεύει την υποκρισία που κυριαρχούσε στην εποχή του και τονίζει την ανάγκη να απομακρυνθούν οι πιστοί από τα εφήμερα «αγαθά» και να θεμελιώσουν τη ζωή τους σε ουσιαστικές αξίες.

Ἔστωσαν δύο ἁμαρτωλοί, ὁ μὲν κολαζόμενος, ὁ δὲ μὴ κολαζόμενος. Μὴ λέγε, μακάριος οὗτος, ὅτι πλουτεῖ, ὀρφανοὺς ἀποδύει, χήρας βιάζεται. Καίτοι οὐ νοσεῖ, ἀλλ' ἁρπάζων εὐδοκιμεῖ,τιμῆς μεγάλης ἀπολαύει καὶ δυναστείας, οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὑπομένει· ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει, ὅτι καὶ νοσεῖ, καὶ οὐ θεραπεύεται. Ἐὰν ἴδῃς τινὰ ὑδέρῳ κατεχόμενον, καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικήν, μεθύοντα καὶ ἐπιτείνοντα τὴν νόσον, μακαρίζεις τοῦτον, ἢ ταλανίζεις; Ἐὰν δὲ ἕτερον ἴδῃς ὑδέρῳ κατεχόμενον, ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν, λιμῷ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα, φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα πικροῖς, οὐχὶ τοῦτον πολὺ μᾶλλον ἐκείνου μακαρίζεις; Ὡμολόγηται· ὁ μὲν γὰρ νοσεῖ, καὶ οὐ θεραπεύεται· ὁ δὲ νοσεῖ, καὶ ἀπολαύει ἰατρείας. Ἐπίπονος μὲν ἡ ἰατρεία, ἀλλ' ὠφέλιμον αὐτῆς τὸ τέλος. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ.

Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Περὶ Λαζάρου*, PG 48.1030-1031 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·91

Γλωσσικά σχόλια

ἔστωσαν	ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν
ὁ μακάριος, ἡ μακαρία, τὸ μακάριον	ευτυχισμένος (πβ. ν.ε.: μακαριστός, μακαριότητα)
ἀποδύω	γδύνω (πβ. ν.ε.: αποδυτήρια)
βιάζομαι	χρησιμοποιώ βία, επιτίθεμαι σε κάποιον
καίτοι	και πράγματι, και βέβαια
εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ	προοδεύω, προκόβω
ἀπολαύω + γεν.	απολαμβάνω (πβ. ν.ε.: απόλαυση, απολαυστικός)
ἡ δυναστεία	η δύναμη, η εξουσία (πβ. ν.ε.: δυνάστης, καταδυναστεύω)
οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὑπομένει	δεν υποφέρει από καμιά ανθρώπινη δυστυχία
μάλιστα (υπερθ. βαθμ. επιρρ. *μάλα*) *θρήνει* (β΄ εν. προστ. ενεστ. ρ. *θρηνέω, θρηνῶ*)	πάρα πολύ να τον θρηνείς
ὁ ὕδερος	η υδρωπικία, η συσσώρευση υγρού σε κοιλότητες του σώματος
ἡ Συβαριτικὴ τράπεζα	το βαρυφορτωμένο με εδέσματα τραπέζι
μεθύω	μεθάω
ἐπιτείνω	επιδεινώνω (πβ. ν.ε.: επίταση, επιτατικός)
μακαρίζω	καλοτυχίζω, θεωρώ ευτυχισμένο
ταλανίζω	θεωρώ δυστυχισμένο (πβ. ν.ε.: ταλαίπωρος, ταλαιπωρία)
ἰατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν	να απολαμβάνει ιατρικής φροντίδας
λιμῷ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα	να παραδίδεται στην πείνα (πβ. ν.ε.: λιμάζω, λιμασμένος ≠ λοιμός = μεταδοτική ασθένεια), να αποφεύγει το φαγητό
φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα (μτχ. ενεστ. ρ. *προσκαρτερέω, προσκαρτερῶ*) *πικροῖς*	να παίρνει με υπομονή (πβ. ν.ε.: καρτερία, εγκαρτέρηση, καρτερικότητα) φάρμακα πικρά
μᾶλλον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. *μάλα*) *ἐκείνου* (β΄ όρος σύγκρισης)	πιο πολύ από εκείνον
ὡμολόγηται	είναι κοινά παραδεκτό
ἡ ἰατρεία	η θεραπεία (πβ. ν.ε.: γιατρός, γιατρειά)
τὸ τέλος	ο σκοπός (πβ. τελικές προτάσεις, τελικές μετοχές, εντελέχεια)

Ερμηνευτικά σχόλια

τράπεζαν ἔχων Συβαριτικήν: Η Σύβαρις ήταν πόλη της Κάτω Ιταλίας χτισμένη πάνω στον ομώνυμο ποταμό. Οι κάτοικοί της ήταν γνωστοί για τον πλούτο και τη ροπή τους στην πολυτέλεια, τη φιληδονία και την αλαζονεία. Για τον λόγο αυτό το επίθετο «*συβαριτικός*» έφτασε να προσδιορίζει μεταφορικά καθετί το υπερβολικό και ηδονικό.

Ερωτήσεις

1. Ποιον εκφραστικό τρόπο χρησιμοποιεί ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, για να εξηγήσει στους πιστούς γιατί δεν πρέπει να θαυμάζουν όσους ζουν μέσα στην αμαρτία;
2. Ποια στάση ζωής προβάλλει έμμεσα, με το απόσπασμα που μελετήσατε, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος;
3. Πιστεύετε ότι όσα αναφέρει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος έχουν εφαρμογή στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Οι θεοί τιμώρησαν τον Τάνταλο για την ασέβεια προς αυτούς καταδικάζοντάς τον σε αιώνια ανικανοποίητη πείνα και δίψα. Άλλοι λένε ότι κρέμασαν επάνω από το κεφάλι του έναν πελώριο βράχο που απειλούσε να τον συντρίψει. Σε αυτό το αγγείο φαίνεται η προσπάθειά του να συγκρατήσει τον βράχο (απουλικός κρατήρας, ύστερος 4ος αι. π.Χ., Staatliche Antikensammlungen, Μόναχο).

Δεμένος στον πύρινο τροχό, ο Ιξίων, ο βασιλιάς των Λαπιθών, πληρώνει την αχαριστία του απέναντι στους θεούς. Στο πρόσωπό του φαίνεται η οδύνη από τη φωτιά και τα δαγκώματα των φιδιών που τον τυλίγουν (αμφορέας, περ. 330-320 π.Χ., Staatliche Museen, Βερολίνο).

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:28 ™ÂÏ›‰·93

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

τέλος **[= σκοπός, τέλος]**
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *τέλος*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	*τὸ τελεστήριον* [= τόπος ιεροτελεστίας] *τελεστικός* [= 1. κατάλληλος να κάνει κάτι, 2. κατάλληλος για μύηση] *τελευτῶ* [= τελειώνω, πεθαίνω] *ἡ τελευτή*	*τελῶ* [= κάνω, εκτελώ, πραγματοποιώ] *ἡ τέλεσις* *ἡ τελετή* *ὁ τελεστής* [= (α.ε.) 1. αρχηγός, 2. μυσταγωγός, (ν.ε.) όρος των μαθηματικών και της φυσικής] *τελικός* *τέλειος* *ἡ τελειότης* (-τητα) *τελειῶ* (-ώνω) *ἡ τελείωσις* (-η) *τὸ τελείωμα* *τελειωτικός* [= (α.ε.) αποτελεσματικός, (ν.ε.) οριστικός] *τελευταῖος*	
	σύνθετα	*τελεσιουργῶ* *τελεσιουργός* *δημοτελής* *ὑπερτελής* [= αυτός που ξεχωρίζει]	*τελεσφορῶ* *τελεσφόρος* *ὁ τελετάρχης* *διατελῶ* *ἀποτελῶ* *ἐκτελῶ* *ἐπιτελῶ* *συντελῶ* *ἀποτελειῶ* (-ώνω) *ἡ αὐτοτέλεια* *ἡ ἐντέλεια* [= η τελειότητα] *πολυτελής* *ὑποτελής* *ἀτελής* *ἡ ἀτέλεια* *ἡμιτελής* *εὐτελής*	τελεσίδικος τελεσίγραφο τελειοποίηση τελειόφοιτος εκτέλεση εκτελεστικός ατελέσφορος ιδιοτελής ιεροτελεστία

Ασκήσεις

1. Να εξετάσετε τη διαφορά στη σημασία που παρουσιάζουν οι λέξεις *ἀτέλεια* και *ὑποτελὴς* στην α.ε. και στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

2. Αφού συμβουλευτείτε το λεξικό σας, να γράψετε προτάσεις στη ν.ε. χρησιμοποιώντας τις λέξεις «τελεσφορώ», «αυτοτέλεια» και «υποτελής».

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·94

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με κατάλληλα ουσιαστικά και επίθετα της α.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα, ομόρριζα των λέξεων που δίνονται παρακάτω:

Α΄	**Β΄**
ἀποτελῶ	*τὸ* __________
ἐπιτελῶ	*ἡ* __________ *ὁ/ἡ* __________ , *τὸ* __________
διατελῶ	*ὁ/ἡ* __________ , *τὸ* __________
ὁ/ἡ εὐτελής, τὸ εὐτελές __________	*ἡ* __________
ὁ/ἡ __________ , *τὸ* __________	*ἡ αὐτοτέλεια*
ὁ/ἡ πολυτελής, τὸ πολυτελές	*ἡ* __________
ὁ/ἡ __________ , *τὸ* __________	*ἡ ἐντέλεια*

Β2. Ετυμολογικά

Νόθα σύνθετα

Νόθα σύνθετα ονομάζονται οι λέξεις που έχουν ως α΄ συνθετικό ακέραιη πτώση ονόματος και όχι απλό θέμα.

Ειδικότερα στα νόθα σύνθετα:

Το **α΄ συνθετικό** μένει **αμετάβλητο**, π.χ. *πασίγνωστος* (*πᾶσι*), *δορυφόρος* (*δόρυ*).

Το **β΄ συνθετικό** άλλοτε μένει **αμετάβλητο**, π.χ. *πασίγνωστος* (*γνωστός*) και άλλοτε **υφίσταται μεταβολές**, όπως στις υπόλοιπες κατηγορίες σύνθετων λέξεων, π.χ. *δορυφόρος* (*φέρω*).

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε με τα συνθετικά που σας δίνονται νόθα σύνθετα ονόματα και να δηλώσετε, όπου είναι απαραίτητο, τις μεταβολές των β΄ συνθετικών τους:

πῦρ + φέρω ______________________________ *φῶς + φέρω* ______________________________

νέα + πόλις ἡ ______________________________ *μέλι + γλῶσσα* ______________________________

ναῦς (δοτ. πληθ. *ναυσί*) + *πόρος* ______________

2. Να αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στα συνθετικά τους μέρη και να σημειώσετε τις μεταβολές των β΄ συνθετικών, όπου χρειάζεται. Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στη σύνθεση με β΄ συνθετικό λέξη κλιτή.

τελεσφόρος ______________________________ *δημοτελής* ______________________________

ἀτελής ______________________________ *ἀποτελῶ* ______________________________

ἡμιτελής ______________________________ *ἐπιτέλεσις* ______________________________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·95

Γ. Γραμματική

1. Προστακτική ενεστώτα ρ. *εἰμὶ* και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

Ο τύπος ***ἔστωσαν*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύπος προστακτικής ενεστώτα του ρ. *εἰμί*.

Κλίση προστακτικής ενεστώτα ρ. *εἰμί*

	—
β΄ εν.	*ἴσθι*
γ΄ εν.	*ἔστω*
	—
β΄ πληθ.	*ἔστε*
γ΄ πληθ.	*ἔστων, ἔστωσαν, ὄντων*

Η προστακτική του παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται τόσο περιφραστικά (πιο εύχρηστος τύπος) **από την ενεργητική μετοχή παρακειμένου του ρήματος και την προστακτική ενεστώτα του ρ. *εἰμί***, π.χ. *λελυκώς, -υῖα, -ὸς ἴσθι*, όσο και μονολεκτικά (σπάνια), π.χ. *λέλυκε, λελυκέτω* κτλ.

❖ Να κλίνετε την προστακτική παρακειμένου του ρ. *κελεύω*:

Κλίση προστακτικής παρακειμένου βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

κεκελευκώς, -υῖα, -ὸς ______________________________

____

κεκελευκότες, -υῖαι, -ότα ___________________________

____

2. Ανώμαλα επίθετα

α. *πολύς, πολλή, πολύ*

❖ **Στον πίνακα κλίσης του επιθέτου να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους του θηλυκού γένους (που κλίνεται κατά τα πρωτόκλιτα θηλυκά ουσιαστικά σε *-η*) και τους τύπους πληθυντικού αριθμού του αρσενικού και του ουδετέρου (που κλίνονται κατά τα δευτερόκλιτα αρσενικά και ουδέτερα ουσιαστικά, αντίστοιχα):**

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*πολύς*	*πολλ .....*	*πολύ*	*πολλ .....*	*πολλ .....*	*πολλ .....*
γεν.	*πολλοῦ*	*πολλ .....*	*πολλοῦ*	*πολλ .....*	*πολλ .....*	*πολλ .....*
δοτ.	*πολλῷ*	*πολλ .....*	*πολλῷ*	*πολλ .....*	*πολλ .....*	*πολλ .....*
αιτ.	*πολύν*	*πολλ .....*	*πολύ*	*πολλ .....*	*πολλ .....*	*πολλ .....*
κλητ.	*πολύ*	*πολλ .....*	*πολύ*	*πολλ .....*	*πολλ .....*	*πολλ .....*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·96

Παρατήρηση Με -λ- γράφονται οι τύποι που η κατάληξή τους περιέχει -υ-. Με -λλ- γράφονται οι υπόλοιποι τύποι (παρατήρηση χρήσιμη και για τη ν.ε.).

β. *μέγας, μεγάλη, μέγα*

❖ **Στον πίνακα κλίσης του επιθέτου να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους του θηλυκού γένους (που κλίνεται κατά τα πρωτόκλιτα θηλυκά ουσιαστικά σε *-η*) και τους τύπους πληθυντικού αριθμού του αρσενικού και του ουδετέρου (που κλίνονται κατά τα δευτερόκλιτα αρσενικά και ουδέτερα, ουσιαστικά, αντίστοιχα):**

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*μέγας*	*μεγαλ .....*	*μέγα*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*
γεν.	*μεγάλου*	*μεγαλ .....*	*μεγάλου*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*
δοτ.	*μεγάλῳ*	*μεγαλ .....*	*μεγάλῳ*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*
αιτ.	*μέγαν*	*μεγαλ .....*	*μέγα*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*
κλητ.	*μέγα / μεγάλε*	*μεγαλ .....*	*μέγα*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*	*μεγαλ .....*

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους της προστακτικής ενεστώτα του ρ. *εἰμί*:

α. *Γενναῖοι ὑμεῖς* ____________.
β. *Εὐτυχὴς* ____________ *ὅστις φίλους ἔχει.*
γ. *Ὦ νεανία,* ____________ *φιλαλήθης.*
δ. ____________ *, ὦ νέοι, πολυμαθεῖς.*

2. Να γράψετε τους παρακάτω τύπους στην προστακτική παρακειμένου διατηρώντας το ίδιο πρόσωπο (η μετοχή να τεθεί στο αρσενικό γένος):

κεκώλυκας ______________________________
πεφεύγατε ______________________________
παρεσκεύακε ______________________________
ἐπεψήφικε ______________________________

3. Να γράψετε τους τύπους προστακτικής ενεστώτα και παρακειμένου που ζητούνται:

οὗτοι (δανείζω) ________________ ____________________
σὺ (θεραπεύω) ________________ ____________________
οὗτος (γράφω) ________________ ____________________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·97

4. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται:

α. β΄ εν. προστ. παρακ. ρ. *δουλεύω.*
β. γ΄ πληθ. προστ. παρακ. ρ. *πιστεύω.*
γ. β΄ εν. προστ. αορ. ρ. *ἑρμηνεύω.*
δ. β΄ εν. προστ. παρακ. ρ. *ἀκούω.*
ε. γ΄ εν. προστ. παρακ. ρ. *παρασκευάζω.*
στ. β΄ πληθ. προστ. ενεστ. ρ. *κρύπτω.*

5. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους κατάλληλους τύπους των επιθέτων *πολύς, πολλή, πολὺ* και *μέγας, μεγάλη, μέγα*:

α. *Τὰ δὲ βιβλία αὐτοῦ π ___________ καταγέλωτος γέμει.*
β. *Οὐ βασιλέα μ ___________ αὐτὸν προσαγορεύομεν ὥσπερ αἰχμάλωτοι;*
γ. *Τὰ τείχη κατέσκαπτον π ___________ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας.*
δ. *Οὐκ ἔστιν μ ___________ καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μικρὰ καὶ φαῦλα πράττοντας.*
ε. *Τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν Μακεδονικῶν ὅπλων ἐπέμπετο π ___________ ἁμάξαις.*
στ. *Ἐμβάλλουσιν* (= εισβάλλουν) *εἰς τὴν Ἀττικὴν στρατῷ μ ___________ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμάχων.*

Ὁ δὲ πλοῦτος ἡμᾶς, καθάπερ ἰατρὸς κακός, πάντας βλέποντας παραλαβὼν τυφλοὺς ποιεῖ.

Ἀντιφάνης

Ο πλούτος όμως, όπως ο κακός γιατρός, ενώ μας παραλαμβάνει με καλή όραση, μας κάνει τυφλούς.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·98

Πέτερ Μπρέχελ ο Πρεσβύτερος, **Η Γη της αφθονίας** *(1567). Μια εύγλωττη χιουμοριστική περιγραφή των αποτελεσμάτων ενός γεύματος χωρίς εγκράτεια (Παλαιά Πινακοθήκη Μονάχου).*

Η σωστή στάση στο θέμα της τροφής

Α. Κείμενο

Ο Ιωάννης Στοβαίος (5ος αι. μ.Χ.) συγκέντρωσε στο *᾿Ανθολόγιον* που συνέθεσε επίλεκτα χωρία από πολυάριθμους ποιητές και πεζογράφους βασιζόμενος και σε προϋπάρχουσες ανάλογες συλλογές. Μεταξύ των ανθολογουμένων είναι και ο Μουσώνιος Ρούφος (1ος αι. μ.Χ.), ένας στωικός φιλόσοφος που ίδρυσε ονομαστή σχολή στη Ρώμη. Υποστήριζε ότι οι άνθρωποι είναι ασθενείς και ότι μόνο η φιλοσοφία μπορεί να τους θεραπεύσει. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε μιλάει για τους κινδύνους που κρύβει το φαγητό και τη στάση που πρέπει να τηρεί ένας συνετός άνθρωπος στο θέμα αυτό.

Πολλῶν ἡδονῶν οὐσῶν, αἳ τὸν ἄνθρωπον ἐνδιδόναι αὐταῖς βιάζονται παρὰ τὸ συμφέρον, δυσμαχωτάτη εἶναι δοκεῖ ἡ περὶ τροφὴν ἡδονή. Ταῖς μὲν γὰρ ἄλλαις ἡδοναῖς σπανιώτερον ὁμιλοῦμεν, ταύτης δὲ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πάντως πειρᾶσθαι ἀνάγκη, ὥστε πλείους οἱ ἐνταῦθα κίνδυνοι. Καὶ γὰρ ὁ πλέον ἢ δεῖ ἐσθίων ἁμαρτάνει, καὶ ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν, καὶ ὁ τὰ ἥδιω τῶν ὑγιεινοτέρων βρώματα προτιμῶν. Ἔστι δὲ ἁμαρτία περὶ τροφὴν καὶ ὅταν παρὰ καιρὸν προσφερώμεθα αὐτήν. Ἔτι δὴ καὶ ἄλλων ἁμαρτιῶν οὐσῶν περὶ τροφήν, δεῖ ἁπασῶν καθαρεύειν. Καθαρεύοι δ᾿ ἄν τις ἐθίζων αὑτὸν αἱρεῖσθαι σῖτον οὐχ ἵνα ἥδηται ἀλλ᾿ ἵνα τρέφηται, οὐδ᾿ ἵνα λεαίνηται τὴν κατάποσιν ἀλλ᾿ ἵνα ῥωννύηται τὸ σῶμα. Καὶ γὰρ γέγονεν ἡ μὲν κατάποσις δίοδος εἶναι τροφῆς, οὐχ ἡδονῆς ὄργανον, ἡ δὲ γαστὴρ τοῦ αὐτοῦ χάριν οὗπερ ἕνεκα καὶ φυτῷ ῥίζα γέγονεν. Διὸ καὶ προσήκει ἐσθίειν ἡμῖν ἵνα ζῶμεν, οὐχ ἵνα ἡδώμεθα.

Γάιος Μουσώνιος Ροῦφος (Στοβαῖος, *᾿Ανθολόγιον* 3.18.37), διασκευή

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·99

Γλωσσικά σχόλια

ἡ ἡδονή	η ευχαρίστηση
ἐνδιδόναι (απαρ. ενεστ. ρ. *ἐνδίδωμι*) *αὐταῖς βιάζονται*	εξαναγκάζουν να υποκύψει (πβ. ν.ε.: ενδοτικός) σε αυτές
ὁ/ἡ δύσμαχος, τὸ δύσμαχον	δυσπολέμητος, ακατανίκητος (πβ. ν.ε.: αμαχητί, μαχητικός)
ὁμιλέω, ὁμιλῶ	έρχομαι σε επαφή, ασχολούμαι με κάτι
πειράομαι, πειρῶμαι + γεν.	δοκιμάζω κάτι
ταύτης πάντως πειρᾶσθαι ἀνάγκη (*ἐστί*)	αυτήν είναι ανάγκη να τη γευόμαστε (πβ. ν.ε.: πείραμα, πειρατής, απόπειρα) οπωσδήποτε
πλείους (και *πλείονες*, συγκρ. βαθμ. επιθ. *ὁ πολύς, ἡ πολλή, τὸ πολύ*)	περισσότεροι (πβ. ν.ε.: πλειονοψηφία, πλειονότητα, πλεόνασμα)
ἐνταῦθα	εδώ, σε αυτή την περίπτωση
ὁ πλέον ἢ δεῖ (β΄ όρος σύγκρισης) *ἐσθίων*	αυτός που τρώει περισσότερο απ' όσο πρέπει
ἁμαρτάνω	σφάλλω (πβ. ν.ε.: διαμαρτία)
ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν	αυτός που τρώει βιαστικά / λαίμαργα
ὁ τὰ ἡδίω (και *ἡδίονα*, συγκρ. βαθμ. επιθ. *ὁ ἡδύς, ἡ ἡδεῖα, τὸ ἡδύ*) *τῶν ὑγιεινοτέρων βρωμάτων* (β΄ όρος σύγκρ.) *προτιμῶν* (μτχ. ενεστ. ρ. *προτιμάω, προτιμῶ*)	αυτός που προτιμάει τις πιο ευχάριστες παρά τις πιο υγιεινές τροφές
ἡ ἁμαρτία	το σφάλμα
ὅταν παρὰ καιρὸν προσφερώμεθα αὐτήν	όταν την τρώμε άκαιρα / σε λάθος ώρα
καθαρεύω	είμαι καθαρός, απέχω από κάτι κακό (πβ. ν.ε.: καθαρεύουσα, κάθαρση)
ἐθίζων αὑτὸν αἱρεῖσθαι (απαρ. ενεστ. ρ. *αἱρέομαι, αἱροῦμαι*)	εάν συνηθίσει (πβ. ν.ε.: εθισμός, εθιστικός, έθιμο, ήθος) τον εαυτό του να επιλέγει (πβ. ν.ε.: αιρετός, αίρεση, αρχαιρεσίες)
ὁ σῖτος (πληθ. *τὰ σῖτα*)	τα δημητριακά, (εδώ) η τροφή (πβ. ν.ε.: ασιτία, υποσιτισμός, επισιτισμός)
ἵνα ἥδηται (υποτ. ενεστ. ρ. *ἥδομαι*)	για να ευχαριστιέται
ἵνα λεαίνηται (υποτ. ενεστ. ρ. *λεαίνομαι*) *τὴν κατάποσιν*	για να ευχαριστεί (πβ. ν.ε.: λείανση, λείος) τον οισοφάγο (πβ. ν.ε.: καταπίνω) του
ἵνα ῥωννύηται (υποτ. ενεστ. ρ. *ῥώννυμαι*)	για να ενδυναμώνει (πβ. ν.ε.: ρώμη, ρωμαλέος, επίρρωση)
ἡ γαστὴρ γέγονε (οριστ. παρακ. ρ. *γίγνομαι*) *τοῦ αὐτοῦ χάριν οὗπερ ἕνεκα καὶ φυτῷ ῥίζα*	η κοιλιά (πβ. ν.ε.: γαστρονομία, γαστρορραγία) έχει δημιουργηθεί για τον ίδιο λόγο για τον οποίο έχει δοθεί στο φυτό η ρίζα
διό	γι' αυτό
προσήκει (απρόσ. ρ.)	αρμόζει, ταιριάζει

Ερμηνευτικά σχόλια

Ο Γάιος Μουσώνιος Ρούφος (περ. 30-100 μ.Χ.) ήταν συγγραφέας και στωικός φιλόσοφος από την πόλη Βαλσίνιοι της Ιταλίας. Δίδαξε στη Ρώμη επί Νέρωνος, Βεσπασιανού και Τίτου και εξορίστηκε δύο φορές. Μεταξύ των μαθητών του ήταν ο Δίων ο Χρυσόστομος και ο Επίκτητος. Δε σώθηκαν έργα του, παρά μόνο σημειώσεις από τη διδασκαλία του μέσω του μαθητή του Λουκίου, τις οποίες διέσωσε ο Στοβαίος στο έργο του *᾿Ανθολόγιον*. Οι συμβουλές του αναφέρονται σε όχι συνηθισμένα θέματα, όπως ο τρόπος ένδυσης και συμπεριφοράς, ο γάμος, η ανατροφή των κοριτσιών και η θέση των γυναικών στη φιλοσοφία.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·100

Ερωτήσεις

1. Πώς χαρακτηρίζει ο συγγραφέας τις απολαύσεις που σχετίζονται με το φαγητό και με ποια επιχειρήματα στηρίζει την άποψή του;

2. Ποια σφάλματα που σχετίζονται με τη διατροφή επισημαίνονται στο κείμενο;

3. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Μουσώνιο Ρούφο, η ενδεδειγμένη συμπεριφορά στα θέματα της διατροφής;

4. Πιστεύετε ότι όσα παρατηρεί ο Μουσώνιος Ρούφος είναι επίκαιρα στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Ψηφιδωτό δάπεδο που παρουσιάζει με μεγάλη λεπτομέρεια υπολείμματα φαγητού, ώστε να προκαλείται οφθαλμαπάτη (τεχνική των tesserae, Μουσείο Βατικανού, Ρώμη).

Τετράδραχμο από τη Μένδη (περ. 425 π.Χ., Νομισματικό Μουσείο Αθηνών).

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·101

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

σῖτος [= τα δημητριακά, (από τον 4ο αι. μ.Χ.) το στάρι, η τροφή]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *σῖτον*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*ἡ σιτεία* [= η παροχή τροφής] *ὁ σιτευτής* *ἡ σίτησις < σιτῶ* *τὸ σιτίον*	*τὸ σιτάριον* (-ι) [= (α.ε.) μικρή ποσότητα δημητριακών, τεμάχιο άρτου, λίγη τροφή, (ν.ε.) σιτάρι] *σιτευτός* [= καλοθρεμμένος] *σιτεύω* [= (α.ε.) παρέχω σιτάρι και γενικώς τροφή, (ν.ε.) γίνομαι τρυφερότερος, ωριμάζω] *σιτηρός* (πληθ. *τὰ σιτηρά*) *σιτίζω* *ἡ σίτισις* (-η) < *σιτίζω* *ὁ σιτισμός*	σταράτος σταρένιος σ(ι)ταρήθρα σίτεμα σιτιστής
σύνθετα	*σιταγωγός* *ὁ σιτάρχης* *ἡ σιτοθήκη* *ὁ σιτοκάπηλος* [= ο σιτέμπορος] *σιτολογῶ* *ὁ σιτονόμος* *ὁ σιτοποιός* *ὁ σιτοπώλης* *σιτοφάγος* *σιτοφόρος* *ὁ σιτοφύλαξ* *σύσσιτος*	*τὸ σιτηρέσιον* (-ιο) [= μισθός στρατιώτη για αγορά τροφής] *σιτοβολών* (-ώνας) [= (α.ε.) αποθήκη δημητριακών, (ν.ε.) περιοχή που παράγει πολύ σιτάρι] *ἡ σιτοδεία* *ἄσιτος* *ἐπισιτίζω* *ὁ ἐπισιτισμός* *παράσιτος* (ν.ε. το παράσιτο) *παρασιτῶ* *τὸ συσσίτιον* (-ο)	σιτάλευρο σιταποθήκη σιταρόσπορος σ(ι)ταρότοπος σιτέμπορος σιτοκαλλιέργεια σιτοπαραγωγός αραβόσιτος οικόσιτος παράσιτο παρασιτισμός παρασιτοκτόνος υποσιτίζω, υποσιτίζομαι υπερσιτισμός υποσιτισμός

Ασκήσεις

1. Να επιλέξετε από τη δεύτερη και τρίτη στήλη του Λεξιλογικού Πίνακα λέξεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με μεταφορική σημασία και να γράψετε με καθεμία από αυτές μια πρόταση στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με κατάλληλες λέξεις της ν.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Τα λουλούδια σου είναι γεμάτα ________________ .
β. Ο φούρνος της γειτονιάς μου έχει πολύ νόστιμα ________________ παξιμάδια.
γ. Είναι ειλικρινής άνθρωπος και τα λόγια του είναι πάντοτε ________________ .
δ. Πολλά παιδιά της Κατοχής αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα υγείας ως ενήλικοι εξαιτίας του ________________ τους στα πρώτα χρόνια της ζωής τους.
ε. Ο Δήμος θα οργανώσει τα Χριστούγεννα ________________ για τους απόρους.
στ. Για να γίνει καλό το φαγητό, πρέπει να αφήσεις το κρέας να ________________ .

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·102

B2. Ετυμολογικά

Παρασύνθετα

Οι λέξεις που δεν παράγονται από απλές λέξεις (βλ. Παραγωγή) αλλά από σύνθετες λέγονται **παρασύνθετες λέξεις** ή **παρασύνθετα**,

π.χ. από τη σύνθετη λέξη *ζωγράφος* (< *ζωή* + *γράφω*) προέρχεται η παρασύνθετη λέξη *ζωγραφῶ*.

Τα παρασύνθετα είναι συνήθως:

Ρήματα (κυρίως σε *-έω*):

π.χ. *εὖ* + *δαίμων*: σύνθετο *εὐδαίμων*, παρασύνθετο *εὐδαιμονῶ*
δυσ- + *χείρ*: σύνθετο *δυσχερής*, παρασύνθετο *δυσχεραίνω*

Ουσιαστικά αφηρημένα ή ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο:

π.χ. *εὖ* + *γένος*: σύνθετο *εὐγενής*, παρασύνθετο *εὐγένεια*
δυσ- + *χείρ*: σύνθετο *δυσχερής*, παρασύνθετο *δυσχέρεια*

Ρηματικά επίθετα σε *-τος* και *-τέος* ή και άλλα:

π.χ. *διά* + *αἱρέω, -ῶ*: σύνθετο *διαιρέω, -ῶ*, παρασύνθετο *διαιρετέος*
διά + *φαίνομαι*: σύνθετο *διαφαίνομαι*, παρασύνθετο *διαφανής*

Μερικά παρασύνθετα παράγονται από δύο ή περισσότερες λέξεις που συνήθως λέγονται μαζί και αποτελούν μία έννοια, αλλά δεν ενώνονται σε μία σύνθετη λέξη,

π.χ. *Ἄρειος Πάγος*: παρασύνθετο *ἀρεοπαγίτης*.

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε από τα συνθετικά που σας δίνονται σύνθετες λέξεις και τα αντίστοιχα παρασύνθετα ουσιαστικά και ρήματα:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
εὖ + *δαίμων*	ὁ	(ουσ.)
εὖ + *φέρω*	ὁ	(ουσ.)
δυσ- + *τύχη*	ὁ	(ουσ.) (ρήμα)
ναῦς + *μάχομαι*	ὁ	(ουσ.) (ρήμα)
νόμος + *τίθημι*	ὁ	(ρήμα)
μακρός + *θυμός*	ὁ	(ρήμα)
καλλι- + *γράφω*	ὁ	(ρήμα)

2. Αφού πρώτα σχηματίσετε στη δεύτερη στήλη σύνθετες λέξεις με τα ουσιαστικά του κειμένου που σας δίνονται στην πρώτη στήλη, να γράψετε τα παρασύνθετά τους στην τρίτη στήλη του πίνακα:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
φίλος + *σοφία*	ὁ	(ρήμα)
φίλος + *φρήν*	ὁ	(ρήμα)
φίλος + *τιμή*	ὁ	(ρήμα) (ουσ.)
λόγος + *γράφω*	ὁ	(ρήμα) (ουσ.)
καρπός + *φέρω*	ὁ	(ρήμα)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·103

3. Να συμπληρώσετε τα κενά της δεύτερης στήλης του πίνακα με τις σύνθετες λέξεις από τις οποίες προέρχονται τα παρασύνθετα ρήματα της τρίτης στήλης, και τα κενά της τρίτης στήλης με τα παρασύνθετα ρήματα που σχηματίζονται από τις σύνθετες λέξεις που δίνονται στη δεύτερη στήλη:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
σῖτος + *τρώγω* (θ. *φαγ-*)	*σιτοφάγος*	
σῖτος + *φέρω*		*σιτοφορῶ*
σῖτος + *δίδωμι* (θ. *δο-*)	*σιτοδότης*	
σῖτος + *λέγω*		*σιτολογῶ*
σῖτος + *ἄγω*		*σιταγωγῶ*

Γ. Γραμματική

Υποτακτική βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

Οι τύποι ***προσφερώμεθα, ἥδηται, τρέφηται, λεαίνηται*** και ***ἡδώμεθα*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι υποτακτικής μέσης φωνής.

Χαρακτηριστικά θεματικά φωνήεντα της υποτακτικής του ενεστώτα και του αορίστου της μέσης φωνής είναι το *ω* και το *η*, όπως και στην ενεργητική φωνή.

Υποτακτική ενεστώτα	Υποτακτική αορίστου
*παύ-**ωμαι***	*παύ-**σ-ωμαι***
*παύ-**ῃ***	*παύ-**σ-ῃ***
*παύ-**ηται***	*παύ-**σ-ηται***
*παυ-**ώμεθα***	*παυ-**σ-ώμεθα***
*παύ-**ησθε***	*παύ-**σ-ησθε***
*παύ-**ωνται***	*παύ-**σ-ωνται***

Για τον σχηματισμό και την κλίση της υποτακτικής αορίστου μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων χρησιμοποιούνται οι ίδιες καταλήξεις, αλλά το θέμα των ρημάτων αυτών μεταβάλλεται, όπως και στην οριστική των χρόνων αυτών.

π.χ. *πράττομαι* → *πράξωμαι*, *βλάπτομαι* → *βλάψωμαι*, *σῴζομαι* → *σώσωμαι*.

Η υποτακτική του παρακειμένου μέσης φωνής σχηματίζεται περιφραστικά από τη μετοχή παρακειμένου μέσης φωνής του ρήματος και την υποτακτική ενεστώτα του ρ. *εἰμί*.

❖ **Να κλίνετε την περιφραστική υποτακτική παρακειμένου μ.φ. του ρ. *λύω*:**

Κλίση υποτακτικής παρακειμένου μ.φ.

λελυμένος,	*λελυμένη,*	*λελυμένον*	______	*λελυμένοι,*	*λελυμέναι,*	*λελυμένα*	______
»	»	»	______	»	»	»	______
»	»	»	______	»	»	»	______

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·104

Ασκήσεις

1. Να γράψετε την υποτακτική ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου των ρημάτων *θεραπεύομαι, φυλάττομαι, ῥίπτομαι, ψεύδομαι.*

2. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους οριστικής στην υποτακτική του ίδιου χρόνου διατηρώντας το πρόσωπο και τον αριθμό:

διαλέλυσθε	________________	πέπρακται	________________
ἐπαύσαντο	________________	βλάπτομαι	________________
πειθόμεθα	________________	ἀπήλλαχθε	________________
ἐγράψω	________________	ἐκομισάμεθα	________________

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση:

α. *Δέομαι οὖν ὑμῶν καταψηφίσασθαι* (= να καταδικάσετε με την ψήφο σας) *Λεωχάρους, ἵν᾽ ἃ ἡμῖν οἱ πρόγονοι κατέλιπον* (= κληροδότησαν) *ἡμεῖς* ______________ (*κομίζομαι*, αόρ.) *καὶ μὴ μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἔχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα.*

β. *Ἐκεῖ μὲν γὰρ γέγραπται τὰ τείχη καθαιρεῖν* (= να γκρεμίσουμε), *ἐν δὲ τοῖσδε ἔξεστιν* (= είναι δυντατόν) *οἰκοδομεῖν· ναῦς ἐκεῖ μὲν δώδεκα κεκτῆσθαι, νῦν δ᾽ ὁπόσας ἂν ὑμεῖς* ______________ (*βούλομαι*, ενεστ.).

γ. *Ὅστις ἂν οὖν ὑμῶν* ______________ (*βούλομαι*, ενεστ.) *ἢ οἰκονομικὸς ἢ δημηγορικὸς ἢ στρατηγικὸς γενέσθαι ἢ ὅμοιος Ἀχιλλεῖ ἢ Αἴαντι ἢ Νέστορι ἢ Ὀδυσσεῖ, ἐμὲ θεραπευέτω* (= ας με ακολουθήσει).

δ. *Ἢν δ᾽ ἐλευθεροῦντες* ______________ (*φαίνομαι*, ενεστ.), *τὸ κράτος τοῦ πολέμου βεβαιότερον ἕξετε.*

4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α′ με τη γραμματική αναγνώριση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β′:

Α′	**Β′**
γεγραμμένοι ἦτε	α′ πληθ. υποτ. αορ.
ἀντιταξώμεθα	β′ πληθ. υποτ. παρακ.
ὑποδέξωνται	γ′ πληθ. υποτ. αορ.
ἅψηται	γ′ εν. υποτ. παρακ.
βεβουλευμένον ᾖ	γ′ εν. υποτ. αορ.
πιστεύῃ	β′ εν. υποτ. ενεστ.

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση. Κατόπιν να αναγνωρίσετε συντακτικώς το είδος των μετοχών:

α. *Οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἔσται τῶν νῦν περὶ τῆς εἰρήνης γνωσθέντων* (= από αυτά που αποφασίστηκαν), *ἢν μὴ ἡμεῖς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὀρθῶς* _____________ (*βουλεύομαι*, αόρ.).

β. *Ἵνα τοίνυν μὴ ἡμεῖς* _____________ (*μάχομαι*, ενεστ.) *ἐν τοῖς λόγοις φίλοι ὄντες, ἀπόδεξαί* (= να αποδεχθείς) *μου ὃ λέγω.*

γ. *Οὐ μόνον δὲ αὐτῶν ἕνεκα τῶν παρανομούντων, ἵνα δίκην διδῶσιν* (= για να τιμωρούνται), *ἐπιμελεῖσθαι ἄξιον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, ὅπως τούτους ὁρῶντες δικαιότεροι καὶ σωφρονέστεροι* _____________ (*γίγνομαι*, ενεστ.).

δ. *Ἔστιν δ' οὐ χαλεπὸν τυχεῖν τούτων, ἢν ἐθελήσῃς κοινὸς ἅπασιν γενέσθαι καὶ* _____________ (*παύομαι*, αόρ.) *ταῖς μὲν τῶν πόλεων οἰκείως ἔχων, πρὸς δὲ τὰς ἀλλοτρίως διακείμενος* (= προς άλλες πόλεις να διάκεισαι φιλικά και προς άλλες εχθρικά).

ε. *Ἦν δὲ ὑπὸ Ἥρας δι' αὐτὸ τοῦτο τεταγμένος, ὅπως* _____________ (*ἀνταγωνίζομαι*, αόρ.) *τῷ Ἡρακλεῖ.*

Γνῶσις βροτοῖς μέγιστον ἐν βίῳ κλέος.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός, *Ἠθικά* 916.8

Η γνώση είναι η μεγαλύτερη δόξα για τους ανθρώπους.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·106

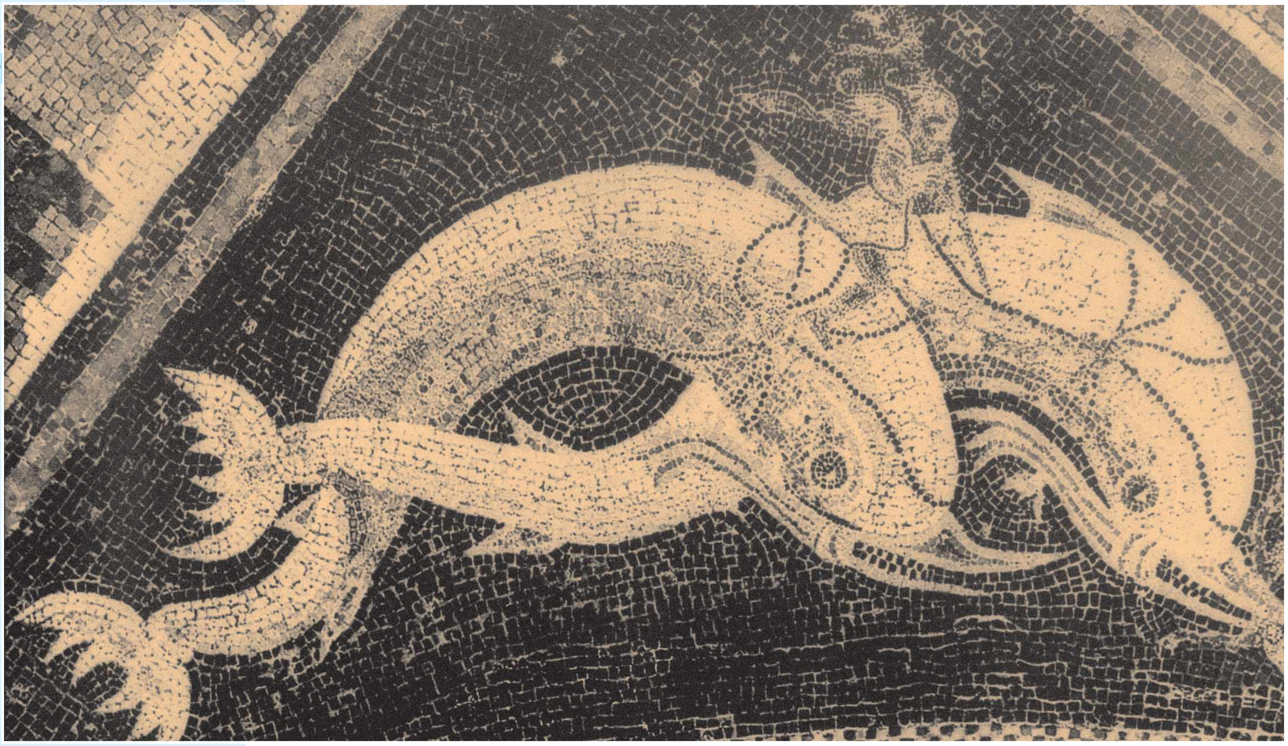

Ψηφιδωτό από τη Δήλο που απεικονίζει ερωτιδέα να χαλιναγωγεί δύο δελφίνια.

Απρόσκλητοι βοηθοί

Α. Κείμενο

Ο Κλαύδιος Αιλιανός (περ. 170-235 μ.Χ., βλ. και Ενότητα 1) στο έργο του *Περὶ ζῴων ἰδιότητος*, μέσα από διηγήσεις παράξενων ιστοριών που αφορούν τα διάφορα είδη του ζωικού βασιλείου, προωθεί τη στωική αντίληψη για τη σοφία της φύσης. Χαρακτηριστική είναι η διήγησή του για τη βοήθεια που προσφέρουν τα δελφίνια στους ψαράδες της Εύβοιας.

Οἱ Εὐβοεῖς ἁλιεῖς τοῖς δελφῖσι ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι. Καὶ ἡ ἄγρα τοιαύτη ἐστί. Τῆς πρῴρας τῶν ἀκατίων κοίλας τινὰς ἐξαρτῶσιν ἐσχαρίδας πυρὸς ἐνακμάζοντος· καὶ εἰσὶ διαφανεῖς, ὡς καὶ στέγειν τὸ πῦρ καὶ μὴ κρύπτειν τὸ φῶς. Οἱ τοίνυν ἰχθύες δεδιότες τὴν αὐγὴν πλησιάζουσι μαθεῖν βουλόμενοι τοῦ φοβοῦντος σφᾶς τὴν αἰτίαν· εἶτα ἐκπλαγέντες πρός τινι πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν ἀθρόοι παλλόμενοι τῷ δέει. Οἱ δὲ παρανηχόμενοι δελφῖνες τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβοῦντες ὠθοῦσι καὶ τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσιν. Οὐκοῦν ἐκεῖνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι ἁλίσκονται. Καὶ οἱ δελφῖνες προσίασιν ὡς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς, καὶ οἵ γε ἁλιεῖς πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως ἀφίστανται τοῖς συνθήροις τοῦ δικαίου μέρους, εἰ βούλονται καὶ πάλιν σφίσι συμμάχους ἀκλήτους παρεῖναι.

Αἰλιανός, *Περὶ ζῴων ἰδιότητος* 2.8 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·107

Γλωσσικά σχόλια

τοῖς δελφῖσι ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι	δίνουν στα δελφίνια ίσο μερίδιο (πβ. ν.ε.: μοίρα, μερίδιο, μερίδα, ισομερής) από την ψαριά
ἡ ἄγρα	το κυνήγι, ο τρόπος του ψαρέματος
τῆς πρῴρας τῶν ἀκατίων ἐξαρτῶσιν (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. *ἐξαρτάω, ἐξαρτῶ*) *ἐσχαρίδας πυρὸς ἐνακμάζοντος*	κρεμούν (πβ. ν.ε.: εξάρτημα, ανεξάρτητος) από την πλώρη των πλοιαρίων (πβ. ν.ε.: άκατος, ατμάκατος, τορπιλάκατος) μικρές σχάρες που πάνω τους καίει φωτιά
ὡς στέγειν τὸ πῦρ	ώστε να προστατεύουν (πβ. ν.ε.: στέγη, στέγαστρο) τη φωτιά
δεδιότες (μτχ. ρ. *δέδοικα* ή *δέδια*) *τὴν αὐγὴν*	επειδή φοβούνται τη λάμψη (πβ. ν.ε.: καταυγάζω, απαύγασμα, λυκαυγές)
φοβέω, φοβῶ	φοβίζω
εἶτα	έπειτα
ἐκπλαγέντες (μτχ. παθ. αορ. β' ρ. *ἐκπλήττομαι*)	σαστισμένα (πβ. ν.ε.: έκπληξη, εκπληκτικός)
πρός τινι πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν	κουρνιάζουν κοντά σε κάποιον βράχο
παλλόμενοι τῷ δέει	τρέμοντας (πβ. ν.ε.: παλμός) από τον φόβο τους
παρανήχομαι	κολυμπώ κοντά, συνοδεύω κολυμπώντας (πβ. ν.ε.: νηκτικός)
τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσιν	εμποδίζουν (πβ. ν.ε.: αναστολή, ανασταλτικός) να ξεφύγουν (πβ. ν.ε.: απόδραση)
πανταχόθεν	από όλες τις πλευρές, από παντού
ἁλίσκομαι	συλλαμβάνομαι (πβ. ν.ε.: άλωση, αιχμάλωτος)
προσίασιν (γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. *πρόσειμι*)	πλησιάζουν (πβ. ν.ε.: προσιτός, αμαξιτός)
ὡς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς	σαν να απαιτούν το μερίδιο από τον κοινό μόχθο (πβ. ν.ε.: φιλόπονος, πόνημα) που τους οφείλεται για τα ψάρια που πιάστηκαν (πβ. ν.ε.: νομέας, νόμος, νομός)
ἀφίστανται (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. *ἀφίσταμαι*) *τοῖς συνθήροις τοῦ δικαίου μέρους*	αποχωρίζονται (πβ. ν.ε.: αποστασία, απόσταση, αποστάτης) για χάρη των συντρόφων τους στο ψάρεμα το μερίδιο (πβ. ν.ε.: μόριο, μερίδιο, μοίρα) που αναλογεί σε αυτούς
ὁ/ἡ ἄκλητος, τὸ ἄκλητον	απρόσκλητος (πβ. ν.ε.: κλήση, κλητικός)
πάρειμι	παρευρίσκομαι, συντροφεύω (πβ. ν.ε.: παρουσία, παροντικός)

Ερωτήσεις

1. Πώς ψάρευαν οι ψαράδες της Εύβοιας;

2. Με ποιον τρόπο αντιδρούν τα ψάρια στο τέχνασμα των ψαράδων και πώς βοηθούν στο ψάρεμα τα δελφίνια που παρακολουθούν τη σκηνή;

3. Πώς εκφράζουν την ευγνωμοσύνη τους προς τα δελφίνια οι ψαράδες;

4. Ποια τεχνική ψαρέματος που χρησιμοποιείται ακόμα στις μέρες μας σας θυμίζει η περιγραφή του Αιλιανού;

Η τοιχογραφία του ψαρά από το Ακρωτήρι της Θήρας

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·108

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

νέμω [= μοιράζω, δίνω σε κάποιον αυτό που του ανήκει]
[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: *ἀπονέμουσι* και *νομῆς*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*νομεύω* [= βόσκω] *νόμιος* [= αυτός που ανήκει στον βοσκό] *νεμεσίζομαι* [= οργίζομαι]	*ὁ νομός* [= τόπος βοσκής, διοικητική διαίρεση] *ὁ νομάς* (γεν. -άδος) *νομαδικός* *ὁ νομεύς* (-έας) *ἡ νομή* *νόμιμος* *ἡ νομιμότης* (-ητα) *νομικός* *ἡ νέμεσις* (-η) *νομίζω* *τὸ νόμισμα*	νομικίστικος
σύνθετα	*ἰσονομοῦμαι*	*νομοθετῶ* *ὁ νομάρχης* *νομομαθής* *ὁ ἀγορανόμος* *ὁ ἀγρονόμος* *ἡ ἀντινομία* *ὁ ἀστρονόμος* *ὁ ἀστυνόμος* *αὐτόνομος* *ἔκνομος* *ἄνομος* *ἔννομος* *σύννομος* *ἡ εὐνομία* *ὁ κληρονόμος* *ὁ οἰκονόμος* *τὸ προνόμιον* (-ιο) *χειρονομῶ* *ἀπονέμω* *ὁ διανομεύς* (-έας)	νομίατρος νομιμοποιώ νομιμόφρων νομισματοκοπείο νομοπαρασκευαστικός νομοτέλεια νομότυπος βιβλιοθηκονόμος δασονόμος δικονομία δημοσιονομικός προνομιούχος στρατονόμος τροχονόμος υγειονομία

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της ν.ε. (στήλη Α′) με την απόδοσή τους (στήλη Β′):

Α′	Β′
1. σύννομος	α. αυτός που έχει κάποιο προνόμιο
2. νομοτέλεια	β. γιατρός που εποπτεύει ως δημόσιος υπάλληλος θέματα υγείας των κατοίκων ενός νομού της χώρας
3. υγειονομία	γ. σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης
4. νομίατρος	δ. η λειτουργία κάποιου πράγματος σύμφωνα με απαράβατους κανόνες
5. δικονομία	ε. ο σύμφωνος με τον νόμο
6. προνομιούχος	στ. κρατική υπηρεσία που φροντίζει τη δημόσια υγεία

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·109

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με ομόρριζες μεταξύ τους λέξεις της α.ε.:

ρῆμα	ουσιαστικό	επίθετο
νομοθετέω, νομοθετῶ	*ὁ* *τὸ* *ἡ*	
	ὁ ἀγορανόμος *ἡ*	
	ὁ ἀστυνόμος *ἡ*	
κληρονομέω, κληρονομῶ	*ὁ* *ἡ*	
διανέμω	*ἡ*	
ἀπονέμω	*ἡ*	
	ἡ	*αὐτόνομος*

Β2. Ετυμολογικά

Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων

Οι λέξεις της Αρχαίας Ελληνικής, όπως είδατε μέχρι τώρα, σχηματίστηκαν άλλες με παραγωγή και άλλες με σύνθεση. Αρκετές λέξεις όμως σχηματίστηκαν και με δύο άλλους τρόπους: α) την **ονοματοποιία** και β) την **αλλαγή του γραμματικού είδους** ή αλλιώς **καταχρηστική παραγωγή**.

Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων	**Ονοματοποιία**	Είναι ο σχηματισμός λέξεων (ονομάτων ή ρημάτων) από μίμηση ήχων. Οι λέξεις αυτές λέγονται **ονοματοποιημένες**. Σχηματίστηκαν από: α) **μίμηση φυσικών ήχων** π.χ. *βομβέω, βομβῶ* < *βόμβος* (= βαθύς και υπόκωφος ήχος). β) **μίμηση ήχων ή θορύβων τους οποίους προκαλούν αντικείμενα** π.χ. *κτυπέω, κτυπῶ* < *κτύπος*. γ) **μίμηση ανθρώπινων επιφωνημάτων** π.χ. *αἰάζω* (= θρηνώ) < *αἰαῖ*. δ) **μίμηση της φωνής των ζώων** π.χ. *βληχάομαι, βληχῶμαι* (= βελάζω, για αιγοπρόβατα).
	Αλλαγή γραμματικού είδους	Όταν μία λέξη μεταπίπτει από ένα μέρος του λόγου σε άλλο, τότε υπάρχει **αλλαγή του γραμματικού είδους** ή αλλιώς **καταχρηστική παραγωγή**. Π.χ., στη φράση «*μαντική τέχνη*» (όπου το *μαντική* ήταν επίθετο που προσδιόριζε το ουσ. *τέχνη*), μετά την παράλειψη του *τέχνη* το επίθετο πήρε τη θέση του. Η αλλαγή του γραμματικού είδους είναι συχνή σε: α) **κύρια ονόματα**, π.χ. *Φαῖδρος* < *φαιδρός*, *Λύσων* < μτχ. μέλλ. ρ. *λύω* β) **τοπωνύμια**, π.χ. *Κεραμεικός* < *κεραμεικός* γ) **επίθετα ή μετοχές που χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά**, π.χ. *ἡ μουσική* (ενν. *τέχνη*), *ὁ σοφός* (ενν. *ἄνθρωπος*) δ) **επιθετικές μετοχές που χρησιμοποιούνται ως επίθετα**, π.χ. *ὁ λάμπων ἥλιος* (αντί: *ὁ λαμπρός*).

Μεταφορική χρήση λέξεων

Οι λέξεις, εκτός από την αρχική, την κυριολεκτική σημασία τους, παίρνουν συχνά και μια **μεταφορική σημασία**, μία διαφορετική δηλαδή, παραλλαγμένη σημασία, η οποία χαρακτηρίζεται από περισσότερη ζωντάνια.

Μεταφορικά χρησιμοποιούνται:

α) ουσιαστικά: *ὁ ποιμήν* = ο βοσκός / μτφ. ο ηγεμόνας, ο στρατηγός
τὸ ἔαρ = η άνοιξη / μτφ. η αρχή, το ξεκίνημα πράγματος

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·110

β) επίθετα: *μαλακός* = μαλακός / μτφ. ήπιος, μειλίχιος, πράος
γ) ρήματα: *ἀνθέω, ἀνθῶ* = ανθίζω / μτφ. ακμάζω
στέγω = στεγάζω, σκεπάζω / μτφ. αντέχω, υποφέρω
δ) επιρρήματα: *βαρέως* (= βαριά) / *βαρέως φέρω τι* = υπομένω κάτι με δυσκολία
ε) προθέσεις: *ἀμφί* = και από τα δύο μέρη / μτφ. περίπου
περί = ολόγυρα / μτφ. περίπου.

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τις ονοματοποιημένες λέξεις της στήλης Α′ με την ερμηνεία τους από τη στήλη Β′, ώστε να φανεί ο τρόπος σχηματισμού τους:

Α′	Β′
1. *τρίζω*	**α.** φωνάζω (για κοράκια)
2. *βρυχάομαι, βρυχῶμαι*	**β.** μουγκρίζω (για λιοντάρια)
3. *κράζω* ή *κρώζω*	**γ.** κάνω ήχο σαν τρίξιμο

2. Να εξηγήσετε τις αλλαγές γραμματικού είδους στις ακόλουθες λέξεις:
ἡ τριήρης < *ἡ τριήρης ναῦς*
ἡ ῥητορική < *ἡ ῥητορικὴ τέχνη*
τὸ παρελθόν < μτχ. αορ. ρ. *παρέρχομαι*
οἱ ἄριστοι < *οἱ ἄριστοι πολῖται*
οἱ ἀπόντες < *οἱ ἀπόντες ἄνθρωποι*
ὁ Πύρρος < *πυρρός* (= ξανθοκόκκινος)
ἡ πλατεῖα < *ἡ πλατεῖα ὁδός*

3. Να βρείτε την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των παρακάτω λέξεων της α.ε.: *κοῦφος, ταπεινόω-ταπεινῶ, συστέλλω, τιμή, ἀσθενής, πέλαγος*. **Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.**

Γ. Σύνταξη

Όπως διδαχθήκατε στην Α′ Γυμνασίου, οι επαυξημένες προτάσεις πέραν των βασικών όρων περιέχουν και προσδιορισμούς.

Τα είδη των προσδιορισμών

Οι προσδιορισμοί διακρίνονται σε **ονοματικούς**, που προσδιορίζουν τους ονοματικούς όρους μιας πρότασης (Υ, Α, Κ), και σε **επιρρηματικούς**, που προσδιορίζουν το ρήμα ή άλλα ρηματικά στοιχεία μιας πρότασης (απαρέμφατα και μετοχές), καθώς και άλλους επιρρηματικούς προσδιορισμούς.

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

σῖτος [= τα δημητριακά, (από τον 4ο αι. μ.Χ.) το στάρι, η τροφή]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *σῖτον*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	*ἡ σιτεία* [= η παροχή τροφής] *ὁ σιτευτής* *ἡ σίτησις < σιτῶ* *τὸ σιτίον*	*τὸ σιτάριον* (-ι) [= (α.ε.) μικρή ποσότητα δημητριακών, τεμάχιο άρτου, λίγη τροφή, (ν.ε.) σιτάρι] *σιτευτός* [= καλοθρεμμένος] *σιτεύω* [= (α.ε.) παρέχω σιτάρι και γενικώς τροφή, (ν.ε.) γίνομαι τρυφερότερος, ωριμάζω] *σιτηρός* (πληθ. *τὰ σιτηρά*) *σιτίζω* *ἡ σίτισις* (-η) < *σιτίζω* *ὁ σιτισμός*	σταράτος σταρένιος σ(ι)ταρήθρα σίτεμα σιτιστής
	σύνθετα	*σιταγωγός* *ὁ σιτάρχης* *ἡ σιτοθήκη* *ὁ σιτοκάπηλος* [= ο σιτέμπορος] *σιτολογῶ* *ὁ σιτονόμος* *ὁ σιτοποιός* *ὁ σιτοπώλης* *σιτοφάγος* *σιτοφόρος* *ὁ σιτοφύλαξ* *σύσσιτος*	*τὸ σιτηρέσιον* (-ιο) [= μισθός στρατιώτη για αγορά τροφής] *σιτοβολών* (-ώνας) [= (α.ε.) αποθήκη δημητριακών, (ν.ε.) περιοχή που παράγει πολύ σιτάρι] *ἡ σιτοδεία* *ἄσιτος* *ἐπισιτίζω* *ὁ ἐπισιτισμός* *παράσιτος* (ν.ε. το παράσιτο) *παρασιτῶ* *τὸ συσσίτιον* (-ο)	σιτάλευρο σιταποθήκη σιταρόσπορος σ(ι)ταρότοπος σιτέμπορος σιτοκαλλιέργεια σιτοπαραγωγός αραβόσιτος οικόσιτος παράσιτο παρασιτισμός παρασιτοκτόνος υποσιτίζω, υποσιτίζομαι υπερσιτισμός υποσιτισμός

Ασκήσεις

1. Να επιλέξετε από τη δεύτερη και τρίτη στήλη του Λεξιλογικού Πίνακα λέξεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με μεταφορική σημασία και να γράψετε με καθεμία από αυτές μια πρόταση στη ν.ε. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με κατάλληλες λέξεις της ν.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Τα λουλούδια σου είναι γεμάτα ________________ .
β. Ο φούρνος της γειτονιάς μου έχει πολύ νόστιμα ________________ παξιμάδια.
γ. Είναι ειλικρινής άνθρωπος και τα λόγια του είναι πάντοτε ________________ .
δ. Πολλά παιδιά της Κατοχής αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα υγείας ως ενήλικοι εξαιτίας του ________________ τους στα πρώτα χρόνια της ζωής τους.
ε. Ο Δήμος θα οργανώσει τα Χριστούγεννα ________________ για τους απόρους.
στ. Για να γίνει καλό το φαγητό, πρέπει να αφήσεις το κρέας να ________________ .

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·102

Β2. Ετυμολογικά

Παρασύνθετα

Οι λέξεις που δεν παράγονται από απλές λέξεις (βλ. Παραγωγή) αλλά από σύνθετες λέγονται **παρασύνθετες λέξεις** ή **παρασύνθετα**,

π.χ. από τη σύνθετη λέξη *ζωγράφος* (< *ζωή* + *γράφω*) προέρχεται η παρασύνθετη λέξη *ζωγραφῶ*.

Τα παρασύνθετα είναι συνήθως:

Ρήματα (κυρίως σε *-έω*):

π.χ. *εὖ* + *δαίμων*: σύνθετο *εὐδαίμων*, παρασύνθετο *εὐδαιμονῶ*
δυσ- + *χείρ*: σύνθετο *δυσχερής*, παρασύνθετο *δυσχεραίνω*

Ουσιαστικά αφηρημένα ή ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο:

π.χ. *εὖ* + *γένος*: σύνθετο *εὐγενής*, παρασύνθετο *εὐγένεια*
δυσ- + *χείρ*: σύνθετο *δυσχερής*, παρασύνθετο *δυσχέρεια*

Ρηματικά επίθετα σε *-τος* και *-τέος* ή και άλλα:

π.χ. *διά* + *αἱρέω, -ῶ*: σύνθετο *διαιρέω, -ῶ*, παρασύνθετο *διαιρετέος*
διά + *φαίνομαι*: σύνθετο *διαφαίνομαι*, παρασύνθετο *διαφανής*

Μερικά παρασύνθετα παράγονται από δύο ή περισσότερες λέξεις που συνήθως λέγονται μαζί και αποτελούν μία έννοια, αλλά δεν ενώνονται σε μία σύνθετη λέξη,

π.χ. *Ἄρειος Πάγος*: παρασύνθετο *ἀρεοπαγίτης*.

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε από τα συνθετικά που σας δίνονται σύνθετες λέξεις και τα αντίστοιχα παρασύνθετα ουσιαστικά και ρήματα:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
εὖ + *δαίμων*	ὁ	(ουσ.)
εὖ + *φέρω*	ὁ	(ουσ.)
δυσ- + *τύχη*	ὁ	(ουσ.) (ρήμα)
ναῦς + *μάχομαι*	ὁ	(ουσ.) (ρήμα)
νόμος + *τίθημι*	ὁ	(ρήμα)
μακρός + *θυμός*	ὁ	(ρήμα)
καλλι- + *γράφω*	ὁ	(ρήμα)

2. Αφού πρώτα σχηματίσετε στη δεύτερη στήλη σύνθετες λέξεις με τα ουσιαστικά του κειμένου που σας δίνονται στην πρώτη στήλη, να γράψετε τα παρασύνθετά τους στην τρίτη στήλη του πίνακα:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
φίλος + *σοφία*	ὁ	(ρήμα)
φίλος + *φρήν*	ὁ	(ρήμα)
φίλος + *τιμή*	ὁ	(ρήμα) (ουσ.)
λόγος + *γράφω*	ὁ	(ρήμα) (ουσ.)
καρπός + *φέρω*	ὁ	(ρήμα)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·103

3. Να συμπληρώσετε τα κενά της δεύτερης στήλης του πίνακα με τις σύνθετες λέξεις από τις οποίες προέρχονται τα παρασύνθετα ρήματα της τρίτης στήλης, και τα κενά της τρίτης στήλης με τα παρασύνθετα ρήματα που σχηματίζονται από τις σύνθετες λέξεις που δίνονται στη δεύτερη στήλη:

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παρασύνθετη λέξη
σῖτος + τρώγω (θ. *φαγ-*)	*σιτοφάγος*	
σῖτος + φέρω		*σιτοφορῶ*
σῖτος + δίδωμι (θ. *δο-*)	*σιτοδότης*	
σῖτος + λέγω		*σιτολογῶ*
σῖτος + ἄγω		*σιταγωγῶ*

Γ. Γραμματική

Υποτακτική βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

Οι τύποι ***προσφερώμεθα, ἥδηται, τρέφηται, λεαίνηται*** και ***ἡδώμεθα*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι υποτακτικής μέσης φωνής.

Χαρακτηριστικά θεματικά φωνήεντα της υποτακτικής του ενεστώτα και του αορίστου της μέσης φωνής είναι το *ω* και το *η*, όπως και στην ενεργητική φωνή.

Υποτακτική ενεστώτα	Υποτακτική αορίστου
*παύ-**ωμαι***	*παύ-**σ-ωμαι***
*παύ-**ῃ***	*παύ-**σ-ῃ***
*παύ-**ηται***	*παύ-**σ-ηται***
*παυ-**ώμεθα***	*παυ-**σ-ώμεθα***
*παύ-**ησθε***	*παύ-**σ-ησθε***
*παύ-**ωνται***	*παύ-**σ-ωνται***

Για τον σχηματισμό και την κλίση της υποτακτικής αορίστου μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων χρησιμοποιούνται οι ίδιες καταλήξεις, αλλά το θέμα των ρημάτων αυτών μεταβάλλεται, όπως και στην οριστική των χρόνων αυτών.

π.χ. *πράττομαι* → *πράξωμαι*, *βλάπτομαι* → *βλάψωμαι*, *σῴζομαι* → *σώσωμαι*.

Η υποτακτική του παρακειμένου μέσης φωνής σχηματίζεται περιφραστικά από τη μετοχή παρακειμένου μέσης φωνής του ρήματος και την υποτακτική ενεστώτα του ρ. *εἰμί*.

❖ **Να κλίνετε την περιφραστική υποτακτική παρακειμένου μ.φ. του ρ. *λύω*:**

Κλίση υποτακτικής παρακειμένου μ.φ.

λελυμένος,	*λελυμένη,*	*λελυμένον*	__________	*λελυμένοι,*	*λελυμέναι,*	*λελυμένα*	__________
»	»	»	__________	»	»	»	__________
»	»	»	__________	»	»	»	__________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:29 ™ÂÏ›‰·104

Ασκήσεις

1. Να γράψετε την υποτακτική ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου των ρημάτων *θεραπεύομαι, φυλάττομαι, ῥίπτομαι, ψεύδομαι.*

2. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους οριστικής στην υποτακτική του ίδιου χρόνου διατηρώντας το πρόσωπο και τον αριθμό:

διαλέλυσθε	______________	πέπρακται	______________
ἐπαύσαντο	______________	βλάπτομαι	______________
πειθόμεθα	______________	ἀπήλλαχθε	______________
ἐγράψω	______________	ἐκομισάμεθα	______________

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση:

α. *Δέομαι οὖν ὑμῶν καταψηφίσασθαι* (= να καταδικάσετε με την ψήφο σας) *Λεωχάρους, ἵν' ἃ ἡμῖν οἱ πρόγονοι κατέλιπον* (= κληροδότησαν) *ἡμεῖς* ______________ (*κομίζομαι*, αόρ.) *καὶ μὴ μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἔχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα.*
β. *Ἐκεῖ μὲν γὰρ γέγραπται τὰ τείχη καθαιρεῖν* (= να γκρεμίσουμε), *ἐν δὲ τοῖσδε ἔξεστιν* (= είναι δυντατόν) *οἰκοδομεῖν· ναῦς ἐκεῖ μὲν δώδεκα κεκτῆσθαι, νῦν δ' ὁπόσας ἂν ὑμεῖς* ______________ (*βούλομαι*, ενεστ.).
γ. *Ὅστις ἂν οὖν ὑμῶν* ______________ (*βούλομαι*, ενεστ.) *ἢ οἰκονομικὸς ἢ δημηγορικὸς ἢ στρατηγικὸς γενέσθαι ἢ ὅμοιος Ἀχιλλεῖ ἢ Αἴαντι ἢ Νέστορι ἢ Ὀδυσσεῖ, ἐμὲ θεραπευέτω* (= ας με ακολουθήσει).
δ. *Ἢν δ' ἐλευθεροῦντες* ______________ (*φαίνομαι*, ενεστ.), *τὸ κράτος τοῦ πολέμου βεβαιότερον ἕξετε.*

4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α′ με τη γραμματική αναγνώριση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β′:

Α′	**Β′**
γεγραμμένοι ἦτε	α′ πληθ. υποτ. αορ.
ἀντιταξώμεθα	β′ πληθ. υποτ. παρακ.
ὑποδέξωνται	γ′ πληθ. υποτ. αορ.
ἅψηται	γ′ εν. υποτ. παρακ.
βεβουλευμένον ᾖ	γ′ εν. υποτ. αορ.
πιστεύῃ	β′ εν. υποτ. ενεστ.

ARXAIA B GYMN 15.12.06 27/2/07 12:49 ™ÂÏ›‰·105

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω φράσεις με τον σωστό τύπο υποτακτικής του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση. Κατόπιν να αναγνωρίσετε συντακτικώς το είδος των μετοχών:

α. *Οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἔσται τῶν νῦν περὶ τῆς εἰρήνης γνωσθέντων* (= από αυτά που αποφασίστηκαν), *ἢν μὴ ἡμεῖς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὀρθῶς* _____________ (*βουλεύομαι*, αόρ.).

β. *Ἵνα τοίνυν μὴ ἡμεῖς* _____________ (*μάχομαι*, ενεστ.) *ἐν τοῖς λόγοις φίλοι ὄντες, ἀπόδεξαί* (= να αποδεχθείς) *μου ὃ λέγω.*

γ. *Οὐ μόνον δὲ αὐτῶν ἕνεκα τῶν παρανομούντων, ἵνα δίκην διδῶσιν* (= για να τιμωρούνται), *ἐπιμελεῖσθαι ἄξιον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, ὅπως τούτους ὁρῶντες δικαιότεροι καὶ σωφρονέστεροι* _____________ (*γίγνομαι*, ενεστ.).

δ. *Ἔστιν δ' οὐ χαλεπὸν τυχεῖν τούτων, ἢν ἐθελήσῃς κοινὸς ἅπασιν γενέσθαι καὶ* _____________ (*παύομαι*, αόρ.) *ταῖς μὲν τῶν πόλεων οἰκείως ἔχων, πρὸς δὲ τὰς ἀλλοτρίως διακείμενος* (= προς άλλες πόλεις να διάκεισαι φιλικά και προς άλλες εχθρικά).

ε. *Ἦν δὲ ὑπὸ Ἥρας δι' αὐτὸ τοῦτο τεταγμένος, ὅπως* _____________ (*ἀνταγωνίζομαι*, αόρ.) *τῷ Ἡρακλεῖ.*

Γνῶσις βροτοῖς μέγιστον ἐν βίῳ κλέος.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός, *Ἠθικά* 916.8

Η γνώση είναι η μεγαλύτερη δόξα για τους ανθρώπους.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·106

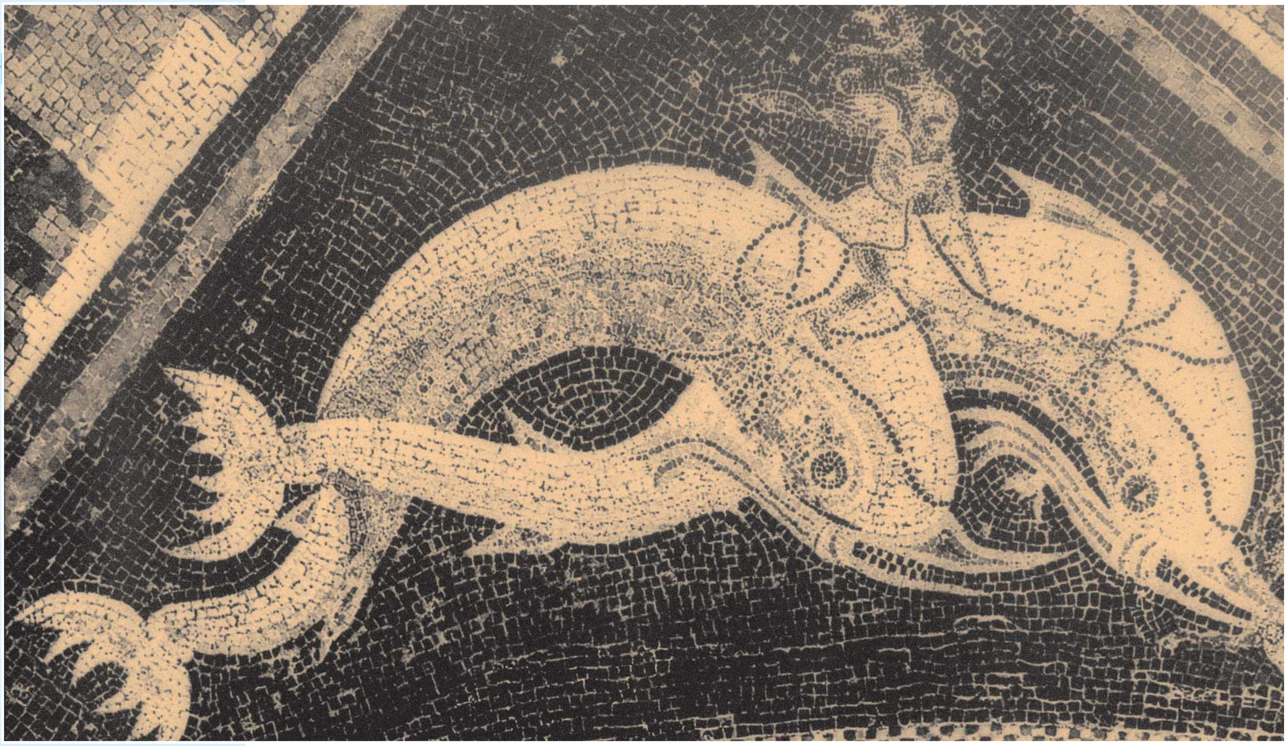

Ψηφιδωτό από τη Δήλο που απεικονίζει ερωτιδέα να χαλιναγωγεί δύο δελφίνια.

Απρόσκλητοι βοηθοί

Α. Κείμενο

Ο Κλαύδιος Αιλιανός (περ. 170-235 μ.Χ., βλ. και Ενότητα 1) στο έργο του *Περὶ ζῴων ἰδιότητος*, μέσα από διηγήσεις παράξενων ιστοριών που αφορούν τα διάφορα είδη του ζωικού βασιλείου, προωθεί τη στωική αντίληψη για τη σοφία της φύσης. Χαρακτηριστική είναι η διήγησή του για τη βοήθεια που προσφέρουν τα δελφίνια στους ψαράδες της Εύβοιας.

Οἱ Εὐβοεῖς ἁλιεῖς τοῖς δελφῖσι ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι. Καὶ ἡ ἄγρα τοιαύτη ἐστί. Τῆς πρῴρας τῶν ἀκατίων κοίλας τινὰς ἐξαρτῶσιν ἐσχαρίδας πυρὸς ἐνακμάζοντος· καὶ εἰσὶ διαφανεῖς, ὡς καὶ στέγειν τὸ πῦρ καὶ μὴ κρύπτειν τὸ φῶς. Οἱ τοίνυν ἰχθύες δεδιότες τὴν αὐγὴν πλησιάζουσι μαθεῖν βουλόμενοι τοῦ φοβοῦντος σφᾶς τὴν αἰτίαν· εἶτα ἐκπλαγέντες πρός τινι πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν ἀθρόοι παλλόμενοι τῷ δέει. Οἱ δὲ παρανηχόμενοι δελφῖνες τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβοῦντες ὠθοῦσι καὶ τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσιν. Οὐκοῦν ἐκεῖνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι ἁλίσκονται. Καὶ οἱ δελφῖνες προσίασιν ὡς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς, καὶ οἵ γε ἁλιεῖς πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως ἀφίστανται τοῖς συνθήροις τοῦ δικαίου μέρους, εἰ βούλονται καὶ πάλιν σφίσι συμμάχους ἀκλήτους παρεῖναι.

Αἰλιανός, *Περὶ ζῴων ἰδιότητος* 2.8 (διασκευή)

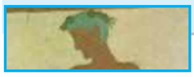

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·107

Γλωσσικά σχόλια

τοῖς δελφῖσι ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι	δίνουν στα δελφίνια ίσο μερίδιο (πβ. ν.ε.: μοίρα, μερίδιο, μερίδα, ισομερής) από την ψαριά
ἡ ἄγρα	το κυνήγι, ο τρόπος του ψαρέματος
τῆς πρῴρας τῶν ἀκατίων ἐξαρτῶσιν (γ΄ εν. οριστ. ενεστ. ρ. *ἐξαρτάω, ἐξαρτῶ*) *ἐσχαρίδας πυρὸς ἐνακμάζοντος*	κρεμούν (πβ. ν.ε.: εξάρτημα, ανεξάρτητος) από την πλώρη των πλοιαρίων (πβ. ν.ε.: άκατος, ατμάκατος, τορπιλάκατος) μικρές σχάρες που πάνω τους καίει φωτιά
ὡς στέγειν τὸ πῦρ	ώστε να προστατεύουν (πβ. ν.ε.: στέγη, στέγαστρο) τη φωτιά
δεδιότες (μτχ. ρ. *δέδοικα* ή *δέδια*) *τὴν αὐγὴν*	επειδή φοβούνται τη λάμψη (πβ. ν.ε.: καταυγάζω, απαύγασμα, λυκαυγές)
φοβέω, φοβῶ	φοβίζω
εἶτα	έπειτα
ἐκπλαγέντες (μτχ. παθ. αορ. β΄ ρ. *ἐκπλήττομαι*)	σαστισμένα (πβ. ν.ε.: έκπληξη, εκπληκτικός)
πρός τινι πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν	κουρνιάζουν κοντά σε κάποιον βράχο
παλλόμενοι τῷ δέει	τρέμοντας (πβ. ν.ε.: παλμός) από τον φόβο τους
παρανήχομαι	κολυμπώ κοντά, συνοδεύω κολυμπώντας (πβ. ν.ε.: νηκτικός)
τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσιν	εμποδίζουν (πβ. ν.ε.: αναστολή, ανασταλτικός) να ξεφύγουν (πβ. ν.ε.: απόδραση)
πανταχόθεν	από όλες τις πλευρές, από παντού
ἁλίσκομαι	συλλαμβάνομαι (πβ. ν.ε.: άλωση, αιχμάλωτος)
προσίασιν (γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. *πρόσειμι*)	πλησιάζουν (πβ. ν.ε.: προσιτός, αμαξιτός)
ὡς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς	σαν να απαιτούν το μερίδιο από τον κοινό μόχθο (πβ. ν.ε.: φιλόπονος, πόνημα) που τους οφείλεται για τα ψάρια που πιάστηκαν (πβ. ν.ε.: νομέας, νόμος, νομός)
ἀφίστανται (γ΄ εν. οριστ. ενεστ. ρ. *ἀφίσταμαι*) *τοῖς συνθήροις τοῦ δικαίου μέρους*	αποχωρίζονται (πβ. ν.ε.: αποστασία, απόσταση, αποστάτης) για χάρη των συντρόφων τους στο ψάρεμα το μερίδιο (πβ. ν.ε.: μόριο, μερίδιο, μοίρα) που αναλογεί σε αυτούς
ὁ/ἡ ἄκλητος, τὸ ἄκλητον	απρόσκλητος (πβ. ν.ε.: κλήση, κλητικός)
πάρειμι	παρευρίσκομαι, συντροφεύω (πβ. ν.ε.: παρουσία, παροντικός)

Ερωτήσεις

1. Πώς ψάρευαν οι ψαράδες της Εύβοιας;

2. Με ποιον τρόπο αντιδρούν τα ψάρια στο τέχνασμα των ψαράδων και πώς βοηθούν στο ψάρεμα τα δελφίνια που παρακολουθούν τη σκηνή;

3. Πώς εκφράζουν την ευγνωμοσύνη τους προς τα δελφίνια οι ψαράδες;

4. Ποια τεχνική ψαρέματος που χρησιμοποιείται ακόμα στις μέρες μας σας θυμίζει η περιγραφή του Αιλιανού;

Η τοιχογραφία του ψαρά από το Ακρωτήρι της Θήρας

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·108

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

νέμω [= μοιράζω, δίνω σε κάποιον αυτό που του ανήκει]
[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: *ἀπονέμουσι* και *νομῆς*]

Ομόρριζα		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
	απλά	*νομεύω* [= βόσκω] *νόμιος* [= αυτός που ανήκει στον βοσκό] *νεμεσίζομαι* [= οργίζομαι]	*ὁ νομός* [= τόπος βοσκής, διοικητική διαίρεση] *ὁ νομάς* (γεν. -άδος) *νομαδικός* *ὁ νομεύς* (-έας) *ἡ νομή* *νόμιμος* *ἡ νομιμότης* (-ητα) *νομικός* *ἡ νέμεσις* (-η) *νομίζω* *τὸ νόμισμα*	νομικίστικος
	σύνθετα	*ἰσονομοῦμαι*	*νομοθετῶ* *ὁ νομάρχης* *νομομαθής* *ὁ ἀγορανόμος* *ὁ ἀγρονόμος* *ἡ ἀντινομία* *ὁ ἀστρονόμος* *ὁ ἀστυνόμος* *αὐτόνομος* *ἔκνομος* *ἄνομος* *ἔννομος* *σύννομος* *ἡ εὐνομία* *ὁ κληρονόμος* *ὁ οἰκονόμος* *τὸ προνόμιον* (-ιο) *χειρονομῶ* *ἀπονέμω* *ὁ διανομεύς* (-έας)	νομίατρος νομιμοποιώ νομιμόφρων νομισματοκοπείο νομοπαρασκευαστικός νομοτέλεια νομότυπος βιβλιοθηκονόμος δασονόμος δικονομία δημοσιονομικός προνομιούχος στρατονόμος τροχονόμος υγειονομία

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της ν.ε. (στήλη Α′) με την απόδοσή τους (στήλη Β′):

Α′	Β′
1. σύννομος	α. αυτός που έχει κάποιο προνόμιο
2. νομοτέλεια	β. γιατρός που εποπτεύει ως δημόσιος υπάλληλος θέματα υγείας των κατοίκων ενός νομού της χώρας
3. υγειονομία	γ. σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης
4. νομίατρος	δ. η λειτουργία κάποιου πράγματος σύμφωνα με απαράβατους κανόνες
5. δικονομία	ε. ο σύμφωνος με τον νόμο
6. προνομιούχος	στ. κρατική υπηρεσία που φροντίζει τη δημόσια υγεία

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·109

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με ομόρριζες μεταξύ τους λέξεις της α.ε.:

ρήμα	ουσιαστικό	επίθετο
νομοθετέω, νομοθετῶ	*ὁ* *τὸ* *ἡ*	
	ὁ ἀγορανόμος *ἡ*	
	ὁ ἀστυνόμος *ἡ*	
κληρονομέω, κληρονομῶ	*ὁ* *ἡ*	
διανέμω	*ἡ*	
ἀπονέμω	*ἡ*	
	ἡ	*αὐτόνομος*

Β2. Ετυμολογικά

Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων

Οι λέξεις της Αρχαίας Ελληνικής, όπως είδατε μέχρι τώρα, σχηματίστηκαν άλλες με παραγωγή και άλλες με σύνθεση. Αρκετές λέξεις όμως σχηματίστηκαν και με δύο άλλους τρόπους: α) την **ονοματοποιία** και β) την **αλλαγή του γραμματικού είδους** ή αλλιώς **καταχρηστική παραγωγή**.

Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων	**Ονοματοποιία**	Είναι ο σχηματισμός λέξεων (ονομάτων ή ρημάτων) από μίμηση ήχων. Οι λέξεις αυτές λέγονται **ονοματοποιημένες**. Σχηματίστηκαν από: α) **μίμηση φυσικών ήχων** π.χ. *βομβέω, βομβῶ* < *βόμβος* (= βαθύς και υπόκωφος ήχος). β) **μίμηση ήχων ή θορύβων τους οποίους προκαλούν αντικείμενα** π.χ. *κτυπέω, κτυπῶ* < *κτύπος*. γ) **μίμηση ανθρώπινων επιφωνημάτων** π.χ. *αἰάζω* (= θρηνώ) < *αἰαῖ*. δ) **μίμηση της φωνής των ζώων** π.χ. *βληχάομαι, βληχῶμαι* (= βελάζω, για αιγοπρόβατα).
	Αλλαγή γραμματικού είδους	Όταν μία λέξη μεταπίπτει από ένα μέρος του λόγου σε άλλο, τότε υπάρχει **αλλαγή του γραμματικού είδους** ή αλλιώς **καταχρηστική παραγωγή**. Π.χ., στη φράση «*μαντική τέχνη*» (όπου το *μαντική* ήταν επίθετο που προσδιόριζε το ουσ. *τέχνη*), μετά την παράλειψη του *τέχνη* το επίθετο πήρε τη θέση του. Η αλλαγή του γραμματικού είδους είναι συχνή σε: α) **κύρια ονόματα**, π.χ. *Φαῖδρος* < *φαιδρός*, *Λύσων* < μτχ. μέλλ. ρ. *λύω* β) **τοπωνύμια**, π.χ. *Κεραμεικός* < *κεραμεικός* γ) **επίθετα ή μετοχές που χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά**, π.χ. *ἡ μουσική* (ενν. *τέχνη*), *ὁ σοφός* (ενν. *ἄνθρωπος*) δ) **επιθετικές μετοχές που χρησιμοποιούνται ως επίθετα**, π.χ. *ὁ λάμπων ἥλιος* (αντί: *ὁ λαμπρός*).

Μεταφορική χρήση λέξεων

Οι λέξεις, εκτός από την αρχική, την κυριολεκτική σημασία τους, παίρνουν συχνά και μια **μεταφορική σημασία**, μία διαφορετική δηλαδή, παραλλαγμένη σημασία, η οποία χαρακτηρίζεται από περισσότερη ζωντάνια.

Μεταφορικά χρησιμοποιούνται:

α) ουσιαστικά: *ὁ ποιμήν* = ο βοσκός / μτφ. ο ηγεμόνας, ο στρατηγός
τὸ ἔαρ = η άνοιξη / μτφ. η αρχή, το ξεκίνημα πράγματος

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·110

β) επίθετα: *μαλακός* = μαλακός / μτφ. ήπιος, μειλίχιος, πράος
γ) ρήματα: *ἀνθέω, ἀνθῶ* = ανθίζω / μτφ. ακμάζω
στέγω = στεγάζω, σκεπάζω / μτφ. αντέχω, υποφέρω
δ) επιρρήματα: *βαρέως* (= βαριά) / *βαρέως φέρω τι* = υπομένω κάτι με δυσκολία
ε) προθέσεις: *ἀμφί* = και από τα δύο μέρη / μτφ. περίπου
περί = ολόγυρα / μτφ. περίπου.

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τις ονοματοποιημένες λέξεις της στήλης Α′ με την ερμηνεία τους από τη στήλη Β′, ώστε να φανεί ο τρόπος σχηματισμού τους:

Α′	Β′
1. *τρίζω*	**α.** φωνάζω (για κοράκια)
2. *βρυχάομαι, βρυχῶμαι*	**β.** μουγκρίζω (για λιοντάρια)
3. *κράζω* ή *κρώζω*	**γ.** κάνω ήχο σαν τρίξιμο

2. Να εξηγήσετε τις αλλαγές γραμματικού είδους στις ακόλουθες λέξεις:
ἡ τριήρης < *ἡ τριήρης ναῦς*
ἡ ῥητορική < *ἡ ῥητορικὴ τέχνη*
τὸ παρελθόν < μτχ. αορ. ρ. *παρέρχομαι*
οἱ ἄριστοι < *οἱ ἄριστοι πολῖται*
οἱ ἀπόντες < *οἱ ἀπόντες ἄνθρωποι*
ὁ Πύρρος < *πυρρός* (= ξανθοκόκκινος)
ἡ πλατεῖα < *ἡ πλατεῖα ὁδός*

3. Να βρείτε την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των παρακάτω λέξεων της α.ε.: *κοῦφος, ταπεινόω-ταπεινῶ, συστέλλω, τιμή, ἀσθενής, πέλαγος*. **Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.**

Γ. Σύνταξη

Όπως διδαχθήκατε στην Α′ Γυμνασίου, οι επαυξημένες προτάσεις πέραν των βασικών όρων περιέχουν και προσδιορισμούς.

Τα είδη των προσδιορισμών

Οι προσδιορισμοί διακρίνονται σε **ονοματικούς**, που προσδιορίζουν τους ονοματικούς όρους μιας πρότασης (Υ, Α, Κ), και σε **επιρρηματικούς**, που προσδιορίζουν το ρήμα ή άλλα ρηματικά στοιχεία μιας πρότασης (απαρέμφατα και μετοχές), καθώς και άλλους επιρρηματικούς προσδιορισμούς.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·111

		κατηγορίες	είδη	παραδείγματα
προσδιορισμοί	ονοματικοί	ομοιόπτωτοι	παράθεση	*Κῦρος, **ὁ** Περσῶν **βασιλεύς**, τῷ ἀδελφῷ αὑτοῦ ἐμάχετο.*
			επεξήγηση	*Ὁ κοινὸς ἰατρός σε θεραπεύσει, **χρόνος.***
			επιθετικός	*Μετείχομεν ὑμῖν ἱερῶν **τῶν σεμνοτάτων.***
			κατηγορηματικός	***Πᾶσαν** ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ* (= θα πω).
		ετερόπτωτοι	σε γενική	*Σωκράτης ἦν σοφώτατος **Ἀθηναίων.***
			σε δοτική	*Σύμμαχοι **Λακεδαιμονίοις** ὑπάρχομεν.*
			σε αιτιατική	*Σκόπει πῶς ἂν βελτίων **τὴν ψυχὴν** γένοιο.*
		μορφές	**σημασίες**	**παραδείγματα**
	επιρρηματικοί	α. επιρρήματα β. πλάγιες πτώσεις γ. επιρρηματικές μετοχές δ. δευτ. επιρρ. προτάσεις ε. εμπρόθετες φράσεις στ. απαρέμφατα ζ. επιρρ. κατηγορούμενα η. προληπτικά ή του αποτελέσματος κατηγορούμενα	τόπος	***Ἐνταῦθα** Κύρου βασίλεια* (= ανάκτορα) *ἦν.*
			χρόνος	***Τῇ** πρώτῃ **ἡμέρᾳ** ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν ποταμόν.*
			τρόπος, μέσο, όργανο, συνοδεία	*Πάτριον* (= είναι πατροπαράδοτο) *ἡμῖν **ἐκ τῶν πόνων** τὰς ἀρετὰς κτᾶσθαι.*
			ποσό	***Πόσου*** (= με ποια αμοιβή) *διδάσκει Εὔηνος;*
			αιτία, σκοπός, αποτέλεσμα	***Λιμῷ** ἀπέθανον* (αιτία)
			αναφορά	*Εὖ ἔχω **τὸ σῶμα** καὶ **τὴν ψυχήν**.*
			όρος ή προϋπόθεση	*Ἔφασαν ἀποδώσειν τοὺς νεκρούς, **ἐφ' ᾧ*** (= υπό τον όρο) ***μὴ καίειν τὰς οἰκίας.***
			εναντίωση, παραχώρηση	*Εὐλαβοῦ* (= να φυλάγεσαι από) *τὰς διαβολάς, **κἂν ψευδεῖς ὦσιν**.*
			βεβαίωση ή άρνηση	*Οὐ γὰρ **δὴ** σύ γ' ἦσθα ναυβάτης ἡμῖν.*
			δισταγμός ή πιθανότητα	***Ἴσως** οὖν εἴποιμεν ἂν τοῦτο.*

Ασκήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις με βάση την πληρότητά τους:

α. *Οἱ Εὐβοεῖς ἁλιεῖς τοῖς δελφῖσι ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι.*
β. *Καὶ ἡ ἄγρα τοιαύτη ἐστί.*
γ. *Οἱ δὲ παρανηχόμενοι δελφῖνες τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβοῦντες ὠθοῦσι.*
δ. *Οὐκοῦν ἐκεῖνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι ἁλίσκονται.*

2. Να βρείτε τους κύριους και τους δευτερεύοντες όρους των προτάσεων που ακολουθούν:

α. *Οἱ τοῦ ἀγαθοῦ κριτοῦ λόγοι πείθουσιν τοὺς πολίτας.*
β. *Οἱ ἐν Μαραθῶνι πεσόντες ἐν Μαραθῶνι καὶ ἐθάπτοντο.*
γ. *Οὐ καταισχυνῶ* (= δε θα ντροπιάσω) *ὅπλα τὰ ἱερά.*
δ. *Φιλοκλῆς ἦν στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων.*
ε. *Ἡ Πάραλος ἔπλευσε εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπαγγελοῦσα* (= για να αναγγείλει) *τὰ γεγονότα.*

3. Να βρείτε τους προσδιορισμούς στις προτάσεις που ακολουθούν και να τους διακρίνετε σε ονοματικούς και επιρρηματικούς:

α. *Οἱ ἁλιεῖς κοίλας τινὰς ἐξαρτῶσιν ἐσχαρίδας.*
β. *Οἱ ἰχθύες πρός τινι πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν.*
γ. *Οἱ δελφῖνες ἀπαιτοῦσι τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην ἐκ τῆς νομῆς.*
δ. *Οἱ ἁλιεῖς πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως ἀφίστανται τοῦ δικαίου μέρους.*
ε. *Οἱ ἁλιεῖς βούλονται καὶ πάλιν τοὺς δελφῖνας συμμάχους ἀκλήτους παρεῖναι.*

Μικρὰ ἆθλα μεγάλας δαπάνας καὶ πολλοὺς πόνους καὶ πολλὰς ἐπιμελείας ἐξάγεται ἀνθρώπων.

Ξενοφῶν, *Ἱέρων* 9.11

Και τα μικρά βραβεία απαιτούν μεγάλες δαπάνες και πολλούς κόπους και φροντίδες από τους ανθρώπους.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·112

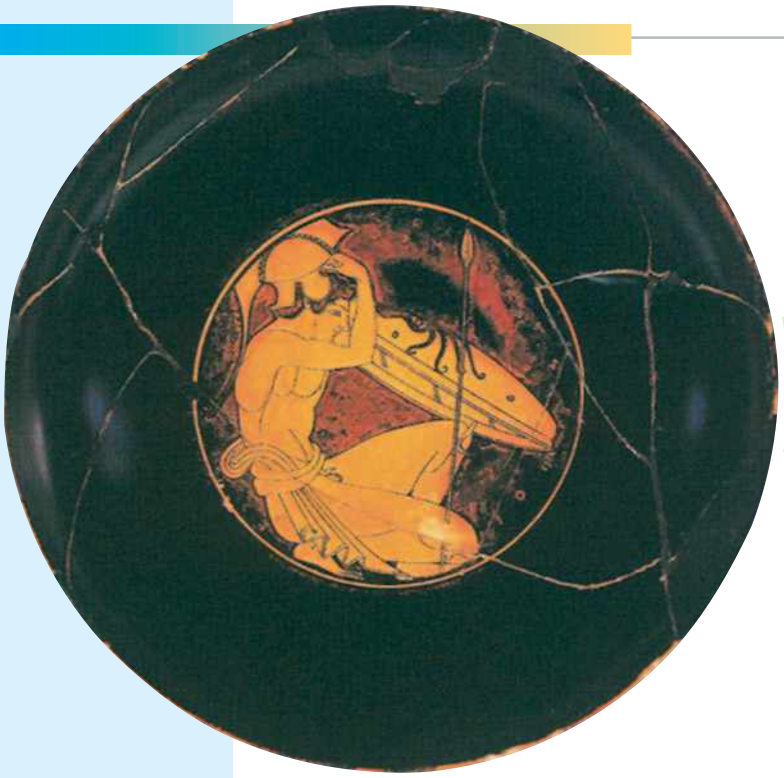

Αττική ερυθρόμορφη κύλικα με παράσταση οπλίτη στον πυθμένα (505-500 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Η Αθήνα προπύργιο της Ευρώπης

Α. Κείμενο

Ιερή υποχρέωση και απαράβατος ηθικός νόμος επέβαλλε στους Έλληνες την ταφή των νεκρών από τους πολέμους. Σε περιόδους πολέμου οι Αθηναίοι πραγματοποιούσαν με δημόσια δαπάνη μεγαλοπρεπή τελετή προς τιμήν των νεκρών πολεμιστών. Η τελετή αυτή έκλεινε με την εκφώνηση *Ἐπιταφίου* λόγου από επιφανή άνδρα που οριζόταν από την πόλη. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από τον *Ἐπιτάφιο* λόγο –που, πιθανόν, συντέθηκε από τον Λυσία– προς τιμήν των νεκρών του Κορινθιακού πολέμου (395-387 π.Χ.), που διεξήγαγαν συνασπισμένοι οι Αθηναίοι, οι Θηβαίοι, οι Αργείοι και οι Κορίνθιοι κατά της Σπάρτης, και τονίζει τη συμβολή της Αθήνας στην απόκρουση του περσικού κινδύνου.

Φύντες καλῶς καὶ φρονοῦντες ὅμοια, πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ οἱ πρόγονοι τῶν ἐνθάδε κειμένων ἠργάσαντο, ἀείμνηστα δὲ καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὑτῶν ἀρετὴν κατέλιπον. Μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν. Ὁ γὰρ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἐλπίζων καὶ τὴν Εὐρώπην δουλώσεσθαι ἔστειλε πεντήκοντα μυριάδας στρατιάν. Ἡγησάμενοι δέ, εἰ τήνδε τὴν πόλιν ἢ ἑκοῦσαν φίλην ποιήσαιντο ἢ ἄκουσαν καταστρέψαιντο, ῥᾳδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξειν, ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα, νομίσαντες οὕτως ἂν ἐρημοτάτους εἶναι συμμάχων τοὺς Ἕλληνας, εἰ ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος τὸν κίνδυνον ποιήσαιντο. Ἔτι δ’ αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει, ὡς εἰ μὲν πρότερον ἐπ’ ἄλλην πόλιν ἴασιν, ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι· προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἥξουσι βοηθήσοντες.

Λυσίας, *Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς* 20-22 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

φύντες (μτχ. αορ. β′ ρ. *φύομαι*) *καλῶς καὶ φρονοῦντες* (μτχ. ενεστ. ρ. *φρονέω, φρονῶ*) *ὅμοια*	επειδή ήταν καλοί (ευγενείς) εκ φύσεως και είχαν κοινές αντιλήψεις
οἱ ἐνθάδε κείμενοι	οι νεκροί που κείτονται (πβ. ν.ε.: κείμενο, πρόσκειμαι) εδώ
οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες (μτχ. παρακ. ρ. *γίγνομαι*)	οι απόγονοι εκείνων (πβ. ν.ε.: γεγονός, γόνος, γονέας)
τὸ τρόπαιον	το μνημείο νίκης (πβ. ν.ε.: τροπαιούχος, τροπή, εντροπία)
κατέλιπον (γ′ πληθ. οριστ. αορ. β′ ρ. *καταλείπω*)	άφησαν πίσω, κληροδότησαν (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο)
δουλόομαι, δουλοῦμαι (μέση διάθεση)	υποδουλώνω (πβ. ν.ε.: δουλοπρεπής, εθελοδουλία)
ἡ μυριάς, τῆς μυριάδος	πλήθος αποτελούμενο από 10.000 μέλη (πβ. ν.ε.: εκατομμύριο)
ἡγησάμενοι (ενν. *οἱ Πέρσαι*)	επειδή θεώρησαν / πίστεψαν
εἰ ἑκοῦσαν φίλην ποιήσαιντο (ευκτ. αορ. ρ. *ποιέομαι, ποιοῦμαι*)	εάν έκαναν φίλη με τη θέλησή της (πβ. ν.ε.: εκούσιος)
ἢ (εἰ) ἀκουσίως καταστρέψαιντο (ευκτ. αορ. ρ. *καταστρέφομαι*)	ή εάν την υπέτασσαν παρά τη θέλησή της (πβ. ν.ε.: ακούσιος)
ῥᾳδίως	εύκολα (πβ. ν.ε.: ραδιουργώ, ραδιούργος, ραστώνη)
ἀπέβησαν (οριστ. αορ. β′ ρ. *ἀποβαίνω*)	αποβιβάστηκαν, έκαναν απόβαση
νομίσαντες ἐρημοτάτους ἂν εἶναι τοὺς Ἕλληνας	επειδή πίστεψαν ότι οι Έλληνες θα ήταν εντελώς αβοήθητοι
ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος	ενώ ακόμα οι Έλληνες θα διαφωνούσαν (πβ. ν.ε.: στασιαστής)
ποιοῦμαι τὸν κίνδυνον	(εδώ) αποτολμώ την επίθεση
αὐτοῖς τοιαύτη δόξα παρειστήκει (οριστ. υπερσ. ρ. *παρίσταμαι*)	τέτοια εντύπωση είχαν σχηματίσει (πβ. ν.ε.: παράσταση, παραστατικός)
εἰ ἐπ' ἄλλην πόλιν ἴασιν (γ′ πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. *εἶμι*)	εάν έκαναν επίθεση σε άλλη πόλη
ἥξουσι (ρ. *ἥκω*) *βοηθήσοντες* (ενν. *οἱ Ἀθηναῖοι*)	θα έρχονταν για να βοηθήσουν

Ερμηνευτικά σχόλια

τρόπαια: Η λέξη *τρόπαιον* ή *τροπαῖον* δηλώνει μνημείο νίκης που ανεγειρόταν στο πεδίο της μάχης στο σημείο όπου ο εχθρός τρεπόταν σε φυγή. Σε περιπτώσεις που και οι δύο αντίπαλοι διεκδικούσαν για τον εαυτό τους τη νικηφόρα έκβαση της μάχης στήνονταν τρόπαια και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Τα τρόπαια αποτελούνταν συνήθως από τα όπλα, τις ασπίδες, τα κράνη και άλλα αντικείμενα που εγκατέλειπαν οι ηττημένοι στο πεδίο της μάχης. Συχνά αφιερώνονταν με επιγραφή σε κάποια θεότητα και γι' αυτόν τον λόγο θεωρούνταν ιερά και απαραβίαστα.

ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα: Ο ρήτορας αναφέρεται στη γνωστή εκστρατεία του Δαρείου εναντίον της Ελλάδας και στη μάχη του Μαραθώνα που διεξήχθη το 490 π.Χ.

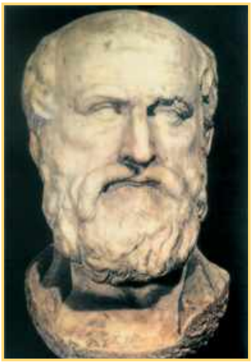

Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Λυσία (4ος αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νεαπόλεως της Ιταλίας)

Ερωτήσεις

1. Ποιες προϋποθέσεις συντέλεσαν ώστε οι πρόγονοι και οι πατέρες των νεκρών να κληροδοτήσουν στις επόμενες γενιές πράξεις θαυμαστές και αείμνηστες;

2. Με ποιο σχέδιο επιτέθηκαν οι Πέρσες στην Ελλάδα;

3. Γιατί η Αθήνα θεωρήθηκε από τους Πέρσες πόλη-κλειδί για τα σχέδιά τους στην Ευρώπη, σύμφωνα με το κείμενο;

4. Λαμβάνοντας υπόψη όσα εκθέτει ο Πολύβιος στο κείμενο της Ενότητας 3 για το καθήκον του ιστορικού, να εξετάσετε κατά πόσο ο συντάκτης του κειμένου σας υπέπεσε στο σφάλμα που επισημαίνει ο Πολύβιος. Να λάβετε υπόψη στις παρατηρήσεις σας τον σκοπό που υπηρετούσε το κείμενο που μελετήσατε.

5. Να αναζητήσετε ιστορικά γεγονότα από την αρχαία, τη βυζαντινή και τη σύγχρονη ελληνική ιστορία για τα οποία θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι η αντίσταση που πρόβαλαν οι Έλληνες σε εισβολείς λειτούργησε ευεργετικά για την άμυνα της Ευρώπης.

Η Αθηνά Πρόμαχος (χάλκινο αναθηματικό αγαλμάτιο, 480-470 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·115

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

φρονέω, φρονῶ [= σκέφτομαι, είμαι συνετός, σκοπεύω να...]
< ουσ. *φρήν, φρενός*
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *φρονοῦντες*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*φρενῶ* [= συνετίζω] *φρενιτιῶ* *φρενιτιώδης* *τὸ φρόντισμα*	*αἱ φρένες* (πληθ.) *φρόνιμος* *ἡ φροντίς* (-ίδα) *φροντίζω* *φρονῶ* *ἡ φρενῖτις* (-ιδα) [= η παραφροσύνη] *τὸ φροντιστήριον* (-ο) *ἡ φρόνησις* (-η) *τὸ φρόνημα* *φρονηματίζω*	φρόνιμα (επίρρ.) φρονιμάδα φρονιμίτης
σύνθετα	*ἡ εὐφρόνη* [= η νύχτα] *τὸ σωφρόνισμα* *φρενόπληκτος* [= παράφρων]	*φρενήρης* *φρενοβλαβής* *ἀλλόφρων* *ἄφρων* *εὐφραίνω* *ἐχέφρων* *ὁμόφρων* *μεγαλόφρων* *μετριόφρων* *παράφρων* *περιφρονῶ* *ἡ περιφρόνησις* (-η) *ὁ σώφρων* *ὁ σωφρονισμός* *ἡ σωφροσύνη* *ὑψηλόφρων* *φιλόφρων* *ἡ φιλοφρόνησις* (-η)	αβροφροσύνη [= ευγενική συμπεριφορά] γενναιοφροσύνη εθνικόφρων νομιμόφρων φρενοκομείο φρενοπαθής

Ασκήσεις

1. Να γράψετε μία πρόταση στη ν.ε. με καθεμιά από τις λέξεις: *αβροφροσύνη, γενναιόφρων, φιλοφρόνηση, φρόνηση.*

2. Να γράψετε νοηματικώς αποδεκτές φράσεις συνδυάζοντας λέξεις από τις δύο στήλες:

Α΄	Β΄
σωφρονιστικός	φιλοφρονήσεις
φρενήρης	ίδρυμα
ανταλλάσσω	υψηλό
φρόνημα	πορεία

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·116

3. Να βρείτε από τα απλά ομόρριζα του Λεξιλογικού Πίνακα λέξεις της α.ε. συνώνυμες των παρακάτω:

συμβουλεύω	________________	ηθικό	________________
συνετός, λογικός	________________	πιστεύω	________________
μεριμνώ, προσέχω	________________	σύνεση	________________

Β2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να χαρακτηρίσετε το α΄ συνθετικό τους σύμφωνα με το παράδειγμα:

σύνθετη λέξη	α΄ συνθετικό	το α΄ συνθετικό είναι
εὔφρων	*εὖ*	άκλιτη λέξη, επίρρημα
ἐχέφρων		
μετριόφρων		
φρενοβλαβής		
φρενόπληκτος		
παράφρων		
ὑψηλόφρων		

2. Να σχηματίσετε παρασύνθετα ρήματα από τα σύνθετα επίθετα του Λεξιλογικού Πίνακα που δίνονται σύμφωνα με το παράδειγμα:

σύνθετο επίθετο	παρασύνθετα ρήματα
σώφρων	*σωφρονέω, σωφρονῶ*
ἀλλόφρων	
ὁμόφρων	
μετριόφρων	
ὑψηλόφρων	
μεγαλόφρων	

3. Να βρείτε με τη βοήθεια των λεξικών σας την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των παρακάτω λέξεων της α.ε.: *λευκός, πικρός, τρόπαιον*.

Γ1. Γραμματική

1. Ευκτική μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Οι τύποι ***ποιήσαιντο*** και ***καταστρέψαιντο*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι ευκτικής μέσης φωνής.

Όπως και στην ενεργητική φωνή, θεματικά φωνήεντα της ευκτικής είναι το *-οι-* για τον ενεστώτα και τον μέλλοντα και το *-αι-* για τον αόριστο.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·117

α. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής

Στον αριστερό πίνακα του σχήματος δίνεται η κλίση της ευκτικής ενεστώτα μέσης φωνής.

Ο μέλλοντας έχει ακριβώς τις ίδιες καταλήξεις με τον ενεστώτα (με την προσθήκη του χαρακτηριστικού *-σ-* πριν από τις καταλήξεις).

Ο αόριστος διαφοροποιείται από τον μέλλοντα ως προς τη χαρακτηριστική δίφθογγο, που είναι *-αι-* αντί για *-οι-*.

❖ **Να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους που λείπουν από τους πίνακες:**

Ευκτική ενεστώτα		**Ευκτική μέλλοντα**		**Ευκτική αορίστου**
*πιστευ-**οίμην***	→	*πιστευ-**σ**-.........*	→	*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οιο***		*πιστευ-**σ**-.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οιτο***		*πιστευ-**σ**-.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστευ-**οίμεθα***		*πιστευ-**σ**-.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οισθε***		*πιστευ-**σ**-.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οιντο***		*πιστευ-**σ**-.........*		*πιστευ-...-.........*

Παρατηρήσεις

1. Η ευκτική, όπως και η υποτακτική, αορίστου δεν παίρνει αύξηση (είτε χρονική είτε συλλαβική).

2. Για τον σχηματισμό και την κλίση της ευκτικής μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων χρησιμοποιούμε τις ίδιες καταλήξεις με τα φωνηεντόληκτα ρήματα, αλλά το θέμα των ρημάτων αυτών μεταβάλλεται, όπως και στην οριστική των ίδιων χρόνων.

π.χ. *φυλάττομαι* → *φυλαξοίμην* - *φυλαξαίμην*, *τρίβομαι* → *τριψοίμην* - *τριψαίμην*, *ψεύδομαι* → *ψευσοίμην* - *ψευσαίμην*.

β. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής παρακειμένου μέσης φωνής

Η ευκτική του παρακειμένου στη μέση φωνή σχηματίζεται περιφραστικά **από τη μετοχή παρακειμένου μέσης φωνής του ρήματος και την ευκτική ενεστώτα του ρ. *εἰμί*.**

❖ **Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί:**

Κλίση ευκτικής παρακειμένου μ.φ.

λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον	______________	*λελυμένοι, λελυμέναι, λελυμένα*	______________
» » »	______________	» » »	______________
» » »	______________	» » »	______________

2. Ευκτική μέλλοντα ρ. *εἰμί*

Όπως διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη, η οριστική μέλλοντα του ρ. *εἰμὶ* είναι *ἔσομαι* και κλίνεται όπως η οριστική μέλλοντα μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων (πλην του γ′ εν. *ἔσται*). Κατά ανάλογο τρόπο σχηματίζεται και κλίνεται η ευκτική μέλλοντα του ρήματος αυτού.

❖ **Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί:**

α′ εν. ***ἐσοίμην***	α′ πληθ. ______________
β′ εν. ______________	β′ πληθ. ______________
γ′ εν. ______________	γ′ πληθ. ______________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·118

Γ2. Σύνταξη

Ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί προσδιορίζουν ονοματικούς όρους σε μια επαυξημένη πρόταση συμφωνώντας με αυτούς στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση.

επιθετικός

- ✓ Προσδίδει μια **μόνιμη ιδιότητα** στον όρο τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ Συνήθως είναι **έναρθρος**. Καταχρηστικά λογίζεται ως επιθετικός προσδιορισμός οτιδήποτε βρίσκεται ανάμεσα σε ένα άρθρο και το ουσιαστικό που αυτό συνοδεύει, π.χ. *οἱ κάτω θεοί*.
- ✓ Ως επιθετικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται: επίθετα, επιθετικές μετοχές, αντωνυμίες και αριθμητικά.

π.χ. *Εἶχον δὲ πάντες κράνη χαλκᾶ καὶ χιτῶνας φοινικοῦς* (= κατακόκκινους). (επίθετα)
Λύσανδρος τὰ ὑπάρχοντα χρήματα Κύρῳ ἀπέδωκεν. (επιθετική μετοχή)
Ἡ δὲ ἄλλη φάλαγξ ἐν τῷ δεξιῷ ἦν. (αντωνυμία)
Ὁ Ἀσωπὸς δύο μὲν παῖδας εἶχεν, εἴκοσι δὲ θυγατέρας. (αριθμητικά)
Ὁ ἐνθάδε σύλλογος ἀρχὴ γενήσεται τοῖς Ἕλλησιν τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλίας. (επίρρημα και εμπρόθετη φράση που περιέχονται μεταξύ άρθρου και ουσιαστικού)

κατηγορηματικός

- ✓ Προσδίδει μια **παροδική ιδιότητα** στον όρο τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ **Δεν έχει άρθρο**, ενώ το ουσιαστικό που προσδιορίζεται από αυτόν συνήθως έχει (π.χ. *Τέμνω τὸ δένδρον τῷ πελέκει ὀξεῖ*).
- ✓ Τα επίθετα *πᾶς, ἅπας, ὅλος, ἄκρος, μέσος, ἔσχατος, μόνος* και οι αντωνυμίες *αὐτός* και *ἕκαστος*, όταν δε συνοδεύονται από άρθρο, λειτουργούν ως κατηγορηματικοί προσδιορισμοί (**Αν συνοδεύονται από άρθρο, εκλαμβάνονται ως επιθετικοί προσδιορισμοί**).

π.χ. *Ἡ τῶν ἡγεμόνων ἀδικία ὅλην τὴν πόλιν βλάπτει.*

παράθεση

- ✓ Προσδίδει **ένα ήδη γνωστό κύριο γνώρισμα** στον όρο (συνήθως ουσιαστικό) τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ Βρίσκεται συνήθως **μετά τον όρο τον οποίο προσδιορίζει.**
- ✓ Συνήθως είναι **ουσιαστικό**. Σπανιότερα ουσιαστικοποιημένο επίθετο, επιθετική μετοχή ή αναφορική πρόταση.

π.χ. *Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, τῆς θυγατρός, λαμπρὸν ἱερὸν ἐν Ἐλευσῖνι ἦν.*

επεξήγηση

- ✓ Διασαφηνίζει τη σημασία του όρου (συνήθως ουσιαστικού) τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ Βρίσκεται συνήθως **μετά τον όρο τον οποίο προσδιορίζει**.
- ✓ Συνήθως είναι **ουσιαστικό**. Σπανιότερα αντωνυμία ή και δευτερεύουσα πρόταση.

π.χ. *Μεγίστου κακοῦ ἀπηλλάγησαν, πονηρίας.*

Ασκήσεις

1. α. Να κλίνετε την ευκτική μέλλοντα και αορίστου των ρημάτων *δέχομαι, ἅπτομαι, ψεύδομαι, λούομαι*. β. Να κλίνετε την ευκτική παρακειμένου των ρημάτων *βουλεύομαι, κρύπτομαι*.

2. Να μεταφέρετε τους τύπους ευκτικής που σας δίνονται στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού και να δηλώσετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκεται ο κάθε τύπος:

παιδευσαίμεθα		καταψηφίσαισθε	
στρατοπεδεύσοιντο		κεχαρισμένον εἴη	
καταγεγραμμένοι εἴητε		πυνθανοίμην	
τρέφοιο		μετασκευασοίμην	
δεδιωγμένοι εἶεν		νομίσαιτο	

3. Να βρείτε τους τύπους υποτακτικής και ευκτικής μέσης φωνής που υπάρχουν στο κείμενο που ακολουθεί και να τους μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο των άλλων χρόνων:

Βασιλεὺς μέντοι τὰς σπονδὰς λέλυκε καὶ φυλάττεται ἡμᾶς ὡς πολεμίους. Φυλαξώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς τοὺς βαρβάρους. Οὕτω εἰς τὸ ἑξῆς πορευσόμεθα διὰ πολεμίας τῆς χώρας, ἀλλ' ἀσφαλεῖς ἐσόμεθα καὶ διαπραξόμεθα (= θα κατορθώσουμε) *εἰς Ἑλλάδα ἐλθεῖν. Εἰ δὲ καθ' ἡμέραν πορευοίμεθα πλεῖον* (= περισσότερο), *ἀπαλλαξαίμεθα ἂν πολὺ τοῦ στρατεύματος.*

4. Να γράψετε στη στήλη Β′ το α′ ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα του ρήματος από το οποίο προέρχονται οι τύποι ευκτικής που δίνονται στη στήλη Α′:

Α′	Β′
συνηθροισμένοι εἶεν	
πολιτευσαίμην	
τρίψοισθε	
ταράσσοιτο	
ἀναπεπαυμένοι εἴημεν	
ἐγκαλύψαιο	

5. Να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς στις παρακάτω προτάσεις:

α. *Ἀείμνηστα καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὑτῶν ἀρετὴν κατέλιπον.*
β. *Μόνοι ὑπὲρ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν.*
γ. *Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει.*

6. Να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς στις παρακάτω προτάσεις:

α. *Καλῶς σὺ ἂν ἐρήμης γῆς ἄρχοις μόνος.*
β. *Παρ' Ὁμήρῳ θαυμάζομεν τοὺς ἥρωας, Ὀδυσσέα καὶ Ἀχιλλέα.*
γ. *Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Ἀθηναίων.*
δ. *Ἄλλων μὲν γὰρ ἄλλαι χῶραι καρπῶν τε καὶ τόκων εὔφοροί εἰσιν.*
ε. *Ὅθεν καὶ ἐζήλουν πολλοὶ ἄνδρες ἀγαθοὶ γίγνεσθαι κατὰ πόλεμον.*
στ. *Κλεόκριτος, ὁ τῶν μυστῶν κῆρυξ, κατασιωπησάμενος* (= αφού επέβαλε σιωπή) *ἔλεξεν.*

Τὰ ἁμαρτήματά σου πειρῶ μὴ λόγοις ἐπικαλύπτειν,
ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχοις.

Στοβαῖος, *Ἀνθολόγιον* 3.13.53

Να προσπαθείς όχι να συγκαλύπτεις τα σφάλματά σου με λόγια αλλά να τα διορθώνεις με έλεγχο.

Η οικογένεια του Δαρείου ικετεύει τον Αλέξανδρο (γκραβούρα του 15ου αι., Εθνική Βιβλιοθήκη, Παρίσι)

Μεγαλόψυχη στάση

Α. Κείμενο

Γραμμένη στην τελική της μορφή το 300 μ.Χ. βάσει πηγών που φτάνουν μέχρι και στην πρώιμη ελληνιστική εποχή, η *Μυθιστορία του Αλεξάνδρου*, ιστορικό έργο άγνωστου δημιουργού που αποδίδεται ψευδώς στον Καλλισθένη, δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον τόσο λόγω της αξίας της ως ιστορικής πηγής όσο για την επίδραση που άσκησε στις φιλολογίες διαφόρων λαών με τις αμέτρητες μεταφράσεις και διασκευές που γνώρισε. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε ο Αλέξανδρος ανακοινώνει με επιστολή του στα γυναικεία μέλη της περσικής βασιλικής οικογένειας τον θάνατο του Δαρείου Γ′.

Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατείρᾳ καὶ Ῥοδῷ καὶ Ῥωξάνῃ τῇ ἐμῇ γυναικὶ χαίρειν. Ἀντιταξάμενον ἡμῖν Δαρεῖον οὐκ ἠμυνάμεθα, εἰ μὴ τοὐναντίον, ηὐχόμην γὰρ ἐγὼ ζῶντα ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκῆπτρα ἔχειν· ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ τοῦτον κατέλαβον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ, ὃν ἐλεήσας τῇ ἐμαυτοῦ χλαμύδι περιέστειλα. Ἐπυθόμην δὲ παρ’ αὐτοῦ τι ἀκοῦσαι περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ. Ὁ δέ μοι εἶπεν· «παρακαταθήκην ἔχε τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην καὶ συμβιώσει σοι». [...] Τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ ἠμυνάμην ἀξιοπρεπῶς [...]. Προσέταξα δὲ ἡρῷον αὐτῷ γενέσθαι παρὰ τοὺς πατρῴους αὐτῷ ἥρωας· καὶ ὑμεῖς δὲ τῆς λύπης αὐτοῦ παύσασθε· ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀποκαταστήσω εἰς τὰ ἴδια βασίλεια [...]. Κατὰ γοῦν τὰς διατάξεις Δαρείου Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα σύνθρονόν μου εἶναι βούλομαι, ἐὰν δὲ καὶ ὑμεῖς μοι συμπνεύσητε, προσκυνεῖσθαι αὐτὴν ὡς Ἀλεξάνδρου γυναῖκα βούλομαι καὶ κελεύω. Ἔρρωσθε.

Ψευδο-Καλλισθένης, *Μυθιστορία Ἀλεξάνδρου*, Παραλλαγή γ, 22

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·143

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ι. Παράλληλα κείμενα

Ενότητα 1

Ο Πλούταρχος στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφει πώς αντέδρασαν οι γονείς του Παυσανία, όταν αποκαλύφθηκε ότι ο γιος τους είχε επικοινωνία με τον Πέρση βασιλιά και ήταν έτοιμος να προδώσει τη χώρα του.

Περσῶν τὴν Ἑλλάδα λεηλατούντων Παυσανίας ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγὸς πεντακόσια χρυσοῦ τάλαντα παρὰ Ξέρξου λαβὼν ἔμελλε προδιδόναι τὴν Σπάρτην. Φωραθέντος δὲ τούτου Ἀγησίλαος ὁ πατὴρ μέχρι τοῦ ναοῦ τῆς Χαλκιοίκου συνεδίωξεν Ἀθηνᾶς καὶ τὰς θύρας τοῦ τεμένους πλίνθῳ φράξας λιμῷ ἀπέκτεινεν· ἡ δὲ μήτηρ καὶ ἄταφον ἔρριψεν· ὡς Χρύσερμος ἐν δευτέρῳ Ἱστορικῶν.

Πλούταρχος, *Συναγωγὴ ἱστοριῶν παραλλήλων ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν* 308 B

Γλωσσικά σχόλια

ἔμελλε προδιδόναι (απαρ. ενεστ. ρ. *προδίδωμι*)	σκόπευε να προδώσει
φωραθέντος (μτχ. παθ. αορ. ρ. *φωράομαι, φωρῶμαι*) *δὲ τούτου*	όταν αυτός αποκαλύφθηκε
πλίνθῳ φράξας	αφού έφραξε με πέτρες
ὡς Χρύσερμος	όπως (ιστορεί) ο Χρύσερμος

Ερωτήσεις

1. Πώς αντέδρασαν οι γονείς του Παυσανία, όταν κατάλαβαν ότι ο γιος τους θα πρόδιδε την πόλη του;

2. Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας, ο κοινός θεματικός άξονας ανάμεσα στο παραπάνω απόσπασμα και το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 2

Ο Πολύαινος παραθέτει στα παρακάτω αποσπάσματα δύο περιπτώσεις κατά τις οποίες φάνηκε η εξυπνάδα και η στρατηγική δεινότητα του Θεμιστοκλή.

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Τοῦ θεοῦ χρήσαντος τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς οἱ μὲν ἄλλοι Ἀθηναῖοι τειχίζειν τὴν ἀκρόπολιν ἠγόρευον, Θεμιστοκλῆς δὲ ἐς τὰς τριήρεις ἐμβαίνειν, ὡς ταύτας οὔσας τὸ ξύλινον τεῖχος τῶν Ἀθηναίων. Ἐπείσθησαν, ἐνέβησαν, ἐναυμάχησαν, ἐνίκησαν.

Πολύαινος, *Στρατηγήματα* 1.30.2

Γλωσσικά σχόλια

τοῦ θεοῦ χρήσαντος	όταν ο θεός (Απόλλωνας) έδωσε χρησμό
Τριτογενεῖ	στην Αθηνά (Τριτογένεια ή Τριτογενὴς είναι προσωνύμιο της Αθηνάς)
εὐρύοπα	αυτός που βλέπει σε μεγάλη έκταση, ο παντεπόπτης (επίθετο του Δία)
ἠγόρευον	έλεγαν, πρότειναν
ὡς ταύτας οὔσας	επειδή αυτές (δηλ. οι τριήρεις) ήταν
ἐνέβησαν (οριστ. αορ. β΄ ρ. *ἐμβαίνω*)	επιβιβάστηκαν

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·145

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Θεμιστοκλῆς ἐναυλόχει περὶ Σαλαμῖνα· τοῖς Ἕλλησιν ἐδόκει φεύγειν, Θεμιστοκλεῖ ναυμαχεῖν ἐν στενῇ θαλάσσῃ. Ὡς δὲ μένειν οὐκ ἔπειθεν, ἦν αὐτῷ Σίκιννος εὐνοῦχος παιδαγωγὸς τοῖν παίδοιν, νύκτωρ τὸν Σίκιννον τοῦτον ὡς βασιλέα πέμπει μηνύσοντα κατ᾽ εὔνοιαν δὴ ὅτι ἀποδιδράσκει τὸ Ἑλληνικόν· ἀλλὰ ναυμάχει. Πείθεται βασιλεὺς καὶ ναυμαχεῖ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν τριήρων συνέτριψεν ἡ στενὴ θάλασσα· οἱ δὲ Ἕλληνες ἄκοντες ἐνίκησαν τῇ σοφίᾳ τοῦ στρατηγοῦ.

Πολύαινος, *Στρατηγήματα* 1.30.3

Γλωσσικά σχόλια

ἐναυλόχει (οριστ. παρατ. ρ. *ναυλοχέω, ναυλοχῶ*)	παρέμενε στο λιμάνι, ενέδρευε
ἐδόκει	φαινόταν καλό να
ὡς δὲ μένειν οὐκ ἔπειθεν	καθώς δεν τους έπειθε να μείνουν
τοῖν παίδοιν	των δύο παιδιών του
ὡς βασιλέα πέμπει μηνύσοντα	στέλνει στον βασιλιά, για να μηνύσει
κατ᾽ εὔνοιαν	λόγω συμπάθειας, ευμένειας
ἀποδιδράσκει	δραπετεύει, φεύγει
ναυμάχει (β΄ εν. προστ. ενεστ. ρ. *ναυμαχέω, ναυμαχῶ*)	να ναυμαχήσεις
ἄκοντες	παρά τη θέλησή τους

Ερωτήσεις

1. Ποιες ερμηνείες δόθηκαν στον χρησμό για το «ξύλινο τείχος» και από ποιους;

2. Να συγκρίνετε τις πληροφορίες τις οποίες παρέχουν το δεύτερο παράλληλο κείμενο και το κείμενο της Ενότητας. Ποιο από τα δύο κείμενα θεωρείτε πιο περιεκτικό και γιατί;

Ενότητα 3

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Η Άννα Κομνηνή (1083-1153/4), κόρη του αυτοκράτορα του Βυζαντίου Αλέξιου Α′ Κομνηνού, έγραψε σε δεκαπέντε βιβλία το ιστορικό έργο της *Ἀλεξιάς*. Στο έργο αυτό πρωταγωνιστικό ρόλο έχει ο πατέρας της και περιγράφονται τα γεγονότα της περιόδου 1069-1148. Στο παρακάτω απόσπασμα η συγγραφέας εκφράζει τις απόψεις της σχετικά με το χρέος του ιστοριογράφου.

Ὅταν γάρ τις τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ, ἐπιλαθέσθαι χρὴ εὐνοίας καὶ μίσους καὶ πολλάκις κοσμεῖν τοὺς ἐχθροὺς τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δὲ ἐλέγχειν τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι τοῦθ᾽ ὑποδεικνύωσι. Διόπερ οὔτε τῶν φίλων καθάπτεσθαι οὔτε τοὺς ἐχθροὺς ἐπαινεῖν ὀκνητέον.

Ἄννα Κομνηνή, *Ἀλεξιάς*, Πρόλογος 2.3

Μετάφραση

Όντως, όταν κανείς αναλαμβάνει το έργο του ιστοριογράφου, οφείλει να ξεχάσει την αγάπη και το μίσος: συχνά πρέπει να στολίζει τους εχθρούς του με τους μεγαλύτερους επαίνους, όταν τα γεγονότα το επιβάλλουν, κι επίσης να ελέγχει τους πιο αγαπητούς, όταν αυτό υποδεικνύουν οι λανθασμένες πράξεις τους. Γι᾽ αυτό ακριβώς δεν πρέπει να διστάζει ούτε τους φίλους να κατηγορεί ούτε και τους εχθρούς να εγκωμιάζει.

(μτφρ. Α. Σιδέρη)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Προκόπιος (490/507 - περ. 562) έγραψε σε οκτώ βιβλία το ιστορικό έργο του *Ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι*, το οποίο αποτελεί την κυριότερη πηγή για την ιστορία της εποχής. Στο παρακάτω απόσπασμα ο συγγραφέας εκθέτει τις απόψεις του για το χρέος του ιστοριογράφου.

Πρέπειν τε ἡγεῖτο ῥητορικῇ μὲν δεινότητα, ποιητικῇ δὲ μυθοποιΐαν, ξυγγραφῇ δὲ ἀλήθειαν. Ταῦτά τοι οὐδὲ του τῶν οἱ ἐς ἄγαν ἐπιτηδείων τὰ μοχθηρὰ ἀπεκρύψατο, ἀλλὰ τὰ πᾶσι ξυνενεχθέντα ἕκαστα ἀκριβολογούμενος ξυνεγράψατο, εἴτε εὖ εἴτε πη ἄλλη αὐτοῖς εἰργάσθαι ξυνέβη.

Προκόπιος, *Ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι* 1.1.4-5

Μετάφραση

Και πιστεύει ότι, όπως η ευστροφία είναι απαραίτητη στη ρητορική και η μυθοπλασία στην ποίηση, έτσι ακριβώς απαιτείται και η αλήθεια για την ιστορική συγγραφή. Γι' αυτό, με βάση αυτή την αρχή, δεν απέκρυψε τα σφάλματα και τις αποτυχίες ακόμα και των πιο οικείων του, αλλά έγραψε τα πάντα με κάθε ακρίβεια, όπως πράγματι έγιναν, είτε καλά είτε κακά.

(μτφρ. Π. Ροδάκης)

Τρίτο παράλληλο κείμενο

Ο Λουκιανός στο παρακάτω απόσπασμα από το έργο του *Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν* εκφράζει την άποψή του σχετικά με τις αρετές που πρέπει να διαθέτει ένας ιστορικός.

Τοιοῦτος οὖν μοι ὁ συγγραφεὺς ἔστω – ἄφοβος, ἀδέκαστος, ἐλεύθερος, παρρησίας καὶ ἀληθείας φίλος, ὡς ὁ κωμικός φησι, τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκάφην δὲ σκάφην ὀνομάσων, οὐ μίσει οὐδὲ φιλίᾳ τι νέμων οὐδὲ φειδόμενος ἢ ἐλεῶν ἢ αἰσχυνόμενος ἢ δυσωπούμενος, ἴσος δικαστής, εὔνους ἅπασιν ἄχρι τοῦ μὴ θατέρῳ τι ἀπονεῖμαι πλεῖον τοῦ δέοντος, ξένος ἐν τοῖς βιβλίοις καὶ ἄπολις, αὐτόνομος, ἀβασίλευτος, οὐ τί τῷδε ἢ τῷδε δόξει λογιζόμενος, ἀλλὰ τί πέπρακται λέγων.

Λουκιανός, *Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν* 41

Γλωσσικά σχόλια

μοι	κατά τη γνώμη μου
ἔστω (γ΄ εν. προστ. ενεστ. ρ. *εἰμί*)	να είναι
ἀδέκαστος	αδωροδόκητος, αμερόληπτος
παρρησία	η ελευθερία του λόγου
ὀνομάσων	λέγοντας
οὐ νέμων	χωρίς να χειρίζεται, εκμεταλλεύεται, εκτιμά
μίσει	εξαιτίας μίσους
οὐδὲ φειδόμενος	χωρίς να λυπάται
(*οὐδὲ*) *δυσωπούμενος*	χωρίς να πτοείται, να δειλιάζει
εὔνους ἅπασιν	καλοπροαίρετος με όλους
ἄχρι τοῦ μὴ θατέρῳ τι ἀπονεῖμαι (απαρ. αορ. ρ. *ἀπονέμω*) *πλεῖον τοῦ δέοντος*	μέχρι το σημείο να μην παραχωρεί σε κάποιον περισσότερα από όσα πρέπει
ξένος ἐν τοῖς βιβλίοις καὶ ἄπολις	ξένος και χωρίς πατρίδα στα βιβλία του
οὐ τί τῷδε ἢ τῷδε δόξει (οριστ. μέλλ. ρ. *δοκεῖ*) *λογιζόμενος*	χωρίς να σκέφτεται τι εντύπωση θα σχηματίσει ο ένας ή ο άλλος
τί πέπρακται (οριστ. παρακ. ρ. *πράττομαι*) *λέγων*	λέγοντας, παραθέτοντας τι έχει γίνει

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·147

Ερωτήσεις

1. Ποιο είναι το χρέος του ιστορικού σύμφωνα με την Άννα Κομνηνή και τον Προκόπιο;
2. Ποιες αρετές πρέπει να διαθέτει ο ιστορικός σύμφωνα με τον Λουκιανό;
3. Ποια κοινά σημεία παρουσιάζουν οι απόψεις που διατυπώνονται στα παράλληλα κείμενα και στο κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 4

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Φώτιος στη *Βιβλιοθήκη* του έχει διασώσει περιληπτικά ένα έργο του Αντωνίου Διογένη, το οποίο πραγματευόταν τις ταξιδιωτικές περιπέτειες του Δεινία και του γιου του στη Μαύρη Θάλασσα. Ο Δεινίας ταξιδεύει στις αρκτικές περιοχές, περνά τον Βορρά και φτάνει στο φεγγάρι. Ο Φώτιος όλα αυτά τα θεωρεί «*ἄπιστα*».

Καὶ ἕτερα δὲ ἀπαγγέλλει ἰδεῖν ὅμοια, καὶ ἀνθρώπους δὲ ἰδεῖν καὶ ἕτερά τινα τερατεύεται, ἃ μηδεὶς μήτε ἰδεῖν ἔφη μήτε ἀκοῦσαι, ἀλλὰ μηδὲ φαντασίαις ἀνετυπώσατο. Καὶ τὸ πάντων ἀπιστότατον, ὅτι πορευόμενοι πρὸς Βορρᾶν ἐπὶ σελήνην, ὡς ἐπί τινα γῆν καθαρωτάτην, πλησίον ἐγένοντο, ἐκεῖ τε γενόμενοι ἴδοιεν ἃ εἰκὸς ἦν ἰδεῖν τὸν τοιαύτην ὑπερβολὴν πλασμάτων προαναπλάσαντα.

Φώτιος, *Βιβλιοθήκη* 166.111a

Γλωσσικά σχόλια

ἀπαγγέλλει	αφηγείται, αναφέρει
τερατεύεται	διηγείται τερατώδη, απίστευτα πράγματα
ἔφη (οριστ. παρατ. ρ. *φημί*)	είπε, ισχυρίστηκε
φαντασίαις ἀνετυπώσατο	σχεδίασε με τη φαντασία, φαντάστηκε
ἃ εἰκὸς ἦν ἰδεῖν (απαρ. αορ. β´ ρ. *ὁράω, ὁρῶ*)	όσα ήταν εύλογο να δει
τὸν τοιαύτην ὑπερβολὴν πλασμάτων προαναπλάσαντα	αυτός που έπλασε, δημιούργησε με τη φαντασία του τέτοια εξωφρενικά πλάσματα

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Λουκιανός παραθέτει στο παρακάτω απόσπασμα τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν ύστερα από ενδελεχή παρατήρηση οι Αιθίοπες σχετικά με την προέλευση του φωτός της Σελήνης. ´Ετσι, καταδεικνύεται ότι, παράλληλα με τη φανταστική εικόνα που συντηρούσαν η λογοτεχνία και ο μύθος, οι αρχαίοι ´Ελληνες γνώριζαν και την επιστημονική εξήγηση πολλών φυσικών φαινομένων.

Ἰδόντες ὦν πρῶτα τὴν σεληναίην οὐκ ἐς πάμπαν ὁμοίην φαινομένην, ἀλλὰ πολυειδέα τε γιγνομένην καὶ ἐν ἄλλοτε ἄλλῃ μορφῇ τρεπομένην, ἐδόκεεν αὐτέοισιν τὸ χρῆμα θωύματος καὶ ἀπορίης ἄξιον. Ἔνθεν δὲ ζητέοντες εὗρον τουτέων τὴν αἰτίην, ὅτι οὐκ ἴδιον τῇ σεληναίῃ τὸ φέγγος, ἀλλά οἱ παρ' ἠελίου ἔρχεται.

Λουκιανός, *Περὶ τῆς ἀστρολογίης* 3

Γλωσσικά σχόλια

οὐκ ἐς πάμπαν ὁμοίην φαινομένην	ότι δεν είχε συνέχεια την ίδια μορφή
πολυειδέα	πολύμορφη, ποικίλη
ἐδόκεεν αὐτέοισιν	φαινόταν σε αυτούς
τὸ χρῆμα θωύματος καὶ ἀπορίης ἄξιον	πράγμα αξιοθαύμαστο και αξιοπερίεργο
ἔνθεν	έτσι, μετά από αυτό
ζητέοντες	αναζητώντας
ὅτι οὐκ ἴδιον τῇ σεληναίῃ τὸ φέγγος	ότι η λαμπρότητα δεν είναι της Σελήνης (το φως δεν πηγάζει από τη Σελήνη)
ἀλλά οἱ παρ' ἡελίου ἔρχεται	αλλά έρχεται σε αυτήν από τον Ἡλιο

Ερωτήσεις

1. Πώς αντιμετωπίζει ο Φώτιος τα λεγόμενα του Αντωνίου Διογένη; Με ποιον από τους δύο θα συμφωνούσε ο Λουκιανός, κατά την άποψή σας;

2. Ο Λουκιανός είναι ο συγγραφέας τόσο του δεύτερου αποσπάσματος όσο και του κειμένου της Ενότητας. Ωστόσο, παρατηρούμε διαφορετική προσέγγιση του θέματος στα δύο κείμενα. Τι είναι αυτό που διαφοροποιεί τα δύο κείμενα, κατά τη γνώμη σας;

Ενότητα 5

Στο παρακάτω απόσπασμα εκθειάζεται η ελεημοσύνη, γιατί μας φέρνει πιο κοντά στον Θεό.

Ὁ Χριστὸς πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοὺς πτωχοὺς ὡς ἀδελφοὺς τοῦ ἡμετέρου Δημιουργοῦ καὶ κριτοῦ ἐλεήσωμεν. Καὶ τί τῆς φιλοπτωχίας τὸ κέρδος; Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος. Δηλοῖ δὲ τὴν τῆς κρίσεως ὀδύνας τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ πόνους ἐπιφέρουσαν. Ῥύσεται φῶς τοὺς φιλοπτώχους ὁ Κύριος. Χρεωστεῖ γὰρ αὐτοῖς φιλανθρωπίαν, ὡς αὐτὸς τὴν ἐλεημοσύνην παρ' αὐτοῖς δανεισάμενος· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σολομῶντος εἰπών· Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεόν.

Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, 27.196.29-38

Γλωσσικά σχόλια

πλούσιος ὢν	ενώ ήταν πλούσιος
ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ	σε μια δύσκολη περίσταση
ῥύσεται (οριστ. μέλλ. ρ. *ῥύομαι*)	θα λυτρώσει, θα σώσει, θα ελευθερώσει
δηλοῖ	φανερώνει, δηλώνει

Ερωτήσεις

1. Ποιο είναι το όφελος από την ελεημοσύνη, σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα;

2. Πώς αντιλαμβάνεστε την πνευματική και κοινωνική διάσταση της ελεημοσύνης με τη βοήθεια των αποσπασμάτων του Μεγάλου Αθανασίου και του Ιωάννου του Χρυσοστόμου;

3. Ποια μορφή θα έπαιρναν οι ανθρώπινες κοινωνίες, κατά τη γνώμη σας, αν τα μέλη τους χαρακτηρίζονταν από την αρετή της ελεημοσύνης;

Ενότητα 6

Στον παρακάτω διάλογο ο Λάχης και ο Νικίας εκφράζουν την πεποίθησή τους ότι ο Σωκράτης είναι ο μόνος ειδήμων στα θέματα της εκπαίδευσης των νέων.

ΛΑ.: *Σοφὸς γάρ τοι σὺ εἶ, ὦ Νικία. Ἀλλ' ὅμως ἐγὼ Λυσιμάχῳ τῷδε καὶ Μελησίᾳ συμβουλεύω σὲ μὲν καὶ ἐμὲ περὶ τῆς παιδείας τῶν νεανίσκων χαίρειν ἐᾶν, Σωκράτη δὲ τουτονί, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, μὴ ἀφιέναι· εἰ δὲ καὶ ἐμοὶ ἐν ἡλικίᾳ ἦσαν οἱ παῖδες, ταὐτὰ ἂν ταῦτ' ἐποίουν.*

ΝΙ.: *Ταῦτα μὲν κἀγὼ συγχωρῶ· ἐάνπερ ἐθέλῃ Σωκράτης τῶν μειρακίων ἐπιμελεῖσθαι, μηδένα ἄλλον ζητεῖν.*

Πλάτων, *Λάχης* 200 c

Γλωσσικά σχόλια

τοι	βέβαια
σὲ μὲν καὶ ἐμὲ περὶ τῆς παιδείας τῶν νεανίσκων χαίρειν ἐᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. *ἐάω, ἐῶ*)	να αφήσουν κατά μέρος κι εσένα και μένα σχετικά με την παιδεία των νέων
ὅπερ	πράγμα βέβαια το οποίο
Σωκράτη δὲ τουτονὶ μὴ ἀφιέναι (απαρ. ενεστ. ρ. *ἀφίημι*)	τον Σωκράτη όμως αυτόν εδώ να μην τον αφήσουν
ταὐτὰ ἂν ταῦτ' ἐποίουν	τα ίδια θα έκανα
ταῦτα μὲν κἀγὼ συγχωρῶ	κι εγώ συμφωνώ με αυτά
ἐάνπερ	αν βέβαια
τῶν μειρακίων ἐπιμελεῖσθαι	να φροντίσει για την παιδεία των νέων

Ερωτήσεις

1. Γιατί ο Λάχης και ο Νικίας θεωρούν ότι ο Σωκράτης είναι ο πλέον κατάλληλος για την εκπαίδευση των νέων;
2. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, είναι ο κοινός θεματικός άξονας ανάμεσα στο παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 7

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Ξενοφών περιγράφει τη συνάντηση του Σπαρτιάτη βασιλιά Αγησιλάου με τον Φαρνάβαζο, από την οποία αναδεικνύονται οι διαφορές ανάμεσα στον λιτό σπαρτιατικό τρόπο ζωής του Αγησιλάου και τον τρυφηλό τρόπο ζωής του Φαρνάβαζου.

Ἦν δέ τις Ἀπολλοφάνης Κυζικηνός, ὃς καὶ Φαρναβάζῳ ἐτύγχανεν ἐκ παλαιοῦ ξένος ὢν καὶ Ἀγησιλάῳ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐξενώθη. Οὗτος οὖν εἶπε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὡς οἴοιτο συναγαγεῖν αὐτῷ ἂν εἰς λόγους περὶ φιλίας Φαρνάβαζον. Ὡς δ' ἤκουσεν αὐτοῦ, σπονδὰς λαβὼν καὶ δεξιὰν παρῆν ἄγων τὸν Φαρνάβαζον εἰς συγκείμενον χωρίον, ἔνθα δὴ Ἀγησίλαος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τριάκοντα χαμαὶ ἐν πόᾳ τινὶ κατακείμενοι ἀνέμενον· ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἧκεν ἔχων στολὴν πολλοῦ χρυσοῦ ἀξίαν. Ὑποτιθέντων δὲ αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτά, ἐφ' ὧν καθίζουσιν οἱ Πέρσαι μαλακῶς, ᾐσχύνθη ἐντρυφῆσαι, ὁρῶν τοῦ Ἀγησιλάου τὴν φαυλότητα· κατεκλίθη οὖν καὶ αὐτὸς ὥσπερ εἶχε χαμαί. Καὶ πρῶτα μὲν ἀλλήλους χαίρειν προσεῖπαν, ἔπειτα τὴν δεξιὰν προτείναντος τοῦ Φαρναβάζου ἀντιπρούτεινε καὶ ὁ Ἀγησίλαος. Μετὰ δὲ τοῦτο ἦρξατο λόγου ὁ Φαρνάβαζος· καὶ γὰρ ἦν πρεσβύτερος.

Ξενοφῶν, *Ἑλληνικά* 4.1.29-31

Γλωσσικά σχόλια

Κυζικηνός	από την Κύζικο (στην Προποντίδα της Μ. Ασίας)
ξένος	φίλος από φιλοξενία
ἐξενώθη	έγινε φίλος
οἴοιτο (ευκτ. ενεστ. ρ. *οἴομαι*)	θεωρούσε, νόμιζε
συναγαγεῖν (απαρ. αορ. β΄ ρ. *συνάγω*) *αὐτῷ ἂν εἰς λόγους*	ότι θα μπορούσε να φέρει σε αυτόν για συνομιλίες
σπονδὰς λαβὼν καὶ δεξιάν	αφού έκαναν συμφωνία και χειραψία
παρῆν ἄγων	εμφανίστηκε οδηγώντας
εἰς συγκείμενον χωρίον	στον συμφωνημένο τόπο
ἔνθα	όπου
οἱ περὶ αὐτὸν τριάκοντα	τριάντα στρατιώτες που ήταν μαζί του
χαμαὶ ἐν πόᾳ τινὶ κατακείμενοι	καθισμένοι κάτω στο χορτάρι
ἧκεν ἔχων στολήν	είχε έρθει φορώντας ενδυμασία
ὑποτιθέντων (μτχ. ενεστ. ρ. *ὑποτίθημι*) *τῶν θεραπόντων*	αφού τοποθέτησαν κάτω οι υπηρέτες
ῥαπτά	κεντητά μαξιλάρια
ἐφ' ὧν	πάνω στα οποία
ᾐσχύνθη ἐντρυφῆσαι	ντράπηκε για τον τρυφηλό τρόπο ζωής του
τὴν φαυλότητα	την έλλειψη πολυτέλειας, την απλότητα
ἀλλήλους χαίρειν προσεῖπαν (οριστ. αορ. ρ. *προσαγορεύω*)	αντάλλαξαν χαιρετισμό
πρεσβύτερος	μεγαλύτερος στην ηλικία

Ερωτήσεις

1. Με βάση το παραπάνω απόσπασμα, πώς θα χαρακτηρίζατε τον Αγησίλαο; Με ποια μέθοδο ο Ξενοφών δίνει έμφαση σε αυτά τα χαρακτηριστικά του;
2. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, είναι ο κοινός θεματικός άξονας ανάμεσα στο παραπάνω απόσπασμα και το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 8

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Πλάτων διατυπώνει την άποψη ότι οι θεοί έπλασαν το ανθρώπινο γένος. Οι άνθρωποι στη συνέχεια ένιωσαν την ανάγκη να ιδρύσουν βωμούς για να τιμήσουν τους θεούς. Αρχικά ζούσαν διασκορπισμένοι, γρήγορα όμως κατάλαβαν ότι θα επιβίωναν μόνο αν οργανώνονταν σε πόλεις, κι έτσι άρχισε η εξέλιξη των πολιτειακών συστημάτων.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῴων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἱδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ηὕρετο. Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφὴν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής· πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὔπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική, ἐζήτουν δὴ ἁθροίζεσθαι καὶ σῴζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἁθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἑρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί.

Πλάτων, *Πρωταγόρας* 322 a-c

Γλωσσικά σχόλια

μετέσχε (οριστ. αορ. β΄ ρ. *μετέχω*)	μετείχε
διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῴων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν	εξαιτίας της συγγένειάς του με το θείο, μόνο αυτός από τα πλάσματα πίστεψε στους θεούς
φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο	εφηύρε γρήγορα έναρθρο λόγο και λέξεις
ἐσθῆτας	ρούχα, ενδύματα
ὑποδέσεις	υποδήματα
στρωμνάς	στρωσίδια, σκεπάσματα
σποράδην	διασκορπισμένοι
πανταχῇ	από κάθε άποψη
ἐνδεής	ελλιπής, ανεπαρκής
ὅτ'	όταν
ἅτε οὐκ ἔχοντες	επειδή πράγματι δεν κατείχαν
σκεδαννύμενοι διεφθείροντο	διασκορπίζονταν και αφανίζονταν
δείσας (μτχ. αορ. ρ. *δέδοικα, δέδια*)	επειδή φοβήθηκε
μὴ ἀπόλοιτο (ευκτ. αορ. β΄ ρ. *ἀπόλλυμαι*) *πᾶν*	μήπως αφανιστεί ολόκληρο
δίκην	δικαιοσύνη
ἵν' εἶεν (ευκτ. ενεστ. ρ. *εἰμί*)	για να είναι
πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί	μέσα πειθαρχίας για τις πόλεις και συνεκτικοί δεσμοί φιλίας για τους ανθρώπους

Ερωτήσεις

1. Ποια ήταν η σχέση ανθρώπου και θεού και για ποιο λόγο δημιουργήθηκαν οι πόλεις σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα;

2. Να συγκρίνετε τις θέσεις του Κριτία για τη γένεση του νόμου στο κείμενο της Ενότητας με τις αντίστοιχες απόψεις του Πρωταγόρα στο παράλληλο κείμενο.

Ενότητα 9

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Αιλιανός στο παρακάτω απόσπασμα αναφέρει την περίπτωση της Φερενίκης, η οποία επίσης προσπάθησε να παρακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Φερενίκη τὸν υἱὸν ἦγεν ἐς Ὀλύμπια ἀθλεῖν. Κωλυόντων δὲ αὐτὴν τῶν Ἑλλανοδικῶν τὸν ἀγῶνα θεάσασθαι, παρελθοῦσα ἐδικαιολογήσατο πατέρα μὲν Ὀλυμπιονίκην ἔχειν καὶ τρεῖς ἀδελφοὺς καὶ αὐτὴ παῖδα Ὀλυμπίων ἀγωνιστήν· καὶ ἐξενίκησε τὸν δῆμον καὶ τὸν εἴργοντα νόμον τῆς θέας τὰς γυναῖκας, καὶ ἐθεάσατο Ὀλύμπια.

Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 10.1

Γλωσσικά σχόλια

ἦγεν	έφερνε
κωλυόντων αὐτήν	επειδή την εμπόδιζαν
θεάσασθαι (απαρ. αορ. ρ. *θεάομαι, θεῶμαι*)	να δει
παρελθοῦσα ἐδικαιολογήσατο	αφού παρουσιάστηκε ενώπιον των αρχών, υπερασπίστηκε τον εαυτό της
ἐξενίκησε (οριστ. αορ. ρ. *ἐκνικάω, ἐκνικῶ*)	υπερνίκησε
τὸν εἴργοντα νόμον	τον νόμο που απέκλειε

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Το τόλμημα της Καλλιπάτειρας να παρακολουθήσει τους αγώνες στην Ολυμπία αψηφώντας τη σχετική απαγόρευση ενέπνευσε τον ποιητή Λορέντζο Μαβίλη να γράψει γι’ αυτήν.

– Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πώς μπήκες;
– Γυναίκες διώχνει μια συνήθεια αρχαία
εδώθε. – ΄Εχω ένα ανίψι, τον Ευκλέα,
τρία αδέλφια, γιο, πατέρα ολυμπιονίκες·

να με αφήσετε πρέπει, Ελλανοδίκες,
κι εγώ να καμαρώσω μες στα ωραία
κορμιά, που για το αγρίλι του Ηρακλέα
παλεύουν, θαυμαστές ψυχές αντρίκιες.

Με τις άλλες γυναίκες δεν είμαι όμοια·
στον αιώνα το σόι μου θα φαντάζει
με της αντρειάς τα αμάραντα προνόμια.
Με μάλαμα γραμμένος το δοξάζει
σε αστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
ύμνος χρυσός του αθάνατου Πινδάρου.

Λορέντζος Μαβίλης, *Καλλιπάτειρα*

Ερωτήσεις

1. Ποια στοιχεία για τη σημασία που απέδιδαν οι αρχαίοι ΄Ελληνες στον αθλητισμό, και ιδιαίτερα στους Ολυμπιακούς Αγώνες, διακρίνοντας το ποίημα του Λ. Μαβίλη, στο απόσπασμα από τον Αιλιανό και στο κείμενο της Ενότητας;
2. Με βάση τα παραπάνω παράλληλα κείμενα, το κείμενο της Ενότητας και τις γνώσεις σας από την Ιστορία, να αναφέρετε περιορισμούς που είχε να αντιμετωπίσει μια γυναίκα στην Ελλάδα της κλασικής εποχής.

Ενότητα 10

Στο παρακάτω απόσπασμα από τον ομώνυμο Νεκρικό Διάλογο ο Τερψίων παραπονιέται στον Πλούτωνα ότι πέθανε πολύ νέος, ενώ άλλοι, πολύ γεροντότεροι, ζουν ακόμη. Ο Πλούτων του απαντά ότι το τέλος της ζωής κάθε ανθρώπου είναι καθορισμένο από τη Μοίρα και τη Φύση.

ΤΕΡ.: *Τοῦτο, ὦ Πλούτων, δίκαιον, ἐμὲ μὲν τεθνάναι τριάκοντα ἔτη γεγονότα, τὸν δὲ ὑπὲρ τὰ ἐνενήκοντα γέροντα Θούκριτον ζῆν ἔτι;*

ΠΛ.: *Δικαιότατον μὲν οὖν, ὦ Τερψίων, εἴ γε ὁ μὲν ζῇ μηδένα εὐχόμενος ἀποθανεῖν τῶν φίλων, σὺ δὲ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐπεβούλευες αὐτῷ περιμένων τὸν κλῆρον.*

ΤΕΡ.: *Οὐ γὰρ ἐχρῆν γέροντα ὄντα καὶ μηκέτι χρήσασθαι τῷ πλούτῳ αὐτὸν δυνάμενον ἀπελθεῖν τοῦ βίου παραχωρήσαντα τοῖς νέοις;*

ΠΛ.: *Καινά, ὦ Τερψίων, νομοθετεῖς, τὸν μηκέτι τῷ πλούτῳ χρήσασθαι δυνάμενον πρὸς ἡδονὴν ἀποθνήσκειν· τὸ δὲ ἄλλως ἡ Μοῖρα καὶ ἡ φύσις διέταξεν.*

Λουκιανός, *Νεκρικοὶ Διάλογοι* 16.1

Γλωσσικά σχόλια

ἐμὲ τεθνάναι (απαρ. παρακ. ρ. *θνήσκω*)	έχω πεθάνει
ὑπὲρ τὰ ἐνενήκοντα	πάνω από ενενήντα
εἴ γε	αφού βέβαια
ἐπεβούλευες αὐτῷ	σχεδίαζες το κακό του
τὸν κλῆρον	την κληρονομιά
ἐχρῆν	έπρεπε
καινά	καινοφανή, καινούρια
πρὸς ἡδονήν	για ευχαρίστηση
ἄλλως	αλλιώς

Ερωτήσεις

1. Πώς δικαιολογεί το παράπονό του ο Τερψίων και πώς αντικρούει το επιχείρημά του ο Πλούτων;
2. Ποια είναι τα κοινά θεματικά και υφολογικά στοιχεία του παραπάνω παράλληλου κειμένου και του κειμένου της Ενότητας;

Ενότητα 11

Στο παρακάτω απόσπασμα ο απόστολος Παύλος συμβουλεύει τα παιδιά να υπακούουν στους γονείς τους και να τους τιμούν, αλλά και τους γονείς να ανατρέφουν σωστά τα τέκνα τους.

Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου.

Ἀπόστολος Παῦλος, *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους* 6.1-4

Γλωσσικά σχόλια

ἐν Κυρίῳ	σύμφωνα με το θέλημα του Κυρίου
ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ	που είναι η πρώτη εντολή η οποία περιέχει υπόσχεση
ἵνα εὖ σοι γένηται	για να ευτυχήσεις
μὴ παροργίζετε	μην εξοργίζετε

Ερωτήσεις

1. Ποιες προτροπές απευθύνει ο απόστολος Παύλος στα παιδιά και ποιες στους γονείς;
2. Ποιες υφολογικές και θεματικές ομοιότητες διακρίνετε ανάμεσα στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 12

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Ξενοφών εξηγεί στους στρατιώτες του γιατί μερικές φορές τους συμπεριφέρεται βίαια. Δικαιολογείται λέγοντας ότι τους ασκεί βία, για να τους προφυλάξει στο μέλλον από τη λόγχη του εχθρού, και ότι τους τιμωρεί γα το καλό τους, όπως τιμωρούν οι γονείς και οι δάσκαλοι τα παιδιά.

Ἄλλον δέ γε ἴσως ἀπολειπόμενόν που διὰ ῥᾳστώνην καὶ κωλύοντα καὶ ὑμᾶς τοὺς πρόσθεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ὄπισθεν πορεύεσθαι ἔπαισα πύξ, ὅπως μὴ λόγχῃ ὑπὸ τῶν πολεμίων παίοιτο. Καὶ γὰρ οὖν νῦν ἔξεστιν αὐτοῖς σωθεῖσιν, εἴ τι ὑπ᾽ ἐμοῦ ἔπαθον παρὰ τὸ δίκαιον, δίκην λαβεῖν. Εἰ δ᾽ ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἐγένοντο, τί μέγα ἂν οὕτως ἔπαθον ὅτου δίκην ἂν ἠξίουν λαμβάνειν; Ἁπλοῦς μοι, ἔφη, ὁ λόγος· εἰ μὲν ἐπ᾽ ἀγαθῷ ἐκόλασά τινα, ἀξιῶ ὑπέχειν δίκην οἵαν καὶ γονεῖς υἱοῖς καὶ διδάσκαλοι παισί· καὶ γὰρ οἱ ἰατροὶ καίουσι καὶ τέμνουσιν ἐπ᾽ ἀγαθῷ.

Ξενοφῶν, *Κύρου Ἀνάβασις* 5.8.16-19

Γλωσσικά σχόλια

ἀπολειπόμενόν που	που είχε μείνει πίσω, είχε καθυστερήσει
διὰ ῥᾳστώνην	εξαιτίας της ραθυμίας του, της νωθρότητάς του
κωλύοντα	που εμπόδιζε
ἔπαισα (οριστ. αορ. ρ. *παίω*) *πύξ*	χτύπησα με γροθιά
ἔξεστιν αὐτοῖς σωθεῖσιν (δοτ. πληθ. μτχ. παθ. αορ. ρ. *σῴζω*) *δίκην λαβεῖν* (απαρ. αορ. β΄ ρ. *λαμβάνω*)	είναι δυνατόν σε αυτούς, αφού σώθηκαν, να με τιμωρήσουν
ἐπὶ τοῖς πολεμίοις	κοντά στους εχθρούς (δηλαδή, είχαν αιχμαλωτιστεί)
ὅτου	για το οποίο
ἐπ᾽ ἀγαθῷ ἐκόλασα	για καλό τιμώρησα
ὑπέχειν δίκην	να με τιμωρήσετε

Ερωτήσεις

1. Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο Ξενοφών να αποδείξει στους στρατιώτες του ότι τους τιμωρεί για το καλό τους;
2. Ποια παραδείγματα επικαλείται ο Ξενοφών, για να πείσει τους στρατιώτες του ότι πολλές φορές μια δυσάρεστη συμπεριφορά έχει θετική επίπτωση στον αποδέκτη της;
3. Ποια κοινά θεματικά στοιχεία διακρίνετε στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 13

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Δημόκριτος εκθέτει τις απόψεις του περί σωστού και ισορροπημένου τρόπου ζωής.

Ὅσοι ἀπὸ γαστρὸς τὰς ἡδονὰς ποιέονται ὑπερβεβληκότες τὸν καιρὸν ἐπὶ βρώσεσιν ἢ πόσεσιν ἢ ἀφροδισίοισιν, τοῖσι πᾶσιν αἱ μὲν ἡδοναὶ βραχεῖαί τε καὶ δι᾽ ὀλίγου γίνονται, ὁκόσον ἂν χρόνον ἐσθίωσιν ἢ πίνωσιν, αἱ δὲ λῦπαι πολλαί. Τοῦτο μὲν γὰρ τὸ ἐπιθυμεῖν ἀεὶ τῶν αὐτῶν πάρεστι καὶ ὁκόταν γένηται ὁκοίων ἐπιθυμέουσι, διὰ ταχέος τε ἡ ἡδονὴ παροίχεται, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖσι χρηστόν ἐστιν ἄλλ᾽ ἢ τέρψις βραχεῖα, καὶ αὖθις τῶν αὐτῶν δεῖ.

Δημόκριτος, απ. 235 (= Στοβαῖος, *Ἀνθολόγιον* 3.6.65)

Γλωσσικά σχόλια

ἀπὸ γαστρός	από την κοιλιά
τὰς ἡδονὰς ποιέονται	βρίσκουν ευχαρίστηση
ὑπερβεβληκότες (μτχ. παρακ. ρ. *ὑπερβάλλω*) *τὸν καιρόν*	έχοντας υπερβεί κάθε όριο
ἐπὶ βρώσεσιν ἢ πόσεσιν ἢ ἀφροδισίοισιν	στα φαγητά, στα ποτά ή στις σαρκικές ηδονές
ὁκόσον ἂν χρόνον ἐσθίωσιν	όσο τυχόν χρόνο τρώνε
τὸ ἐπιθυμεῖν ἀεὶ τῶν αὐτῶν	το να επιθυμείς πάντοτε τα ίδια
πάρεστι	εμφανίζεται
ὁκόταν	(ιωνικός τύπος αντί *ὁπόταν*) όποτε
ὁκοίων	(ιωνικός τύπος αντί *ὁποίων*) όποια
παροίχεται	παρέρχεται
χρηστόν	καλό, ωφέλιμο
ἄλλ' ἢ	παρά μόνο
αὖθις τῶν αὐτῶν δεῖ	πάλι υπάρχει η ίδια ανάγκη

Ερωτήσεις

1. Να συγκρίνετε τις απόψεις του Δημοκρίτου και του Γαΐου Μουσωνίου Ρούφου για τη διατροφή.

2. Με βάση τις γνώσεις σας από την Ιστορία και από το Ανθολόγιο «Αρχαία Ελλάδα: Ο τόπος και οι άνθρωποι», ποιες ήταν οι διατροφικές συνήθειες των Αθηναίων και των Σπαρτιατών;

Ενότητα 14

Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφεται πώς ένας κυβερνήτης πλοίου έσωσε το καράβι του παρατηρώντας προσεκτικά τη συμπεριφορά ενός κοπαδιού γερανών.

Κυβερνήτης ἰδὼν ἐν πελάγει μέσῳ γεράνους ὑποστρεφούσας καὶ τὴν ἔμπαλιν πετομένας, συνεῖδεν ἐναντίου προσβολῇ πνεύματος ἐκείνας ἀποστῆναι τοῦ πρόσω· καὶ τῶν ὀρνέων ὡς ἂν εἴποις μαθητὴς γενόμενος παλίμπλους ἦλθε, καὶ τὴν ναῦν περιέσωσε. Καὶ τοῦτο πρῶτον γενόμενον μάθημά τε ὁμοῦ καὶ παίδευμα ὑπὸ τῶνδε τῶν ὀρνίθων τοῖς ἀνθρώποις παρεδόθη.

Αἰλιανός, *Περὶ ζῴων ἰδιότητος* 3.14

Γλωσσικά σχόλια

ἐν πελάγει μέσῳ	μεσοπέλαγα
γεράνους ὑποστρεφούσας καὶ τὴν ἔμπαλιν πετομένας	γερανούς να στρέφονται και να πετούν προς τα πίσω
συνεῖδεν (οριστ. αορ. β΄ ρ. *συνοράω, συνορῶ*)	είδε συγχρόνως
ἐναντίου προσβολῇ πνεύματος	εξαιτίας της ριπής αντίθετου ανέμου
ἐκείνας ἀποστῆναι (απαρ. αορ. β΄ ρ. *ἀφίσταμαι*) *τοῦ πρόσω*	ότι εκείνοι απομακρύνθηκαν, έφυγαν μακριά
παλίμπλους ἦλθε	άλλαξε πορεία στρεφόμενος προς τα πίσω

Ερωτήσεις

1. Πώς βοήθησαν οι γερανοί τους ναυτικούς στο παραπάνω απόσπασμα;

2. Ποιες θεματικές ομοιότητες εντοπίζετε ανάμεσα στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 15

Στο παρακάτω απόσπασμα επαινούνται όσοι πολέμησαν στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα ως πρότυπα ανδρείας που δίδαξαν στους άλλους Έλληνες να μη φοβούνται την αριθμητική υπεροχή των βαρβάρων.

Τοῦτο δὴ ἄξιον ἐπαινεῖν τῶν ἀνδρῶν τῶν τότε ναυμαχησάντων, ὅτι τὸν ἐχόμενον φόβον διέλυσαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔπαυσαν φοβουμένους πλῆθος νεῶν τε καὶ ἀνδρῶν. Ὑπ' ἀμφοτέρων δὴ συμβαίνει, τῶν τε Μαραθῶνι μαχεσαμένων καὶ τῶν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχησάντων, παιδευθῆναι τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὑπὸ μὲν τῶν κατὰ γῆν, ὑπὸ δὲ τῶν κατὰ θάλατταν μαθόντας καὶ ἐθισθέντας μὴ φοβεῖσθαι τοὺς βαρβάρους.

Πλάτων, *Μενέξενος* 241 b-c

Γλωσσικά σχόλια

τοῦτο δὴ ἄξιον ἐπαινεῖν	γι' αυτό αξίζει να επαινούμε
ὅτι	επειδή δηλαδή
ὑπ' ἀμφοτέρων	και από τους δύο αυτούς (δηλ. τους μαραθωνομάχους και τους σαλαμινομάχους)
παιδευθῆναι (απαρ. παθ. αορ. α' ρ. *παιδεύομαι*)	να διδαχτούν
ὑπὸ μὲν τῶν κατὰ γῆν	από τους μεν (μαραθωνομάχους) στις μάχες της ξηράς
ὑπὸ δὲ τῶν κατὰ θάλατταν	και από τους άλλους (στη Σαλαμίνα) στις ναυμαχίες
ἐθισθέντας (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. *ἐθίζομαι*)	αφού συνήθισαν

Ερωτήσεις

1. Τι πρόσφεραν στους άλλους Έλληνες όσοι πολέμησαν στον Μαραθώνα και ναυμάχησαν στη Σαλαμίνα;
2. Ποια κοινά σημεία παρουσιάζει το παράλληλο κείμενο με το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 16

Ο Ξενοφών στο έργο του *Κύρου Παιδεία* εκφράζει τον θαυμασμό του για την προσωπικότητα του Κύρου, ο οποίος κατάφερνε να εμπνέει τον σεβασμό ακόμα και στους εχθρούς του.

Ἐν δὲ τούτῳ προσάγουσι τῷ Κύρῳ τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους, τοὺς δέ τινας καὶ τετρωμένους. Ὡς δὲ εἶδεν, εὐθὺς λύειν μὲν ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους ἰατροὺς καλέσας θεραπεύειν ἐκέλευσεν· ἔπειτα δὲ ἔλεξε τοῖς Χαλδαίοις ὅτι ἥκοι οὔτε ἀπολέσαι ἐπιθυμῶν ἐκείνους οὔτε πολεμεῖν δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην βουλόμενος ποιῆσαι Ἀρμενίοις καὶ Χαλδαίοις.

Ξενοφῶν, *Κύρου Παιδεία* 3.2.12

Γλωσσικά σχόλια

προσάγουσι	οδηγούν μπροστά
τετρωμένους (μτχ. παρακ. ρ. *τιτρώσκομαι*)	πληγωμένους
ἥκοι	έχει έρθει
ἀπολέσαι (απαρ. αορ. ρ. *ἀπόλλυμι*)	να καταστρέψει

Ερωτήσεις

1. Ποια στοιχεία της προσωπικότητας του Κύρου διακρίνετε στο απόσπασμα που μπορούσαν να εμπνεύσουν τον σεβασμό ακόμα και στους εχθρούς του;
2. Αφού μελετήσετε το κείμενο της Ενότητας και το παραπάνω παράλληλο κείμενο, να συγκρίνετε τις προσωπικότητες του Κύρου και του Αλεξάνδρου.

Ενότητα 17

Ο Μαρσύας βρήκε φρικτό τέλος, αφού απέτυχε να ξεπεράσει στη μουσική τέχνη τον Απόλλωνα, τον προστάτη θεό των τεχνών.

Ἀπέκτεινε δὲ Ἀπόλλων καὶ τὸν Ὀλύμπου παῖδα Μαρσύαν. Οὗτος γὰρ εὑρὼν αὐλούς, οὓς ἔρριψεν Ἀθηνᾶ διὰ τὸ τὴν ὄψιν αὐτῆς ποιεῖν ἄμορφον, ἦλθεν εἰς ἔριν περὶ μουσικῆς Ἀπόλλωνι. Συνθεμένων δὲ αὐτῶν ἵνα ὁ νικήσας ὃ βούλεται διαθῇ τὸν ἡττημένον, τῆς κρίσεως γινομένης τὴν κιθάραν στρέψας ἠγωνίζετο ὁ Ἀπόλλων, καὶ ταὐτὸ ποιεῖν ἐκέλευε τὸν Μαρσύαν· τοῦ δὲ ἀδυνατοῦντος εὑρεθεὶς κρείσσων ὁ Ἀπόλλων, κρεμάσας τὸν Μαρσύαν ἔκ τινος ὑπερτενοῦς πίτυος, ἐκτεμὼν τὸ δέρμα οὕτως διέφθειρεν.

Ἀπολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη* 1.24

Γλωσσικά σχόλια

εὑρών (μτχ. αορ. β΄ ρ. *εὑρίσκω*) *αὐλούς*	αφού βρήκε τους αυλούς
διὰ τὸ τὴν ὄψιν αὐτῆς ποιεῖν ἄμορφον	επειδή ασχήμαιναν το πρόσωπό της
ἦλθεν εἰς ἔριν	μάλωσε, ήρθε σε αντιπαράθεση
συνθεμένων (μτχ. αορ. β′ ρ. *συντίθεμαι*) *δὲ αὐτῶν*	αφού συμφώνησαν
ἵνα ὁ νικήσας ὃ βούλεται διαθῇ (υποτ. αορ. β′ ρ. *διατίθεμαι*) *τὸν ἡττημένον*	να κάνει ο νικητής ό,τι ήθελε τον ηττημένο
στρέψας τὴν κιθάραν	αφού γύρισε προς το μέρος του την κιθάρα
τοῦ δὲ ἀδυνατοῦντος εὑρεθεὶς κρείσσων (συγκρ. βαθμ. επιθ. *ἀγαθός*) *ὁ Ἀπόλλων*	αφού κρίθηκε καλύτερος ο Απόλλων από αυτόν, επειδή δεν μπορούσε
ἔκ τινος ὑπερτενοῦς πίτυος	από μια πανύψηλη βελανιδιά
ἐκτεμών (μτχ. αορ. β′ ρ. *ἐκτέμνω*)	αφού έγδαρε

Ερωτήσεις

1. Πώς πέθανε ο Μαρσύας;
2. Οι αρχαίοι ΄Ελληνες είχαν την τάση να επινοούν μύθους για ανθρώπους που αμφισβητούσαν την ανωτερότητα των θεών υπερτιμώντας τις δικές τους ικανότητες. Κατά τη γνώμη σας, απαντά αυτό το μοτίβο στο παραπάνω απόσπασμα και στο κείμενο της Ενότητας;

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·158

Ενότητα 18

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Σωκράτης αναφέρεται στον Αιγύπτιο θεό Θευθ, τον εφευρέτη των αριθμών, της γεωμετρίας, της αστρονομίας και του γραπτού λόγου. Στο απόσπασμα συνομιλεί ο βασιλιάς της Αιγύπτου Θαμούς με τον Θευθ, ο οποίος προσπαθεί να πείσει τον βασιλιά για την αξία του γραπτού λόγου. Ο Θαμούς όμως θεωρεί ότι ο γραπτός λόγος δε δυναμώνει τη μνήμη και κάνει τους ανθρώπους δοκησίσοφους.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἦν, Τοῦτο δέ, ὦ βασιλεῦ, τὸ μάθημα, ἔφη ὁ Θεύθ, σοφωτέρους Αἰγυπτίους καὶ μνημονικωτέρους παρέξει· μνήμης τε γὰρ καὶ σοφίας φάρμακον ηὑρέθη. Ὁ δ' εἶπεν· Ὦ τεχνικώτατε Θεύθ, ἄλλος μὲν τεκεῖν δυνατὸς τὰ τέχνης, ἄλλος δὲ κρῖναι τίν' ἔχει μοῖραν βλάβης τε καὶ ὠφελείας τοῖς μέλλουσι χρῆσθαι· καὶ νῦν σύ, πατὴρ ὢν γραμμάτων, δι' εὔνοιαν τοὐναντίον εἶπες ἢ δύναται. Τοῦτο γὰρ τῶν μαθόντων λήθην μὲν ἐν ψυχαῖς παρέξει μνήμης ἀμελετησίᾳ, ἅτε διὰ πίστιν γραφῆς ἔξωθεν ὑπ' ἀλλοτρίων τύπων, οὐκ ἔνδοθεν αὐτοὺς ὑφ' αὑτῶν ἀναμιμνησκομένους· οὔκουν μνήμης ἀλλὰ ὑπομνήσεως φάρμακον ηὗρες. Σοφίας δὲ τοῖς μαθηταῖς δόξαν, οὐκ ἀλήθειαν πορίζεις· πολυήκοοι γάρ σοι γενόμενοι ἄνευ διδαχῆς πολυγνώμονες εἶναι δόξουσιν, ἀγνώμονες ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος ὄντες, καὶ χαλεποὶ συνεῖναι, δοξόσοφοι γεγονότες ἀντὶ σοφῶν.

Πλάτων, *Φαῖδρος* 274e-275b

Γλωσσικά σχόλια

ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἦν	όταν έφτασε στο θέμα των γραμμάτων, της γραφής
παρέξει	θα παρέχει, θα κάνει
τεχνικώτατε	εφευρετικότατε
τεκεῖν (απαρ. αορ. β' ρ. *τίκτω*)	να γεννά, να επινοεί
μοῖραν	μερίδιο, τμήμα
τοὐναντίον ἢ δύναται	το αντίθετο απ' ό,τι μπορεί
μνήμης ἀμελετησίᾳ	εξαιτίας της έλλειψης άσκησης της μνήμης
ἅτε ἀναμιμνησκομένους	επειδή θυμούνται, ανακαλούν στη μνήμη
διὰ πίστιν γραφῆς	εξαιτίας της εμπιστοσύνης στον γραπτό λόγο
αὐτοὺς ὑφ' αὑτῶν	οι ίδιοι από τους εαυτούς τους
οὔκουν	λοιπόν δεν
ὑπομνήσεως	της υπόμνησης, υπενθύμισης
δόξαν σοφίας	επίφαση σοφίας
πορίζεις	παρέχεις, εξασφαλίζεις
πολυήκοοι γενόμενοι	έχοντας ακούσει πολλά, έχοντας αναγνώσει πολλά
πολυγνώμονες εἶναι δόξουσιν	θα νομίζουν ότι είναι πολυμαθείς
ἀγνώμονες ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος ὄντες	ενώ θα είναι ως επί το πλείστον αμαθείς
χαλεποὶ συνεῖναι	δύσκολοι στη συναναστροφή
δοξόσοφοι γεγονότες	επειδή θα έχουν γίνει δοκησίσοφοι

Ερωτήσεις

1. Τι πιστεύει ο βασιλιάς Θαμούς για την αξία του γραπτού λόγου;

2. Συγκρίνοντας το παραπάνω απόσπασμα με το κείμενο της Ενότητας, εντοπίζετε κοινές απόψεις; Ποιες είναι αυτές;

ΙΙ. Το λεξιλόγιο των κειμένων

Α

ἄγρα (ἡ)	το κυνήγι, ο τρόπος του ψαρέματος
ἄγω	μεταφέρω, οδηγώ
ὁ/ἡ ἀείμνηστος, τὸ ἀείμνηστον	αυτός που αξίζει να τον θυμόμαστε για πάντα
ἀειφυγία (ἡ)	ισόβια εξορία
ὁ/ἡ ἀζήμιος, τὸ ἀζήμιον	ατιμώρητος
ἀήρ (ὁ), τοῦ ἀέρος	ο αέρας
ἆθλον (τό)	το βραβείο, το έπαθλο
ὁ ἀθρόος, ἡ ἀθρόα, τὸ ἀθρόον	συνολικός
αἰγιαλός (ὁ)	ο γιαλός
αἰδώς (ἡ), τῆς αἰδοῦς	ο σεβασμός
αἰκία (ἡ)	ο βασανισμός, η βιαιοπραγία
αἱρέομαι, αἱροῦμαι	προτιμώ, επιλέγω, παίρνω το μέρος κάποιου
αἰτέω, αἰτῶ	ζητώ
αἰτιάομαι, αἰτιῶμαι	κατηγορώ
ἀκάτιον (τό)	το πλοιάριο
ὁ/ἡ ἀκίνητος, τὸ ἀκίνητον	αμετάβλητος, στατικός
ὁ/ἡ ἄκλητος, τὸ ἄκλητον	απρόσκλητος, ακάλεστος
ἀκουσίως	παρά τη θέληση
ὁ ἄκων, ἡ ἄκουσα, τὸ ἆκον	παρά τη θέληση κάποιου, αθέλητα
ἁλιεύς (ὁ), τοῦ ἁλιέως	ο ψαράς
ἁλίσκομαι	κυριεύομαι, συλλαμβάνομαι
ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον	ο ξένος
ὁ/ἡ ἄλογος, τὸ ἄλογον	αυτός που δεν έχει λογική, το ζώο
ἁμαρτάνω	σφάλλω, αδικώ
ἁμαρτία (ἡ)	το σφάλμα, η αδικία
ὁ/ἡ ἄμοιρος, τὸ ἄμοιρον	αυτός που δεν έχει μερίδιο σ' ένα πράγμα
ἀμύνομαι	εκδικούμαι, τιμωρώ, αντιμετωπίζω
ἀμφότεροι, ἀμφότεραι, ἀμφότερα (επιμερ. αντων.)	και οι δύο
ἀνάγκη (ἡ)	η ανάγκη, ο εξαναγκασμός
ἀνάγομαι	βγαίνω στο πέλαγος
ἀναιρέομαι, ἀναιροῦμαι	λείπω, καταστρέφομαι
ἀναλαμβάνω	επωμίζομαι / υιοθετώ
ἀναστέλλω	εμποδίζω, αναβάλλω
ἀνδριάς (ὁ), τοῦ ἀνδριάντος	ο ανδριάντας, το άγαλμα
ἀντιλέγω	διαφωνώ, προβάλλω αντίρρηση
ὁ/ἡ ἀνωφελής, τὸ ἀνωφελές	άχρηστος, ανώφελος
ἀξιοπρεπῶς	όπως πρέπει

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·160

ἀπειθέω, ἀπειθῶ	δεν υπακούω
ἀποβαίνω	κάνω απόβαση
ἀποβλέπω	κοιτάζω προσεκτικά
ἀποδιδράσκω	δραπετεύω, προσπαθώ να ξεφύγω
ἀποδύω	γδύνω
ὁ/ἡ ἀπόθετος, τὸ ἀπόθετον	αποθηκευμένος, για ώρα ανάγκης
ἀποκτείνω	σκοτώνω
ἀπολαμβάνομαι	περιορίζομαι
ἀπολαύω	απολαμβάνω
ἀπόλλυμαι	χάνομαι, καταστρέφομαι
ἀπόλλυμι	χάνω, καταστρέφω
ἀπολύω	ελευθερώνω
ἀπονέμω	μοιράζω
ὁ/ἡ ἀπότομος, τὸ ἀπότομον	απόκρημνος
ἀποφαίνομαι	απαντώ, διατυπώνω κρίσεις
ἀπώλεια (ἡ)	ο χαμός
ἄρχω	εξουσιάζω, κυβερνώ
ἀστήρ (ὁ), τοῦ ἀστέρος	το αστέρι
ἄστυ (τό), τοῦ ἄστεως	η πόλη
ὁ/ἡ ἄτακτος, τὸ ἄτακτον	εκτός τάξεως, μη πειθαρχημένος
ἄτοπόν ἐστι (απρόσ. έκφραση)	είναι παράλογο
αὖ	πάλι, από την άλλη πλευρά
αὐγή (ἡ)	το φως, η αυγή
αὐτός, αὐτή, αὐτό (οριστ. αντων.)	ο ίδιος
ἀφαιρέομαι, ἀφαιροῦμαι	χάνω
ὁ/ἡ ἄφθιτος, τὸ ἄφθιτον	αυτός που ζει αιώνια
ἀφίημι	αφήνω, απαλλάσσω
ἀφικνέομαι, ἀφικνοῦμαι	φτάνω
ἀφίσταμαι	απομακρύνομαι, αποχωρίζομαι, αποφεύγω
ἀχρειόομαι, ἀχρειοῦμαι	αχρηστεύομαι

Β

ὁ βέλτιστος, ἡ βελτίστη, τὸ βέλτιστον	πάρα πολύ καλός
βιάζομαι	εξαναγκάζω, χρησιμοποιώ βία, επιτίθεμαι σε κάποιον
βιβλίον και *βυβλίον (τό)*	ο κύλινδρος παπύρου πάνω στον οποίο έγραφαν
βορά (ἡ)	η τροφή
βούλομαι	θέλω, επιθυμώ
βροτός (ὁ)	ο θνητός
βρῶμα (τό), τοῦ βρώματος	η τροφή

Γ

γαστήρ (ἡ), τῆς γαστρός	η κοιλιά
γε (μόριο)	τουλάχιστον, βέβαια
γίγνομαι	γίνομαι
ὁ/ἡ γλυκίων, τὸ γλύκιον	γλυκύτερος
γοῦν	βέβαια
γράφω	ζωγραφίζω

Δ

δέδοικα και *δέδια*	φοβάμαι
δεῖ (απρόσ. ρ.)	πρέπει
δελφίς (ὁ), τοῦ δελφῖνος	το δελφίνι
δέος (τό), τοῦ δέους	ο φόβος
δή (συμπερ. σύνδ.)	λοιπόν, ως γνωστόν
δηλαδή	φανερά, φυσικά
δήπου	ίσως, βέβαια, αναμφίβολα
διαβαίνω	περνώ μέσα από
διαδιδράσκω	ξεφεύγω
διαζώννυμι	περικυκλώνω
διακελεύομαι	συμβουλεύω
διακονέομαι, διακονοῦμαι	προσφέρω υπηρεσίες
διάταξις (ἡ), τῆς διατάξεως	η τελευταία επιθυμία
ὁ/ἡ διαφανής, τὸ διαφανές	ο εμφανής
διαφθείρω	καταστρέφω, διαφθείρω
διαφθορά (ἡ)	η καταστροφή, η διαφθορά
ὁ/ἡ διάφορος, τὸ διάφορον	ο (πολιτικός) αντίπαλος
διό	γι' αυτό
διώκομαι	κατηγορούμαι, καταδικάζομαι
δοκεῖ τινι (απρόσ. ρήμα)	φαίνεται (καλό) σε κάποιον
δοκέω, δοκῶ	δίνω την εντύπωση, φαίνομαι
δορυφόρος (ὁ)	αυτός που φέρει δόρυ, ο σωματοφύλακας
δουλόομαι, δουλοῦμαι (μέση διάθεση)	υποδουλώνω
δύναμαι	μπορώ, έχω τη δύναμη
δυναστεία (ἡ)	η δύναμη, η εξουσία

Ε

ἐθίζω	συνηθίζω
εἰ (υποθ. ή αιτιολ. σύνδ. ή ερωτ. μόριο)	εάν
εἴδωλον (τό)	το ομοίωμα

εἰκότως	εύλογα
εἰκών (ἡ), τῆς εἰκόνος	το ομοίωμα
εἵργω και *εἵργω*	αποκλείω, εμποδίζω την είσοδο ή την έξοδο
εἰσηγέομαι, εἰσηγοῦμαι	εισάγω
εἶτα	έπειτα
ἐκβάλλω	αποβάλλω
ἐκδιδάσκω	διδάσκω, καθοδηγώ
ἐκδίδωμι	παραδίδω, εκθέτω
ἐκεῖσε	προς εκείνη την κατεύθυνση
ἐκκλησία (ἡ)	η συνέλευση του λαού
ἔκπληξις (ἡ), τῆς ἐκπλήξεως	η επιφανειακή ευχαρίστηση
ἐκφέρω	δίνω διαταγή
ἐκφεύγω	ξεφεύγω
ἔκφυσις (ἡ), τῆς ἐκφύσεως	η παραφυάδα
ὁ ἑκών, ἡ ἑκοῦσα, τὸ ἑκόν	με τη θέληση κάποιου
ἐλεέω, ἐλεῶ	συμπονώ, λυπάμαι, ευσπλαχνίζομαι
ἐνακμάζω	βρίσκομαι σε ακμή, καίω
ἐνδίδωμι	υποχωρώ, υποκύπτω
ἕνεκα και *ἕνεκεν* (πρόθεση)	για, χάρη, εξαιτίας
ἔνθα (αναφ. επίρρ.)	όπου, στην περίπτωση που
ἐνταῦθα	εδώ, σε αυτή την περίπτωση
ἐντυγχάνω	συναντώ τυχαία
ἐξαγγέλλω	στέλνω
ἐξαιρέομαι, ἐξαιροῦμαι	απαλλάσσω
ἐξαμαρτάνω	σφάλλω, αδικώ
ἐξαρτάω, ἐξαρτῶ	κρεμώ
ἐξεικάζω	κάνω να μοιάζει, μεταμφιέζω
ἐξευρίσκω	επινοώ
ἐπεί (αιτιολ. ή χρον. σύνδ.)	γιατί, όταν, αφού
ἐπικαρπία (ἡ)	το μερίδιο, οι απολαβές
ἐπικλώθεται (απρόσ. ρ.)	καθορίζεται από τη μοίρα
ἐπιλανθάνομαι	ξεχνώ
ἐπίσταμαι	γνωρίζω, έχω εμπειρία σε κάτι
ἐπιστήμη (ἡ)	η γνώση, η τέχνη
ἐπιτάσσω	διατάζω
ἐπιτείνω	επιδεινώνω
ἐπιτήδευμα (τό)	η ενασχόληση, η πράξη
ἐπιτηδεύω	ασχολούμαι σοβαρά
ἐπονειδίστως	κατά τρόπο αισχρό / ντροπιαστικό
ἐργάζομαι	προκαλώ, κάνω

ἐρίζω	φιλονικώ, ανταγωνίζομαι
ἔρυμα (τό), τοῦ ἐρύματος	ο φράκτης
ἔρχομαι και *εἶμι*	έρχομαι, επιτίθεμαι
ἐρῳδιός (ὁ)	ο ερωδιός ή ψαροφάγος (είδος πουλιού)
ἐσέρχομαι και *εἰσέρχομαι*	μπαίνω
ἐσθίω	τρώω
ὁ ἐσθλός, ἡ ἐσθλή, τὸ ἐσθλόν	ενάρετος
ἐσχαρίς (ἡ), τῆς ἐσχαρίδος	η μικρή σχάρα
ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (αόρ. επιμερ. αντων.)	άλλος (από δύο)
εὐγνωμόνως	με σωφροσύνη, σύνεση
εὐδία (ἡ)	η καλοκαιρία
εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ	προοδεύω, προκόβω
εὐθύνη (ἡ) και *εὔθυνα (ἡ)*	η ευθύνη, η λογοδοσία
εὐλογέω, εὐλογῶ	επαινώ
ὁ/ἡ εὔνους, τὸ εὔνουν	ευνοϊκός, φιλικός
εὐπρέπεια (ἡ)	η εξωτερική εμφάνιση
ἔχω + απαρέμφατο	μπορώ να + ρήμα

Ζ

ζημιόομαι, ζημιοῦμαι	τιμωρούμαι
ζῷον (τό)	το ζωντανό πλάσμα

Η

ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	νομίζω, θεωρώ, είμαι αρχηγός
ὁ ἡδύς, ἡ ἡδεῖα, τὸ ἡδύ	ευχάριστος
ὁ/ἡ ἡδίων, τὸ ἥδιον	πιο ευχάριστος
ἥδομαι	ευχαριστιέμαι
ἡδονή (ἡ)	η ευχαρίστηση
ἥκω	έχω έρθει, φτάνω
ἡνίκα (χρον. σύνδ.)	όταν
ἡρῷον (τό)	ιερό αφιερωμένο σε ήρωα
ἡσυχάζω	μένω αδρανής, δεν κουνιέμαι, κουρνιάζω

Θ

θάλλω	ανθίζω, ακμάζω
ὁ θαυμαστός, ἡ θαυμαστή, τὸ θαυμαστόν	θαυμαστός, περίεργος, άξιος απορίας
θεάομαι, θεῶμαι	βλέπω, παρακολουθώ με ευχαρίστηση
θεωρέω, θεωρῶ	παρακολουθώ, διαβάζω
θήρα (ἡ)	το κυνήγι
θηρατής (ὁ)	ο κυνηγός

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·164

ὁ/ἡ θηριώδης, τὸ θηριῶδες	αυτός που ταιριάζει με θηρίο, που χαρακτηρίζεται από θηριωδία, άγριος
θριδακίνη (ἡ) και *θρίδαξ (ἡ), τῆς θρίδακος*	το μαρούλι

Ι

ἰατρεία (ἡ)	η θεραπεία
ὁ ἴδιος, ἡ ἰδία, τὸ ἴδιον	ιδιωτικός, προσωπικός
ἱδρόω, ἱδρῶ	ιδρώνω
ἱέραξ (ὁ), τοῦ ἱέρακος	το γεράκι
ἵνα (τελικός σύνδ.)	για να
ἰσομοιρία (ἡ)	το ίσο μερίδιο

Κ

καθαίρομαι	εξαγνίζομαι
καθαρεύω	είμαι καθαρός, απέχω από κάτι κακό
καθίσταμαι	γίνομαι
καὶ γάρ	και πράγματι, γιατί πράγματι
καὶ μήν	και μάλιστα, και όμως
καιρός (ὁ)	η ευκαιρία, η εποχή, η κρίσιμη περίσταση
καίτοι (αντιθ. σύνδ.)	και βέβαια
ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν	όμορφος
κατακλείω	κλείνω ερμητικά
κατακλίνω	γέρνω προς τα κάτω
καταλαμβάνω	συναντώ, βρίσκω
καταλείπομαι	απομένω
καταλείπω	αφήνω πίσω, κληροδοτώ
κατάποσις (ἡ), τῆς καταπόσεως	ο οισοφάγος
κατασπεύδω	κάνω κάτι βιαστικά
καταστρέφομαι	υποτάσσω
κατέρχομαι	επιστρέφω από την εξορία
κατέχομαι	καταλαμβάνομαι, κυριεύομαι
κάτοπτρον (τό)	ο καθρέφτης
κεῖμαι	βρίσκομαι, κείτομαι, υπάρχω
κελεύω	διατάζω, προτρέπω
κοινωνέω, κοινωνῶ	μοιράζομαι, επικοινωνώ, έχω σχέσεις με κάποιον
κολάζω	τιμωρώ
κόλασμα (τό), τοῦ κολάσματος	η τιμωρία
κολαστής (ὁ)	ο τιμωρός
κοσμέω, κοσμῶ	τιμώ
κρύφα (επίρρ.)	κρυφά

Λ

λάθρᾳ	κρυφά
λεαίνομαι	προκαλώ ευχαρίστηση
λιμός (ὁ)	η πείνα
λοιδορέομαι, λοιδοροῦμαι	κακολογούμαι

Μ

μακαρίζω	καλοτυχίζω, θεωρώ ευτυχισμένο
ὁ μακάριος, ἡ μακαρία, τὸ μακάριον	ευτυχισμένος
μάλα, μᾶλλον, μάλιστα	πολύ, περισσότερο, πάρα πολύ
μάστιξ (ἡ), τῆς μάστιγος	το μαστίγιο
μεγαλαυχέω, μεγαλαυχῶ	υπερηφανεύομαι, καυχιέμαι
μεθύω	μεθάω
μέλει μοι (απρόσ. ρ.)	με ενδιαφέρει, νοιάζομαι
μεταδίδωμι συγγνώμης τινί	συγχωρώ κάποιον
μηκέτι	όχι (δεν...) πια
μηνίω	οργίζομαι
μίμημα (τό), τοῦ μιμήματος	το αντίγραφο, η απομίμηση
μυριάς (ἡ), τῆς μυριάδος	πλήθος αποτελούμενο από 10.000

Ν

νέμω αἰδῶ	επιδεικνύω σεβασμό
νῆξις (ἡ), τῆς νήξεως	το κολύμπι
νομή (ἡ)	η μοιρασιά

Ο

ὅθεν (αναφ. επίρρ.)	από όπου
οἶδα	γνωρίζω πολύ καλά, μαθαίνω, καταλαβαίνω
ὁ οἰκεῖος, ἡ οἰκεία, τὸ οἰκεῖον	γνωστός, φιλικός
οἰκεῖοι (οἱ)	οι συγγενείς, οι γνωστοί
οἴομαι	νομίζω
οἷον	παραδείγματος χάρη
ὅλως	γενικά
ὁμιλέω, ὁμιλῶ	έρχομαι σε επαφή
ὁμολογεῖται	ομολογείται, είναι γενικά παραδεκτό
ὄνυξ (ὁ), τοῦ ὄνυχος	το νύχι
ὁπόσος, ὁπόση, ὁπόσον (αναφ. αντων.)	όσος
ὁράω, ὁρῶ	βλέπω
ὄρνεον (τό)	το πουλί

ὅς, ἥ, ὅ (αναφ. αντων.)	ο οποίος
ὅστις, ἥτις, ὅ τι (αναφ. αντων.)	ο οποίος, όποιος
ὅτι (ειδ. ή αιτιολ. σύνδ.)	ότι, επειδή
οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν (αόρ. επιμερ. αντων.)	κανείς
οὔκοῦν (συμπερ. σύνδ.)	λοιπόν
οὕτως	έτσι, κατ' αυτόν τον τρόπο
ὀφλισκάνω	χρωστώ
ὀφλισκάνω δίκην	καταδικάζομαι
ὄψις (ἡ), τῆς ὄψεως	το μάτι

Π

πάλλομαι	τρέμω
πανταχόθεν	από όλες τις πλευρές, από παντού
πάνυ	πολύ
παπταίνω	κοιτάζω γύρω φοβισμένος
παραδίδωμι	προσφέρω
παρακαταθήκη (ἡ) και *παραθήκη (ἡ)*	αυτό που εμπιστεύεται κανείς σε κάποιον άλλο
παρανήχομαι	κολυμπώ κοντά, συνοδεύω κολυμπώντας
πάρειμι	παρευρίσκομαι, συντροφεύω
παρίσταμαι	παραστέκομαι, παρευρίσκομαι
παρίσταταί μοι δόξα	σχηματίζω την εντύπωση, τη γνώμη
ὁ πατρῷος, ἡ πατρῴα, τὸ πατρῷον	πατροπαράδοτος
πείθομαί τινι	υπακούω σε κάποιον, εμπιστεύομαι κάποιον
πειράομαι, πειρῶμαι	προσπαθώ
ὁ/ἡ πένης	φτωχός
ὁ περιαιρετός, ἡ περιαιρετή, τὸ περιαιρετόν	αυτός που μπορεί να αφαιρεθεί, ο πρόσθετος
πέριξ	γύρω
περιστέλλω	καλύπτω, περιβάλλω
ὁ περιττός, ἡ περιττή, τὸ περιττόν	περισσευούμενος, περιττός
πέτρα (ἡ)	ο βράχος
πήγνυμαι	πήζω, παρασκευάζω, φτιάχνω
πιστεύεται (απρόσ. ρ.)	είναι κοινή πεποίθηση
πιστεύομαι	απολαμβάνω την εμπιστοσύνη κάποιου
ὁ/ἡ πλείων, τὸ πλέον	περισσότερος
πλημμελέω, πλημμελῶ	διαπράττω παραπτώματα
πληγή (ἡ)	το χτύπημα
ποιέω, ποιῶ	κάνω
ποιοῦμαι τὸν κίνδυνον	αποτολμώ την επίθεση
ὁ πολέμιος, ἡ πολεμία, τὸ πολέμιον	εχθρικός
πολέμιοι (οἱ)	οι εχθροί

πολλάκις	πολλές φορές
πονέω, πονῶ	κοπιάζω
πόνος (ὁ)	ο κόπος, ο μόχθος
ποτέ (σε καταφάσεις)	κάποτε
πότερος, ποτέρα, πότερον (ερωτ. αντων.)	ποιος από τους δύο
πούς (ὁ), τοῦ ποδός	το πόδι
πραγματεία (ἡ)	το θέμα, η επιδίωξη
προεδρία (ἡ)	η τιμητική θέση
προΐεμαι	παραμερίζω, αφήνω κατά μέρος
προκρίνομαι	προτιμώμαι, θεωρούμαι καλύτερος
προσάπτομαι	αποδίδομαι
πρόσειμι και προσέρχομαι	πλησιάζω
προσήκει (απρόσ. ρ.)	ταιριάζει, αρμόζει
προσήκοντες (οἱ)	οι συγγενείς
προσημαίνω	φανερώνω από πριν
προσκαρτερέω, προσκαρτερῶ	περιμένω με υπομονή
προσφέρομαι	πλησιάζω, συμπεριφέρομαι
ὁ πρότερος, ἡ προτέρα, τὸ πρότερον	προηγούμενος
προφασίζομαι	προβάλλω ως δικαιολογία
πρῴρα (ἡ)	η πλώρη
πρῶτα (τά)	αρχικά (επίρρ.)
πυνθάνομαι	ζητώ να μάθω
πῦρ (τό), τοῦ πυρός	η φωτιά

Σ

Σεληνίτης (ὁ)	αυτός που κατοικεί στη Σελήνη
σημαίνω	δηλώνω, φανερώνω
σῖτος (ὁ) (πληθ. *τὰ σῖτα*)	τα δημητριακά, το σιτάρι, η τροφή
σκῆπτρον (τό)	το ραβδί, το ραβδί που αποτελεί σύμβολο εξουσίας
στασιάζω	διαφωνώ, ξεσηκώνομαι
στέγω	στεγάζω, προστατεύω
ὁ συβαριτικός, ἡ συβαριτική, τὸ συβαριτικόν	αυτός που έχει σχέση με τη Σύβαρη, μτφ. ο βαρυφορτωμένος με εδέσματα
συγκυρία (ἡ)	η κρίσιμη και αναπάντεχη περίσταση
συμβιόω, συμβιῶ	ζω μαζί με κάποιον
συμμισέω, συμμισῶ	μισώ κάποιον όπως και κάποιος άλλος
συμπνέω	συμφωνώ
ὁ/ἡ σύνθηρος, τὸ σύνθηρον	ο σύντροφος στο κυνήγι και στο ψάρεμα
ὁ/ἡ σύνθρονος, τὸ σύνθρονον	αυτός που έχει τον θρόνο / την εξουσία μαζί με άλλον
συντίθημι	συνθέτω, καταστρώνω

σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον (κτητ. αντων.)	δικός τους, δική τους, δικό τους
ὁ σφοδρός, ἡ σφοδρά, τὸ σφοδρόν	δυνατός
σχῆμα (τό), τοῦ σχήματος	η εικόνα, η μορφή

Τ

ταράττομαι	βρίσκομαι σε σύγχυση
τελευτή (ἡ)	το τέλος, ο θάνατος
τέλος (τό), τοῦ τέλους	ο σκοπός
τηνικαῦτα	τότε
τίθεμαι νόμους	θεσπίζω νόμους
τίθημι	τοποθετώ, θέτω, συγκαταλέγω
τοίνυν (συμπερ. σύνδ.)	λοιπόν
τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο (δεικτ. αντων.)	τέτοιος
τράπεζα (ἡ)	το τραπέζι
τρόπαιον και *τροπαῖον (τό)*	το μνημείο νίκης
τύπτω	χτυπώ
τύραννός εἰμι	εξουσιάζω, κυβερνώ

Υ

ὕβρις (ἡ), τῆς ὕβρεως	η αλαζονεία, η ξιπασιά
ὑβριστής (ὁ)	ο αλαζόνας
ὕδερος (ὁ)	η υδρωπικία, η συσσώρευση υγρού σε κοιλότητες του σώματος
ὑπερπηδάω, ὑπερπηδῶ	πηδώ πάνω από
ὑπομένω	αντέχω, έχω το θάρρος, ανέχομαι
ὑφίεμαι	παύω, σταματώ

Φ

φείδομαι	εξοικονομώ, λυπάμαι, δεν σπαταλώ
φημί	λέω, ισχυρίζομαι
ὁ φίλος, ἡ φίλη, τὸ φίλον	αγαπημένος
φοβέω, φοβῶ	φοβίζω
φρέαρ (τό), τοῦ φρέατος	το πηγάδι
φρονέω, φρονῶ	σκέφτομαι, σχεδιάζω, πιστεύω
ὁ φρόνιμος, ἡ φρονίμη/φρόνιμος, τὸ φρόνιμον	συνετός, μυαλωμένος
φύομαι	γεννιέμαι, είμαι από τη φύση μου
φύω	κάνω κάτι να φυτρώσει, «βγάζω»
φωράομαι, φωρῶμαι	συλλαμβάνομαι, αποδεικνύομαι

Χ

χαίρω	είμαι καλά, χαίρομαι
ὁ χαλεπός, ἡ χαλεπή, τὸ χαλεπόν	δύσκολος, σκληρός, άσπλαχνος
ὁ χαλκοῦς, ἡ χαλκῆ, τὸ χαλκοῦν	χάλκινος
χειμών (ὁ), τοῦ χειμῶνος	η κακοκαιρία
χλαμύς (ἡ), τῆς χλαμύδος	κοντός μανδύας
χρεία (ἡ)	η ανάγκη
χρή (απρόσ. ρ.)	πρέπει
χρήομαι, χρῶμαι	χρησιμοποιώ, εφαρμόζω
ὁ χρηστός, ἡ χρηστή, τὸ χρηστόν	ενάρετος

Ψ

ψέγω	κατηγορώ, σπρώχνω, διώχνω
ψόγος (ὁ)	η μομφή, ο ψόγος

Ω

ὠθέω, ὠθῶ	παρακινώ
ὠφέλεια (ἡ)	η ωφέλεια
τὸ ὠφέλημα	η ωφέλεια

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·170

III. Τα ανώμαλα ρήματα των κειμένων

1. βιάζομαι	2. δέδοικα, δέδια
ἐβιαζόμην	ἐδεδοίκειν, ἐδεδίειν
βιάσομαι, βιασθήσομαι	δείσομαι
ἐβιασάμην, ἐβιάσθην	ἔδεισα
βεβίασμαι	—
ἐβεβιάσμην	—
Παθ. αόρ. ΥΠ: βιασθῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι	

3. διώκω	διώκομαι	4. δοκεῖ
ἐδίωκον	ἐδιωκόμην	ἐδόκει
διώξω, διώξομαι	διωχθήσομαι	δόξει
ἐδίωξα	ἐδιώχθην	ἔδοξε
δεδίωχα	δεδίωγμαι	δέδοκται
ἐδεδιώχειν	ἐδεδιώγμην	ἐδέδοκτο
Παθ αόρ. ΥΠ: διωχθῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγμαι		

5. κελεύω	κελεύομαι	6. λανθάνω	7. μέλει
ἐκέλευον	ἐκελευόμην	ἐλάνθανον	ἔμελε
κελεύσω	κελευσθήσομαι	λήσω	μελήσει
ἐκέλευσα	ἐκελεύσθην	ἔλαθον	ἐμέλησε
κεκέλευκα	κεκέλευσμαι	λέληθα	μεμέληκε
ἐκεκελεύκειν	ἐκεκελεύσμην	ἐλελήθειν	ἐμεμελήκει
Παθ. αόρ. ΥΠ: κελευσθῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι		Β′ αόρ. ΥΠ: λάθω	

8. στέλλω	στέλλομαι	9. ταράττω	ταράττομαι
ἔστελλον	ἐστελλόμην	ἐτάραττον	ἐταραττόμην
στελῶ	σταλήσομαι	ταράξω	ταράξομαι, ταραχθήσομαι
ἔστειλα	ἐστειλάμην, ἐστάλην	ἐτάραξα	ἐταράχθην
ἔσταλκα	ἔσταλμαι	(τετάραχα)	τετάραγμαι
ἐστάλκειν	ἐστάλμην	(ἐτεταράχειν)	ἐτεταράγμην
Μέλλ. συνηρημένος σε -έω Άσιγμος αόρ. ΥΠ: στείλω, στείλωμαι Β′ παθ. αόρ. ΥΠ: σταλῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ υγρόληκτων, βλ. ἤγγελμαι		Παθ. αόρ. ΥΠ: ταραχθῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγμαι	

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·171

10. τείνω τείνομαι ἔτεινον ἐτεινόμην τενῶ -τενοῦμαι, -ταθήσομαι ἔτεινα -ετεινάμην, -ετάθην -τέτακα -τέταμαι -ετετάκειν -ετετάμην	11. φθείρω φθείρομαι ἔφθειρον ἐφθειρόμην φθερῶ φθεροῦμαι, φθαρήσομαι ἔφθειρα ἐφθάρην ἔφθαρκα ἔφθαρμαι ἐφθάρκειν ἐφθάρμην
● Μέλλ. συνηρημένος σε -έω ● Άσιγμος αόρ. ΥΠ: τείνω, -τείνωμαι ● Παθ. αόρ. ΥΠ: ταθῶ	● Μέλλ. συνηρημένος σε -έω ● Άσιγμος αόρ. ΥΠ: φθείρω ● Β′ παθ. αόρ. ΥΠ: φθαρῶ ● ΠΡΚ/ΥΠΡΣ υγρόληκτων, βλ. ἦρμαι

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·172

IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων

I. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Α. Οι φθόγγοι και τα γράμματα

1. Φωνήεντα

Μακρά	**Βραχέα**	**Δίχρονα**
η, ω	ε, ο	α, ι, υ

2. Σύμφωνα

άφωνα

	ουρανικά	**χειλικά**	**οδοντικά**
ψιλά	κ	π	τ
μέσα	γ	β	δ
δασέα	χ	φ	θ

ημίφωνα

υγρά	**ένρινα**	**συριστικό**
λ, ρ	μ, ν	σ (-ς)

διπλά
ζ, ξ, ψ

3. Δίφθογγοι

κύριες
αι, ει, οι, υι
αυ, ευ, ηυ, ου

καταχρηστικές
ᾳ, ῃ, ῳ

Β. Τα μέρη του λόγου

1. Διαίρεση των μερών του λόγου

κλιτά	**άκλιτα**
άρθρο (πτωτικά)	πρόθεση
όνομα ουσιαστικό (πτωτικά)	επίρρημα
όνομα επίθετο (πτωτικά)	σύνδεσμος
αντωνυμία (πτωτικά)	επιφώνημα
μετοχή (πτωτικά)	
ρήμα	

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·173

2. Παρεπόμενα των πτωτικών

- **πτώσεις**
  - **ορθές**
    - ονομαστική
    - κλητική
  - **πλάγιες**
    - γενική
    - δοτική
    - αιτιατική
- **αριθμοί**
  - ενικός
  - πληθυντικός
  - δυϊκός
- **γένη**
  - αρσενικό
  - θηλυκό
  - ουδέτερο
- **κλίσεις**
  - πρώτη
  - δεύτερη

3. Παρεπόμενα του ρήματος

- **πρόσωπα**
  - α΄
  - β΄
  - γ΄
- **αριθμοί**
  - ενικός
  - πληθυντικός
  - δυϊκός
- **εγκλίσεις**
  - οριστική
  - υποτακτική
  - ευκτική
  - προστακτική
- **ονοματικοί τύποι**
  - απαρέμφατο
  - μετοχή
- **χρόνοι**
  - ενεστώτας
  - παρατατικός
  - μέλλοντας
  - αόριστος
  - παρακείμενος
  - υπερσυντέλικος
  - συντ. μέλλοντας
- **διαθέσεις**
  - ενεργητική
  - μέση
  - παθητική
  - ουδέτερη
- **φωνές**
  - ενεργητική
  - μέση

Γ. Τα ουσιαστικά

1. Οι κλίσεις

- **Α΄ κλίση**
  - **αρσενικά**
    - **-ης**: *ὁ ὁπλίτης, τοῦ ὁπλίτου*
    - **-ας**: *ὁ νεανίας, τοῦ νεανίου*
  - **θηλυκά**
    - **-η**: *ἡ τιμή, τῆς τιμῆς*
    - **-α**: *ἡ χώρα, τῆς χώρας* / *ἡ θάλαττα, τῆς θαλάττης*
- **Β΄ κλίση**
  - **αρσενικά** **-ος**: *ὁ νόμος, τοῦ νόμου*
  - **θηλυκά** **-ος**: *ἡ νῆσος, τῆς νήσου*
  - **ουδέτερα** **-ον**: *τὸ δῶρον, τοῦ δώρου*
- **Γ΄ κλίση**
  - **αρσενικά** **γεν. εν. -ος ή -ως**: *ὁ ἰχθύς, τοῦ ἰχθύος*
  - **θηλυκά** **γεν. εν. -ος ή -ως**: *ἡ πόλις, τῆς πόλεως*
  - **ουδέτερα** **γεν. εν. -ος ή -ως**: *τὸ κτῆμα, τοῦ κτήματος*

arxaia B GYMNAS Epimetro 27/2/07 14:04 ™ÂÏ›‰·174

2. Η γ' κλίση

- **φωνηεντόληκτα**
  - **καταληκτικά**
    - **μονόθεμα** *ἥρως, ἥρωος*
    - **διπλόθεμα** *πόλις, πόλεως*
  - **ακατάληκτα διπλόθεμα** *ἠχώ, ἠχοῦς*
- **συμφωνόληκτα**
  - **αφωνόληκτα**
    - **οδοντικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα** *κόραξ, κόρακος*
    - **χειλικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα** *Ἄραψ, Ἄραβος*
    - **οδοντικόληκτα**
      - **καταληκτικά μονόθεμα** *πατρίς, πατρίδος* *γίγας, γίγαντος*
      - **ακατάληκτα**
        - **μονόθεμα** *κτῆμα, κτήματος*
        - **διπλόθεμα** *γέρων, γέροντος*
  - **ημιφωνόληκτα**
    - **ενρινόληκτα**
      - **καταληκτικά μονόθεμα** *ἀκτίς, ἀκτῖνος*
      - **ακατάληκτα**
        - **μονόθεμα** *Ἕλλην, Ἕλληνος*
        - **διπλόθεμα** *ποιμήν, ποιμένος* *πνεύμων, πνεύμονος*
    - **υγρόληκτα ακατάληκτα**
      - **μονόθεμα** *κλητήρ, κλητῆρος*
      - **διπλόθεμα** *ῥήτωρ, ῥήτορος*
        - **συγκοπτόμενα** *πατήρ, πατρός*
    - **σιγμόληκτα ακατάληκτα** *Σωκράτης, Σωκράτους* *βέλος, βέλους* *(< βέλεσος)*

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·175

Δ. Τα επίθετα

1. Δευτερόκλιτα

- **ασυναίρετα**
  - **τριγενή τρικατάληκτα**
    - ***-ος, -η, -ον***
      καλός, καλή, καλόν
    - ***-ος, -α, -ον***
      δίκαιος, δικαία, δίκαιον
  - **τριγενή δικατάληκτα**
    -ος, -ος, -ον
    ἄφθονος, ἄφθονος, ἄφθονον
- **συνηρημένα**
  χρυσοῦς, χρυσῆ, χρυσοῦν
- **αττικόκλιτα**
  ἵλεως, ἵλεως, ἵλεων

2. Τριτόκλιτα

- **φωνηεντόληκτα**
  - **τριγενή τρικατάληκτα**
    βαθύς, βαθεῖα, βαθύ
  - **τριγενή δικατάληκτα**
    ὁ/ἡ εὔβοτρυς, τὸ εὔβοτρυ
    ὁ/ἡ δίπηχυς, τὸ δίπηχυ
- **συμφωνόληκτα**
  - **αφωνόληκτα**
    - **τριγενή**
      - **τρικατάληκτα**
        πᾶς, πᾶσα, πᾶν
        χαρίεις, χαρίεσσα, χαρίεν
        ἄκων, ἄκουσα, ἆκον
      - **δικατάληκτα**
        ὁ/ἡ εὔχαρις, τὸ εὔχαρι
        ὁ/ἡ δίπους, τὸ δίπουν
    - **διγενή μονοκατάληκτα**
      ὁ/ἡ κόλαξ
  - **ημιφωνόληκτα**
    - **ενρινόληκτα υγρόληκτα**
      - **τριγενή τρικατάληκτα**
        μέλας, μέλαινα, μέλαν
      - **διγενή μονοκατάληκτα**
        ὁ/ἡ μάκαρ
        ὁ/ἡ ἄχειρ
      - **τριγενή δικατάληκτα**
        ὁ/ἡ εὐδαίμων, τὸ εὔδαιμον
        ὁ/ἡ ἄρρην, τὸ ἄρρεν
        ὁ/ἡ ἀπάτωρ, τὸ ἀπάτορ
    - **σιγμόληκτα τριγενή δικατάληκτα**
      ὁ/ἡ πλήρης, τὸ πλῆρες

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·176

Ε. Οι αντωνυμίες

- **προσωπικές**: α′ πρόσ.: *ἐγώ*, β′ πρόσ.: *σύ*
- **δεικτικές**: *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*
- **ερωτηματικές**: *τίς, τίς, τί*
- **αναφορικές**: *ὅς, ἥ, ὅ* / *ὅστις, ἥτις, ὅ τι*
- **αόριστες**: *τὶς, τὶς, τὶ*
  - **επιμεριστικές**: *ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον*
- **οριστική-επαναληπτική**: *αὐτός, αὐτή, αὐτό*
- **αλληλοπαθητική**: *ἀλλήλων, ἀλλήλοις, ἀλλήλους*
- **αυτοπαθητικές**: *ἑαυτοῦ, ἑαυτῆς, ἑαυτοῦ*
- **κτητικές**: *ἐμός, ἐμή, ἐμόν*

ΣΤ. Το ρήμα

1. Οι συζυγίες

- **Α′ συζυγία (-ω)**
  - **βαρύτονα ή ασυναίρετα**
    - **φωνηεντόληκτα**: *κωλύω*
    - **συμφωνόληκτα**
      - **αφωνόληκτα**
        - **οδοντικόληκτα**: *σπεύδω*
        - **χειλικόληκτα**: *κόπτω*
        - **ουρανικόληκτα**: *κηρύττω*
      - **ημιφωνόληκτα**
        - **υγρόληκτα**: *αἴρω*
        - **ενρινόληκτα**: *νέμω*
  - **περισπώμενα ή συνηρημένα**
    - ***-άω, -ῶ***: *τιμάω, τιμῶ*
    - ***-έω, -ῶ***: *ποιέω, ποιῶ*
    - ***-όω, -ῶ***: *δηλόω, δηλῶ*
- **Β′ συζυγία (-μι)**: *δείκνυμι*

2. Η ομαλή αύξηση

συλλαβική		χρονική	
ἐ-	*λαμβάνω → ἐλάμβανον*	***α, ε → η***	*ἄρχω → **ἦ**ρχον, ἐλπίζω → **ἤ**λπιζον*
		αι, ει → ῃ	*αἴρω → **ᾖ**ρον, εἰκάζω → **ᾔ**καζον*
		ο → ω	*ὁρίζω → **ὥ**ριζον*
		οι → ῳ	*οἰκίζω → **ᾤ**κιζον*
		ῐ, ῠ → ῑ, ῡ	*ἱδρύω → ἵδρυον, ὑβρίζω → **ὕ**βριζον*
		αυ, ευ → ηυ	*αὔξω → **ηὔ**ξον, εὕδω → **ηὕ**δον*

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·177

3. Ο ομαλός αναδιπλασιασμός

	Το ρήμα αρχίζει από:	είδος αναδιπλασιασμού	
Α.	**1.** απλό σύμφωνο (εκτός του ῥ-) **2.** δύο σύμφωνα, από τα οποία: το πρώτο είναι άφωνο (*κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ*) και το δεύτερο υγρό ή ένρινο (*μ, ν, λ, ρ*)	επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε	***λ****ύω* → ***λέ****λυκα* ***γρ****άφω* → ***γέ****γραφα*
Β.	**1.** διπλό σύμφωνο (*ζ, ξ, ψ*) **2.** ῥ- **3.** δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο **4.** τρία σύμφωνα	συλλαβική αύξηση	***ψ****ηφίζω* → ***ἐ****ψήφικα* ***ῥ****άπτω* → ***ἔ****ρραφα* ***κτ****είνω* → ***ἔ****κτονα* ***στρ****ατεύω* → ***ἐ****στράτευκα*
Γ.	φωνήεν ή δίφθογγο	χρονική αύξηση	***ἐ****λπίζω* → ***ἤ****λπικα* ***ἀ****θροίζω* → ***ἤ****θροικα*

ΙΙ. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Α. Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους

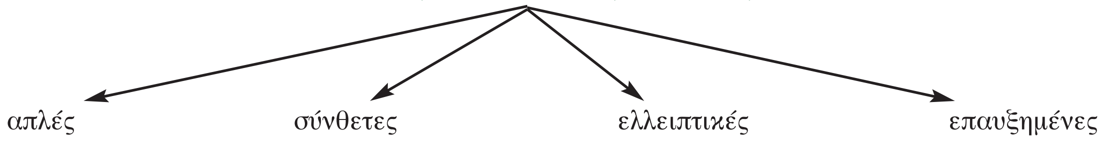

Β. Οι βασικοί όροι των απλών προτάσεων

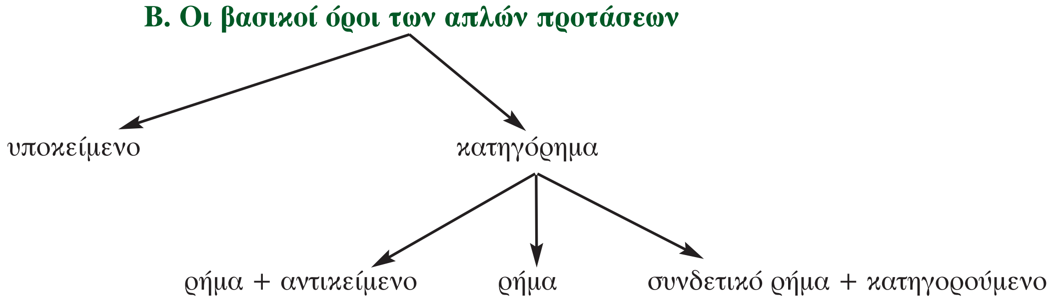

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·178

Γ. Το αντικείμενο του ρήματος

ρήματα

- **μονόπτωτα με αντικείμενο σε:**
  - **αιτιατική** — *Ἀπέκτειναν τοὺς στρατηγούς.*
  - **δοτική** — *Ἐπίστευον αὐτῷ αἱ πόλεις.*
  - **γενική** — *Ἅπαντες μετεῖχον τῆς ἑορτῆς.*
- **δίπτωτα με αντικείμενα σε:**
  - **αιτιατική και αιτιατική** — *Διδάσκει σε τὴν στρατηγίαν.*
  - **δοτική και αιτιατική** — *Πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ.*
  - **γενική και αιτιατική** — *Ἀνδρῶν τὴν πόλιν ἐξεκένωσαν.*
  - **γενική και δοτική** — *Μετεσχήκαμεν ἡμῖν ἱερῶν τῶν σεμνοτάτων.*

Δ. Τα είδη του απαρεμφάτου

- **έναρθρο**
- **άναρθρο**
  - **ειδικό**
  - **τελικό**

Ε. Τα είδη της μετοχής

- **επιθετική**
- **επιρρηματική**
  - **χρονική**
  - **αιτιολογική**
  - **τροπική**
  - **τελική**
  - **υποθετική**
  - **εναντιωματική**
- **κατηγορηματική**

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·179

ΣΤ. Σύνδεση προτάσεων ή όρων προτάσεων

- **παρατακτική ή κατά παράταξη με συνδέσμους:**
  - **συμπλεκτικούς**: *καί, τε κτλ.*
  - **συμπερασματικούς**: *ἄρα, δή, οὖν, γοῦν κτλ.*
  - **αντιθετικούς**: *μέν, δέ, ἀλλά κτλ.*
  - **αιτιολογικούς**: *γάρ, ἐπεί*
  - **διαζευκτικούς**: *ἤ, εἴτε κτλ.*
- **ασύνδετο σχήμα**: *Συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον.*
- **υποτακτική ή καθ' υπόταξη με:**
  - **συνδέσμους:**
    - **ειδικούς**: *ὅτι, ὡς*
    - **υποθετικούς**: *εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν*
    - **ενδοιαστικούς**: *μή, μὴ οὐ κτλ.*
    - **τελικούς**: *ἵνα, ὅπως, ὡς*
    - **χρονικούς**: *ὅτε, ὁπότε, ἐπεί κτλ.*
    - **συμπερασματικούς**: *ὥστε, ὡς*
    - **εναντιωματικούς**: *εἰ καί, ἄν καί, καὶ εἰ, καὶ ἄν κτλ.*
    - **αιτιολογικούς**: *ὅτι, διότι, ἐπεί, ἐπειδή, ὡς*
  - **αντωνυμίες:**
    - **αναφορικές**: *ὅς, ὅσπερ, ὅστις κτλ.*
    - **ερωτηματικές**: *τίς, ποῖος, πόσος κτλ.*
  - **επιρρήματα:**
    - **αναφορικά**: *ὡς, ὥσπερ, ὅπου κτλ.*
    - **ερωτηματικά**: *ποῦ, πῶς, πόθεν κτλ.*

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·180

Ζ. Οι προσδιορισμοί

- 1. ονοματικοί
- 2. επιρρηματικοί

1. Οι ονοματικοί προσδιορισμοί

- **ομοιόπτωτοι**
  - **κατηγορηματικός προσδιορισμός**
    π.χ. Ἀγησίλαος *φαιδρῷ* τῷ προσώπῳ ἐκέλευσεν.
  - **επιθετικός προσδιορισμός**
    π.χ. Σύνειμι ἀνθρώποις *τοῖς ἀγαθοῖς.*
  - **επεξήγηση**
    π.χ. Θανάτῳ τῷ ἀλγίστῳ ἀπώλετο, *λιμῷ.*
  - **παράθεση**
    π.χ. Ἀφικνοῦνται εἰς Κερασοῦντα, *πόλιν* Ἑλληνίδα.
- **ετερόπτωτοι**
  - **σε αιτιατική**
    αναφοράς, π.χ. *γνώμην* ἱκανός καὶ *τὰ πολέμια* ἄλκιμος
  - **σε δοτική**
    αναφοράς, π.χ. τραχὺς *τῇ φωνῇ*
    αντικειμενική, π.χ. δωρεὰ *τῷ δήμῳ*
  - **σε γενική**
    κτητική, π.χ. ἡ πόλις *ἡμῶν*
    δημιουργού, π.χ. *Σόλωνος* νόμοι
    διαιρετική, π.χ. *τῆς γῆς* ἡ ἀρίστη
    ύλης, π.χ. στέφανος *δάφνης*
    περιεχομένου, π.χ. ἄλσος ἡμέρων *δένδρων*
    ιδιότητας, π.χ. ἔργα *ἀρετῆς*
    αξίας, π.χ. ἀγρὸς *ταλάντου* ἄξιος
    αιτίας, π.χ. δίκη *κλοπῆς*
    συγκριτική, π.χ. *τούτου* σοφώτερος
    αντικειμενική, π.χ. ἐπιμελὴς *τῶν φίλων*
    υποκειμενική, π.χ. πόλεμος *Πελοποννησίων* καὶ *Ἀθηναίων*

2. Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί

πλάγιες πτώσεις

γενική

τόπου, π.χ. *Πολύτροπος αὐτοῦ ἀποθνήσκει.*
χρόνου, π.χ. *Ταῦτα τῆς ἡμέρας ἐγένετο.*
αιτίας, π.χ. *Ζηλῶ σε τοῦ πλούτου.*
αναφοράς, π.χ. *Οὐ κακῶς γνώμης ἔχω.*

δοτική

τόπου, π.χ. *Γῇ ἔκειτο.*
χρόνου, π.χ. *Πέμπτῃ ἡμέρᾳ ἐξέπλευσαν.*
αιτίας, π.χ. *Λιμῷ ἀπέθανεν.*
αναφοράς, π.χ. *Ἰσχύειν τῇ ψυχῇ αἱροῦ.*
ποσού, π.χ. *Τοσούτῳ διέφερε τῶν ἄλλων.*
συνοδείας, π.χ. *Κατέπλευσεν εἴκοσι ναυσίν.*
τρόπου, οργάνου, μέσου, π.χ. *Τὸ σῶμα πόνοις γύμναζε.*

αιτιατική

τόπου, π.χ. *Ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς.*
χρόνου, π.χ. *Ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας ἑπτά.*
τρόπου, π.χ. *Τίνα τρόπον τὴν θύραν κόψω;*
αιτίας, π.χ. *Τί τηνικάδε ἀφῖξαι;*
αναφοράς, π.χ. *Ταράσσομαι φρένας.*

επιρρηματικές μετοχές

τροπικές, π.χ. *Ταῦτα εἰπὼν ἀνέστη.*
χρονικές, π.χ. *Τί βουλόμενοι ψεύδονται;*
αιτιολογικές, π.χ. *Ταῦτα εἰπὼν ἀνέστη.*
τελικές, π.χ. *Ἦλθον παύσουσα τὸ σὸν μένος.*
υποθετικές, π.χ. *Νικήσαντες ἁπάντων κύριοι ἔσεσθε.*
εναντιωματικές, π.χ. *Ἕλλην ὢν Ἕλληνας ἀδικεῖ.*

κατηγορούμενα

α. προληπτικό ή του αποτελέσματος, π.χ. *Φίλιππος μέγας ηὐξήθη.*
β. επιρρηματικό
- **τόπου**, π.χ. *Ἐσκήνουν ὑπαίθριοι.*
- **χρόνου**, π.χ. *Ὄρθριος ἥκεις.*
- **τρόπου**, π.χ. *Ἄσμενος ἑώρακά σε.*
- **σκοπού**, π.χ. *Αἱ νῆες ἦλθον βοηθοί.*
- **τάξης**, π.χ. *Οἱ στρατηγοὶ ἐξῆλθον πρῶτοι.*

επιρρήματα

στάσης σε τόπο, π.χ. *Πρωταγόρας αὐτόθι ἐστίν.*
κίνησης προς τόπο, π.χ. *Θίβρων ἀπῆλθεν οἴκαδε.*
κίνησης από τόπο, π.χ. *Ἀθήνηθεν ἀπῆλθεν ὁ κῆρυξ.*
κίνησης διά τόπου, π.χ. *Τὰς πύλας ᾗ ἐσῆλθον ἔκλησε.*
τροπικά, π.χ. *Βουλεύου βραδέως.*
χρονικά, π.χ. *Κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ.*
ποσοτικά, π.χ. *Οὐ πάνυ νενόηκα.*
δισταγμού ή πιθανότητας, π.χ. *Ἴσως εἴποιεν ἂν πολλοί...*
βεβαιωτικά ή αρνητικά, π.χ. *Οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν.*

απαρέμφατα

σκοπού, π.χ. *Τὴν πόλιν αὐτοῖς παρέδωκαν φυλάττειν.*
αποτελέσματος, π.χ. *Οὐ μάντις εἰμὶ τἀφανῆ γνῶναι.*
αναφοράς, π.χ. *Δυνατός ἐστι ὁ ῥήτωρ λέγειν.*

εμπρόθετοι

στάσης σε τόπο, π.χ. *Ἀνάπαυλαι ἐν τοῖς δένδρεσίν εἰσιν.*
κίνησης προς τόπο, π.χ. *Ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου.*
κίνησης από τόπο, π.χ. *Ἀπῆλθον ἐκ τῆς Κορίνθου.*
κίνησης διά τόπου, π.χ. *Ἡ δ' ἀρετὴ διὰ μόχθων βαίνει.*
χρόνου, π.χ. *Ἐγένετο ἐν ἔτεσι πεντήκοντα.*
τρόπου, μέσου ή οργάνου, π.χ. *Ἡττήθησαν κατὰ κράτος.*
αιτίας, π.χ. *Ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ὠργίζετο.*
σκοπού, π.χ. *Πρὸς τί με ταῦτα ἐρωτᾷς;*
αναφοράς, π.χ. *Κήρυκας ἔπεμψε περὶ σπονδῶν.*
εναντίωσης, π.χ. *Ὀργὴ καὶ τιμωρία κατὰ τούτου.*
συνοδείας, π.χ. *Ἐπαιδεύετο σὺν τῷ ἀδελφῷ.*
υπεράσπισης, π.χ. *Ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.*
όρου ή προϋπόθεσης, π.χ. *Ἡρώτα ἐπὶ τίσιν ἂν γένοιτο σύμμαχος.*

δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις

χρονικές, π.χ. *Ὅτε ἡ μάχη ἐγένετο, Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν ὤν.*
αιτιολογικές, π.χ. *Μὴ θαυμάζετε ὅτι χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασι.*
τελικές, π.χ. *Δίκαιος γίγνου, ἵνα καὶ δικαίων τυγχάνῃς.*
υποθετικές, π.χ. *Εἰ μὴ τοὺς νόμους τηροῦμεν, λέλυται πάντα.*
εναντιωματικές, π.χ. *Εἰ καὶ μὴ βλέπεις, φρονεῖς δ' ὅμως.*
συμπερασματικές, π.χ. *Κραυγὴν ἐποίουν, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν.*
αναφορικές, π.χ. *Θαυμαστὸν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν οὐδὲν δίδως.*

III. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΝΘΕΣΗ

α΄ συνθετικό

κλιτή λέξη

ουσιαστικό
- **ἀγγελία** + φέρω > **ἀγγελια**φόρος
- **ἔλαφος** + βάλλω > **ἐλαφη**βόλος
- **τάξις** + ἄρχω > **ταξί**αρχος

επίθετο
- **ἄκρα** + πόλις > **ἀκρό**πολις
- **βαρύς** + θυμός > **βαρύ**θυμος
- **ἑκατόν** + χείρ > **ἑκατόγ**χειρ

ρήμα
- **λείπω** + ἀνήρ > **λειψ**ανδρία
- **στρέφω** + δίκη > **στρεψό**δικος
- **ἔχω** + φρήν > **ἐχέ**φρων

άκλιτη λέξη

επίρρημα
- **ἄγχι** + ἅλς > **ἀγχί**αλος
- **ὄπισθεν** + δόμος > **ὀπισθό**δομος
- **ὁμοῦ** + γλῶττα > **ὁμό**γλωσσος

πρόθεση
- **ἀνά** + ἄγω > **ἀν**άγω
- **σύν** + τροφή > **σύν**τροφος
- **ἐν** + λόγος > **ἔλ**λογος

αχώριστο μόριο
- **ἀ-** + καρπός > **ἄ**καρπος
- **νη-** + ποινή > **νή**ποινος
- **δυσ-** + μορφή > **δύσ**μορφος
- **ἡμι-** + θεός > **ἡμί**θεος

β΄ συνθετικό

κλιτή λέξη

ουσιαστικό
- Ἕλλην + **ταμίας** > Ἑλληνο**ταμίας**
- ἀ- + **θάνατος** > ἀ**θάνατος**
- ἐπί + **ἡμέρα** > ἐφ**ήμερος**

επίθετο
- ἄξιος + **θαυμαστός** > ἀξιο**θαύμαστος**
- ἀ- + **συνήθης** > ἀ**συνήθης**
- εὖ + **δῆλος** > εὔ**δηλος**

ρήμα
- ἀντί + **γράφω** > ἀντι**γράφω**
- καλός + **γράφω** > καλλιγράφος
- ἀ- + **μανθάνω** > ἀ**μαθής**

άκλιτη λέξη

επίρρημα
- σύν + **ἅμα** > συν**άμα**
- ὑπέρ + **ἄνω** > ὑπερ**άνω**
- ἐκ + **πάλαι** > ἔκ**παλαι**

αριθμητικό
- ἕν + **δέκα** > ἕν**δεκα**

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·183

arxaia B GYMNAS Epimetro 13/12/06 9:32 ™ÂÏ›‰·184

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α′).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

		κατηγορίες	είδη	παραδείγματα
προσδιορισμοί	ονοματικοί	ομοιόπτωτοι	παράθεση	*Κῦρος, **ὁ** Περσῶν **βασιλεύς**, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐμάχετο.*
			επεξήγηση	*Ὁ κοινὸς ἰατρός σε θεραπεύσει, **χρόνος.***
			επιθετικός	*Μετείχομεν ὑμῖν ἱερῶν **τῶν σεμνοτάτων.***
			κατηγορηματικός	***Πᾶσαν** ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ* (= θα πω).
		ετερόπτωτοι	σε γενική	*Σωκράτης ἦν σοφώτατος **Ἀθηναίων.***
			σε δοτική	*Σύμμαχοι **Λακεδαιμονίοις** ὑπάρχομεν.*
			σε αιτιατική	*Σκόπει πῶς ἂν βελτίων **τὴν ψυχὴν** γένοιο.*
		μορφές	**σημασίες**	**παραδείγματα**
	επιρρηματικοί	α. επιρρήματα β. πλάγιες πτώσεις γ. επιρρηματικές μετοχές δ. δευτ. επιρρ. προτάσεις ε. εμπρόθετες φράσεις στ. απαρέμφατα ζ. επιρρ. κατηγορούμενα η. προληπτικά ή του αποτελέσματος κατηγορούμενα	τόπος	***Ἐνταῦθα** Κύρου βασίλεια* (= ανάκτορα) *ἦν.*
			χρόνος	***Τῇ** πρώτῃ **ἡμέρᾳ** ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν ποταμόν.*
			τρόπος, μέσο, όργανο, συνοδεία	*Πάτριον* (= είναι πατροπαράδοτο) *ἡμῖν **ἐκ τῶν πόνων** τὰς ἀρετὰς κτᾶσθαι.*
			ποσό	***Πόσου*** (= με ποια αμοιβή) *διδάσκει Εὔηνος;*
			αιτία, σκοπός, αποτέλεσμα	***Λιμῷ** ἀπέθανον* (αιτία)
			αναφορά	*Εὖ ἔχω **τὸ σῶμα** καὶ **τὴν ψυχήν**.*
			όρος ή προϋπόθεση	*Ἔφασαν ἀποδώσειν τοὺς νεκρούς, **ἐφ' ᾧ*** (= υπό τον όρο) ***μὴ καίειν τὰς οἰκίας.***
			εναντίωση, παραχώρηση	*Εὐλαβοῦ* (= να φυλάγεσαι από) *τὰς διαβολάς, **κἂν ψευδεῖς ὦσιν**.*
			βεβαίωση ή άρνηση	*Οὐ γὰρ **δὴ** σύ γ' ἦσθα ναυβάτης ἡμῖν.*
			δισταγμός ή πιθανότητα	***Ἴσως** οὖν εἴποιμεν ἂν τοῦτο.*

Ασκήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις με βάση την πληρότητά τους:

α. *Οἱ Εὐβοεῖς ἁλιεῖς τοῖς δελφῖσι ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι.*
β. *Καὶ ἡ ἄγρα τοιαύτη ἐστί.*
γ. *Οἱ δὲ παρανηχόμενοι δελφῖνες τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβοῦντες ὠθοῦσι.*
δ. *Οὐκοῦν ἐκεῖνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι ἁλίσκονται.*

2. Να βρείτε τους κύριους και τους δευτερεύοντες όρους των προτάσεων που ακολουθούν:

α. *Οἱ τοῦ ἀγαθοῦ κριτοῦ λόγοι πείθουσιν τοὺς πολίτας.*
β. *Οἱ ἐν Μαραθῶνι πεσόντες ἐν Μαραθῶνι καὶ ἐθάπτοντο.*
γ. *Οὐ καταισχυνῶ* (= δε θα ντροπιάσω) *ὅπλα τὰ ἱερά.*
δ. *Φιλοκλῆς ἦν στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων.*
ε. *Ἡ Πάραλος ἔπλευσε εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπαγγελοῦσα* (= για να αναγγείλει) *τὰ γεγονότα.*

3. Να βρείτε τους προσδιορισμούς στις προτάσεις που ακολουθούν και να τους διακρίνετε σε ονοματικούς και επιρρηματικούς:

α. *Οἱ ἁλιεῖς κοίλας τινὰς ἐξαρτῶσιν ἐσχαρίδας.*
β. *Οἱ ἰχθύες πρός τινι πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν.*
γ. *Οἱ δελφῖνες ἀπαιτοῦσι τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπίαν τὴν ὀφειλομένην ἐκ τῆς νομῆς.*
δ. *Οἱ ἁλιεῖς πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως ἀφίστανται τοῦ δικαίου μέρους.*
ε. *Οἱ ἁλιεῖς βούλονται καὶ πάλιν τοὺς δελφῖνας συμμάχους ἀκλήτους παρεῖναι.*

Μικρὰ ἆθλα μεγάλας δαπάνας καὶ πολλοὺς πόνους καὶ πολλὰς ἐπιμελείας ἐξάγεται ἀνθρώπων.

Ξενοφῶν, *Ἱέρων* 9.11

Και τα μικρά βραβεία απαιτούν μεγάλες δαπάνες και πολλούς κόπους και φροντίδες από τους ανθρώπους.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·112

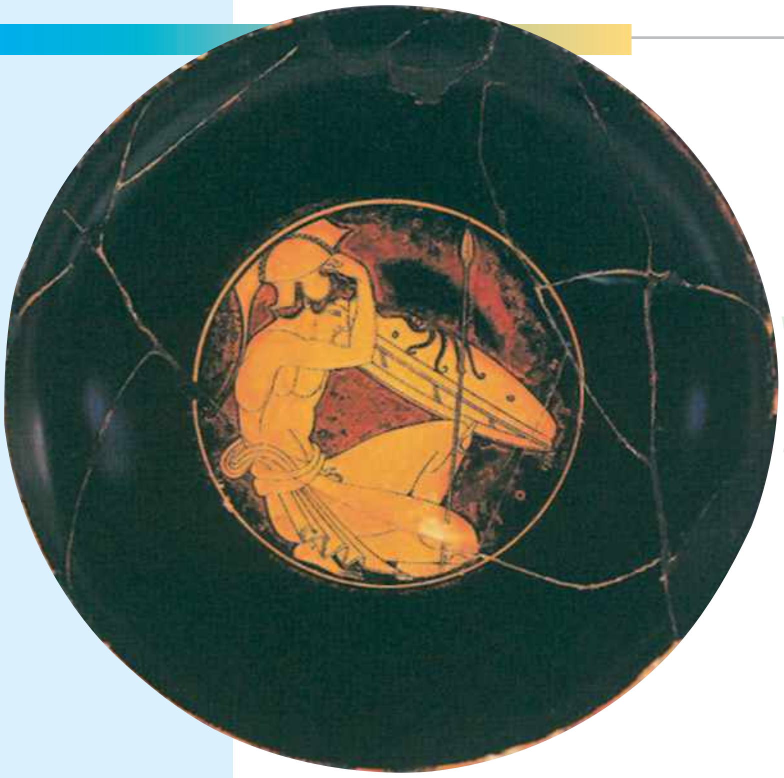

Αττική ερυθρόμορφη κύλικα με παράσταση οπλίτη στον πυθμένα (505-500 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Η Αθήνα προπύργιο της Ευρώπης

Α. Κείμενο

Ιερή υποχρέωση και απαράβατος ηθικός νόμος επέβαλλε στους Έλληνες την ταφή των νεκρών από τους πολέμους. Σε περιόδους πολέμου οι Αθηναίοι πραγματοποιούσαν με δημόσια δαπάνη μεγαλοπρεπή τελετή προς τιμήν των νεκρών πολεμιστών. Η τελετή αυτή έκλεινε με την εκφώνηση *Ἐπιταφίου* λόγου από επιφανή άνδρα που οριζόταν από την πόλη. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από τον *Ἐπιτάφιο* λόγο –που, πιθανόν, συντέθηκε από τον Λυσία– προς τιμήν των νεκρών του Κορινθιακού πολέμου (395-387 π.Χ.), που διεξήγαγαν συνασπισμένοι οι Αθηναίοι, οι Θηβαίοι, οι Αργείοι και οι Κορίνθιοι κατά της Σπάρτης, και τονίζει τη συμβολή της Αθήνας στην απόκρουση του περσικού κινδύνου.

Φύντες καλῶς καὶ φρονοῦντες ὅμοια, πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ οἱ πρόγονοι τῶν ἐνθάδε κειμένων ἠργάσαντο, ἀείμνηστα δὲ καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὑτῶν ἀρετὴν κατέλιπον. Μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν. Ὁ γὰρ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἐλπίζων καὶ τὴν Εὐρώπην δουλώσεσθαι ἔστειλε πεντήκοντα μυριάδας στρατιάν. Ἡγησάμενοι δέ, εἰ τήνδε τὴν πόλιν ἢ ἑκοῦσαν φίλην ποιήσαιντο ἢ ἄκουσαν καταστρέψαιντο, ῥᾳδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξειν, ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα, νομίσαντες οὕτως ἂν ἐρημοτάτους εἶναι συμμάχων τοὺς Ἕλληνας, εἰ ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος τὸν κίνδυνον ποιήσαιντο. Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει, ὡς εἰ μὲν πρότερον ἐπ' ἄλλην πόλιν ἴασιν, ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι· προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἥξουσι βοηθήσοντες.

Λυσίας, *Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς* 20-22 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·113

Γλωσσικά σχόλια

φύντες (μτχ. αορ. β΄ ρ. *φύομαι*) *καλῶς καὶ φρονοῦντες* (μτχ. ενεστ. ρ. *φρονέω, φρονῶ*) *ὅμοια*	επειδή ήταν καλοί (ευγενείς) εκ φύσεως και είχαν κοινές αντιλήψεις
οἱ ἐνθάδε κείμενοι	οι νεκροί που κείτονται (πβ. ν.ε.: κείμενο, πρόσκειμαι) εδώ
οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες (μτχ. παρακ. ρ. *γίγνομαι*)	οι απόγονοι εκείνων (πβ. ν.ε.: γεγονός, γόνος, γονέας)
τὸ τρόπαιον	το μνημείο νίκης (πβ. ν.ε.: τροπαιούχος, τροπή, εντροπία)
κατέλιπον (γ΄ πληθ. οριστ. αορ. β΄ ρ. *καταλείπω*)	άφησαν πίσω, κληροδότησαν (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο)
δουλόομαι, δουλοῦμαι (μέση διάθεση)	υποδουλώνω (πβ. ν.ε.: δουλοπρεπής, εθελοδουλία)
ἡ μυριάς, τῆς μυριάδος	πλήθος αποτελούμενο από 10.000 μέλη (πβ. ν.ε.: εκατομμύριο)
ἡγησάμενοι (ενν. *οἱ Πέρσαι*)	επειδή θεώρησαν / πίστεψαν
εἰ ἑκοῦσαν φίλην ποιήσαιντο (ευκτ. αορ. ρ. *ποιέομαι, ποιοῦμαι*)	εάν έκαναν φίλη με τη θέλησή της (πβ. ν.ε.: εκούσιος)
ἢ (εἰ) ἀκουσίως καταστρέψαιντο (ευκτ. αορ. ρ. *καταστρέφομαι*)	ή εάν την υπέτασσαν παρά τη θέλησή της (πβ. ν.ε.: ακούσιος)
ῥᾳδίως	εύκολα (πβ. ν.ε.: ραδιουργώ, ραδιούργος, ραστώνη)
ἀπέβησαν (οριστ. αορ. β΄ ρ. *ἀποβαίνω*)	αποβιβάστηκαν, έκαναν απόβαση
νομίσαντες ἐρημοτάτους ἂν εἶναι τοὺς Ἕλληνας	επειδή πίστεψαν ότι οι Έλληνες θα ήταν εντελώς αβοήθητοι
ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος	ενώ ακόμα οι Έλληνες θα διαφωνούσαν (πβ. ν.ε.: στασιαστής)
ποιοῦμαι τὸν κίνδυνον	(εδώ) αποτολμώ την επίθεση
αὐτοῖς τοιαύτη δόξα παρειστήκει (οριστ. υπερσ. ρ. *παρίσταμαι*)	τέτοια εντύπωση είχαν σχηματίσει (πβ. ν.ε.: παράσταση, παραστατικός)
εἰ ἐπ᾽ ἄλλην πόλιν ἴασιν (γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. *εἶμι*)	εάν έκαναν επίθεση σε άλλη πόλη
ἥξουσι (ρ. *ἥκω*) *βοηθήσοντες* (ενν. *οἱ Ἀθηναῖοι*)	θα έρχονταν για να βοηθήσουν

Ερμηνευτικά σχόλια

τρόπαια: Η λέξη *τρόπαιον* ή *τροπαῖον* δηλώνει μνημείο νίκης που ανεγειρόταν στο πεδίο της μάχης στο σημείο όπου ο εχθρός τρεπόταν σε φυγή. Σε περιπτώσεις που και οι δύο αντίπαλοι διεκδικούσαν για τον εαυτό τους τη νικηφόρα έκβαση της μάχης στήνονταν τρόπαια και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Τα τρόπαια αποτελούνταν συνήθως από τα όπλα, τις ασπίδες, τα κράνη και άλλα αντικείμενα που εγκατέλειπαν οι ηττημένοι στο πεδίο της μάχης. Συχνά αφιερώνονταν με επιγραφή σε κάποια θεότητα και γι᾽ αυτόν τον λόγο θεωρούνταν ιερά και απαραβίαστα.

ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα: Ο ρήτορας αναφέρεται στη γνωστή εκστρατεία του Δαρείου εναντίον της Ελλάδας και στη μάχη του Μαραθώνα που διεξήχθη το 490 π.Χ.

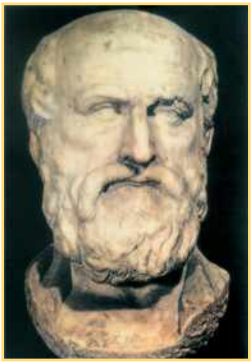

Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Λυσία (4ος αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νεαπόλεως της Ιταλίας)

Ερωτήσεις

1. Ποιες προϋποθέσεις συντέλεσαν ώστε οι πρόγονοι και οι πατέρες των νεκρών να κληροδοτήσουν στις επόμενες γενιές πράξεις θαυμαστές και αείμνηστες;

2. Με ποιο σχέδιο επιτέθηκαν οι Πέρσες στην Ελλάδα;

3. Γιατί η Αθήνα θεωρήθηκε από τους Πέρσες πόλη-κλειδί για τα σχέδιά τους στην Ευρώπη, σύμφωνα με το κείμενο;

4. Λαμβάνοντας υπόψη όσα εκθέτει ο Πολύβιος στο κείμενο της Ενότητας 3 για το καθήκον του ιστορικού, να εξετάσετε κατά πόσο ο συντάκτης του κειμένου σας υπέπεσε στο σφάλμα που επισημαίνει ο Πολύβιος. Να λάβετε υπόψη στις παρατηρήσεις σας τον σκοπό που υπηρετούσε το κείμενο που μελετήσατε.

5. Να αναζητήσετε ιστορικά γεγονότα από την αρχαία, τη βυζαντινή και τη σύγχρονη ελληνική ιστορία για τα οποία θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι η αντίσταση που πρόβαλαν οι Έλληνες σε εισβολείς λειτούργησε ευεργετικά για την άμυνα της Ευρώπης.

Η Αθηνά Πρόμαχος (χάλκινο αναθηματικό αγαλμάτιο, 480-470 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·115

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

φρονέω, φρονῶ [= σκέφτομαι, είμαι συνετός, σκοπεύω να...]
< ουσ. *φρήν, φρενός*
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *φρονοῦντες*]

Ομόρριζα		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
	απλά	*φρενῶ* [= συνετίζω] *φρενιτιῶ* *φρενιτιώδης* *τὸ φρόντισμα*	*αἱ φρένες* (πληθ.) *φρόνιμος* *ἡ φροντίς* (-ίδα) *φροντίζω* *φρονῶ* *ἡ φρενῖτις* (-ιδα) [= η παραφροσύνη] *τὸ φροντιστήριον* (-ο) *ἡ φρόνησις* (-η) *τὸ φρόνημα* *φρονηματίζω*	φρόνιμα (επίρρ.) φρονιμάδα φρονιμίτης
	σύνθετα	*ἡ εὐφρόνη* [= η νύχτα] *τὸ σωφρόνισμα* *φρενόπληκτος* [= παράφρων]	*φρενήρης* *φρενοβλαβής* *ἀλλόφρων* *ἄφρων* *εὐφραίνω* *ἐχέφρων* *ὁμόφρων* *μεγαλόφρων* *μετριόφρων* *παράφρων* *περιφρονῶ* *ἡ περιφρόνησις* (-η) *ὁ σώφρων* *ὁ σωφρονισμός* *ἡ σωφροσύνη* *ὑψηλόφρων* *φιλόφρων* *ἡ φιλοφρόνησις* (-η)	αβροφροσύνη [= ευγενική συμπεριφορά] γενναιοφροσύνη εθνικόφρων νομιμόφρων φρενοκομείο φρενοπαθής

Ασκήσεις

1. Να γράψετε μία πρόταση στη ν.ε. με καθεμιά από τις λέξεις: *αβροφροσύνη, γενναιόφρων, φιλοφρόνηση, φρόνηση*.

2. Να γράψετε νοηματικώς αποδεκτές φράσεις συνδυάζοντας λέξεις από τις δύο στήλες:

Α΄	Β΄
σωφρονιστικός	φιλοφρονήσεις
φρενήρης	ίδρυμα
ανταλλάσσω	υψηλό
φρόνημα	πορεία

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·116

3. Να βρείτε από τα απλά ομόρριζα του Λεξιλογικού Πίνακα λέξεις της α.ε. συνώνυμες των παρακάτω:

συμβουλεύω	________________	ηθικό	________________
συνετός, λογικός	________________	πιστεύω	________________
μεριμνώ, προσέχω	________________	σύνεση	________________

Β2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να χαρακτηρίσετε το α′ συνθετικό τους σύμφωνα με το παράδειγμα:

σύνθετη λέξη	α′ συνθετικό	το α′ συνθετικό είναι
εὔφρων	*εὖ*	άκλιτη λέξη, επίρρημα
ἐχέφρων		
μετριόφρων		
φρενοβλαβής		
φρενόπληκτος		
παράφρων		
ὑψηλόφρων		

2. Να σχηματίσετε παρασύνθετα ρήματα από τα σύνθετα επίθετα του Λεξιλογικού Πίνακα που δίνονται σύμφωνα με το παράδειγμα:

σύνθετο επίθετο	παρασύνθετα ρήματα
σώφρων	*σωφρονέω, σωφρονῶ*
ἀλλόφρων	
ὁμόφρων	
μετριόφρων	
ὑψηλόφρων	
μεγαλόφρων	

3. Να βρείτε με τη βοήθεια των λεξικών σας την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των παρακάτω λέξεων της α.ε.: *λευκός*, *πικρός*, *τρόπαιον*.

Γ1. Γραμματική

1. Ευκτική μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Οι τύποι ***ποιήσαιντο*** και ***καταστρέψαιντο*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι ευκτικής μέσης φωνής.

Όπως και στην ενεργητική φωνή, θεματικά φωνήεντα της ευκτικής είναι το *-οι-* για τον ενεστώτα και τον μέλλοντα και το *-αι-* για τον αόριστο.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·117

α. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής

Στον αριστερό πίνακα του σχήματος δίνεται η κλίση της ευκτικής ενεστώτα μέσης φωνής.

Ο μέλλοντας έχει ακριβώς τις ίδιες καταλήξεις με τον ενεστώτα (με την προσθήκη του χαρακτηριστικού *-σ-* πριν από τις καταλήξεις).

Ο αόριστος διαφοροποιείται από τον μέλλοντα ως προς τη χαρακτηριστική δίφθογγο, που είναι *-αι-* αντί για *-οι-*.

❖ **Να συμπληρώσετε και να τονίσετε τους τύπους που λείπουν από τους πίνακες:**

Ευκτική ενεστώτα		**Ευκτική μέλλοντα**		**Ευκτική αορίστου**
*πιστευ-**οίμην***	→	*πιστευ-**σ-**.........*	→	*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οιο***		*πιστευ-**σ-**.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οιτο***		*πιστευ-**σ-**.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστευ-**οίμεθα***		*πιστευ-**σ-**.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οισθε***		*πιστευ-**σ-**.........*		*πιστευ-...-.........*
*πιστεύ-**οιντο***		*πιστευ-**σ-**.........*		*πιστευ-...-.........*

Παρατηρήσεις

1. Η ευκτική, όπως και η υποτακτική, αορίστου δεν παίρνει αύξηση (είτε χρονική είτε συλλαβική).

2. Για τον σχηματισμό και την κλίση της ευκτικής μέλλοντα και αορίστου μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων χρησιμοποιούμε τις ίδιες καταλήξεις με τα φωνηεντόληκτα ρήματα, αλλά το θέμα των ρημάτων αυτών μεταβάλλεται, όπως και στην οριστική των ίδιων χρόνων.

π.χ. *φυλάττομαι* → *φυλαξοίμην* - *φυλαξαίμην*, *τρίβομαι* → *τριψοίμην* - *τριψαίμην*, *ψεύδομαι* → *ψευσοίμην* - *ψευσαίμην*.

β. Σχηματισμός και κλίση ευκτικής παρακειμένου μέσης φωνής

Η ευκτική του παρακειμένου στη μέση φωνή σχηματίζεται περιφραστικά **από τη μετοχή παρακειμένου μέσης φωνής του ρήματος και την ευκτική ενεστώτα του ρ. *εἰμί*.**

❖ **Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί:**

Κλίση ευκτικής παρακειμένου μ.φ.

λελυμένος,	*λελυμένη,*	*λελυμένον*	______________	*λελυμένοι,*	*λελυμέναι,*	*λελυμένα*	______________
»	»	»	______________	»	»	»	______________
»	»	»	______________	»	»	»	______________

2. Ευκτική μέλλοντα ρ. *εἰμί*

Όπως διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη, η οριστική μέλλοντα του ρ. *εἰμί* είναι *ἔσομαι* και κλίνεται όπως η οριστική μέλλοντα μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων (πλην του γ' εν. *ἔσται*). Κατά ανάλογο τρόπο σχηματίζεται και κλίνεται η ευκτική μέλλοντα του ρήματος αυτού.

❖ **Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί:**

α' εν. ***ἐσοίμην***	α' πληθ. ______________
β' εν. ______________	β' πληθ. ______________
γ' εν. ______________	γ' πληθ. ______________

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·118

Γ2. Σύνταξη

Ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί προσδιορίζουν ονοματικούς όρους σε μια επαυξημένη πρόταση συμφωνώντας με αυτούς στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση.

επιθετικός

- ✓ Προσδίδει μια **μόνιμη ιδιότητα** στον όρο τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ Συνήθως είναι **έναρθρος**. Καταχρηστικά λογίζεται ως επιθετικός προσδιορισμός οτιδήποτε βρίσκεται ανάμεσα σε ένα άρθρο και το ουσιαστικό που αυτό συνοδεύει, π.χ. *οἱ κάτω θεοί.*
- ✓ Ως επιθετικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται: επίθετα, επιθετικές μετοχές, αντωνυμίες και αριθμητικά.

  π.χ. *Εἶχον δὲ πάντες κράνη χαλκᾶ καὶ χιτῶνας φοινικοῦς* (= κατακόκκινους). (επίθετα)
  Λύσανδρος τὰ ὑπάρχοντα χρήματα Κύρῳ ἀπέδωκεν. (επιθετική μετοχή)
  Ἡ δὲ ἄλλη φάλαγξ ἐν τῷ δεξιῷ ἦν. (αντωνυμία)
  Ὁ Ἀσωπὸς δύο μὲν παῖδας εἶχεν, εἴκοσι δὲ θυγατέρας. (αριθμητικά)
  Ὁ ἐνθάδε σύλλογος ἀρχὴ γενήσεται τοῖς Ἕλλησιν τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλίας. (επίρρημα και εμπρόθετη φράση που περιέχονται μεταξύ άρθρου και ουσιαστικού)

κατηγορηματικός

- ✓ Προσδίδει μια **παροδική ιδιότητα** στον όρο τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ **Δεν έχει άρθρο**, ενώ το ουσιαστικό που προσδιορίζεται από αυτόν συνήθως έχει (π.χ. *Τέμνω τὸ δένδρον τῷ πελέκει ὀξεῖ*).
- ✓ Τα επίθετα *πᾶς, ἅπας, ὅλος, ἄκρος, μέσος, ἔσχατος, μόνος* και οι αντωνυμίες *αὐτός* και *ἕκαστος*, όταν δε συνοδεύονται από άρθρο, λειτουργούν ως κατηγορηματικοί προσδιορισμοί (**Αν συνοδεύονται από άρθρο, εκλαμβάνονται ως επιθετικοί προσδιορισμοί**).

  π.χ. *Ἡ τῶν ἡγεμόνων ἀδικία ὅλην τὴν πόλιν βλάπτει.*

παράθεση

- ✓ Προσδίδει **ένα ήδη γνωστό κύριο γνώρισμα** στον όρο (συνήθως ουσιαστικό) τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ Βρίσκεται συνήθως **μετά τον όρο τον οποίο προσδιορίζει.**
- ✓ Συνήθως είναι **ουσιαστικό**. Σπανιότερα ουσιαστικοποιημένο επίθετο, επιθετική μετοχή ή αναφορική πρόταση.

  π.χ. *Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, τῆς θυγατρός, λαμπρὸν ἱερὸν ἐν Ἐλευσῖνι ἦν.*

επεξήγηση

- ✓ Διασαφηνίζει τη σημασία του όρου (συνήθως ουσιαστικού) τον οποίο προσδιορίζει.
- ✓ Βρίσκεται συνήθως **μετά τον όρο τον οποίο προσδιορίζει**.
- ✓ Συνήθως είναι **ουσιαστικό**. Σπανιότερα αντωνυμία ή και δευτερεύουσα πρόταση.

  π.χ. *Μεγίστου κακοῦ ἀπηλλάγησαν, πονηρίας.*

Ασκήσεις

1. α. Να κλίνετε την ευκτική μέλλοντα και αορίστου των ρημάτων *δέχομαι, ἅπτομαι, ψεύδομαι, λούομαι.* β. Να κλίνετε την ευκτική παρακειμένου των ρημάτων *βουλεύομαι, κρύπτομαι.*

2. Να μεταφέρετε τους τύπους ευκτικής που σας δίνονται στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού και να δηλώσετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκεται ο κάθε τύπος:

παιδευσαίμεθα		*καταψηφίσαισθε*	
στρατοπεδεύσοιντο		*κεχαρισμένον εἴη*	
καταγεγραμμένοι εἴητε		*πυνθανοίμην*	
τρέφοιο		*μετασκευασοίμην*	
δεδιωγμένοι εἶεν		*νομίσαιτο*	

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·119

3. Να βρείτε τους τύπους υποτακτικής και ευκτικής μέσης φωνής που υπάρχουν στο κείμενο που ακολουθεί και να τους μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο των άλλων χρόνων:

Βασιλεὺς μέντοι τὰς σπονδὰς λέλυκε καὶ φυλάττεται ἡμᾶς ὡς πολεμίους. Φυλαξώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς τοὺς βαρβάρους. Οὕτω εἰς τὸ ἑξῆς πορευσόμεθα διὰ πολεμίας τῆς χώρας, ἀλλ' ἀσφαλεῖς ἐσόμεθα καὶ διαπραξόμεθα (= θα κατορθώσουμε) *εἰς Ἑλλάδα ἐλθεῖν. Εἰ δὲ καθ' ἡμέραν πορευοίμεθα πλεῖον* (= περισσότερο), *ἀπαλλαξαίμεθα ἂν πολὺ τοῦ στρατεύματος.*

4. Να γράψετε στη στήλη Β′ το α′ ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα του ρήματος από το οποίο προέρχονται οι τύποι ευκτικής που δίνονται στη στήλη Α′:

Α′	Β′
συνηθροισμένοι εἶεν	
πολιτευσαίμην	
τρίψοισθε	
ταράσσοιτο	
ἀναπεπαυμένοι εἴημεν	
ἐγκαλύψαιο	

5. Να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς στις παρακάτω προτάσεις:

α. *Ἀείμνηστα καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια διὰ τὴν αὑτῶν ἀρετὴν κατέλιπον.*
β. *Μόνοι ὑπὲρ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν.*
γ. *Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως τοιαύτη δόξα παρειστήκει.*

6. Να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς στις παρακάτω προτάσεις:

α. *Καλῶς σὺ ἂν ἐρήμης γῆς ἄρχοις μόνος.*
β. *Παρ' Ὁμήρῳ θαυμάζομεν τοὺς ἥρωας, Ὀδυσσέα καὶ Ἀχιλλέα.*
γ. *Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Ἀθηναίων.*
δ. *Ἄλλων μὲν γὰρ ἄλλαι χῶραι καρπῶν τε καὶ τόκων εὔφοροί εἰσιν.*
ε. *Ὅθεν καὶ ἐζήλουν πολλοὶ ἄνδρες ἀγαθοὶ γίγνεσθαι κατὰ πόλεμον.*
στ. *Κλεόκριτος, ὁ τῶν μυστῶν κῆρυξ, κατασιωπησάμενος* (= αφού επέβαλε σιωπή) *ἔλεξεν.*

Τὰ ἁμαρτήματά σου πειρῶ μὴ λόγοις ἐπικαλύπτειν, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχοις.

Στοβαῖος, *Ἀνθολόγιον* 3.13.53

Να προσπαθείς όχι να συγκαλύπτεις τα σφάλματά σου με λόγια αλλά να τα διορθώνεις με έλεγχο.

Η οικογένεια του Δαρείου ικετεύει τον Αλέξανδρο (γκραβούρα του 15ου αι., Εθνική Βιβλιοθήκη, Παρίσι)

Μεγαλόψυχη στάση

Α. Κείμενο

Γραμμένη στην τελική της μορφή το 300 μ.Χ. βάσει πηγών που φτάνουν μέχρι και στην πρώιμη ελληνιστική εποχή, η *Μυθιστορία του Αλεξάνδρου*, ιστορικό έργο άγνωστου δημιουργού που αποδίδεται ψευδώς στον Καλλισθένη, δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον τόσο λόγω της αξίας της ως ιστορικής πηγής όσο για την επίδραση που άσκησε στις φιλολογίες διαφόρων λαών με τις αμέτρητες μεταφράσεις και διασκευές που γνώρισε. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε ο Αλέξανδρος ανακοινώνει με επιστολή του στα γυναικεία μέλη της περσικής βασιλικής οικογένειας τον θάνατο του Δαρείου Γ΄.

Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατείρᾳ καὶ Ῥοδῷ καὶ Ῥωξάνῃ τῇ ἐμῇ γυναικὶ χαίρειν. Ἀντιταξάμενον ἡμῖν Δαρεῖον οὐκ ἠμυνάμεθα, εἰ μὴ τοὐναντίον, ηὐχόμην γὰρ ἐγὼ ζῶντα ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκῆπτρα ἔχειν· ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ τοῦτον κατέλαβον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ, ὃν ἐλεήσας τῇ ἐμαυτοῦ χλαμύδι περιέστειλα. Ἐπυθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ τι ἀκοῦσαι περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ. Ὁ δέ μοι εἶπεν· «παρακαταθήκην ἔχε τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην καὶ συμβιώσει σοι». [...] Τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ ἠμυνάμην ἀξιοπρεπῶς [...]. Προσέταξα δὲ ἡρῷον αὐτῷ γενέσθαι παρὰ τοὺς πατρῴους αὐτῷ ἥρωας· καὶ ὑμεῖς δὲ τῆς λύπης αὐτοῦ παύσασθε· ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀποκαταστήσω εἰς τὰ ἴδια βασίλεια [...]. Κατὰ γοῦν τὰς διατάξεις Δαρείου Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα σύνθρονόν μου εἶναι βούλομαι, ἐὰν δὲ καὶ ὑμεῖς μοι συμπνεύσητε, προσκυνεῖσθαι αὐτὴν ὡς Ἀλεξάνδρου γυναῖκα βούλομαι καὶ κελεύω. Ἔρρωσθε.

Ψευδο-Καλλισθένης, *Μυθιστορία Ἀλεξάνδρου*, Παραλλαγή γ, 22

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·121

Γλωσσικά σχόλια

χαίρειν (ενν. λέγει)	εύχεται να είναι καλά
ἠμυνάμεθα (οριστ. αορ. ρ. *ἀμύνομαι*, πληθ. μεγαλοπρεπείας)	εκδικήθηκα, τιμώρησα
εἰ μὴ τοὐναντίον	αλλά αντίθετα
ὑπὸ τὰ ἐμὰ σκῆπτρα	κάτω από την εξουσία μου
ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ	ενώ ίσα που ανέπνεε
κατέλαβον (οριστ. αορ. β΄ ρ. *καταλαμβάνω*)	συνάντησα, βρήκα (πβ. ν.ε.: κατάληψη, ακατάληπτος)
ἐλεήσας (μτχ. αορ. ρ. *ἐλεέω, ἐλεῶ*)	επειδή τον συμπόνεσα, τον λυπήθηκα (πβ. ν.ε.: έλεος, ελεημοσύνη, ανελέητος)
περιστέλλω	καλύπτω, περιβάλλω (πβ. ν.ε.: περιστολή)
ἐπυθόμην (οριστ. αορ. β΄ ρ. *πυνθάνομαι*) *παρ᾽ αὐτοῦ ἀκοῦσαί τι*	ζήτησα να μάθω από αυτόν κάτι
ἡ ἀπώλεια	ο χαμός, ο θάνατος (πβ. απολωλός πρόβατο)
ἡ παρακαταθήκη ἡ παραθήκη	αυτό που εμπιστεύεται κανείς σε κάποιον άλλο
συμβιώσει (οριστ. μέλλ. ρ. *συμβιόω, συμβιῶ*) *σοι*	θα ζήσει μαζί σου (πβ. ν.ε.: συμβίωση)
ἠμυνάμην ἀξιοπρεπῶς	τιμώρησα όπως τους άξιζε
τὸ ἡρῷον	ιερό αφιερωμένο σε ήρωα
εἰς τὰ ἴδια βασίλεια	στα ανάκτορά σας
ἡ διάταξις	η τελευταία επιθυμία, η διαθήκη (εδώ)
συμπνέω	συμφωνώ (πβ. ν.ε.: σύμπνοια)
κελεύω	προστάζω, ορίζω
ἔρρωσθε (προστ. παρακ. ρ. *ῥώννυμαι*)	χαίρετε, να είστε καλά στην υγεία σας (πβ. ν.ε.: ρώμη, ρωμαλέος)

Ερμηνευτικά σχόλια

Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατείρᾳ καὶ Ῥοδῷ καὶ Ῥωξάνῃ τῇ ἐμῇ γυναικὶ χαίρειν: Στερεότυπη αρχή επιστολής.

Στατείρᾳ καὶ Ῥοδῷ καὶ Ῥωξάνῃ: Σχετικά με τα γυναικεία πρόσωπα της οικογένειας και τις τελευταίες στιγμές του Δαρείου Γ΄ του Κοδομανού παρατηρείται σύγχυση, επειδή οι πηγές δε συμφωνούν μεταξύ τους. Τα πρόσωπα που αναφέρονται στο κείμενο είναι η Στάτειρα, αδερφή και σύζυγος του Δαρείου ξακουστή για την ομορφιά της, η μητέρα του Ροδώ και η φημισμένη για την ομορφιά της κόρη του Ρωξάνη.

κατέλαβον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀναπνοῇ: Οι αξιωματούχοι του περσικού στρατού Ναβαρζάνης και Βήσσος συνέλαβαν τον Δαρείο με σκοπό να τον παραδώσουν στον Αλέξανδρο και να διασφαλίσουν τη σύναψη ειρήνης. Όταν ο Αλέξανδρος τους καταδίωξε, για να επιταχύνουν τη φυγή τους δολοφόνησαν τον Πέρση βασιλιά. Ο Αλέξανδρος τους τιμώρησε και ενταφίασε τον Δαρείο με βασιλικές τιμές.

***Ἔρρωσθε*:** Στερεότυπο κλείσιμο επιστολής.

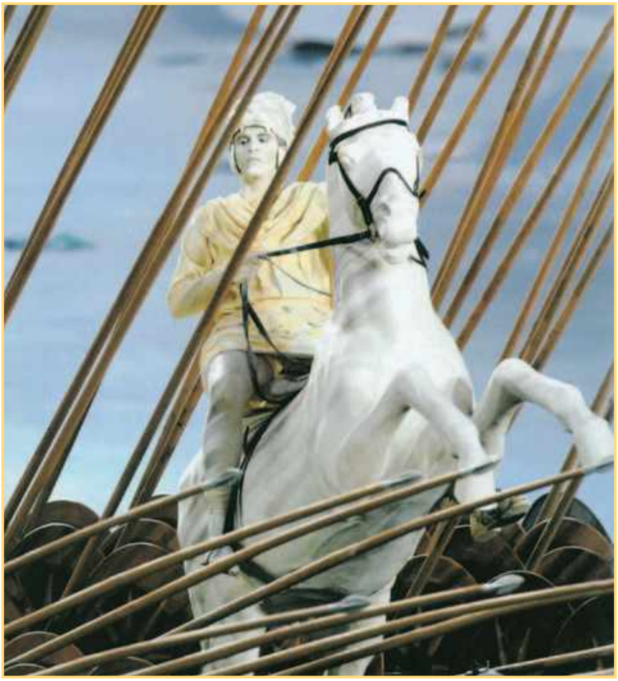

Ο «Μέγας Αλέξανδρος», όπως καλλιτεχνικά αποδόθηκε στην τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·122

Ερωτήσεις

1. Ποιο χαρακτηριστικό του Αλεξάνδρου αναδεικνύει η συμπεριφορά του απέναντι στον Δαρείο και στις αιχμάλωτες πλέον γυναίκες της οικογένειάς του;

2. Πέραν της επιθυμίας του Δαρείου, ποια άλλα κίνητρα ώθησαν τον Αλέξανδρο να συνάψει γάμο με τη Ρωξάνη; Για την απάντησή σας να αξιοποιήσετε τις ιστορικές γνώσεις σας.

Κεφαλή του Μεγάλου Αλεξάνδρου (περ. 330 π.Χ., Μουσείο Ακροπόλεως)

«Αλέξανδρος και θνήσκων Δαρείος» (μικρογραφία από το έπος **Khamse**, *16ος αι., Εθνική Πινακοθήκη της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Αζερμπαϊτζάν, Μπακού)*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·123

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

αἴτιος
< ***αἶτος** **[= μερίδιο]**
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *αἰτίους*]

Ομόρριζα		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
	απλά	*αἰτιάζομαι* [= κατηγορούμαι] *τὸ αἰτίαμα* [= η κατηγορία] *αἰτίζω* [= ζητώ κάποιο πράγμα]	*αἰτῶ* *ἡ αἰτία* *αἰτιώδης* *τὸ αἴτημα* *ἡ αἴτησις* (-η) *ἡ αἰτίασις* (-η) *αἰτιατική* *αἰτιατός* *αἰτιῶμαι* [= κατηγορώ]	αιτιότητα
	σύνθετα	*μεταίτιος* [= συνένοχος] *ἐπαίτιος* [= υπεύθυνος για κάτι, ένοχος]	*αἰτιολογῶ* *ἡ αἰτιολογία* *ἀναίτιος* *ἀναιτιολόγητος* *ἀπαιτῶ* *ἡ ἀπαίτησις* (-η) *ἐπαιτῶ* *παραιτοῦμαι* *ἡ παραίτησις* (-η) *συναίτιος* *ὑπαίτιος* [= υπεύθυνος]	αιτιοκρατία αιτιολόγηση πρωταίτιος συνυπαίτιος συνυπαιτιότητα απαιτητός απαιτητικός

Ασκήσεις

1. Να δηλώσετε τι σημαίνουν (ενέργεια, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.) οι ομόρριζες του ουσιαστικού *αἰτία* λέξεις του πίνακα:

λέξεις	κατηγορία στην οποία ανήκουν
αἴτησις	
αἰτίαμα	
αἴτημα	
αἰτίασις	
αἰτιώδης	

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·124

2. Να σχηματίσετε νοηματικά αποδεκτές φράσεις συνδυάζοντας τις κατάλληλες λέξεις. Να χρησιμοποιήσετε κάθε λέξη μία φορά:

αναίτια
υπαίτιος
αιτιώδης
κοινό
μιας πράξης
επίθεση
υποβάλλω
αιτιατική
πτώση
σχέση
παραίτηση
απαιτητικό

3. Να αναζητήσετε από τις απλές ομόρριζες λέξεις της α.ε. που περιλαμβάνονται στον Λεξιλογικό Πίνακα τρία παραδείγματα που να ανήκουν σημασιολογικά σε μία από τις δύο ευρύτερες έννοιες του ρήματος *αἰτῶ*: α. κατηγορώ, φέρω ευθύνη για κάτι β. ζητώ, επαιτώ. Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας:

κατηγορώ, φέρω ευθύνη για κάτι	ζητώ, επαιτώ

Β2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να αναλύσετε τις σύνθετες λέξεις στα συνθετικά τους μέρη: *σύνθρονος, προσέταξα, ἀξιοπρεπῶς, ἀντιταξάμενον, περιέστειλα, συμπνεύσητε.*

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με ουσιαστικά της α.ε. ομόρριζα των ρ. *διατάσσω, ἐπιτάσσω, παρατάσσω, προστάττω*:

ρήμα	ουσιαστικό
διατάσσω	*ἡ*
	ἡ
	τὸ
ἐπιτάσσω	*ἡ*
παρατάσσω	*ἡ*
προστάττω	*ἡ*
	ἡ

Γ1. Γραμματική

1. Προστακτική βαρύτονων ρημάτων μέσης φωνής

Οι τύποι ***παύσασθε*** και ***ἔρρωσθε*** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι προστακτικής μέσης φωνής.

Όπως και στην ενεργητική φωνή, προστακτική διαθέτουν μόνο ο ενεστώτας, ο αόριστος και ο παρακείμενος.

Σχηματισμός και κλίση προστακτικής ενεστώτα, αορίστου και παρακειμένου μέσης φωνής

Προστακτική ενεστώτα	Προστακτική αορίστου	Προστακτική παρακειμένου
*παύ-**ου***	*παῦ-**σ-αι***	*πέπαυ-**σο***
*παυ-**έσθω***	*παυ-**σ-άσθω***	*πεπαύ-**σθω***
*παύ-**εσθε***	*παύ-**σ-ασθε***	*πέπαυ-**σθε***
*παυ-**έσθων*** ή *παυ-**έσθωσαν***	*παυ-**σ-άσθων*** ή *παυ-**σ-άσθωσαν***	*πεπαύ-**σθων*** ή *πεπαύ-**σθωσαν***

Παρατηρήσεις

1. Η προστακτική αορίστου, όπως η υποτακτική και η ευκτική, δεν παίρνει αύξηση.

2. Τα αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν την προστακτική αορίστου με τις γνωστές αλλαγές στο θέμα τους.
π.χ. *πράττομαι* → *πρᾶξαι, σκοπέω, -ῶ* → *σκέψαι* (< *ἐσκεψάμην*), *σῴζομαι* → *σῶσαι.*

3. Η προστακτική παρακειμένου διατηρεί τον αναδιπλασιασμό.

4. Για τον σχηματισμό και την κλίση της προστακτικής παρακειμένου μέσης φωνής των αφωνόληκτων ρημάτων χρησιμοποιούμε τις καταλήξεις του παραπάνω πίνακα, αλλά το θέμα των ρημάτων αυτών μεταβάλλεται, όπως και στην οριστική του ίδιου χρόνου. Ακολουθεί η ενδεικτική κλίση της προστακτικής παρακειμένου μέσης φωνής των ρ. *πράττομαι, γράφομαι* και *κομίζομαι*:

	ουρανικόληκτα (ρ. *πράττομαι*)	χειλικόληκτα (ρ. *γράφομαι*)	οδοντικόληκτα (ρ. *κομίζομαι*)
β′ εν.	*πέπρα**ξο***	*γέγρα**ψο***	*κεκόμι**σο***
γ′ εν.	*πεπρά**χθω***	*γεγρά**φθω***	*κεκομί**σθω***
β′ πληθ.	*πέπρα**χθε***	*γέγρα**φθε***	*κεκόμι**σθε***
γ′ πληθ.	*πεπρά**χθων*** ή *πεπρά**χθωσαν***	*γεγρά**φθων*** ή *γεγρά**φθωσαν***	*κεκομί**σθων*** ή *κεκομί**σθωσαν***

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·126

2. Οι κτητικές αντωνυμίες

Όπως και στη ν.ε., οι κτητικές αντωνυμίες, που φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι, αναφέρονται σε έναν ή περισσότερους κτήτορες. Κλίνονται σαν τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα (χωρίς κλητική, όπως όλες οι αντωνυμίες εκτός από τη δεικτική *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*).

για έναν κτήτορα		
α΄ πρόσωπο	**β΄ πρόσωπο**	**γ΄ πρόσωπο**
ἐμός, ἐμή, ἐμόν	*σός, σή, σόν*	*ἑός, ἑή, ἑόν*
για πολλούς κτήτορες		
α΄ πρόσωπο	**β΄ πρόσωπο**	**γ΄ πρόσωπο**
ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον	*ὑμέτερος, ὑμετέρα, ὑμέτερον*	*σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον*

Γ2. Σύνταξη

Ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί

Οι ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί προσδιορίζουν ονοματικούς όρους σε μια επαυξημένη πρόταση, αλλά, αντίθετα από ό,τι συμβαίνει με τους ομοιόπτωτους, δε βρίσκονται στο ίδιο γένος, αριθμό και πτώση με αυτούς. Ως ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί λειτουργούν οι πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική και αιτιατική).

ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί σε γενική

– **κτητική:** Δηλώνει τον κτήτορα του ονοματικού όρου τον οποίο προσδιορίζει.
  π.χ. *Ἡ ἀρετὴ τῶν Σπαρτιατῶν ὁμολογουμένη ἐστίν.*

– **του δημιουργού:** Δηλώνει τον δημιουργό του ονοματικού όρου τον οποίο προσδιορίζει.
  π.χ. *τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου.*

– **διαιρετική:** Δηλώνει το σύνολο στο οποίο ανήκει ή από το οποίο προέρχεται ο ονοματικός όρος τον οποίο προσδιορίζει.
  π.χ. *Τῷ ἡμίσει τοῦ δόρατος ἐμάχετο.*

– **της ύλης:** Δηλώνει το υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένος ο ονοματικός όρος τον οποίο προσδιορίζει.
  π.χ. *ξίφος σιδήρου.*

– **του περιεχομένου:** Δηλώνει το περιεχόμενο του ονοματικού όρου τον οποίο προσδιορίζει, ο οποίος είναι συνήθως μια περιληπτική έννοια.
  π.χ. *ταμιεῖον* (= αποθήκη) *σίτου.*

– **της ιδιότητας:** Δηλώνει συνήθως μέγεθος, ηλικία, κοινωνική τάξη και συνοδεύεται από αριθμητικό.
  π.χ. *Ἐνταῦθα δὴ προσάγουσιν τῷ βασιλεῖ παῖδα καλὸν ὀκτὼ ἐτῶν.*

– **της αξίας:** Δηλώνει την αξία του ονοματικού όρου τον οποίο προσδιορίζει. Συντάσσεται συνήθως με επίθετα όπως: *ἄξιος, ἀνάξιος, ὠνητός.*
  π.χ. *Τἀκείνοις πεπραγμένα ἄξια θανάτου ἐστί.*

– **της αιτίας:** Δηλώνει την αιτία της οποίας αποτέλεσμα είναι ο ονοματικός όρος τον οποίο προσδιορίζει. Συντάσσεται συνήθως με επίθετα όπως: *αἴτιος, ὑπεύθυνος, ἔνοχος, εὐδαίμων.*
  π.χ. *Τούτων αἴτιος Χαιρεφῶν ἐστι.*

– **συγκριτική:** Συντάσσεται με συγκριτικό βαθμό επιθέτου ή επιρρήματος και δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα με το οποίο συγκρίνεται ο ονοματικός όρος τον οποίο προσδιορίζει.

π.χ. *Μὴ τοίνυν ὑμεῖς χείρους γένησθε Φιλίππου.*
– **αντικειμενική / υποκειμενική:** Συντάσσεται με ουσιαστικά και επίθετα και δηλώνει το αντικείμενο ή το υποκείμενο της ενέργειας την οποία εκφράζει το ομόρριζο με αυτά τα ονόματα ρήμα (συνήθως τέτοια ονόματα σημαίνουν: μνήμη, φροντίδα, συμμετοχή, εμπειρία, εξουσία και τα αντίθετά τους).
π.χ. *Μιμηταὶ τῶν προγόνων βουλόμεθα γενέσθαι:* γενική αντικειμενική
Ἔριδες θεῶν πράγματα παρέχουσι (= προκαλούν βάσανα) *βροτοῖς* (= στους θνητούς): γενική υποκειμενική

ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί σε δοτική

– **της αναφοράς:** Δηλώνει σε τι αναφέρεται ο ονοματικός όρος τον οποίο προσδιορίζει.
π.χ. *Οἱ Ἀθηναῖοι ὁπλῖται ἐρρωμενέστατοι ταῖς ψυχαῖς ἦσαν.*
– **αντικειμενική:** Συντάσσεται με ουσιαστικά και επίθετα που συγγενεύουν ετυμολογικά με ρήματα που παίρνουν το αντικείμενό τους σε δοτική, όπως αυτά που σημαίνουν: ομοιότητα, ωφέλεια, φιλία, υποταγή και τα αντίθετά τους.
π.χ. *Οἱ πονηροὶ ἀλλήλοις ὅμοιοί εἰσιν.* (*Οἱ πονηροὶ ὁμοιάζουσιν ἀλλήλοις.*)

ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί σε αιτιατική

– **της αναφοράς:** Δηλώνει σε τι αναφέρεται ο ονοματικός όρος τον οποίο προσδιορίζει.
π.χ. *Κῦρος ἦν ἀγαθὸς τὰ πολεμικά.*

Παρατήρηση Για τη διάκριση της γενικής υποκειμενικής / αντικειμενικής τρέπουμε την προσδιοριζόμενη λέξη σε ομόρριζο ρήμα σύμφωνα με το νόημα και παρατηρούμε εάν το πρόσωπο ή το πράγμα που βρίσκεται σε γενική ενεργεί ή δέχεται ενέργεια,
π.χ. *Μιμηταὶ τῶν προγόνων βουλόμεθα γενέσθαι* > *Μιμούμεθα τοὺς προγόνους* (αντικείμενο) → γενική αντικειμενική.
Ἔριδες θεῶν πράγματα παρέχουσι βροτοῖς > *Οἱ θεοὶ ἐρίζουσι* (υποκείμενο) → γενική υποκειμενική.
Οἱ πονηροὶ ἀλλήλοις ὅμοιοί εἰσιν > → δοτική αντικειμενική.

Ασκήσεις

1. *Παύσασθε οὖν πιστεύοντες τοῖς βαρβάροις καὶ ψηφίσασθε κατακαῦσαι τὰς ἁμάξας, ἵνα μὴ ἐμποδὼν ἡμῖν ὦσι* (= για να μη μας είναι εμπόδιο): να βρείτε τους τύπους προστακτικής που υπάρχουν στην παραπάνω φράση και να τους κλίνετε στην προστακτική όλων των χρόνων.

2. Να τοποθετήσετε στη σωστή στήλη τούς τύπους προστακτικής που σας δίνονται και να τους μεταφέρετε στους άλλους χρόνους διατηρώντας την έγκλιση, τον αριθμό και το πρόσωπο:

	ενεστώτας	**αόριστος**	**παρακείμενος**
διαπορεύου			
κεκόμισθε			
κηρύξασθε			
θραυσάσθω			
θεραπευέσθων			
πέμπου			

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:30 ™ÂÏ›‰·128

3. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους των παρακάτω φράσεων στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού διατηρώντας σταθερά την έγκλιση και τον χρόνο:

α. *Παῦσαι πρὶν ὀργῆς κἀμὲ μεστῶσαι* (= προτού με εξοργίσεις) *λέγων.*

β. *Πεπαύσθω λοιπὸν οὗτος, δοῦλος ὤν, θρυπτόμενος κατὰ δεσποίνης ἰδίας* (= να συμπεριφέρεται αλαζονικά προς την κυρία του).

γ. *Τοιοῦτος γίγνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο* (= όπως θα ευχόσουν) *περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας.*

δ. *Τοῖς φρονιμωτάτοις πλησίαζε καὶ τῶν ἄλλων τοὺς προθύμους μεταπέμπου* (= να καλείς κοντά σου), *καὶ μηδενὸς οἴου δεῖν ἀπείρως ἔχειν* (= έχε κατά νου ότι τίποτε δεν πρέπει να αφήνεις αδοκίμαστο).

ε. *Μὴ ψεύδου, σὺ γὰρ Ὑπερείδου μαθητὴς ὢν τυγχάνεις.*

στ. *Ἀλλ' ἤτοι* (= είτε) *διαλεγέσθω ἢ εἰπέτω ὅτι οὐκ ἐθέλει διαλέγεσθαι.*

ζ. *Τοῦτον δὲ δὴ οὖν τὸν τόκον τε καὶ ἔκγονον αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ κομίσασθε.*

4. Να γράψετε στα τετραγωνίδια τους τύπους προστακτικής που σας ζητούνται. Στην έγχρωμη στήλη θα σχηματιστεί το όνομα αρχαίου θεού:

α. β′ εν. προστ. ενεστ. ρ. *ὀνομάζομαι.*
β. β′ πληθ. προστ. αορ. ρ. *κηρύττομαι.*
γ. β′ εν. προστ. αορ. ρ. *ἀνακρούομαι.*
δ. β′ εν. προστ. παρακ. ρ. *ἀνασκευάζομαι.*

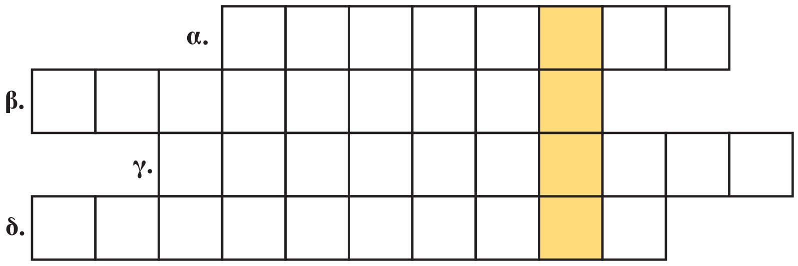

5. Να κλίνετε τις φράσεις *τὰ ἐμὰ σκῆπτρα* και *τὴν ἐμὴν θυγατέρα*.

6. Στις παρακάτω φράσεις να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ονοματικούς προσδιορισμούς, καθώς και τον όρο της πρότασης που προσδιορίζουν:

α. *Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατείρᾳ καὶ Ῥοδῷ καὶ Ῥωξάνῃ τῇ ἐμῇ γυναικὶ χαίρειν.*

β. *Ἐπυθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ τι ἀκοῦσαι περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ.*

γ. *Παρακαταθήκην ἔχε τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην.*

δ. *Ὑμεῖς δὲ τῆς λύπης αὐτοῦ παύσασθε.*

ε. *Κατὰ τὰς διατάξεις Δαρείου Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα σύνθρονόν μου εἶναι βούλομαι.*

7. Στις παρακάτω φράσεις να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ετερόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς, καθώς και τον όρο της πρότασης που προσδιορίζουν:

α. *Ἡρακλῆς ἱδρύσατο βωμὸν Πέλοπος.*

β. *Ἐν Λακεδαίμονι οἱ ἔφοροι ἦσαν κύριοι εἰρήνης καὶ πολέμου.*

γ. *Ἐβοήθει ὁ Ἀρίσταρχος καὶ τῶν ἱππέων νεανίσκοι.*

δ. *Ἀγησίλαος πρᾳότατος τοῖς φίλοις ὢν ἐχθροῖς φοβερώτατος ἦν.*

ε. *Οἰκίαν ἐκτήσατο δύο ταλάντων.*

στ. *Βασιλεὺς ἦν κοινὸς ἐχθρὸς ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων.*

ζ. *Οὔτε ποσίν εἰμι ταχὺς οὔτε χερσὶν ἰσχυρός.*

η. *Τυφλὸς τά τ' ὦτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἶ.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·129

8. Να βρείτε τον συντακτικό ρόλο των πλάγιων πτώσεων που υπάρχουν στις προτάσεις που ακολουθούν:

α. *Τίς μὲν ἀγέλης βοῶν κήδεται* (= φροντίζει) *μᾶλλον τοῦ νέμοντος* (= από τον βοσκό);
β. *Τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων Αἰγεὺς πρεσβύτατος ὢν ἔσχεν.*
γ. *Κῦρος καλὸς ἦν τὸ εἶδος* (= στη μορφή) *καὶ φιλάνθρωπος τὴν ψυχήν.*
δ. *Ἄνθρωπος ἱδρύσατο βωμοὺς καὶ ἀγάλματα θεῶν.*
ε. *Στέργει* (= αγαπά) *γὰρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν* (= ειδήσεων).
στ. *Οἱ ὀλίγοι κτείνουσι τὸν Πειθίαν καὶ ἄλλους ἑξήκοντα τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἰδιωτῶν.*
ζ. *Θάνατός ἐστι κοινὸς πᾶσιν ἀνθρώποις.*

9. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους υπογραμμισμένους προσδιορισμούς στις παρακάτω φράσεις:

α. *Διὰ <u>μέσης</u> πόλεως ῥεῖ ποταμὸς <u>Κύδνος ὄνομα, εὖρος</u> δύο πλέθρων.*
β. *Πέρας γὰρ <u>τοῦ βίου</u> θάνατός ἐστιν.*
γ. *Ζεῦ, <u>πάτερ</u>, γενοῦ <u>μοι</u> βοηθός, ἵνα <u>τὴν ἀρίστην</u> ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπωμαι καὶ ὠφέλιμος <u>τοῖς ἀνθρώποις</u> γένωμαι.*
δ. *Μειδίας φονεύσας τὴν μητέρα <u>τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς Μανίαν</u> κύριος <u>τῆς Αἰολίδος</u> ἐγένετο.*
ε. *Οἱ Πέρσαι <u>Κύρῳ</u> μᾶλλον φίλοι ἦσαν ἢ βασιλεῖ.*
στ. *Παῖδες, μὴ στασιάζετε. Ἐστὲ φίλοι <u>ἀλλήλοις</u> καὶ ἱκετεύετε τοὺς θεοὺς εὐμενεῖς <u>ὑμῖν</u> εἶναι.*

Οὐκ ἐν τῷ ἀχρείῳ τῆς ἡλικίας τὸ κερδαίνειν μᾶλλον τέρπει, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι.

Θουκυδίδης, *Ἱστορίαι* 2.44-2.45

Στα γηρατειά δεν ευχαριστεί τον άνθρωπο τόσο το κέρδος όσο η τιμή.

Πιέρο ντι Κόζιμο, **Τοπίο με ερωδιούς** *(Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο)*

Το πάθημα των ερωδιών

Α. Κείμενο

Ο Διονύσιος ο Περιηγητής ήταν Αλεξανδρινός και έζησε πιθανώς στα χρόνια του αυτοκράτορα Αδριανού (2ος αι. μ.Χ.). Το έμμετρο διδακτικό έπος του *Περιήγησις τῆς Οἰκουμένης* αγαπήθηκε ιδιαίτερα, πιθανώς χρησιμοποιήθηκε ως διδακτικό εγχειρίδιο και παραφράστηκε (αποδόθηκε ελεύθερα) στη Λατινική. Στα, επίσης έμμετρα, *Ἰξευτικά* του περιγράφει τα είδη και τις συνήθειες των πουλιών. Από την παράφρασή τους στην Ελληνική, που έγινε κατά τη βυζαντινή εποχή, προέρχεται το απόσπασμα που θα μελετήσετε. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή το έργο γράφτηκε από τον Διονύσιο τον Φιλαδελφέα.

Φίλτατοι δ' εἰσὶν οἱ ἐρῳδιοὶ τοῖς ἀνθρώποις καὶ προσημαίνουσιν εὐδίαν τε καὶ χειμῶνα, μάλιστα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅθεν ἂν μέλλῃ σφοδρότατος ἄνεμος πνεῖν, ἐπὶ τοῖς στήθεσι τὰς κεφαλὰς κατακλίνοντες. Ναύτης γοῦν οὐκ ἄν ποτε ἑκὼν ἐρῳδιὸν ἀποκτείνειεν, ἐπειδὴ πιστεύονται τοῖς ἁλιεῦσιν ἐν τῇ θαλάττῃ σημαίνειν, ὁπόσα τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἱέρακες. Φασὶ δ' αὐτούς, καὶ ἡνίκα μία τροφὴ πᾶσιν ἦν τοῖς ὀρνέοις, πρώτους βορὰν ἐκ τῶν ὑδάτων εὑρεῖν, καὶ παρ' αὐτῶν τοὺς λοιποὺς πάντας ἐκδιδαχθῆναι· ἐπὶ δὲ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχήσαντας καὶ οὐδ' αὐτὸν εἰπόντας ὑπὲρ νήξεως ἐρίζειν δύνασθαί σφισι τὸν Ποσειδῶνα τὴν ἐπιστήμην ἀποβαλεῖν τοῦ θεοῦ μηνίσαντος.

***Παράφρασις τῶν τοῦ Διονυσίου Ἰξευτικῶν* 2.9**

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·131

Γλωσσικά σχόλια

ὁ φίλος, ἡ φίλη, τὸ φίλον	αγαπημένος
προσημαίνω	φανερώνω από πριν (πβ. ν.ε.: σεσημασμένος, σημάδι)
ἡ εὐδία	η καλοκαιρία
ὁ χειμών	η κακοκαιρία
μάλιστα	κυρίως, ιδίως
ὅθεν ἂν μέλλῃ σφοδρότατος ἄνεμος πνεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. *πνέω*)	από όπου ενδεχομένως πρόκειται να πνεύσει (πβ. ν.ε.: πνοή, άπνοια, δύσπνοια) πάρα πολύ σφοδρός άνεμος
κατακλίνω	γέρνω προς τα κάτω (πβ. ν.ε.: κατάκλιση)
γοῦν	βέβαια
οὐκ ἂν ἀποκτείνειεν (γ' εν. δυνητ. ευκτ. αορ. ρ. *ἀποκτείνω*)	δε θα σκότωνε (πβ. ν.ε.: ανθρωποκτονία)
ἑκών, ἑκοῦσα, ἑκόν	εκουσίως, με τη θέληση κάποιου (πβ. ν.ε.: εκούσιος, ακούσιος)
πιστεύονται τοῖς ἁλιεῦσιν σημαίνειν	είναι κοινή πεποίθηση ότι προλέγουν (πβ. ν.ε.: σήμα, σημασία, σημαντικός) στους ψαράδες (πβ. ν.ε.: αλιεία, αλιευτικός, ναρκαλιευτικό)
ὁπόσα τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἱέρακες (ενν. *σημαίνουσι*)	όσα προλέγουν στους κυνηγούς (πβ. ν.ε.: θήραμα, λαθροθήρας) τα γεράκια στην ξηρά
φασίν (γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. *φημί*)	λένε (πβ. ν.ε.: κατάφαση, αφασία)
ἡνίκα	όταν
τὸ ὄρνεον	το πουλί
ἡ βορά	η τροφή (πβ. ν.ε.: σαρκοβόρος)
τοὺς λοιποὺς πάντας (ενν. *ὄρνιθας*) *ἐκδιδαχθῆναι* (απαρ. παθ. αορ. α' ρ. *ἐκδιδάσκομαι*)	ότι διδάχτηκαν όλα τα υπόλοιπα πουλιά
ἐπὶ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχήσαντας (μτχ. αορ. ρ. *μεγαλαυχέω, μεγαλαυχῶ*)	επειδή περηφανεύτηκαν για το εύρημά τους
ὑπὲρ νήξεως	για το κολύμπι (πβ. ν.ε.: νηκτικός)
οὐδ᾽ αὐτὸν εἰπόντας ἐρίζειν δύνασθαί σφισι τὸν Ποσειδῶνα	επειδή ισχυρίστηκαν ότι ούτε ο ίδιος ο Ποσειδώνας δεν μπορούσε να συναγωνιστεί μαζί τους
ἡ ἐπιστήμη	η γνώση, η τέχνη
ἀποβαλεῖν (ενν. *φασίν*)	λένε ότι έχασαν (πβ. ν.ε.: αποβολή, απόβλητος)
τοῦ θεοῦ μηνίσαντος (μτχ. αορ. ρ. *μηνίω*· ρ. ποιητικό)	επειδή ο θεός οργίστηκε

Ερωτήσεις

1. Ποιες υπηρεσίες προσφέρουν οι ερωδιοί στους ανθρώπους;

2. Ποια ιδιαίτερη σχέση έχουν οι ναυτικοί με τους ερωδιούς;

3. Σε ποιον τομέα υπήρξαν πρωτοπόροι οι ερωδιοί και πώς έχασαν την ιδιότητα που τους έκανε να ξεχωρίζουν;

4. Γνωρίζετε από την αρχαία ελληνική μυθολογία άλλα παραδείγματα έριδας μεταξύ θεών και ζώων ή θεών και ανθρώπων;

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·132

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

ὕδωρ

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *ὑδάτων*]

Ομόρριζα	Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
απλά	*ὑδραίνω* [= υγραίνω, ραντίζω με νερό] *τὸ ὕδρευμα* [= δεξαμενή νερού] *τὸ ὑδρεῖον* [= ο κουβάς] *τὸ ὑδάτιον* [= το ρυάκι] *ὑδρηλός* [= υγρός] *ὑδαρώδης* [= υγρός] *ὑδρόεις* *ὑδατόεις*	*ὑδρεύω, -ομαι* [= αντλώ νερό] *ἡ ὕδρευσις* (-η) *ἡ ὕδρα* [= νερόφιδο, πβ. Λερναία Ύδρα] *ἡ ὑδρία* [= αγγείο για νερό] *ὑδαρής* [= νερουλός] *ὑδατικός* *ὑδάτινος* *ὑδατώδης* [= νερουλός]	υδατώνω
σύνθετα	*ὑδατοειδής* *ὑδατοποσία* *ὁ ὑδροπότης* *ἡ ὕδραυλις* [= αρχαίο μουσικό όργανο]	*ὑδραγωγός* [= αυτός που φέρνει νερό] *τὸ ὑδραγωγεῖον* (-είο) *ὁ ὑδράργυρος* *τὸ ὑδροκέφαλον* [= η υδροκεφαλία] *ὁ ὑδροχόος* *ἡ ὑδρορρόη* (-οή) *ὑδροφόρος* *τὸ ὑδραυλικόν* (υδραυλικός) *ἄνυδρος* *ἔνυδρος* *ἡ κλεψύδρα* *ἡ λειψυδρία* *φίλυδρος* [= αυτός ο οποίος αγαπά το νερό]	υδατάνθρακας υδατογράφημα υδατοσφαίριση υδρατμός υδρόβιος υδρόγειος υδρογόνο υδροηλεκτρικός υδροθεραπεία υδροκυάνιο υδροπλάνο υδρόφιλος αφυδάτωση ενυδατώνω ενυδατικός ενυδρείο

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τα απλά, ομόρριζα του ουσιαστικού *ὕδωρ* επίθετα της α.ε. και της ν.ε. στην κατηγορία που ανήκουν ανάλογα με αυτό που σημαίνουν (πλησμονή, καταλληλότητα, ό,τι σημαίνει και η μετοχή του ενεστώτα, εκείνον που έχει σχέση ή ανήκει σε αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη κτλ.). Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στην παραγωγή.

2. Να αντιστοιχίσετε τα παρακάτω ζεύγη λέξεων της ν.ε., αφού βάλετε τις λέξεις στον κατάλληλο τύπο:

υδρόγειος υδραυλικός ενυδατικός αφυδατωμένος άνυδρος	κρέμα τοπίο εγκατάσταση σφαίρα επιδερμίδα

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·133

3. Να αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις της α.ε. στα συνθετικά τους μέρη και στη συνέχεια να αποδώσετε τη σημασία τους, όπως αυτή προκύπτει από το α′ και το β′ συνθετικό:

σύνθετη λέξη	α′ συνθετικό	β′ συνθετικό	ερμηνεία
ἔνυδρος			
λειψυδρία			
ὑδραγωγεῖον			
ὑδροφόρος			
ὑδρορρόη			
ὑδροχόος			

Β2. Ετυμολογικά

Επαναληπτική άσκηση

Να γράψετε την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία των λέξεων *χειμών, κεφαλή, θάλασσα, εὐδία.*

Γ. Σύνταξη

Επιρρηματικοί προσδιορισμοί

Όπως και στη ν.ε., οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί είναι επιρρήματα ή άλλες λέξεις οι οποίες λειτουργούν ως επιρρήματα. Προσδιορίζουν κυρίως ρήματα, απαρέμφατα ή μετοχές (πβ. ν.ε.: Έφτασε **γρήγορα** στον προορισμό του / Ήρθε **από το εξωτερικό** με την οικογένειά του).

Κύριες μορφές επιρρηματικών προσδιορισμών	
επιρρήματα	*Ἐκεῖ συνέλεγεν **πανταχόθεν*** (= από παντού) *στράτευμα.*
πλάγιες πτώσεις	*Ἐθαύμαζον αὐτοὺς **τῆς τόλμης*** (= για την τόλμη τους).
εμπρόθετοι προσδιορισμοί	*Ἐρῳδιοὶ **ἐπὶ τοῖς στήθεσι** τὰς κεφαλὰς κατακλίνουσι.*
επιρρηματικές μετοχές	*Ἀπέπλεον ὡς **πολεμήσοντες*** (= για να πολεμήσουν).
δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις	***Ὅταν τις πλεῖστα ἔχῃ,** πλεῖστοι αὐτῷ φθονοῦσι.*

Σε προηγούμενες Ενότητες έγινε αναφορά στις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις και στις επιρρηματικές μετοχές. Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχθείτε τη μορφή και τη λειτουργία των εμπρόθετων προσδιορισμών.

Εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί

Οι εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί αποτελούνται από μία πρόθεση και ένα όνομα (ή μια αντωνυμία) σε πλάγια πτώση.

π.χ. ***Ὑπὲρ τῆς πατρίδος** ἐπολέμησαν.*

***Κατ' ἐμοῦ** ταῦτα εἶπεν.*

Στα παραπάνω παραδείγματα ο εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός «*ὑπὲρ τῆς πατρίδος*» δηλώνει την υπεράσπιση και προσδιορίζει το ρήμα «*ἐπολέμησαν*», ενώ ο εμπρόθετος επιρρηματικός «*κατ' ἐμοῦ*» δηλώνει την εχθρική διάθεση και προσδιορίζει το ρήμα «*εἶπεν*».

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·134

Οι εμπρόθετοι **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** δηλώνουν πληθώρα επιρρηματικών σχέσεων, όπως:

τόπο: **στάση** **κατεύθυνση** **απομάκρυνση** **διά μέσου**	*Κῦρος δὲ ἔχων τοὺς ἑαυτοῦ* (= τους δικούς του) *ὡρμᾶτο* ***ἀπὸ Σάρδεων*** *καὶ ἐξελαύνει* ***διὰ τῆς Λυδίας*** (= διά μέσου της Λυδίας) *σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἴκοσι καὶ δύο* ***ἐπὶ τὸν Μένανδρον*** (= προς τον Μένανδρο) *ποταμόν.*
χρόνο	***Μετὰ*** *δὲ* ***ταῦτα*** *οὐ πολλῷ ὕστερον Εὔβοια ἀπέστη* (= αποστάτησε) *ἀπὸ Ἀθηναίων.*
τρόπο	***Διὰ λόγου*** (= με τα λόγια) *μανθάνει.*
αιτία	***Διὰ τὴν ἀρετὴν*** (= χάρη στην ανδρεία) *ἀθάνατον μνήμην κατέλιπον.*
σκοπό	*Οἱ δ' Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο* ***πρὸς ναυμαχίαν*** (= για να ναυμαχήσουν).
αναφορά	*Εἴπωμεν* ***περὶ εἰρήνης****.*
εναντίωση	*Οἱ πολέμιοι τὰς σπονδὰς* ***παρὰ τοὺς ὅρκους*** *λύουσι.*
υπεράσπιση	***Ὑπὲρ καλλίστων*** *καὶ* ***μεγίστων*** *ἀγωνιζόμεθα.*
μέσο / όργανο	*Ὁρῶμεν* ***διὰ τῶν ὀφθαλμῶν****.*
συνοδεία	*Κόνων* ***σὺν ναυσὶν*** *εἴκοσιν εἰς Σάμον ἔπλευσεν.*

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε και να αναγνωρίσετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κειμένου της Ενότητας.

2. Να αντιστοιχίσετε τους υπογραμμισμένους εμπρόθετους προσδιορισμούς της στήλης Α′ με τη σημασία τους στη στήλη Β′:

Α′	Β′
α. *Οἱ ποταμοὶ <u>πρὸς ταῖς πηγαῖς</u> οὐ μεγάλοι εἰσὶν ἀλλ' εὐδιάβατοι.* β. *Τὸ δίκαιον οὐ φύεται <u>χωρὶς τοῦ σωφρονεῖν</u>.* γ. *Οἱ Ἀθηναῖοι <u>μετὰ τὴν ἑορτὴν</u> ἀνήγοντο* (= απέπλεαν) *μιᾷ καὶ εἴκοσι ναυσὶν ἐς τὴν Χίον.* δ. *Πολλοὶ δὲ τὸν πολύευκτον πλοῦτον* (= τον πλούτο που επιθυμούσαν πάρα πολύ να αποκτήσουν) *κτησάμενοι <u>διὰ τοῦτον</u> ἀπώλοντο.* ε. *Ἐβουλεύοντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς* (= μόνοι τους) *<u>περὶ τῶν παρόντων</u>.* στ. *Μετὰ γὰρ Θηβαίων τῶν ἡμῖν ἐχθίστων* (= τους πάρα πολύ μισητούς σ' εμάς) *<u>ἐπὶ δουλείᾳ</u> τῇ ἡμετέρᾳ ἥκετε.*	**1. αιτία** **2. αναφορά** **3. τόπος** **4. τρόπος** **5. χρόνος** **6. σκοπός**

3. Να εντοπίσετε και να εντάξετε τους παρακάτω εμπρόθετους προσδιορισμούς στην κατάλληλη στήλη του πίνακα, ανάλογα με το είδος τους:

α. *Ἀφ' Ἡρακλέους ἐγένετο.*

β. *Τὴν ναῦν ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ χρήματα καὶ ἱππέας.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·135

γ. *Ἀπὸ τούτου ἐπηνέθη.*
δ. *Διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν στρατιωτῶν ὠργίζοντο.*
ε. *Ἡ πόλις ἐμπόριον* (= εμπορικό λιμάνι) *ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος τὸν Πειραιᾶ κατεσκευάσατο.*
στ. *Ἔφευγον ἐπὶ τὸ ὄρος.*
ζ. *Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης* (= πατρίδος).

αιτία	καταγωγή	σκοπός	υπεράσπιση	τόπος

4. Να εντοπίσετε και να αναγνωρίσετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς στις παρακάτω φράσεις:
α. *Καταλαμβάνουσι τοὺς φύλακας ἀμφὶ πῦρ καθημένους.*
β. *Ὁρῶμεν τοὺς στρατιώτας ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἰσχυρῶς τοῖς ἄρχουσι πειθομένους.*
γ. *Δύναμαι Ἰλιάδα ὅλην καὶ Ὀδύσσειαν ἀπὸ στόματος εἰπεῖν.*
δ. *Οὐδεὶς διὰ τέλους εὐδαιμονεῖ.*
ε. *Δι' ἀμαθίαν ἀφρόνως πᾶς ὁ ἀνθρώπινος ὄχλος ζῇ.*
στ. *Γυναῖκες πολλαὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους* (= καλύτερες) *εἰς πολλά.*
ζ. *Πάτριον ἡμῖν ἐκ τῶν πόνων τὰς ἀρετὰς κτᾶσθαι* (= να αποκτούμε).
η. *Ἀγωνιζόμεθα μετὰ δέους καὶ διαβολῆς.*
θ. *Δόλιον ἄνδρα φεῦγε παρ' ὅλον τὸν βίον.*
ι. *Ἀλκιβιάδης λέγεται πρὸς πατρὸς Ἀλκμεωνιδῶν εἶναι.*

Ὁ θεὸς καὶ ἡ φύσις μηδὲν μάτην (= άσκοπα) ***ποιοῦσιν.***

Ἀριστοτέλης, *Περὶ Οὐρανοῦ* 271a 33

Ενότητα 18

Ο Περικλής αγορεύει στην Πνύκα (σχέδιο του Philip von Foltz, 1852)

Τα μειονεκτήματα του γραπτού λόγου σε σχέση με τον προφορικό

Α. Κείμενο

Ο Αλκιδάμας από την Ελαία της Μικράς Ασίας (α' μισό 4ου αι. π.Χ.) δίδαξε τη ρητορική στην Αθήνα. Υπήρξε μαθητής του ξακουστού σοφιστή Γοργία, όπως και ο ομότεχνος και αντίπαλός του Ισοκράτης. Σε αντίθεση με τον τελευταίο, που έδινε ιδιαίτερη προσοχή στη γλωσσική μορφή και στην προετοιμασία των επιχειρημάτων, ο Αλκιδάμας, συνεχίζοντας την παράδοση του Γοργία, πίστευε στον εκφραστικό αυτοσχεδιασμό. Στο κείμενο που θα μελετήσετε επισημαίνει μειονεκτήματα του προσχεδιασμένου γραπτού λόγου.

Ἡγοῦμαι δ' οὐδὲ λόγους δίκαιον εἶναι καλεῖσθαι τοὺς γεγραμμένους, ἀλλ' ὥσπερ εἴδωλα καὶ σχήματα καὶ μιμήματα λόγων, τὴν αὐτὴν περὶ αὐτῶν εἰκότως ἂν δόξαν ἔχοιμεν, ἥνπερ καὶ περὶ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων καὶ γεγραμμένων ζῴων. Ὥσπερ γὰρ ταῦτα μιμήματα τῶν ἀληθινῶν σωμάτων ἐστί, καὶ χρῆσιν οὐδεμίαν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ παραδίδωσι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ γεγραμμένος λόγος ἐκ βιβλίου μὲν θεωρούμενος ἔχει τινὰς ἐκπλήξεις, ἐπὶ δὲ τῶν καιρῶν ἀκίνητος ὢν οὐδεμίαν ὠφέλειαν τοῖς κεκτημένοις παραδίδωσιν. Ἀλλ' ὥσπερ ἀνδριάντων καλῶν ἀληθινὰ σώματα πολὺ χείρους τὰς εὐπρεπείας ἔχοντα πολλαπλασίους ἐπὶ τῶν ἔργων τὰς ὠφελείας παραδίδωσιν, οὕτω καὶ λόγος ὁ λεγόμενος ἔμψυχός ἐστι καὶ ζῇ καὶ τοῖς πράγμασιν ἕπεται, ὁ δὲ γεγραμμένος εἰκόνι λόγου τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων ἁπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν.

Ἀλκιδάμας, *Περὶ Σοφιστῶν* 15.27-28 (διασκευή)

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·137

Γλωσσικά σχόλια

τὸ εἴδωλον	το ομοίωμα
τὸ σχῆμα	η εικόνα, η μορφή (πβ. ν.ε.: σχηματικός, πρόσχημα, σχηματίζω)
τὸ μίμημα	το αντίγραφο, η απομίμηση (πβ. ν.ε.: μίμος, παντομίμα)
τὴν αὐτὴν δόξαν ἂν ἔχοιμεν (δυν. ευκτ. ενεστ. ρ. *ἔχω*)	θα μπορούσαμε να έχουμε την ίδια αντίληψη
ἥνπερ καὶ περὶ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων (ενν. *ἔχομεν*)	την οποία ακριβώς έχουμε και για τους χάλκινους ανδριάντες
εἰκότως	εύλογα
τὰ γεγραμμένα ζῷα	τα χαραγμένα / τα ζωγραφισμένα πλάσματα
χρῆσιν οὐδεμίαν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ παραδίδωσι (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. *παραδίδωμι*, αττική σύνταξη)	καμία χρησιμότητα δεν έχουν στην ανθρώπινη ζωή
τὸ βιβλίον ἢ βυβλίον	κύλινδρος φτιαγμένος από ίνες του φυτού πάπυρος πάνω στον οποίο έγραφαν οι αρχαίοι
ἐκ βιβλίου θεωρούμενος (ρ. *θεωρέω, θεωρῶ*) *ἔχει τινὰς ἐκπλήξεις*	προσφέρει κάποια (επιφανειακή) ευχαρίστηση, όταν τον διαβάζει κανείς δυνατά μέσα από ένα βιβλίο
ἐπὶ τῶν καιρῶν	σε κρίσιμες περιστάσεις, στις διάφορες συγκυρίες (πβ. ν.ε.: καιροσκόπος, επίκαιρος)
ὁ/ἡ ἀκίνητος, τὸ ἀκίνητον	αμετάβλητος, στατικός
τοῖς κεκτημένοις (μτχ. παρακ. ρ. *κτάομαι, κτῶμαι*)	γι' αυτούς που τον κατέχουν (πβ. ν.ε.: κτήμα, κτήση)
ὥσπερ ἀνδριάντων (γεν. συγκρ.) *καλῶν ἀληθινὰ σώματα πολὺ χείρους τὰς εὐπρεπείας ἔχοντα πολλαπλασίους ἐπὶ τῶν ἔργων τὰς ὠφελείας παραδίδωσιν*	όπως ακριβώς τα ζωντανά σώματα, ενώ έχουν πολύ χειρότερη εξωτερική εμφάνιση από τους όμορφους ανδριάντες, προσφέρουν πολλαπλάσιες ωφέλειες όσον αφορά στα έργα
λόγος ὁ λεγόμενος	ο προφορικός λόγος
ἕπεται τοῖς πράγμασι	παρακολουθεί την πραγματικότητα
εἰκόνι λόγου τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων	επειδή μοιάζει με είδωλο λόγου
ἁπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν (οριστ. παρακ. ρ. *καθίσταμαι*)	δεν έχει καμία ζωντάνια / καμία σχέση με οποιαδήποτε ενέργεια

Ερμηνευτικά σχόλια

τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων: Τα *ἀγάλματα* ήταν κυρίως ομοιώματα θεών και ηρώων, αν και ο όρος είχε γενικότερη χρήση. Οι *ἀνδριάντες* ήταν ολόγλυφα, φυσικού ή υπερφυσικού μεγέθους, ομοιώματα κοινών θνητών, κυρίως αθλητών, που τοποθετούνταν κυρίως σε ιερά και γυμναστήρια.

ὁ δὲ γεγραμμένος εἰκόνι λόγου τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων ἁπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν: Πολλοί αρχαίοι διανοητές απορρίπτουν την αξία του γραπτού λόγου επισημαίνοντας τον προσχεδιασμένο χαρακτήρα του που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εξαπάτηση. Στον *Φαῖδρο* ο Πλάτων υποτιμά σαφώς τη γραπτή γλωσσική έκφραση, κάτι που επιβεβαιώνεται και στην *Ἑβδόμη Ἐπιστολή* του. Στην πλατωνική Ακαδημία όργανο διδασκαλίας ήταν ο προφορικός λόγος.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·138

Ερωτήσεις

1. Με τι παρομοιάζει ο Αλκιδάμας τον γραπτό λόγο;

2. Ποιες αναλογίες επισημαίνει ο Αλκιδάμας μεταξύ του γραπτού λόγου και των εικαστικών τεχνών;

3. Ποιο είναι το βασικότερο μειονέκτημα του γραπτού λόγου σύμφωνα με τον Αλκιδάμαντα;

4. Αφού σχηματίσετε ομάδες δύο ατόμων, να διατυπώσετε με σύντομους αυτοσχέδιους λόγους επιχειρήματα υπέρ και κατά του γραπτού λόγου.

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἡ δόξα

[θ. *δοκ-, δεκ-* > ρ. *δοκέω, δοκῶ* και *δέχομαι*]

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: *δόξαν*]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	*δοκῶ* *τὸ δόκημα* [= η φαντασία, η γνώμη] *ἡ δόκησις* [= η άποψη] *τὸ δόξασμα* [= η γνώμη]	*δεκτικός* *δοκοῦν* (μετοχή, ουδ.) *τὸ δόγμα* *δοξάζω* [= (α.ε.) έχω στο μυαλό μου, φαντάζομαι, (ν.ε.) αποδίδω τιμές] *ἡ δοξασία* [= η γνώμη, η ιδέα] *δοξαστικός* *δόκιμος* *δοκιμάζω* *ἡ δοκιμασία*	δοκιμή δοκίμιο
	σύνθετα	*ἡ ἀδοξία*	*δοκησίσοφος* *ἀδόξαστος* [= (α.ε.) απροσδόκητος, (ν.ε.) άδοξος] *ἀδόκητος* *ἄδοξος* *ἔνδοξος* *ἐπίδοξος* *ἑτερόδοξος* *εὐδοκῶ* *ἡ ὀρθοδοξία* *ὁμόδοξος* *κακόδοξος* *φιλόδοξος* *μεγαλόδοξος* *κενόδοξος* *παράδοξος* *ἀποδεκτός* *ἀποδέκτης*	δοξολογώ δοκιμιογράφος (απ)αισιόδοξος ανορθόδοξος ματαιόδοξος μισαλλόδοξος μωροφιλόδοξος τρισένδοξος αποδοκιμασία

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·139

Ασκήσεις

1. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις παρακάτω λέξεις της α.ε. στα συνθετικά τους μέρη:

σύνθετη λέξη	α′ συνθετικό	β′ συνθετικό
ἄδοξος		
ὀρθοδοξία		
δοκησίσοφος		
φιλόδοξος		
κενόδοξος		
εὐδοκῶ		

2. Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στις δύο στήλες με βάση το θέμα από το οποίο σχηματίζονται (*δεκ-*, *δοκ-*):

σύνθετη λέξη	θ. *δεκ-*	θ. *δοκ-*
δόγμα		
δεκτικός		
δόκιμος		
δοξασία		
ἀδόκητος		
ἑτερόδοξος		
δοκιμασία		
ἀποδεκτός		

3. Να αντιστοιχίσετε τις παρακάτω λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα με το ερμήνευμά τους:

1. μισαλλόδοξος	**α.** αυτός που δεν έχει ουσιαστικούς σκοπούς στη ζωή του
2. ομόδοξος	**β.** αυτός που είναι έξω από τα συνηθισμένα, ο αλλόκοτος
3. ματαιόδοξος	**γ.** αυτός που έχει ίδια πίστη με κάποιον άλλο
4. κενόδοξος	**δ.** αυτός που μισεί όποιον έχει διαφορετικά πιστεύω από τον ίδιο
5. παράδοξος	**ε.** αυτός που επιδιώκει ή υπερηφανεύεται για κάτι ασήμαντο

Β2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παρασύνθετες λέξεις της α.ε. από τις σύνθετες λέξεις που σας δίνονται:

σύνθετη λέξη	παρασύνθετο ρήμα	παρασύνθετο ουσιαστικό
γεωμέτρης		
φιλόλογος		
θεολόγος		
στρατηγός		
γεωργός		
ἀφελής		
δυσσεβής		

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·140

2. **Να αντιστοιχίσετε τα παρακάτω επίθετα (ρηματικά ή απλά) της α.ε. με το σύνθετο ρήμα από το οποίο προέρχονται:**

ἀντιληπτέος *ἐπιρρεπής*
ἀπαλλακτέον
ἀποδοτέος *ἐρευνητέος*
ἐπιτάσσω *ἐπιλέγω* *ἀπευκτέος*
ἐπίλεκτος *ἀπαλλάσσω*
καταφέρομαι *ἀντιλαμβάνομαι* *ἐπιτίθεμαι*
ἀπεύχομαι
ἐπίτακτος *καταφερής* *ἐπιρρέπω*
ἐπιθετικός
ἀποδίδωμι *ἐρευνάω, ἐρευνῶ*

3. **Να αναλύσετε ετυμολογικά τις παρακάτω λέξεις της α.ε. και να εξηγήσετε τους μετασχηματισμούς του β′ συνθετικού, σύμφωνα με όσα έχετε διδαχθεί στα κεφάλαια της σύνθεσης:** *φιλόδοξος, ὑδροφόρος, εὔφρων, δήμαρχος, φερέγγυος, παράφρων.*

4. **Να εξηγήσετε τις αλλαγές στο γραμματικό είδος στις παρακάτω περιπτώσεις:**
ὁ ἄρχων < μτχ. ενεστ. ρ. *ἄρχω*
οἱ ζῶντες < *οἱ ζῶντες ἄνθρωποι*
Περικλεής-Περικλῆς < *περικλεής* (= ένδοξος)

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. **Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους με τη γραμματική τους αναγνώριση και να συμπληρώσετε το πρόσωπο στο οποίο δίνονται:**

γράφηται | *ἀλλάξοιτο* | *ἐκπεπληγμένοι εἶεν* | *ἔψευσο* | *κωλυσώμεθα* | *βέβλαφθε*

….′ πληθ. υποτ. αορ. μ.φ.
...′ εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.
….′ πληθ. προστ. παρακ. μ.φ.
….′ πληθ. ευκτ. παρακ. μ.φ.
….′ εν. προστ. παρακ. μ.φ.
….′ εν. ευκτ. μέλλ. μ.φ.

2. **Να αναγνωρίσετε γραμματικώς τους ομόηχους ρηματικούς τύπους και να δώσετε ανάλογα παραδείγματα από άλλα ρήματα: *πράττεσθε - <u>πράττεσθαι</u>, βλάπτει - βλάπτῃ - βλάπτη - <u>βλάπτοι</u>, ἱκετεύσω - ἱκετεύσῳ, <u>παύσαι</u> - παῦσαι - παῦσαι*. Κατόπιν να αντικαταστήσετε χρονικά τους υπογραμμισμένους τύπους.**

3. **Να κλίνετε στις πλάγιες πτώσεις του ίδιου αριθμού τις φράσεις:** *ἡ ἐμὴ πατρίς, ὁ ἡμέτερος πρόγονος, τὸ σφέτερον πάθος, ὁ πολὺς θόρυβος, τὸ μέγα δέος.*

4. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους του ρ. *εἰμὶ* που ζητούνται:

Ενεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας
	ἦσαν	
εἴη		
		ἔσοισθε
ἐστί		

5. Να συμπληρώσετε τα παρακάτω γνωμικά με το β΄ εν. προστακτικής ενεστώτα των ρημάτων *ἄρχω, βούλομαι, θέλω, ἀπέχομαι* και να τα μεταφράσετε:

α. *Ἀλλοτρίων* __________ .
β. __________ *δ' ἀρέσκειν πᾶσι, μὴ σαυτῷ μόνον.*
γ. *Γλώττης* __________ .
δ. *Καλῶς ἀκούειν* (= να επαινείσαι) *μᾶλλον ἢ πλουτεῖν* __________ .

6. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των υπογραμμισμένων όρων:

α. *Ῥητορικοὺς καλοῦμεν τοὺς ἐν τῷ πλήθει λέγειν δυναμένους.*
β. *Οὐκοῦν χρὴ καὶ περὶ τῶν λόγων τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν, ἥνπερ καὶ περὶ τῶν ἄλλων.*
γ. *Οὐ γὰρ ἐμπορίαν ἀλλὰ λειτουργίαν ἐνόμιζον εἶναι τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμελείαν.*
δ. *Μεγίστων ἐπαίνων ἀξίους ἡγοῦμαι γεγενῆσθαι τοὺς τοῖς σώμασιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προκινδυνεύσαντας.*
ε. *Εἰκός ἐστιν αὐτοὺς βελτίους γίγνεσθαι.*
στ. *Ὁμολογεῖται τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν ἀρχαιοτάτην εἶναι.*

7. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση (είδος, εξάρτηση) των ονοματικών και επιρρηματικών προσδιορισμών:

α. *Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα, μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν.*
β. *Οὗτός ἐστι φίλος Δημοσθένει.*
γ. *Λακεδαιμόνιοι βοῇ καὶ οὐ ψήφῳ κρίνουσι.*
δ. *Διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν.*
ε. *Πειθοῦς δημιουργός ἐστιν ἡ ῥητορική.*
στ. *Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών!*
ζ. *Μεγίστου κακοῦ ἀπηλλάγησαν οἱ παῖδες, πονηρίας.*
η. *Καὶ τριῶν ἄλλων ἡμερῶν τὴν ὁδὸν ἀνύσαντες* (= αφού διανύσαμε) *ἐρχόμεθα ἐς πόλιν τῆς Μακεδονίας Βέροιαν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον.*

8. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τα απαρέμφατα (είδος, συντακτική θέση, υποκείμενο, ταυτοπροσωπία / ετεροπροσωπία) των φράσεων:

α. *Τοῖς φαυλοτάτοις τῶν ἀνθρώπων ἔξεστιν οὐ μόνον περὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀρίστων ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν θεῶν ὑβριστικοὺς λόγους εἰπεῖν.*
β. *Ἡγοῦμαι δ' ὑμᾶς οὐκ ἀγνοεῖν ὅτι πολλοὶ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τοῖς μὲν σώμασιν μετ' ἐκείνων ἀκολουθεῖν ἠναγκάζοντο, ταῖς δ' εὐνοίαις μεθ' ὑμῶν ἦσαν.*
γ. *Ὑπὲρ ὧν βουλεύεσθαι χρὴ καὶ σκοπεῖν, ὅπως μὴ τοὺς πρότερον μισοῦντας τὴν ἀρχὴν τὴν Λακεδαιμονίων ἡ τούτων ὕβρις ποιήσει τὴν ἐκείνων συμμαχίαν αὑτῶν νομίζειν εἶναι σωτηρίαν.*
δ. *Ταῦτα οὐ μόνον τοὺς εὖ πεποιηκότας* (= αυτοί που έχουν ευεργετήσει) *ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας τυγχάνειν δίκαιόν ἐστι.*
ε. *Πειράσομαι δ' ὑμᾶς διδάξαι, οὓς ἡγοῦμαι τῶν πολιτῶν προσήκειν ὀλιγαρχίας ἐπιθυμεῖν καὶ οὓς δημοκρατίας.*
στ. *Ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι μὲν χρῆναι μηδεμίαν μήτ' αἰτίαν* (= παράπονο) *μήτε κατηγορίαν μεῖζον δύνασθαι* (= να έχει μεγαλύτερη δύναμη) *τῶν ὅρκων καὶ τῶν συνθηκῶν.*

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·142

9. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις μετοχές (είδος, υποκείμενο, συντακτική θέση) των φράσεων:

α. *Ποῖος γὰρ ἂν λόγος ἐξισωθείη ταῖς ἡμετέραις δυσπραξίαις* (= με τις δυστυχίες μας), *ἢ τίς ἂν ῥήτωρ ἱκανὸς γένοιτο κατηγορῆσαι τῶν Θηβαίοις ἡμαρτημένων;*

β. *Εἴπερ ἐδύναντο οἱ κατήγοροι ἰδίᾳ* (= ατομικά) *με ἀδικοῦντα ἐξελέγξαι* (= να αποδείξουν), *οὐκ ἂν τὰ τῶν τριάκοντα ἁμαρτήματα ἐμοῦ κατηγόρουν.*

γ. *Οὐ Φρύνιχος μὲν καὶ Πείσανδρος καὶ οἱ μετ' ἐκείνων δημαγωγοί, ἐπειδὴ πολλὰ εἰς ὑμᾶς ἐξήμαρτον* (= αφού διέπραξαν πολλές αδικίες εις βάρος σας), *τὰς περὶ τούτων δείσαντες* (< *δέδοικα / δέδια* = φοβάμαι) *τιμωρίας τὴν προτέραν ὀλιγαρχίαν κατέστησαν;*

δ. *Ὑμᾶς οὖν χρὴ ἐκ τούτων δοκιμάζειν τοὺς πολίτας, σκοποῦντας* (< *σκοπέω, -ῶ* = εξετάζω) *μὲν ὅπως ἦσαν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ πεπολιτευμένοι, ζητοῦντας δὲ εἴ τις αὐτοῖς ἐγίγνετο ὠφέλεια τῶν πραγμάτων μεταπεσόντων* (= σε περίπτωση που άλλαζε το πολιτικό καθεστώς).

ε. *Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐλθὼν εἰς Λακεδαίμονα ἔμενεν ἐκεῖ πολὺν χρόνον, καταλιπὼν* (< *καταλείπω* = εγκαταλείπω) *ὑμᾶς πολιορκουμένους, εἰδὼς* (< *οἶδα* = γνωρίζω) *τὸ ὑμέτερον πλῆθος ἐν ἀπορίᾳ ἐχόμενον* (= να βρίσκεται σε δύσκολη θέση) *καὶ διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὰ κακὰ τοὺς πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἐνδεεῖς ὄντας* (= να στερούνται τα απαραίτητα).

στ. *Οὗτοι μὲν ἐζήτουν κατιέναι* (= επιδίωκαν να γυρίσουν από την εξορία) *ὡς τὴν μὲν τῆς θαλάττης ἀρχὴν Λακεδαιμονίοις παραδώσοντες, αὐτοὶ δ' ὑμῶν ἄρξοντες.*

Αττικός σκύφος (μέσα 7ου αι. π.Χ.) με εγχάρακτη επιγραφή (Αθήνα, Μουσείο της Αρχαίας Αγοράς)

Θᾶττον ἔφη πιστεύειν δεῖν ἵππῳ ἀχαλίνῳ ἢ λόγῳ ἀσυντάκτῳ.

Θεόφραστος

Διογένης Λαέρτιος, *Βίοι Φιλοσόφων* 5.39-40

Έλεγε ότι πρέπει να έχει κανείς μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε άλογο χωρίς χαλινάρι παρά σε λόγο χωρίς κανόνες.

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·143

ARXAIA B GYMN FINAL01.11.06 13/12/06 9:31 ™ÂÏ›‰·144